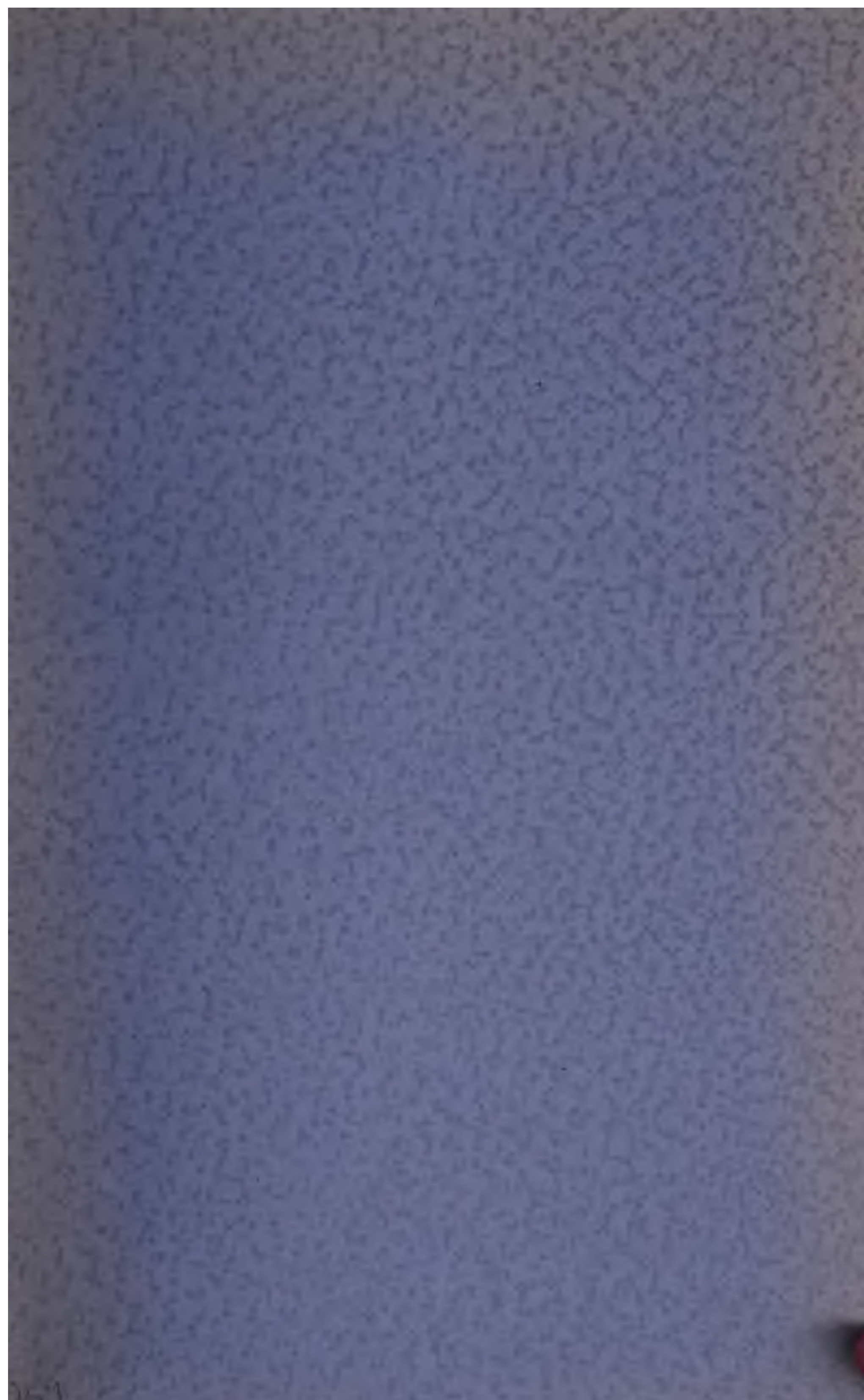
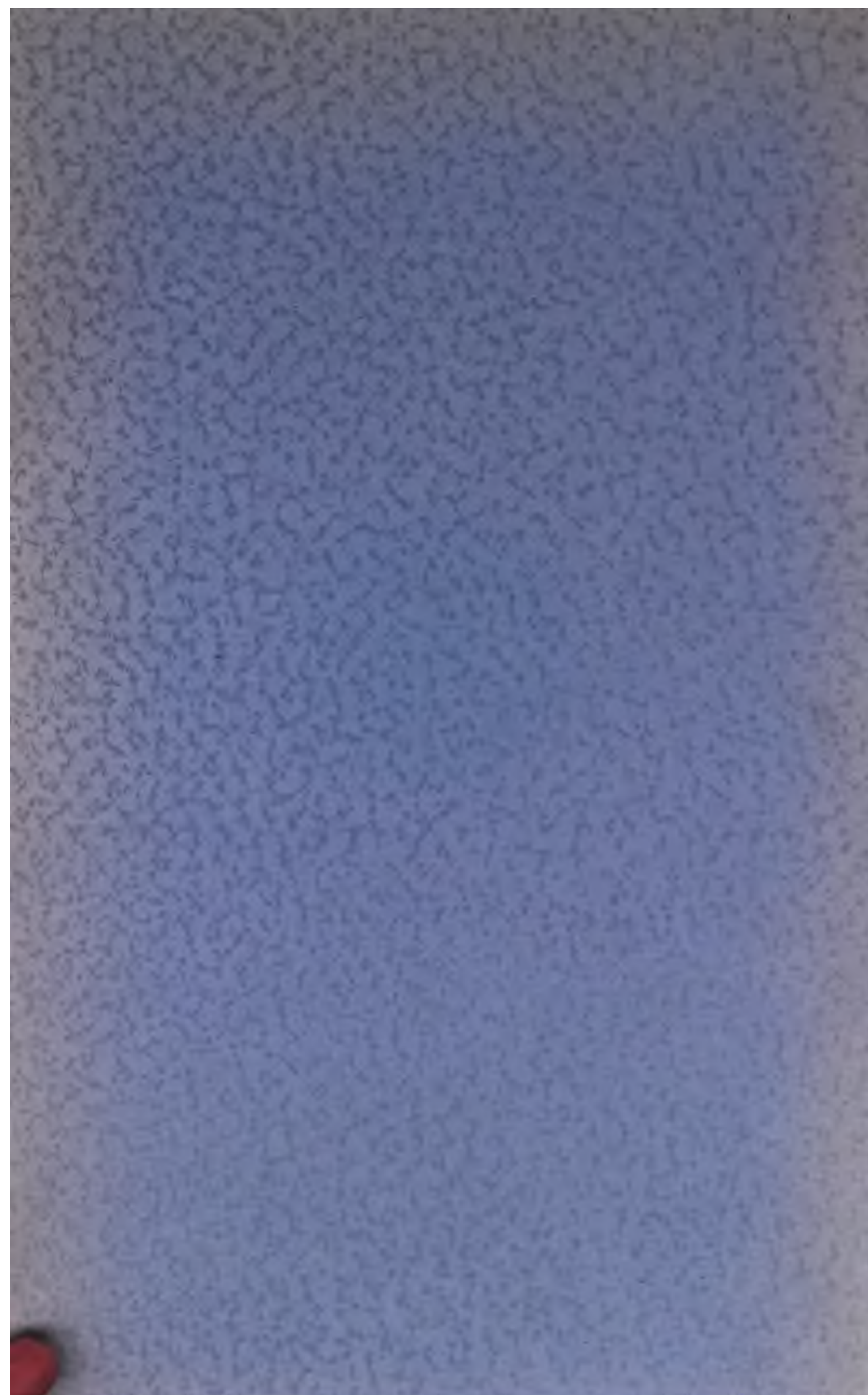

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

DĚJINY

PANOVÁNÍ KARLA IV.

SEPSAL

KAREL VLADISLAV ZAP.

K NOVÉMU VYDÁNÍ UPRAVIL

GUSTAV FRIEDRICH.

S 22 původními illustracemi Věnceslava Černého.

V PRAZE.
NAKLADATEL **I. L. KOBER** KNIHKUPECTVÍ.
1894.

Knihtiskárna I. L. Kobra v Praze.

Dějiny panování Karla IV.

Karlovo mládí.

1316—1333.

eliká radost naplnila zemi českou, když královna Eliška dne 14. května r. 1316 porodila prvého syna a nástupce trůnu. Novorozenec byl o letnicích dne 30. května v hlavním chrámě sv. Víta na hradě pražském od arcibiskupa Petra mohučského způsobem velmi slavnostním pokřtěn a podle přání matčina dáno mu jméno Václav. Při slavnosti této byli též přítomni strýc krále Jana arcibiskup Balduin trierský, biskup pražský Jan z Dražic, biskup Heřman prizrenský, kanovníci, opatové, celý dvůr královský a lid četně shromážděný, který dával radost svou najevo hlučným jásotem.

Čtvrt léta po narození královského syna přišli do Prahy poslové císaře německého Ludvíka žádajíce od krále Jana pomoci proti Bedřichu rakouskému. Tu tedy král Jan dne 17. srpna odešel z Čech a vzav s sebou strýce svého Balduina a jen něco málo bojovné šlechty české. Arcibiskup mohučský dal se přemluviti, že zůstal v Praze jakožto správce říše a hejtman království českého a králi přislíbil, že za ním z kutnohorské urbury bude týdně posílati 200 hřiven stříbra. Kralevic Václav maje teprve věku 4 měsíce byl po odjezdu otcově panu Vilému Zajíci z Valdeka k opatrování odevzdán a ten zavezl ho na hrad Křivoklát, kde královské dítě pobylo od měsíce září r. 1316 až do března r. 1317. Král Jan zatím v Němcích teprve sbíral vojsko s rozličných stran najímané a s ním táhl k císaři Ludvíkovi do Švábska, kde Bedřich rakouský, jakožto zvolený proticísař s

Ludvíkem vedl válku. V bitvě, svedené 19. září 1316 u řeky Nekaru, nedaleko Esslinka král Jan byl se svým vojskem přítomen a za chrabrost, kterou v ní osvědčil, vyznamenán byl od císaře Ludvíka důstojenstvím rytířským. Po té král Jan uchýlil se s arcibiskupem Balduinem do hrabství lucemburského, kdež o Čechy se nestaraje, pobyl celý rok.

Zatím přívrženci Jindřicha z Lipé, nejsouce spokojeni vládou arcibiskupa Petra, počali reptati naříkajíce, že cizinci mají nejvyšší moc v zemi a viníce je, že na útraty zemské se obohacují. Arcibiskup Petr snažil se sice upřímně zachovati v zemi pokoj a pořádek, leč s penězi za králem do ciziny posílanými šly vždy také značné sumy, kteréž arcibiskup si podržel, do Mohuče. Když pak viděl, že nespokojenost a sváry v zemi čím dál tím více vzrůstají, rozmrzel se tak, že dne 8. dubna 1317. odešel z Čech odevzdav vládu královně Elišce. Než Jindřich z Lipé a jeho přívrženci vzbouřili se proti ní a došlo k zjevné válce. Tu královna povolala z ciziny něco námezdníků, aby jimi sesílila vojsko jí věrné a utišila bouři. Ježto však úsilí její bylo marno, uchýlila se dne 20. června provázena jsouc Vilémem Zajícem se synem Václavem, který v březnu t. r. byl přivezen z Křivoklátu do Prahy, a s dcerami Markétou a Gutou na hrad Loket. Odtud vysílala posly k manželu svému do Němec, aby ho pohnula k návratu. Král konečně vyhověl její žádosti a dne 12. listopadu přijel ke královně na Loket maje s sebou 200 ozbrojenců. Zpráva o jeho příjezdu potěšila celý národ; zvláště ubohý lid kojil se nadějí, že nastanou časy pokojnější.

Mnozí pánové čeští, mezi nimi zejména pan Vilém Zajíc a biskup Jan, pospíšili na hrad Loket a nabízeli králi své služby, leč zároveň žádali, aby cizí námezdníky odeslal nazpět do jejich domova. Než němečtí rádcové královi stavěli se tomu na odpor a král jich uposlechl. Po té král s královnou zůstavivše na Lokti dítky své, odebrali se v průvodu cizích ozbrojenců do Prahy. Zde však král dlouho se nezdržel, nýbrž jal se pleniti statky svých odpůrcův a obléhati jejich hrady. Tu odpadli od něho i ti, kdo mu dosud byli věrni, sebrali ve spolku s dřívějšími odpůrci královými a jejich spojenci moravskými na Moravě veliké vojsko a umluvili se tajně i s vévodou Bedřichem rakouským. Král vypravil se proti nim a dne 6. ledna r. 1318 dorazil na hrad brněnský. Tam k sobě povolal z Prahy také svou manželku Elišku.

která dne 21. ledna k němu přijela. Nepořídiv tu ničeho král vrátil se dne 27. února s manželkou svou opět do Prahy a odtud královna dne 23. března odjela ke svým dětem do Lokte. Než již příštího měsíce odebrala se do Domažlic, kde král jal se vyjednávati s pány českými, pak do Prahy a odtud na Zbraslav, aby tu ve výroční den úmrtí otce svého oplakávala bývalou slávu a velikost svého království, která s ním uvadla. Dne 22. listopadu královna porodila v Praze druhého syna, kterému bylo dáno jméno Přemysl, a bezpochyby hned po šestinedělí pospíšila k svým dítkám do Lokte.

Nedlouho po té Jindřich z Lipé a jeho přátelé namluvili králi, že královna chce ho pomocí pánů jí věrných z království vyhnati a svého syna Václava, tehdá tříletého, prohlásiti za krále. Uslyšev to král jal se zuřiti a sebrav zástup ozbrojenců odebral se na začátku února r. 1319. na Loket.

Když vešel do hradu, rozkázal ihned lidem královniným, aby hradby a věže opustili a postoupili je k obsazení jeho ozbrojencům. Onino otáleli, nevědouce, mají-li takovému neočekávanému rozkazu vyhověti leč král dal ihned do nich jako do nepřátel střileti. Královna hledíc na toto pošetilé jednání královo s ustrnutím myslila, že se pominul smysly, brzo však poznala pravou příčinu. Nastal strašlivý výjev mezi královskými manžely; král nazítří královnu nejen ode všech čtyř dětí odloučil, nýbrž vzal od ní také osoby služebné, které byly nařčeny, najmě dva písaře, Jana a Mikuláše a slečnu Gertrudu; i bylo jí jen s malým průvodem sednouti na vůz a dáti se dovézti na Mělník. Tříletého syna a nástupce svého Václava otec dal s dvěma chůvami zavříti do tmavého sklepení, do kterého jen malým otvorem denní světlo vnikalo, a tam kázal chovati ho po celé dva měsíce jako vězně. Václav zůstal pak ještě rok na hradě Lokti byť již nikoli ve vězení, přece prý ještě v zajetí. Když pak na podzim r. 1319 pan Vilém Zajíc z Valdeka zahynul na válečné výpravě, hrad Křivoklát od něho zadržovaný připadl zase králi a kralevič Václav byl tam převezen a chován na hradě tom bezpochyby po tři léta, totiž až do jara r. 1323.

Královna Eliška meškala v té době většinou na Mělníce, někdy též v Praze; když pak v srpnu r. 1322 bylo jí oznámeno, že její manžel obmýšlí proti ní něco zlého, ba že ji i života zbaviti chce, uprchla do Bavor k vévodovi bavorskému Jindřichovi

s nímž byla zasnoubena prvorozená dcera její Marketa. Tu král Jan zabavil všecky statky její zakázav, aby jí nic vydáváno nebylo z požitků jejích, dokud by nevrátila se do země, ba brzo dal větší část těch statků v zástavu svým přívržencům z panstva neb věřitelům, tak že královně bylo v Bavořích tráviti dílem z podpory tamějších příbuzných svých, dílem na dluh. Teprve na počátku r. 1325. vrátila se do Čech, leč syna svého Václava již nespatřila. Neboť již r. 1323. král Jan meškaje právě u dvora francouzského, vzkázal do Čech, aby Václav byl poslán do Paříže, by prý při dvoře jeho tety dostalo se mu lepšího vychování. Vlastní však příčina rozkazu toho byla ta, že král stále ještě obával se těch několika pánů českých, kteří obraceli zraky své více k jeho zapuzené manželce, aby snad nechtěli toho jeho syna za krále v Čechách vyhlásiti a otce trůnu zbaviti. I byl Václav tehdá sedmiletý z Křivoklátu v dubnu t. r. odvezen do Paříže, kde po té získal si náklonnost a lásku krále francouzského Karla IV. v míře veliké. Tento svěřil jeho vyučování nejlepším učitelům a všemožně o to pečoval, aby dostalo se mu náležitého vzdělání. Jen jeho jméno Václav Francouzům se nelíbilo, neboť neuměli ho ani dobře vysloviti, pročež král Karel IV., když Václav přistoupil k biřmování, dal mu své jméno Karel., které Václavovi po té již zůstalo a s kterým pak tento proslavil se v celém křesťanské světě.

Když teta jeho královna Marie zemřela, král Jan přijel do Paříže a hledaje nového svazku příbuzenství s dvorem francouzským, opatřil synu svému nevěstu z rodu královského, Marketu čili Blanku, kterou Francouzi zvali Blanche a Čechové Blanče. Byla to dcera Karla, hraběte z Valois, a bylo jí sedm let. Kralevič Karel měl tehdáž osm let; Tak byly tyto děti v květnu r. 1324. sobě zaslíbeny a zasnoubeny, leč až do věku dospělého každé zvlášť chovány.

S počátku byl vychovatelem a učitelem kraleviče Karla dvorský kaplan Jan de Cara. Ten počal kraleviče vyučovati latině, které mladý Karel naučil se tak, že mohl latinské knihy čísti a jim rozuměti. Kralevič chápal vše tak snadno, že při dvoře francouzském všichni nemálo se mu divili, zvláště ježto tehdejší synové královští málo byli vzděláváni, ano bývali i docela neučeni. Kněz Cara vštípil chovanci svému obzvláštní lásku ke stavu kněžskému a ke všemu, co týkalo se náboženství, ovšem proti přání

otce jeho, který přál si, aby syn rovněž jako on sám byl spíše rázným vojákem.

Později kralevič Karel navštěvoval také veřejné čtení na vysokých školách pařížských, kteréž byly tehdáž vedle boloňských nejslavnější v celém tehdejším světě křesťanském, studoval zvláště filosofii a bohosloví a mnoho se též zabýval vykládáním sv. písma. Tenkráte prý již říkával svým českým dvořanům, že až do-

Starožitné poprsí královny Elišky Přemyslovny v hořejších chodbách chrámu sv. Víta na hradě pražském.

sedne na trůn otců svých, v Praze že také založí takové vysoké školy, jako jsou pařížské. Zatím umřel r. 1328 jeho otcovský přítel Karel IV., král francouzský a vlády ujal se Karlův svat Filip VI. z Valois, bratr Blančin. Také se Karel spřátelil s výtečným knězem Petrem Rogerem z Rosiera, který byl opatem benediktinského kláštera ve Fiscano a při tom nejslavnějším učencem a řečníkem ve Francii. Od toho muže, který si českého kraleviče upřímně zamiloval, Karel byl v lásce k vědám a uměním utvrzen a když po

čase tento Roger stal se papežem pod jménem Klimenta VI., tuť staré přátelství a láska jeho ke Karlovi byly pro tohoto zřídlem velkých prospěchů. Když Karlův svat král Filip z Valois v Remeši s velikou slávou byl korunován, ku kteréžto korunovaci také král Jan přijel, tu slavné obřady církevní učinily takový dojem na mysl Karlovu, že umínil si při korunování králů českých podobné obřady zavésti, což po té také uskutečnil. Král Jan odjížděje po té korunovaci z Francie do Čech vzal s sebou Karlovu manželku, teprve 12tiletou Blanči z Valois, aby přiučila se českému jazyku a přivykla českým mravům. Také snad královna Eliška přála si poznati mladou nevěstu; aspoň král přivezl Blanči 17. července 1328 do Prahy, odevzdal ji královně a zas odjel po svých záležitostech. Královna Eliška, hledajíc tehdáž útěchy jen v pobožnosti, cvičila nevěstu svou v bohabojnosti. Po jedenácti měsících král Jan 9. června 1329 zase Blanči z Prahy odvezl a jeda do Lucemburka, dal ji nazpět do Paříže doprovoditi. V Lucemburce dal pro Karla, syna svého, upraviti pohodlný byt a pak poručil, aby Karel opustil dvůr pařížský a pojma s sebou svou nastávající manželku Blanči, usadil se v Lucemburce. Karel přijel do Lucemburka na počátku roku 1330 a darmo těšil se nadějí, že otec dovolí mu brzo do Čech se navrátiti a matku spatřiti. V této druhé naději však trpce se zklamal; neboť za nedlouho došla ho smutná zpráva, že matka jeho, královna Eliška, v opuštěnosti své zemřela, což srdce dobrého syna, který svou matku upřímně miloval, naplnilo upřímným zármutkem.

Také prvá naděje se mu nevyplnila, neboť sotva rok v Lucemburce ztráviv, obdržel od otce z Italie rozkaz, aby neprodleně k němu do Parmy se odebral a uvázal se ve správu měst a krajin, které v Italii králi Janovi se poddaly. Karel rozloučiv se s Blančí a sestrou Gutou, která tehdáž byla u něho, pospíšil do Italie a již 29. března 1331 na velký pátek přijel šťastně do Pavie. Již třetího dne hrozilo tu nebezpečí Karlovu životu, měl totiž býti otráven; avšak jeho zbožnost ho zachránila. Ubytoval se totiž v klášteře Augustianův a časně ráno na hod boží velikonoční odešel do kostela, tam přijal večeři Páně a zůstal přes celé velké služby, až nadešla hodina polední. Mezi tím někteří jeho dvořané a průvodci, kteří zůstali doma, požili snídaní, ale po té náhle onemocněli. Karel ulekl se toho a ničeho nepožil z pokrmů, které mu byly

Kralevič Karel ve vězení na Lokti.

předloženy. Při tom povšiml si mladého, štíhlého člověka, který se k jeho lidem přimíchal a stavěl se němým. Kralevič dal ho hned zatknouti, maje ho v podezření, že do pokrmů dal jed; a když lidé v kuchyni zaměstnaní oznámili, že toho člověka také v kuchyni viděli, kázal ho mučiti. Teprve třetího dne domnělý němý promluvil a tu kralevič seznal, že od královského náměstka milanského Azzona Viscontia byl zjednán, aby ho otrávil. Následkem otrávení zemřeli však Jan Berka z Dubé, Karlův dvormistr, Jan z Vysokého Kostela a Šimon z Břila

Nezdržev se dlouho v Pavii Karel odejel do Parmy k svému otci, kterýž ho 15. dubna 1331 velmi přívětivě přijal a také hned svým náměstkem v Italii prohlásil. Ježto však předpokládal, že Karel jakožto 15letý mladík nebude si v tomto těžkém postavení vždycky věděti rady, ustanovil hraběte Ludvíka savojského, tchána Azzona Viscontia, Karlovi předním rádcem. Spořádav to vše, dal si od Karla a ode všech náměstků měst italských složiti přísahu věrnosti a pospíchal již 1. července 1331 z Italie do Němec, neboť zatím mnoho nepřátel proti němu se smluvilo a spojilo a králi tehdá musilo na tom záležeti, aby hrozivé tyto mraky zažehnal a rozptýlil.

Italiané brzo znamenali že česká vláda není pouze vláda podle jména, nýbrž že je to vláda skutečná a k tomu cizí. Měšťané větších měst jsouce zvyklí samosprávě, s nechutí na to se dívali, že král Jan zakládá v jejich sousedství královské tvrze, městské pozemky dává šlechticům v léna a z právomocnosti městské je vylučuje. Také to se jim nelíbilo, že král všeliké daně a platy dává velmi přísně vybírati. Dne 8. srpna 1332 všecka knížata italská, kterým panství české v Italii se nelíbilo, se spojila, aby tomu panství učinila konec. Přední mezi nimi byli Azzo Visconti v Miláně, Mastin della Scala ve Veroně, Gonzagové v Mantui. Rainald z Este ve Ferraře, Florentinští a Robert, král neapolský. Mastin della Scala zmocnil se již v červnu 1332 města Brescie a strašlivě se mstil na měšťanech, kteří byli pozvali krále českého do Italie. Azzo Visconti zas opanoval později Bergamo, Pavii a Pizzighetone. Sám prvý rádce královského syna a náměstka hrabě Ludvík savojský nedbaje své povinnosti, tajně se smluvil s jeho nepřáteli. Jediní bratři Rossiové v Parmě, Pistoriové v Lucce a města Kremona, Reggio a Modena setrvali u věrnosti ke kraleviči Karlovi, tehdáž šestnáctiletému, který v tomto těžkém postavení

tak výtečně uměl si raditi, že již tehdá bylo viděti jeho neobyčejnou schopnost k panování.

Spojení nepřátelé obléhali Modenu po několik neděl a nemohouce města dobýti, shlukli se okolo hradu San Felice, na kterýž hnali útokem. Posádka krále českého na hradě vidouc, že by na dlouho neodolala přesile nepřátel, odpověděla k vyzvání jejich, aby se vzdala, že to učiní, jestliže jí od kraleviče Karla do dne sv. Kateřiny posila nepřijde. Avšak téhož dne, 25. listopadu 1332 Karel přikvapil v čele 1200 těžkooděnců jízdných a 6000 vojínů pěších. Nepřátelé byli mnohem silnější a vedli je Rainald z Este, markrabě ferrarský, Mastin della Scala z Verony a Azzo Visconti z Milána. Nicméně kralevič Karel s velikou srdnatostí učinil na ně útok, žádného nebezpečí se nestrachuje a sám s mečem v ruce do nejhustší seče se vrhaje. Když kůň pod ním padl a on sám na rameni byl poraněn, myslilo se již, že bitva je ztracena. On však na jiného koně se vyšvihnuv dodával svým lidem dobré mysli a vlastním příkladem pobádal k vytrvalosti, což rozhodlo bitvu v jeho prospěch. Mantuané počali nejdříve couvati a po té utíkati a druzí po té v největším zmatku utíkali za nimi. Královské vojsko pronásledovalo je, pět tisíc nepřátel padlo a osm set jich bylo zajato. Tak kralevič proslavil se svým prvým znamenitým činem válečným a dal se pak na bojišti spolu s dvěma sty nejudatnějších bojovníků pasovati na rytířství.

Ostatně vyneslo Karlovi toto vítězství u San Feice více slávy nežli skutečného prospěchu; nemaje mnoho vojska nemohl nepřátel přes řeku Pád pronásledovati a ztracených měst na nich dobývati a spojenci pomocí Florentinských brzo se zotavili. Karel rozpustil větší díl svého vojska a vrátil se do Parmy, kde 3. prosince 1332 v kostele sv. Kateřiny velké služby boží byly konány za dobytí slavného vítězství.

Hned po novém roce 1333 Karel odešel do města Lukky čině tu přípravy k válce s Florentinskými. Také tu založil několik mil od Lukky na vrchu hrad a město jemuž dal jméno Monte Carlo, to jest Karlova hora. Obyvatelé města Lukky musili mu k válce mnoho přispívati a byli tím nespokojeni; když Karel to znamenal, odevzdal jejich město Šimonu Pistoriovi, který mu byl věren, a vrátil se do Parmy. Zatím zase Azzo Visconti vypravil se do pole a oblehl hrad při městě Pavii. Když však královská česká posádka toho hradu udatně se bránila, táhl dále a chtěl

udeřiti i na Parmu, sídlo Karlovo. Krutá zima v lednu tuto jeho výpravu sice zmařila, leč tato nehoda nezastrašila spojených nepřátel českého panství i chystali se k nové válce. Neboť od té chvíle, co v Italii se dověděli, že český král spolčen jest s papežem a francouzským králem, vzbudil se proti jeho panství odpor dvojnásobný.

Kralevič Karel zatím znamenal, že jeho síla k přemožení nepřátel na delší čas již nevystačí a pilně svého otce krále Jana v Paříži dal prositi, aby s vydatným vojskem pospíšil do Italie. Král Jan vypravil se skutečně 24. prosince 1332 z Paříže s vojskem ve Francii a v Němcích sebraným, ve kterém byli nejznamenitější mužové Francie. Než v Italii brzo všechno obrátilo se k nejhoršímu. Azzo Visconti, hlava všech spojenců českému panování nepřejících, byl člověk velmi chytrý a vyhýbal se všude, kde by s vojskem krále Jana nově přišlým mohl se v poli setkati. Za to držel mnohá města silně obsazená, pouštěje královskému vojsku otevřený venkov, dobře věda, že král Jan dobýváním měst Milána, Bergama a Pavie síly své vyčerpá a že mu jeho důchody nedovolí, aby veliké vojsko na dlouho pohromadě v poli mohl udržeti. Tu bylo královské vojsko dne 14. dubna 1333 ve spolku s vojskem papežského legáta boloňského, když chtělo Ferrary dobýti, od spojených nepřátel na hlavu poraženo a královská posádka hradu pavijského musela se po dlouhém, udatném odporu pro chytré úklady Viscontiovy vzdáti. Tyto dvě rány způsobily, že král Jan v Italii již nikterak dlouho držeti se nemohl. Sháněl ještě peníze všemi možnými i špatnými prostředky, ale to vše již nestačilo a tu teprv poznával, kterak nemoudře učinil že uvázal se ve vládu nad touto zemí, které v poslušenství a věrnosti udržeti nemůže. Umínil si tedy Italii opustiti, učinil s nepřáteli v Peskieře příměří, pak mír a chtěl po té ještě Karlovi panství ve městech, kteráž ještě držel ve své moci, postoupiti. Avšak tento zdráhal se přijati vládu, kterou by nemohl se ctí vésti a udržeti. Činil naopak přípravy k návratu do své české vlasti. Král Jan mu v tom nebránil a nežli se rozloučili, jmenoval syna svého markrabětem moravským a správcem království českého na čas své nepřítomnosti v zemi.

Po odjezdu Karlově král Jan vybral ještě z měst svých v Italii daně a jiné poplatky, pak ta města prodal a přepustil některým věrným leníkům svým a chtěje sebranými sumami vá-

lečné útraty zaplatiti, opustil také Italii, ovšem nikoli již se ctí takovou, s jakou před třemi lety byl do ní přijat. V době, kdy Karel blížil se k hranicím své vlasti, král Jan v měsíci září 1333 odjížděl z Italie do svého Lucemburka.

Když Čechové uslyšeli, že kralevič Karel vrátí se do vlasti, zdálo se jim hned, že jim vychází hvězda lepší budoucnosti; neboť všem již se velmi stýskalo v té opuštěnosti a v té všeobecné pokleslosti celé vlasti. O Karlovi však zaslýchali z ciziny mnoho chvály a jeho statečné chování v Italii zjednávalo mu již z daleka všecka srdce jeho budoucích poddaných. Protož všichni s velikou radostí a toužebností očekávali jeho příchodu. Karel pozdržev se na cestě z Italie u svého bratra Jana Jindřicha v Tyrolsku a pak u své sestry Markéty v Landshutě v Bavorsku, přijel ke konci října 1333 do Čech a prvá jeho touha byla navštíviti hrob matčin. Proto zajel nejprve na Zbraslav a pomodliv se tu a poplakav sobě přijel dne 30. října 1333 se smutnými myšlenkami do Prahy, neboť již na cestě bystré oko jeho poznávalo smutný stav země otcem zaviněný a nenalézaje tu ani matky ani kohokoliv ze své rodiny, vracel se téměř jako cizinec do vlasti, ba ani svého mateřského jazyka již neuměl. V tomto smutku nalézal poněkud útěchu v tom, že mnoho pánů českých vyjelo mu vstříc až do Zbraslavi, a když podle kosela sv. Filipa a přes Újezd blížil se ku Praze, že ho všechen lid v radostném rozčilení vítal a s velikou slávou uváděl do města. Všechno kněžstvo vyšlo mu vstříc v processí, neseny jsou korouhve, také svaté ostatky, jak tehdáž bylo obyčejem, a všemi zvony se zvonilo. Všem krásná jeho postava a jeho ušlechtilé a zdvořilé chování nad obyčej se zalíbily. Vjezd svůj konal bezpochyby tehdejší branou újezdskou, která stávala na konci úzké ulice vedoucí od kostela sv. Mikuláše k nynější Karmelitánské ulici opodál chrámu Panny Marie, patřícího Johanitům, nynějším to křižovníkům maltským.

Jedenáct let Karel byl od vlasti své vzdálen a jakými smutnými myšlenkami se obíral, když se do ní vrátil, to sám ve vlastnoručním životopise svém vyjádřil těmito slovy: »Když jsem nyní do Čech přišel, nenalezl jsem zde ani otce, ani matky, ni bratra, ni sestry, ni kteréhokoliv jiného známého; i český jazyk jsem dočista zapomněl a musel jsem se mu zas učiti. Království nalezl jsem však tak opuštěné, že ani jediného hradu nenalezl jsem svobodného, kterýž by nebyl zastaven se vším zbožím krá-

lovským. Pánové a zemané téměř všichni byli se učinili násilníky aniž se krále báli, jakž náleželo, a království byli rozdělili mezi sebe. A hrad pražský tak byl opuštěn, zkažen a porušen, že od časů krále Přemysla všecken položen jest až na zemi a já neměl kde bydliti, toliko v domech městských jako jiný měštěnín.«

Vskutku byl královský hrad pražský před mnohými léty vyhořelý a od krále Jana zanedbaný v takovém spustlém stavu, že v něm dvůr již nemohl slušně přebývati. Král Jan sám, kdykoli přijel do Prahy, bydlíval v domě měšťanském, kdež nyní slove »u Štupartů«, na Starém městě naproti sv. Jakubu. Dům, ve kterém toho času Karel se ubytoval, náležel dříve již matce jeho královně Elišce a byl to bezpochyby nynější Králův dvůr, po té residence královská blíže hradeb městských vedle nynější Prašné brány.

Král Jan, posílaje svého sedmnáctiletého syna do Čech, aby ujal se správy zemské, musil sám míti mnoho důvěry v jeho schopnosti. Správu zemskou měl vésti asi týmž způsobem jako dosavadní zemští hejtmanové, to jest s povinností, aby jako oni posílal otci určité sumy peněz do ciziny. Že mu otec dal titul markraběte moravského, ačkoli Karel jednostejně jak Moravu, tak Čechy a Slezsko měl opatrovati, to král Jan učinil za tím účelem, aby lid jeho syna nenazýval »mladým králem«, nechtě býti »starým králem«, ježto sám teprv měl 37 let života svého. Karel však pojal úkol mu svěřený způsobem zcela jiným než otec si představoval. Pro Karla byla léta ve Francii strávená výbornou školou života a on uměl té školy užíti. Tamější zemská správa byla tehdáž moudrá, potřebám času přiměřená a nesla požehnané plody. Palacký ve svých dějinách, srovnávaje povahu krále Jana a jeho syna Karla, praví toto: »Markrabě Karel svému královskému otci ve mnohém ohledu se nepodobal; nezdědiltě po něm ani jeho předností ani jeho chyb. Rytířský, udatný a při tom trochu marnivý Jan pouštíval uzdu své živé, nestálé, avšak přece k ušlechtilému se klonící povaze; miloval především zbraň, jak v opravdivém boji, tak i ve hře rytířské, vyhledával válek a turnajů, stál více o slávu než o zisk, promarnil více nežli měl a uměl také lépe dobývati než dobyté uchovávati; toužil po velkém a upadal v malicherné, právě proto, že počítati neuměl. Jeho učený a vážný syn naproti tomu ve všem ukazoval, že sebe sama dokonale umí opanovati, a ve všem, co počínal, bylo viděti, že

jedná podle toho, jak si to byl vypočetl; uměl sice také udatně bojovati, když to musilo býti, nicméně vždy raději hledával cestu mírného vyrovnání; jeho domácí hospodářství bývalo vždy spořádané, vedle výtečných schopností k panování nejevil velkého nadání polního vůdce, svým diplomatickým uměním získal mnohem více, nežli by kdykoliv zbraní mohl získati. Král Jan nestaral se mnoho, aby svou malou lásku a spíše nelásku k zemi a národu českému zakrýval; u Karla naopak zdálo se, že láska k Čechám byla téměř jedinou jeho náružívostí. Jan považoval svou říši za něco, co mu vynášelo titul peníze a moc; nestaraje se o její budoucnost hleděl po každé na okamžení jak nejvíce mohl z ní vytáhnouti, zacpávaje při tom přirozené prameny důchodů. Tím však jeho vážnost a moc mnohem rychleji hynula nežli blahobyt národa. Karel zase jednal tak, jako by blaho země a národa vždy a všude prvním a jediným jeho cílem bylo; jsa o tom přesvědčen, že panovníkova moc především v osvětě, mravnosti a blahobytu jeho poddaných záleží, vynasnažoval se především osvětu, mravnost a blahobyt šířiti, aby moc svou trvale upevnil. Bůh ví, co by se bylo z české říše stalo, kdyby nebyl se ještě v pravém okamžení zjevil tento muž, který ji přivedenou na kraj propasti zachránil.

Dvouletá vláda Karlova. Válka o tyrolské dědictví. Výprava do Litvy. Karlovo dobrodružství v Italii.

1333—1337.

Prvou péčí Karlovou bylo zvýšiti klesl ou moc a vážnost královskou vyvázáním korunních statků z rukou pánův a vedl si při tom hned s horlivostí mládenecké mysli a s obezřelostí dospělého muže. Na sněmu všem stavům do Prahy položeném povolena jest mu zemská berně pro jeho nejpilnější potřeby. Tu s potěšením pozoroval, kterak při vší zhýralosti pánů, jichž větší část nehleděla si ničeho nežli svých sobeckých záměrů, přece ještě mnozí mezi nimi stáli o obecné blaho a dopomohli mu ochotně k jeho podpoře. Z obdržených peněz Karel ovšem musil znamenitou část poslati otci do Lucemburka, ostatek však obrátil ihned na vykoupení některých hradův a měst královských

a na zřízení královského paláce na hradě pražském. Povolav totiž hned po svém návratě francouzského mistra z Paříže, kázal mu, aby na místě starodávného královského paláce, spáleného a rozpadlého, podle způsobu sídla králů francouzských v Paříži, tak nazvaného starého Louvru, kterýž ovšem již nestojí, vystavěl nový palác s nárožními věžemi. Práce šla rychle ku předu a Karel sám pilně na ni přihlížeje, přestěhoval se mezi tím již asi po dvou měsících, v prosinci r. 1333 z obydlí svého na Starém městě na hrad a tu zatím bydlel v domě pražského purkrabího blíže zadní brány hradu. Po té vyplatil nejprve hrady Křivoklát a Loket, ve kterých strávil svá dětská léta, a města Hradec nad Labem a Vysoké Mýto. Do dvou let pak, když se mu dostalo ještě jiných prostředků peněžitých vyplatil ještě v Čechách tyto královské hrady a města: Týřov, Lichtenburk, Litice, Písek, Nečtiny, Zbiroh, Tachov a Trutnov, na Moravě však královské hrady: brněnský, olomoucký a znojemský, pak Veveří, Lukov nedaleko Fryštáku a Telč. Vykoupené hrady osazoval královskými úředníky, obnovil v nich krajské soudy a dal jim prostředky, aby spravedlnost zase samostatně mohly vykonávati. Při tom Karel jezdil pilně po městech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, dohlížel všude sám, zasedal k soudům, každého, kdo se k němu obrátil, přívětivě vyslýchal a napravoval, kdež toho bylo zapotřebí. Ačkoli ku provedení takových oprav od poddaných ustavičně bylo mu žádati obětí peněžitých, nicméně obracela se k němu láska a důvěra všech lidí, kteří pod dosavadními útisky nejvíce trpěli, poněvadž dobrodiní, které jeho snaha chtěla způsobiti, brzo také se ukázalo.

V několika měsících byl královský příbytek na hradě pražském již tak dalece zas opraven, že markrabě Karel mohl v něm slušně bydleti; ježto pak již velice toužil po své manželce Blanči z Valois, kterou před třemi léty odcházeje do Italie v Lucemburce musil opustiti, žádal, aby nyní k němu do Prahy přijela. I stalo se tak a Blanče přibyla 12. června 1334 do Prahy vítána jsouc slavně jak duchovenstvem, tak i městským obyvatelstvem. Karel teprv tehdá slavil s ní svůj manželský sňatek; hody, radovánky a plesání lidu trvaly několik dní. Přívětivá tvář Bančina zalíbila všemu lidu, který jen litoval, že neuměla na ten čas jinak mluviti než francouzsky. S Blančí přijela četná dvorská čeleď, také francouzská. Avšak Karel již po čtyřech nedělích,

13. července celý ten její francouzský dvůr propustil a poslal domů, po čemž manželce své spořádal jiný dvůr ze samé české šlechty. Aby se svým novým dvořanstvem mohla se smluviti, Blanče učila se hlavně jazyku německému, méně českému, proto že jak v městech, tak i při dvoře samá němčina panovala. Karel mohl teprv později v tom změnu učiniti, že pak i jazyk český jakožto domácí nabyl přístupu do královského paláce.

Mezi tím umřel dne 27. prosince 1333 v Praze olomoucký biskup Hynek čili Jindřich II. z rodu Berků z Dubé a z Lipé a byl v pražském hlavním chrámě u sv. Víta pohřben. Markrabě Karel užil té příležitosti, aby svému ujci, nevlastnímu bratru své nebožky matky Janovi, dotud vyšehradskému proboštu, kanovníku pražskému a olomouckému a nejvyššímu kancléři českému, dopomohl na uprázdněnou biskupskou stolici olomouckou, na kterou r. 1333 jakožto Jan VII. příjmím Volek dosedl, a nový tento úřad svůj zastával po 17 let.

Zatím král Jan oženil se v prosinci r. 1334 ve Francii po druhé. Pojal za choť Beatrici, dceru Ludvíka, vévody bourbonského, a dne 30. července roku následujícího vrátil se zase do Prahy, kde po tři léta nebyl přítomen. K návratu byl pohnut tím, že po smrti Jindřicha korutanského císař Ludvík smluvil se s vévodami rakouskými, že s nimi rozdělí se o země po onom zůstavené, čímž by dcera Jindřichova a manžel její Jan Jindřich, syn krále Jana, byl býval zbaven všeho dědictví. Proti tomu král Jan po návodě Karlově činil náležité kroky diplomatické; zejména smířil a spojil se s králem Kazimírem polským a Karlem Robertem, králem uherským.

Mezi tím zkazila se radost národa českého z lepšího pořádku, který nastával za moudré vlády markraběte Karla. Některým pánům totiž bylo velmi proti mysli, že Karel tak odhodlaně pracoval o vrácení korunních statkův, a neradi snášeli se s myšlénkou, že i jim bude ještě vydati nejen statek, jejž dosud od koruny drží. A tak jako kdysi osočili u krále Jana matku Karlovu, tak nešlechetně zachovali se nyní vůči Karlovi jsouce v tom podporováni i mnohými německými dvořany, kteří tenkráte s králem Janem z Lucemburka přišli doufajíce, že něčeho ze statkův od Karla vyplacených pro sebe uloví. I předstoupivše tito nešlechetníci před krále Jana pravili: »Milostivý králi! račiž pamatovati na sebe, neboť syn tvůj Karel má v krá-

lovství mnoho hradův a velké množství služebníkův a bude-li to déle trvati, tak se zmůže, že tebe vyžene, kdykoli bude chtíti, neb i on jest dědic království, jest z rodu králů českých a Čechové milují ho velice; tys však král přišlý a cizozemec.« A to pravili; proto že hledali svého zisku chtíce, aby jim král poručil hrady a zboží pro korunu od Karla vyplacené. Král Jan jsa vždy stejně lehkověrný a o dobro nedbaje uposlechl této neupřímné rady a odňal synu svému všecku moc a všecky hrady kteréž již jak v Čechách, tak i na Moravě držel ve své moci, a ponechal mu toliko pouhý název markraběte moravského beze vší skutečné platnosti.

Ale ke konci r. 1335 viděl se nucena poslati ho do Tyrol, aby ujal se bratra svého Jana Jindřicha teprve čtrnáctiletého a aby země té pomáhal hájiti. Karel byl již 8. ledna 1336 v Tyrolsku a Tyroláci s radostí ho uvítali. On pak ihned sebral vojsko proti hraběti gorickému, který držel s Rakušany, bojoval s ním s úspěchem a po té také na jiných stranách tyrolské země statečně hájil.

Král Jan sám vypravil se ke konci února t. r. do Rakous a po té do Bavor, aby přispěl ku pomoci svému zeti Jindřichu dolnobavorskému; konečně pak podařilo se mu odtrhnouti vévody rakouské od spolku s císařem. Tu pak příliš kvapně učinil s nimi dne 9. října t. r. v Enži mír, podle kterého Korutany měly zůstati vévodům rakouským, Tyroly pak Marketě, manželce Jana Jindřicha.

Když král Jan vrátil se z Enže do Prahy, bylo všecko jeho zaneprázdnění zas jen shánění peněz a to vždy horšími, nečestnými způsoby. Markrabě Karel, když byl ještě vladařem, dal k většímu ozdobení hrobu sv. Václava udělati 12 soch sv. apoštolů ze stříbra, které větším dílem byly již nyní hotovy a velmi uměleckým způsobem provedeny. Dílo to stálo 500 hřiven stříbra, k čemuž Karel sám přidal ze svého měšce 200 hřiven, ostatek pak sehnal sbírkou od pobožných dárců. Král Jan sáhl nyní i na tyto sošky a zastavil je svým věřitelům. Jeden z rytířů královských, cizozemec od Rýnu, který k té svatokrádeži nejvíce radil, byl téhož dne od kohosi nenadále zabit a lid to považoval za skutek pomsty boží. Dle všeho zdá se také, že král Jan již v dřívějších letech, nežli ještě poslal syna svého Karla do Čech jakožto vladaře, nemaje již, co by zastavil, i tu korunu českou, kterou byl korunován na krále českého, po kusech židům zastavil a zpeněžil.

Karel vrátiv se v prosinci 1336 z Tyrol do Prahy vypravil se ještě v témže měsíci s oacem do Prus na pomoc řádu německému proti Litvanům. Výprava tato nepotkala se s úspěchem, ježto zima byla vlažná a deštivá, pročež křižákům pro nedostatek ledu bylo od řeky Němenu vrátiti se domů. Králi Janovi na této výpravě rozbolely se oči a když na počátku dubna r. 1337 vrátil se do Prahy, oslepl na pravé oko úplně a levé zůstalo churavý

Zde zatím královna Beatrix porodila mu (25. února t. r.) syna, kterému bylo dáno jméno Václav. Než kromě krále nikdo se z toho neradoval mluvě o tomto třetím synu královĕ jako o dítěti cizozemském. Rovněž lid český nejevil žádné náklonnosti ke královně Beatrici; za to tím více lnul k Blanči, manželce Karlově, pročež Jan zanevřel na svého prvorozeného syna, tak že tento v měsíci dubnu t. r. odejel ze země a umínil si odebrati se do Tyrol k svému bratru. Tu král Jan zabavil mu jeho skrovné důchody a dal Beatrici odvézti do Lucemburka, Blanči pak rozkázal odstěhovati se do Brna. Sám však odevzdav správu země Bertoldu z Lipé, proboštu vyšehradskému, odebral se (8. července t. r.) do Francie, kde pobyl skoro celá dvě léta.

Markrabě Karel odcházeje ze své vlasti a byv od otce velmi nešlechetným způsobem všech důchodů zbaven spěchal k svému bratru do Tyrol, chtěje mu pomáhati proti sousedním nepřátelům, mezi kterými byl Mastin de la Scala ve Veroně nejmocnější, a tím způsobem zaopatřiti si nějakou čestnou výživu. Poněvadž pak smlouvy o mír, kterouž otec učinil v Enži s vévodami rakouskými ještě nepodepsal a tudíž s těmito ještě se nesmířil, nesměl se přes Rakousy do Tyrol pustiti, nýbrž ubíral se tam přes Uhry, Charvatsko, Dalmacii a přes moře na Aquileji vydávaje se takto na pravé dobrodružství po světě. Měl při sobě několik českých pánů, mezi nimi Jana z Lipé a Zbyňka Zajíce z Valdeka, syny to někdejších dvou znamenitých pánův a soupeřův. Nejprve pustil se po Dunaji do Uher, kdež zastal krála Karla Roberta, navštívil ho a také obdržel od něho bezpečný průvod do Charvat a do Damacie. Tam přišel do přímořského města Seni, kdež se k němu připojil hrabě Bartoloměj z Velie a Seni, a Karel s celou svou družinou vstoupil na loď, aby odtud přes moře adriatské přeplavil se na italské břehy k Aquileji. Ale sotva že ocitli se na moři, množství benátských lodí je obklopilo a devět dní z daleka pozorovalo. Bylo patrno, že tito benátští plavci ukládají o Karlovo

zajetí, ačkoli Karel s Benátčany měl dobré přátelství a byl jejich spojencem ve válce s pánem veronským. Než Karel znaje dobře neupřímnost Italiánů, nechtěl se nechati jimi zajatí. Připlavil se jsa stále pronásledován loďmi benátskými až k přímořskému městečku Hradu čili, jak Italiané říkají, Grado, kteréž tehdáž náleželo Benátčanům. Tu ho lodi benátské tak sevřely, že jim již nikudy nemohl ujíti. Karlovi bylo na to pomýšleti, jak by mohl spasiti se lstí. Hrabě Bartoloměj velijský radil, aby pustil se ve vyjednávání s loďmi benátskými, což se také stalo. Avšak co poslové

Starožitné poprsí krále Jana Lucemburského v hořejších chodbách chrámu sv. Víta na hradě pražském.

Karlovi na benátských lodích vyjednávali o výminkách, pod kterými by se jim markrabě Karel chtěl poddati, malý rybářský člunek přiblížil se k zadní straně lodi Karlovy. Karel se do něho spustil i s hrabětem Bartolomějem a panem Janem z Lipé, rybáři je přikryli sítěmi a pytly odrazili od velké lodi, mezi loďmi benátskými, šťastně s nimi proklouzli a na pobřeží rákosím zarostlém tyto tři pány vysadili na suchou zemi. Ostatní družina Karlova, která zůstala na lodi, byla pak zajata a dopravena do

Benátek. Markrabě Karel zatím se svými dvěma soudruhy vydal se pěšky od Grada na cestu do Aquileje a když se tamější patriarcha o jeho příchodě dověděl, vyšel mu vstříc se vším kněžstvem svým a při zvonění všemi zvony uvedl ho slavně do svého paláce. Tak Karel ušel svým důvtipem nečestnému zajetí a patriarcha hned vypravil do Benátek posly, kteří benátským pánům oznámili, kdo jsou ti vězňové, kteréž jejich kapitánové přivezli do Benátek. Benátčané dověděvše se toto hned celou družinu Karlovu propustili na svobodu, kterážto družina po té přišla do Aquileje. Karel pobyl u patriarchy čtyři neděle a učiniv s ním přátelskou smlouvu odešel do Tyrol provázen jsa ozbrojeným zástupem, který mu patriarcha pro bezpečnost propůjčil.

Dne 28. července 1337 Karel učinil za sebe a svého bratra Jana Jindřicha smlouvu s Benátčany, Florentinskými, Milánskými, Ferrarskými a Mantuany proti bratřím Albrechtovi a Mastinovi de la Scala, pánům veronským. Karel a Jan Jindřich zavázali se dáti vojáky, města zas měla dáti žold a město Belluno mělo podrobiti se panství tyrolskému. Válka počala se hned po té; Karel vypravil se z Tyrol do krajin veronských. Zvláštní výpravu podnikl však k městu Bellunu které bylo v moci veronských a které jeden tamější měšťan Karlovi chtěl prozraditi, aby tam Benátčané přijíti nemohli. Markrabě Karel vrátiv se do Tyrol sebral sám druhý zástup bojovný a jel s ním přes hory aniž jeho vojáci věděli, kam a k jakému cíli tak namáhavě táhnou. Cesty byly skácenými stromy zataraseny, Karel sám sestoupiv s koně vedl jej dodávaje chuti a mysli ostatním; po té zahnal zástup Benátčanů, kteří obléhali hrad Parmese, a sám se toho hradu zmocnil; konečně pomocí toho jistého měšťana vpuštěn jest do měsa Belluna, jehož obyvatelé domnívali se, že to vojsko přišlo od pánů de la Scala z Verony posádce na pomoc. Ale když měšťané na rozvinutém praporě jízdy Karlovy spatřili českého lva, tu teprv poznali, že jsou zrazeni. a všecka odvaha je opustila. Karel zmocniv se později také hradu bellunského táhl ještě dále, aby dobyl města Feltri. Nemoha ho hned dobýti zůstavil tu svého bratra Jana Jindřicha při vojště a sám odebral se do Benátek, neboť Benátčané nyní o jeho přátelství velmi stáli. A když tam připlul, dože toho města a všechen lid s velkou ctí ho přijali a hostili. Uplynuly právě dva měsíce od té doby, co Karla benátští kapitánové na moři tak bezectně chěli zajati. Karel vzav

s sebou i z Benátek vojenskou pomoc vrátil se po té před Feltri kteréžto město po šestinedělním obležení konečně také musilo se mu vzdáti. Ustanoviv po té své náměstky ve Feltri a v Belluně odevzdal velení ve vojště svém nejprve Janu z Lipé a když ten po sedmi dnech umřel, Zbyňku Zajíci z Valdeka. Sám pak vrátil se do Tyrol, s vévodami rakouskými podepsav smlouvu enžskou se smířil a tudíž skrze Rakousy přes Vídeň ubíral se do vlasti. Na Moravě nějaký čas prodlel; 19. listopadu 1338 přibyl do Brna, kde shledal se s manželkou svou Blančí, a s ní konečně přijel zase do Čech.

Stálá spoluvláda Karlova.

1338—1346.

Kterak se to stalo, že Karel opět mohl ujati se správy říše české, pohříchu nevíme. Buďto Karel nemohl se déle dívati na zlý stav země a na nespokojenost lidu vždy více se vzmáhající a o své újmě uvázal se ve správu zemskou, nebo král Jan potloukaje se v cizině sám již uznával nemožnost, aby ještě dále mohl vládnouti v zemích českých svým způsobem dosud neuspokojivvým, odevzdal po druhé vládu Karlovi. Jakožto spoluvládce království českého markrabě Karel užíval po té hlasu svého také v zahraničních jednáních svého otce, kterýchž bylo vždy velmi mnoho; rovněž byl nápomocen bratru svému Janu Jindřichovi v jeho záležitostech tyrolských.

Ke konci měsíce února 1338 Karel vydal se opět na cestu do Uher provázen jsa dvěma českými pány a rádci svými Těmou z Koldic a Vilémem z Landštýna a sešel se na Vyšehradě nad Dunajem s Karlem, králem uherským, s kterýmž obnovil své předešlé přátelství a umluvenou svatbou utvrdil je ještě více. Král Karel Robert měl totiž syna Ludvíka, kterýž po otci měl dosednouti na trůn uherský, a tomu Ludvíkovi markrabě Karel zaslíbil svou prvorozenou dceru Markétu; i bylo umluveno, že Marketa příštího roku 1339 na den 29. září bude přivezena do Brna a odevzdána starému králi uherskému, aby ji vzal s sebou k svému dvoru a dal vychovati tak, aby přivykla jazyku a mravům uherským.

Po té Karel jel z Uher do Vídně a setkal se tam naposledy

se svou sestrou Annou, manželkou rakouského vévody Oty, neboť oba manželé krátce po té zemřeli, Anna totiž již 2. listopanu 1338.

Nová vláda Karlova byla bezpochyby opět proti mysli mnohým pánům českým, kteříž ode dávna byli zvykli kořistiti ze zlého hospodářství Janova. Než jejich odpor proti Karlovi nebyl sjednocen, tak že markrabě mohl jej snadno přemoci. Zejména vzbouřili se proti němu mocný pán Mikuláš z Potštýna a Žampacha, tak že počal válku s ním loupením v sousedních krajinách, a také na Moravě činil škody. Tento Mikuláš z Potštýna byl z rodu Drslaviců v kraji hradeckém osedlých a náležely mu hrady Potštýn, Litice, Valdenberk a Senftenberk, kterým se nyní říká: Vamberk a Žamberk, Choceň a Kostelec nad Orlicí se vším příslušenstvím. Musil se tedy Karel v létě téhož roku 1338. proti němu vypraviti, přitáhl před hrad Choceň, oblehl jej a po osmidenním namáhání dobyl ho a pobořil jej. Z toho hradu choceňského nad Orlicí zachovaly se jen nepatrné zbytky na výšině opodál městečka Chocně. Karel dobyl ještě jiných hradův a tvrzí téhož Mikuláše z Potštýna a chystal se pak také na Potštýn, ve kterém sám pan Mikuláš byl se zavřel. Vida to pan Mikuláš počal mladému markraběti na úmluvu se vzdávati a dva rytíři Pavel Hráň a jakýsi Sudlička dovedil Karla tak dalece usmířiti, že Mikuláše z Potštýna tenkráte přijal na milost a jen dva statky, Choceň a Ctislav, kteráž nyní chybně jmenuje se Cuclava, mu zabavil.

Pokořiv Mikuláše z Potštýna Karel pospíchal do Němec volán jsa od otce svého krále Jana a sešel se s ním ve Frankfurtě nad Mohanem. Tu také smluvil s císařem Ludvíkem, ale s jeho zámysly, které měl proti papeži a králi francouzskému, nesouhlasil.

Karel bera si ve mnohých věcech za příklad svého slavného děda krále Václava II. umínil si založiti novou kapitolu kanovníků při královské kapli u Všech Svatých na hradě pražském r. 1263 za vlády Přemysla Otakara II. založené. Tohoto roku 1338 učinil k tomu přípravné kroky vymohl k tomu povolení od papeže Benedikta XII. jakož i od kapitoly u svatého Víta, pokud na ní záleželo.

Po té vypravil se k Potštýnu, dotud ještě nedobytému. Dva moravští pánové Bertold a Jan z Lipé za ním přivedli ještě více vojska. Obležení Potštýna trvalo již devět neděl a tu učiněn jest

Slavný vjezd kraleviče Karla do Prahy.

útok silný a poslední; když totiž jedné části hradu již bylo dobyto, Karel slíbil vojínům že jim bude dáno v plen všecko, co ve hralě tom jest; i bylo hradu dobyto až na hlavní věž, ve které pan Mikuláš ještě stále zoufale se bránil. Tu bylo Karlu dáti věž podkopati, tak že ohromné její zdi sesuly se a zuřivého odbojníka pohřbily. Synům téhož Mikuláše z Potštýna byly teprv po dvou letech některé ze zabavených statkův otcových vráceny.

V měsíci červenci 1339 Karel odebral se s otcem do Slezska, kde král měl rozepři s biskupem vratislavským, a pak do Budišína.

Odtud král Jan 20. srpna 1339 odjel do Francie, neboť pospíchal svému příteli a příbuznému, králi Filipovi francouzskému, na pomoc proti Angličanům, jejichž král Edvard III. s velkou mocí vtrhl do Francie. Syna svého Karla Jan poslal nazpět do Čech, aby spravoval říši místo něho, avšak i markrabě nadšen byl duchem bojovným, i chtěl súčastniti se války ve Francii. Proto ustanovil za sebe v Čechách a na Moravě pana Petra z Rosenberka a pana Čeňka z Lipé zemskými správci a vydal se na cestu za otcem.

Přijev z Čech do dolních Bavor Karel, zarmoucen jest ve Štrubině smrtí svatého Jindřicha, vévody dolnobavorského, kterýž 1. září umřel; a císař Ludvík již se zmocnil správy této země jakožto poručník pozůstalého syna Jana. Ve Francii pak Karel byl po boku otce svého při všech válečných výpravách v září a říjnu 1339, které vojsko francouzské podnikalo. Ale k hlavní bitvě nedošlo. Král Jan vida, že oko jeho příliš slábne, odebral se po té do jižní Francie do města Montpelliera kde byla proslulá škola lékařská, chtěje si tu dáti oko léčiti. Markrabě Karel však nemaje ještě dosti válečného dobrodružství umínil si arragonskému králi Petrovi přispěti ku pomoci proti Maurům čili Arabům a již svou družinu do Španěl napřed vypravil. Král Jan však nedal mu z Montpelliera dále táhnouti; i bylo Karlovi družinu, která již byla dorazila do Montalbana v Arragonii, nazpět povolati. Francouzský král Filip měl ve svého přítele Jana, krále českého, takovou důvěru, že mu na dobu, po kterou by Jan meškal v jižní Francii, to jest přes zimu od r. 1339. do r. 1340. svěřil neobmezenou vládu v krajině Languedoku.

Lékaři montpellierští bohužel nemohli zachovati králi Janovi slábnoucího zraku, ba král přes jejich léčení oslepl i na druhé

oko a nespatřil již krásy světa tohoto. Toto neštěstí mocně působilo na mysl krále, jenž ještě byl v plné síle mužného věku. Stal se vážnějším, usedlejším a mírnějším. Z Montpelliera odebral se s Karlem do blízkého Avignona k papeži Benediktu XII., neboť bylo potřebí ve příčině příhody s vratislavským biskupem Nankrem, jehož statky byl zabavil, s papežem se smluviti. Mimo to běželo tu též o tak zvaný svatopetrský peníz, jehož se papež ze všech polských biskupství, tedy také z vratislavského domáhal, jehož však mu ani král Jan, ani slezská země povoliti nehtěli. Tentokráte král Jan u papeže ovšem dobře nepořídil a nedosáhl žádného narovnání. Za to však markrabě Karel měl tu zvláštní potěšení sejíti se se svým bývalým vychovatelem a učitelem, tehdejším kardinálem Petrem Rogerem z Rosiera. Obnovil s ním staré přátelství a úzké spojení obou těch mužů mělo po té důležité výsledky.

Z Avignona král Jan i jeho syn vrátili se do Paříže, Karel však jel po té do Bavor, aby své sestry, ovdovělé vévodkyně Markety chránil od násilného zacházení císaře Ludvíka. Nemohl však ničeho v její prospěch změniti a císař Ludvík ustanovil jejího syna Jana ženichem své dcery, s čehož po té ovšem sešlo, když mladý Jan druhého roku zemřel.

Od své sestry Karel jel k svému bratrovi Janu Jindřichovi do Inšpruka; nedlouho však tam pobyl, odevzdal správu Tyrol biskupu tridentskému Mikuláši z Brna, rozenému Moravanu, kterýž byl někdy kancléřem při jeho dvoře, a vzal bratra svého s sebou do Čech. Po té oba bratří jeli na Moravu, kde Karel na vrchu Tepenci nedaleko Olomouce založil nový hrad a dal mu jméno Tvingenburk; konečně zajeli do Krakova ku králi Kazimíru polskému, s kterým obnovil staré přátelství. Aby toto přátelské spojení bylo ještě pevnější, umluvili se vespolek, že Kazimír Marketu, ovdovělou vévodkyni bavorskou a Karlovu sestru, pojme za manželku. Král Kazimír slíbil, že v určitý čas přijede do Prahy a tam bude slaviti svůj sňatek. Ještě před koncem tohoto roku 1340, totiž den před božím hodem vánočním oba bratří Karel a Jan Jindřich byli zase v Praze.

Karel však jakožto vladař všeho bedlivý ještě v Praze dlouho nepobyl, nýbrž brzo po novém roce 1341 vzal zase svého bratra Jana Jindřicha a jel s ním do Uher ke králi Karlu Robertovi do Prešpurka, kdež Jan Jindřich jak se starým králem

tak i s jeho synem a nástupcem Ludvíkem vešel v nejdůvěrnější přátelství. A když tu v Prešpurce ještě meškali, došla jich zpráva od Mikuláše z Brna, biskupa tridentského, kterak prý tyrolská hraběnka Marketa, manželka Jana Jindřicha, tajně vyjednává s císařem Ludvíkem a s některými tyrolskými šlechtici spikla se proti vlastnímu manželu. Tu oba královští synové čeští rychle se vzchopili, od krále uherského vzali odpuštění a bez odkladu pospíchali přes Moravu, Čechy a Bavory do Tyrol, chtějíce se dověděti, co by na té zprávě bylo pravdivého. I bylo tomu vskutku tak. Mladý, teprv osmnáctiletý Jan Jindřich byl sice jinoch pěkné postavy, avšak Marketě se znelíbil a ona předstírajíc, že jest neschopen k manželství, umínila si od sebe ho zapuditi a s císařovým synem Ludvíkem, markrabětem braniborským, v nové manželství vstoupiti. Byltě tento Ludvík právě ovdověl a byl prý to muž statný a ještě pěknější postavy, což Marketu velmi k němu táhlo. Bylať prý tato Marketa velmi ošklivá, majíc zvláště veliká ústa, odkud ji nazvali Hubatou, mravů pak byla prý rovněž tak nepěkných jako tělo její bylo šeredné. Kronikáři o ní vypravují, že byla nadmíru chlípná, pyšná, nestydatá, mnohomluvná a téměř prý na mysli pomatená. Mimo manželské lože porodila syna, kterému tehdá mohlo býti deset let, a ten chlapec byl prý účastníkem spiknutí své matky. Markrabě Karel přijev do Tyrol zmocnil se nejprve toho chlapce, všeho se od něho dověděl a dal ho zavříti na hrad Steinburk. Vlastní osnovatel celého spiknutí byl Marketin nejvyšší dvormistr, kterýž se skryl. Karel dobyl jeho hradu a dal jej zbořiti. Po té oba královští bratři přišli na hrad Tyrol, kde Marketa sídlila, a vložili do něho silnou posádku, jíž dali Marketu hlídati, aby nemohla již ničeho podnikati. Zdálo pak se, že uvězněním Markety všecko nebezpečenství minulo a že pokoj bude, ale právě to uvěznění paní své mnozí Tyroláci těžce nesli a počali se jí po té ujímati.

Karel opustiv svého bratra v Tyrolsku jel do Bavor k své sestře Marketě, jíž oznámil, kterak loňského roku byl v Krakově, a že král Kazimír chce se s ní zasnoubiti. Marketa jsouc ještě mladá vdova teprve sedmadvacetiletá nicméně ještě příliš truchlila pro svého zemřelého manžela Jindřicha bavorského, tak že ji ta zpráva nic nepotěšila; i musil jí Karel velmi domlouvati, než mu slíbila, že do jistého času přijede do Prahy.

Zatím král Jan přijel již v prosinci 1340 opět jednou do

Prahy a to po prvé po svém úplném oslepnutí. Ačkoli jeho povaha od té doby, co toto neštěstí ho potkalo, poněkud se proměnila, jeho vždy živý a těkavý duch neutrpěl tím žádné újmy, ba král ani nechtěl pokládán býti za slepého stavě se tak, jako by všecko dobře viděl. Ujal se sám zemské správy v Čechách a dne 21. března 1341 ustanovil sám radu staroměstskou, což v předešlých letech obyčejně zemští činívali vladařové. Po té měl obec pražskou k tomu, aby mu zaplatila nových 3000 kop grošů, začež prodloužil její osvobození ode všech platův až do r. 1344.

Když pak markrabě Karel přijel z Tyrol a Bavor do Prahy, král Jan položil valný sněm do Prahy na den 11. června 1341, ku kterémuž povoláni byli preláti, páni, rytíři, též přísežní a jiní měšťané z Prahy a ze všech jiných královských měst v Čechách a na Moravě a tenkráte po prvé také poslové města Vratislavi ve Slezsku. Král Jan tu žádal ve shromáždění sněmu aby všichni stavové zavázali se po jeho smrti uznati jeho syna Karla a jeho potomky za jediné pravé nástupce na trůně královském. Stavové to učinili ochotně a zavázali se k tomu listy svými. I Pražané, rychtář, přísežní a všecka obec Většího města vydali zvláštní přiznávací list toho obsahu a tak markrabě Karel jakožto prvorozený syn Janův byl zvolen za příštího krále českého. Chtěli pak stavové také aby Karel se svou manželkou Blančí hned byl za krále korunován; leč král Jan, jak se zdá, k tomu svoliti nechtěl; předně nebylo koruny a za druhé přece se obával, kdyby jeho syn již nyní dosáhl královského důstojenství, aby ho pak nevypudil — k čemuž dosti příčin mohlo se naskytnouti — a tak korunovace odložena jest na lepší, příhodnější dobu.

Ke konci srpna 1341 Karel odebral se opět do Tyrol k svému bratru Janu Jindřichu a poněvadž hraběnka Marketa byla v bezpečí a v zemi, jak se zdálo, pokoj panoval, vypravil se z Tyrol s brannou mocí proti Veronským a Mastinovi della Scala, jejich pánu, kterýž chtěl mu město Belluno a Feltri r. 1337 dobyté zase vzíti. Tamější náměstek Karlův, Zbyněk Zajíc z Valdeka, několikráte byv napaden, dotud Veronským statečně se ubránil. Karel přišel do těch krajin a aby moc Mastinovu oslabil, vzal mu několik hradů, podnikaje všeliká nebezpečná dobrodružství, kteráž svědčí o válečné statečnosti Karlově jakož i o jeho chytrosti vůdcovské. Po té vypravil se na pomoc patriarchovi aquilejskému, kterýž byl sevřen vojskem vévody rakouského a hra-

běte gorického. Karel měl s sebou 200 obrněných jezdců a 1000 vojínů pěších a přešed příkré hory spojil tento svůj lid s lidem patriarchovým a táhl proti vojskům nepřátelským. Tato dala se na útěk, Karel je pronásledoval, dobyl hradu, do kterého část nepřátel se utekla, a pak zjednal pokoj.

Přes Vídeň vracel se do vlasti. V městě tomto byl uprostřed měsíce prosince 1341 a učinil přátelskou smlouvu s vévodou Albrechtem a jeho strýci Bedřichem a Leopoldem. Také se s nimi smluvil o postoupení Korutan.

Toho času Marketa, hraběnka tyrolská, dorozuměvši se s císařem Ludvíkem, zapudila svého manžela a vstoupila ve druhý sňatek se synem císařovým Ludvíkem, markrabětem braniborským, nedbajíc kletby papežovy ani obecného pohoršení Tu král Jan a ještě více jeho syn Karel přičiňoval se o to, jak by za to neštěstí a pohanění došli řádného dostiučinění. Karel rozeslal listy se žalobou na císaře všem tehdejším křesťanským knížatům a králům a všichni mu také přisvědčovali; neboť neslýchaná drzost, jakou císař ukázal při tomto rozvedení a opětném zasnoubení Markety tyrolské pro nabytí nových zemí obcházeje při tom všecky zákony církevní, které považovaly se za svaté, rozhořčila všecky lidi, světské i kněží ve všech zemích, ano i někteří nejhorlivějších přívrženců císařových byli tím rozhořčení. Starý kurfirst Balduin Lucemburský, arcibiskup trierský, strýc krále Jana, který dosud vždycky věrně se přičiňoval, aby časté rozmíšky mezi králem Janem a císařem Ludvíkem srovnával, postavil se nyní rozhodně také proti císaři. Podobné i kurfirstové falcký a saský byli popuzeni proti Ludvíkovi a již počalo se na to pomýšleti, aby byl sesazen. Ale nežli k něčemu došlo, ještě nějaký čas uplynul.

Co se týká krále Jana, ten by byl nejraději postavil se v čelo velikého českého vojska a s Ludvíkem vedl válku, kdyby to země česká od něho tak příliš vyčerpaná byla mohla vydržeti. Mimo to také slepota mu bránila býti vůdcem ve válce. I umínil si objížděti cizí dvory a proti císaři, co by jen mohl, knížata podněcovati Karel nebránil mu v předsevzetí takovém a když král Jan odjížděje z Čech asi ku konci června 1342 odevzdával Karlovi správu země české a všech zemí k ní přivtělených, musil se Karlovi smlouvou na dvé léta zavázati, že na místě všech důchodův a požitkův z království spokojí se na ten celý čas 5000 hřivnami

stříbra v hotových penězích a do království do dvou let se nevrátí. Tím vysloveno jest zřejmě, že králova přítomnost ve vlastním království zemi jest na škodu. Zajisté král před tím vždy zase se vracel k nechvalným pokusům svým, kterýmiž oblíbil si peněz dobývati. Jiná příčina této tak určité a odměřené smlouvy mezi otcem a synem byla však i ta, že mezi nimi již několikráte vznikly opětné různice pro nerozumné rozptylování království.

Král Jan obrátil se z Čech nejprve do Vídně k vévodům rakouským, po té ke králi Filipovi do Paříže a odtud k papeži do Avignonu.

Papež Benedikt XII. potvrdil krátce před svou smrtí založení kollegiátní kapituly u Všech Svatých na hradě pražském. Karel pak neprodleně kapitolu sestavil jmenovav probošta a dvanácte kanovníků, kteří pak ze sebe zvolili si děkana, a měli ještě deset pomocníků.

Dne 25. dubna 1342 umřel papež Benedikt XII. a jeho nástupcem stal se kardinál Petr Rogetr z Rosiera, bývalý vychovatel a nyní přítel Karlův, který po té přijal jméno Kliment VI. Tato změna byla vzhledem k Čechům důležita.

Papež Kliment VI. nevyrovnal se sice předchůdci co do mírné a zbožné mysli, byl však muž milující nádheru, byl štědrý a způsobů dvorních a milých. Jeho papežský dvůr zaskvěl se nádherou dosud nevídanou a pohostinství na něm bylo veliké a srdečné. Lásku svou ke Karlovi zachovával i po svém povýšení za hlavu církve křesťanské a proto náš Karel také dával mu vždy na jevo svou vděčnost a důvěru. Z osobního přátelského svazku toho pocházely po té ovšem věci důležité a pro vlast naši nanejvýš prospěšné.

Karel zatím spravoval království české se svou obvyklou pečlivostí, užíval rady mužů moudrých a zkušených, mezi kterými byli nejpřednější Šimon z Koldic, Vilém z Landštýna, Petr z Rosenberka a Arnošt z Pardubic, kapitolní děkan na hradě pražském. Tento Arnošt z Pardubic, muž to nade všecky jiné vzděláním, moudrostí a láskou k vlasti vynikající, stal se po té prvým rádcem Karlovým a větším dílem všecky věci, které Karel po té podnikal, konaly se na jeho radu.

O velikonocích téhož roku 1342 Karel byl v Olomouci a ustanovil dne 2. dubna, že probošt kapitoly olomoucké má býti vždy nejvyšším kancléřem markrabství moravského. Z Olomouce

Karel odebral se do Brna a po té do Nisy ve Slezsku, kdež sešel se s vratislavským biskupem Předslavem z Pogořelce, nástupcem zemřelého biskupa Nankera. Žádal ho, aby otce jeho Jana s kapitolou vratislavskou smířil. Biskup s ním šel po té ochotně do Vratislavi, všickni měšťané vyšli jim vstříc bosi, s odkrytými hlavami, bez plášťů a pasů jako kající až ke klášteru sv. Vojtěcha, prosili biskupa za prominutí viny na biskupu Nankerovi spáchané a za zrušení klatby, do kteréž od něho byli dáni, a dosáhli odpuštění.

Karel po té obeslal všecka slezská knížata a radní města Vratislavi a dal si od nich obnoviti svědectví, že králi a koruně české přikázali se za lenníky a že chtějí setrvati u věrnosti ku králi Janovi a jeho nástupcům. Byla pak tam tato knížata: Boleslav Břežský, Bolek z Falkenberka, Bolek Opolský, Vratislav Kozelský, Kazimír Těšínský, Mikuláš mladší Opavský a Ratibořský a Semovít Glivický. Dne 1. července dostavil se také kníže Václav Lehnický ve jménu svého bratra knížete Ludvíka a dal knížectví lehnické v léno koruně české.

Z Vratislavi Karel vrátil se přes Olomouc a Brno zase do Prahy, kde mu v měsíci srpnu manželka jeho Blanče porodila druhou dceru, které dáno jméno Kateřina.

Dne 6. prosince téhož roku rychtář a přísežní Většího města pražského usnesli se zříditi mimořádný soud šesti mužů ke srovnání starého záští mezi rody měšťanskými, k čemuž snad také Karel dal podnět dle příkladu krále Václava II., za něhož takový soud po prvé byl zřízen.

Důvěrné přátelství Karlovo s novým papežem Klimentem VI. bylo všemu světu známo, císař Ludvík jsa si vědom svých nešlechetných skutků neočekával pro sebe ničeho dobrého. V Uhřích zatím umřel r. 1342. starý král Karel Robert z Anjou a nastoupil jeho syn Ludvík. Tento Ludvík jsa již dříve s Karlem spřízněn a uslyšev o přízni, jaké požívá u papeže, přijel o masopustě r. 1343. s četnou družinou do Prahy a byl od markraběte Karla poctěn stkvělými slavnostmi a turnaji. Za pobytu Ludvíkova v Praze došla ku dvoru českému zpráva, že Robert, král obou Sicilií, zemřel (19. ledna). I žádal Ludvík Karla o přímluvu u papeže, aby bratr jeho Ondřej z Anjou mohl dosednouti na trůn neapolský. Karel mu v tom ochotně posloužil a hned pana Hynka Berku z Dubé, pána na Náchodě, vypravil k papeži do Avignona. Vy-

plnění Ludvíkova přání protáhlo se zatím pro války, které neapolská královna Johanna měla se svými knížaty a příbuznými.

Toho roku 1343. dne 20. června markrabě Karel vydal měšťanům Většího města pražského v klášteře minoritském u sv. Jakuba privilegium na právo městské, kteréž oni dali již r. 1341. sebrati a sepsati v jednu knihu. Toto právo Starého města pražského mělo po té platnost u veliké části všech měst českých až do časů císaře Josefa II.

Císař Ludvík, zatím přemýšlel, jak by od sebe odvrátil nebezpečí z Čech a od papeže mu hrozící. Znaltě nesvornost mysli, jaká byla mezi králem Janem a jeho synem Karlem, a chtěl je tedy oba ještě více rozdvojiti a tak sobě ulehčiti. Vyjednával nejprve s králem Janem, nabízel jednu ze svých dcer za manželku jeho synu Václavovi, sliboval jí dáti věnem 24.000 hřiven a vypuzenému hraběti tyrolskému Janu Jindřichovi chtěl za ztracené Tyrolsko dáti náhradu v Dolní Lužici. Za to pak žádal krále Jana, aby se za něj u nového papeže přimluvil, aby mohl býti sproštěn klatby církevní, do které byl dán od předešlého papeže.

Když však Karel a Jan Jindřich uslyšeli o takovém vyjednávání, velice se na to horšili, že otec bez jejich vědomí v jejich záležitosti něco chce jednati, ano že svému nejmladšímu synu Václavovi chce prospěchu dobývati z křivdy, která se jim, starším bratřím, stala. Ihned postavivše se na odpor takovému vyjednávání otcovu, sami počali vyjednávati s císařem Ludvíkem. Dorozuměli se s ním, že sejdou se na hranicích českých a bavorských; v lednu r. 1344. císař Ludvík přijel do Kouby a markrabě Karel a Jan Jindřich dostavili se do Domažlic. Císař jim nabízel věci znamenité, dobře poznávaje nebezpečí, které mu hrozilo. Janu Jindřichovi chtěl dáti svou vlastní dceru, které mělo po něm dostati se téhož podílu, jakého dostalo se jeho synům, a zatím chtěl mu postoupiti užitky z Dolní Lužice. Oba královští synové čeští byli by již tyto návrhy přijali, leč tu vstoupil zas mezi ně jejich otec, který zatím v Avignoně nového papeže byl pozdravil a s ním se poradil, kterak by si vůči Ludvíkovi měl vésti. Poslové od něho vyslaní přišli do Domažlic k jeho synům s rozkazem i prosbou, aby všecko další jednání s císařem přetrhli, proto že papeži proti Ludvíkovi zavázal se přísahou. Poslové jenom s velikým úsilím přiměli Karla a jeho bratra k přetržení dalšího jed-

nání a bratří svolili konečně jenom s tou výminkou, aby otec budoucně bez jejich vědomí a přivolení ničeho nezačínal.

Kdyby se tenkráte císaři bylo podařilo s kraleviči českými se smířiti, byl by si své důstojenství zachoval až do konce; poněvadž však Lucemburkové sjednotili se s přáním papeže Klimenta VI., nastal boj na život a na smrt, ve kterém nešlechetný Ludvík došel své zasloužené odplaty.

Dne 5. ledna 1343. umřel pražský biskup Jan IV. z Dražic po 42 letém biskupování. Byl jedním a nejznamenitějších biskupů pražských dobyv si nemalých zásluh jak o zvelebení církve, tak i umění. Kromě augustianského kláštera a chrámu jakož i mostu roudnického zůstavil i v Praze i jinde památky své dobromyslnosti a své záliby v pěkných stavbách a všeliké umělecké úpravě; přestavěl totiž biskupský dvůr v Menším městě pražském a skvostně jej upravil a založil kostel sv. Jiljí ve Větším městě pražském, hrob sv. Vojtěcha ve hlavním chrámě dal ozdobiti krásnými stříbrnými plechy a obrazy, svůj rodný hrad Dražice přestavěti, při chrámě pražském založil fundaci pro tři nové kanovníky, u mostu roudnického vystavěl nemocnici pro chudé, kanovníku Františkovi uložil sepsati českou kroniku a před svou smrtí každému ze služebníků svých odkázal sto hřiven stříbra. Pochován jest ve hlavním chrámě u sv. Víta před oltářem sv. Silvestra.

Kapitola pražská položila hned třetího dne po jeho smrti, 7. ledna 1343, volbu nového biskupa na den 14. ledna. Volbě té chtěl překážeti Jindřich, probošt pražský, s některými kanovníky, poněvadž, jak se zdá, sám chtěl býti biskupem a neměl naděje, že by ho většina kanovníků zvolila. Když tedy dne 14. ledna měl se nový biskup voliti, položil odpor proti té volbě předstíraje ovšem nedůvodně, že tenkráte sám papež má právo pražského biskupa jmenovati. Ostatní kanovníci však nedali odporu tomu místa a když probošt proto se svými přívrženci vstal a ze shromáždění odešel, přikročili k volbě. Dle jednomyslného usnesení zvolili biskupem Arnošta z Pardubic, kapitolního děkana, kterýž jim bezpochyby od markraběte Karla byl doporučen.

Téhož roku markrabě Karel učinil také znamenitou fundaci při hlavním chrámě sv. Víta ustanoviv sbor čtyřiadvaceti zpěváků, kteří v jisté hodiny každodenně, zvláště za soumraku ve zvláštním kůru, který byl níže kůru kanovnického, žalmy a jiné duchovní písně musili zpívati, a to ke cti a chvále boží, panny Marie a

svatých patronů Víta, Václava a Vojtěcha. Tento dolejší kůr jejich zval se kůrem panny Marie, proto že v něm stál oltář ke cti její zřízený. Ti zpěváci zvali se mansionáři, proto že u kostela jako bydleli a vždycky někteří z nich tu přítomni býti musili. Bylo mezi nimi dvanácte kněží, šest jáhnův a šest podjahnův a jejich představený zval se praecentor, t. j. přední zpěvák. Jinak byli pod správou kapitolního děkana. Karel opatřil jim z několika vsí dostatečné důchody, které se po čase ještě valně rozmnožily.

V zimě roku 1344. asi v měsíci únoru markrabě Karel jel k otci svému do Lucemburka; odtud pak odebrali se společně ke dvoru papežskému do Avignona, kamž voláni byli od papeže, aby učinili s ním konečnou úmluvu proti císaři Ludvíkovi jakožto společnému škůdci a nepříteli. Když se blížili k Avignonu, papež Kliment VI. vyslal jim všecky své kardinály na míli cesty vstříc a přijal je slavně a s velikou radostí. Prvá péče papežova byla, aby krále Jana s Karlem dokonale smířil; neboť Karel pro veliké zkažení království českého nehospodářskou vládou Janovou nelibost svou spravedlivě dával na jevo a nyní snad ještě obával se pro budoucnost něčeho podobného, když ustanovená lhůta dvouletého vladařství jeho v Čechách blížila se ke konci. Co se týkalo zámyslů proti císaři Ludvíkovi, ustanovili zatím čekati, až jak císař přijme nové výminky smíření, které mu byly podány.

Když pak bylo mezi papežem, Janem a Karlem všecko řádně umluveno a srovnáno, Karel užil této dobré příležitosti, aby s papežem vyjednával o věci, které si národ český i jeho panovníci již po tolik století nanejvýš přáli a kterou jim německá politika posud vždycky překazila, totiž o vymanění české církve z poručnictví arcibiskupa mohučského a o povýšení biskupství pražského na arcibiskupství. Již kníže Břetislav I. a pak králové Přemysl Otakar I. i II. se o to pokoušeli, ale marně. Nikdy však nebylo k tomu lepší příležitosti než nyní; papež byl Karlovi zavázán, aby se mu něčím zavděčil, a arcibiskup mohučský Jindřich z Virneburka jakožto přívrženec císaře Ludvíka byl v klatbě církevní. Nařídil tedy papež kardinálům svým, aby o tom jednali, kterak by se Karlově vůli mohlo vyhověti a jak by bylo lze církev českou učiniti samostatnou. Markrabě Karel podporoval svou žádost těmito důvody, které byly uváděny již za času obou Otakarů a které pak i papež uvedl ve své zakladací bulle: že totiž obě biskupství, pražské i olomoucké od svého me-

tropolity arcibiskupa mohučského příliš jsou vzdálena, pročež kněžím českým a moravským bývá konati do Mohuče velmi obtížné a nebezpečné cesty cizími zeměmi; že od založení obou biskupství metropolita mohučský všeho všudy jen jednou prohlížel kostely těchto svých suffraganů, že obyvatelé Čech a Moravy mluví svým vlastním slovanským jazykem, kterýž jest od německého zcela rozdílný a kterémuž arcibiskup mohučský ani jeho kněží nerozumějí; že to jest mnohem prospěšnější národu i církvi, když má svého vlastního vrchního pastýře, kterýž by domácím jazykem

Česká koruna.

mluvil, stále v zemi bydlel a všude sám radou a pomocí přispěti mohl. Musil pak Karel udání své, že jazyk český od německého skutečně jest rozdílný, přísahou stvrditi, neboť za tehdejších časů Vlachové a Francouzi o jiných zemích a národech věděli mnohem méně než nyní. Když tedy všecko bylo vysvětleno a ujednáno, papež Kliment VI. vydal dne 30. dubna 1344 o samostatnosti církve české slavnou bullu, podle níž předně vyjímalo se dosavadní biskupství pražské z právomocnosti arcibiskupů mohučských, povýšeno za arcibiskupství, podřízena mu biskupství olomoucké a ještě jedno nové biskupství, které se mělo zříditi v Li-

tomyšli, a dosavadnímu pražskému biskupu Arnoštu z Pardubic uděleno důstojenství arcibiskupské. Všecko to oznámeno jest ještě čtyřmi jinými bullami téhož dne vydanými předně Arnoštu z Pardubic, za druhé kapitole hlavního chrámu pražského, za třetí ostatnímu duchovenstvu, za čtvrté konečně všem věřícím v celém biskupství pražském.

Téhož dne Karel vyžádal si také stvrzovací listinu papežskou týkající se založení mansionářů v hlavním chrámě pražském. Po šesti dnech papež dal zvláštní bullou arcibiskupu pražskému právo ke korunování králů českých a konečně poslal dne 24. srpna arcibiskupu Arnoštovi pallium jakožto hlavní odznak arcibiskupského důstojenství.

Tak dosáhl Karel dosti snadným způsobem vyplnění dávných tužeb národa českého, kterého jeho předchůdcové několikráte domáhali se s velikým úsilím, ale marně.

Karel přál si ještě, aby také biskupství vratislavské bylo vyloučeno z právomocnosti arcibiskupa hnězdenského, a podřízeno arcibiskupu pražskému. Papež Kliment VI. nemoha této žádosti hned vyhověti přislíbil to učiniti v čase nejblíže příštím a Karel za to se zavázal, že bude k tomu působiti, aby z biskupství vratislavského platil se peníz svatopetrský.

Král Jan a markrabě Karel rozloučili se s papežem ještě dříve, než odeslal pallium Arnoštu z Pardubic, a obrátili se do Němec. Na té cestě, právě když meškali na hradě Charmes nad Moselou, přišel k nim posel Albrechta vévody rakouského žádaje ve jménu vévodově, aby Karel zasnoubil svou druhou dceru Kateřinu s Albrechtovým synem Rudolfem, což Karel také přijal a učiniti přislíbil. Albrecht Rakouský vyhledával tím úsilně přátelství domu lucemburského, aby došel podpory proti císaři Ludvíkovi.

Po té král přijel se synem do Prahy a dále do Vratislavi, kde s kapitolou úplně se smířil. Na začátku měsíce září 1344 byli zase oba v Praze. Zde bylo německým hrabatům Heřmanu a Bedřichu ze Schönburka zavázati se, že na česká léna, která má Bedřich, markrabě míšeňský, budou míti pilný dozor a kdyby řečený markrabě zemřel bez právních mužských potomků, že ta léna ujmou a odevzdají králi českému. Byly to následující hrady a města: Drážďany, Radeberk, Tarant, Dipoldisvalda, Villansdorf,

Libenthal a Ottendorf, která již král Václav II. míšeňskému markraběti dal v léno.

V září 1344 král Jan a Karel odebrali se do Frankfurta nad Mohanem, kdež kolem svátku Narození Panny Marie sešel se sněm říšských knížat. Císař Ludvík, jemuž nelíbily se výminky od papeže pro obapolné smíření mu kladené, žaloval na papeže a žádal knížat, aby mu poradila, má-li je přijati. Knížata shledala je býti příliš tvrdými a říši škodlivými, tak že k přijetí jich neradila. Jejich jednání však nedošlo konce a císař navrhl, aby sešla se na jiném místě, totiž v Bacharachu nad Rýnem a radila se o prostředcích, jak by mohlo se dosíci smíření s papežem. Markrabě Karel měl při tom býti prostředníkem. Když pak se po osmi dnech knížata sešla v Bacharachu, vedlo jejich rokování ke konci zcela jinému nežli císař očekával. Král Jan český povstal a vinil císaře ze všech těch nepoctivých skutků, kterých dopustil se na něm a na jeho dětech. Knížata tím byla velmi pohnuta a jala se činiti císaři výčitky, že svým chováním sebe a říši již tolikráte zlehčil, že jeho nedbalost ve správě říšské a jeho bažení po zemích jiných knížat přivedla říši na mizinu a uvrhla ve zmatek. A tu kurfiřtové bez obalu pravili, že není jiného způsobu, jak by říše se zachránila, leč by se zvolil jiný král římský; nikdo však že by se k tomu lépe nehodil než český kralevič Karel, jehožto povýšením na trůn německý všeobecný blahobyt nejbezpečněji mohl by se prý obnoviti. Císař Ludvík nechtěl o Karlovi slyšeti a navrhoval svého syna Ludvíka, markraběte braniborského. Kurfiřtové však se zdvihli a s velkou nespokojeností se rozešli na ničem se neustanovivše.

Stala se roztržka úplná, jedna knížata držela s Karlem, druhá některá s císařem Ludvíkem. Král Jan po té ještě v Siegenu nad Rýnem 20. a 21. září vešel v obranný spolek s markrabětem Bedřichem míšeňským, Karel toho markraběte také získal a Albrechta Rakouského měl na své straně. Po té však ukázalo se, že císař Ludvík mnohem chytřeji uměl získati přátele, že krále uherského i polského poštval na Čechy a knížata rakouská a míšenská pohnul k nestrannosti.

Markrabě Karel dosáhnuv v Avignoně cíle tužeb svých vymožením arcibiskupství pražského ustanovil hned nyní přikročiti k stavbě nového hlavního chrámu arcibiskupského na hradě pražském. Umínil si chrám ten dáti vystavěti tak, aby co do veli-

kosti, umělosti gotického slohu a bohatství ozdob vyrovnal se všem nejproslulejším chrámům křesťanského světa. Ježto pak v žádné jiné zemi sloh gotický nedošel takového vypěstování jako v severní Francii, v Pikardii a Normandii, kde vznikl a kde města nejumělejšími stavbami toho druhu již za časů tehdejších docházela veliké slávy, Karel ohlížel se již v Avignoně po takovém mistru z oněch krajin, který by pražský hlavní chrám důstojně a dle přání jeho uměl vystavěti. Takového mistra našel; byl to Matiáš z Arrasu, města v Pikardii, kteréhož hned napřed do Prahy poslal, aby zatím učinil potřebné rozvrhy, nákresy a jiné přípravy.

Karel vrátil se zatím s otcem z Němec ke konci září 1344 do Prahy a zastali tu již pallium, kteréž papež pro nového arcibiskupa Arnošta spolu s dvěma bullami poslal, v nichž Předslavu z Pogořelce, biskupu vratislavskému, ukládal, aby spolu s biskupem naratským toto pallium odevzdal Arnoštovi a přijal od něho obyčejnou přísahu. Jest pak arcibiskupské pallium páska z bílé vlny černými kříži ozdobená, která klade se přes ramena, tak že konce její v předu i v zadu dolů visí. Na nově povolený biskupský stolec v Litomyšli Karel dosadil na přímluvu Konráda, opata strahovského, Jana, premonstrátského opata luckého a jak se zdá, zároveň i litomyšlského, kterýžto maje již také potvrzení papežské, pro vysvěcení své přijel do Prahy. K nastolení nového arcibiskupa pražského a posvěcení prvého biskupa litomyšlského ustanovena jest poslední neděle po sv. Duchu, to jest den 21. listopadu; všickni nejvyšší úředníci zemští sešli se k té slavnosti na hradě pražském a mimo to přibyla sem i mnohá knížata slezská, lenníci krále českého, biskup míšeňský a množství zemských pánův, rytířův a lidu obecného, jimiž starý hlavní chrám u sv. Víta se naplnil. Když pak také král Jan a jeho synové Karel a Jan Jindřich vešli do chrámu, přečteny jsou bully papežské, Arnošt z Pardubic složil předepsanou přísahu a biskup vratislavský ozdobil ho pak palliem od papeže poslaným. Nový arcibiskup posvětil po té Jana, opata řádu premonstrátského, za biskupa litomyšlského. Kněžstvo zpívalo ambrosianský chvalozpěv Tě Bože chválíme a lid tu přítomný zpíval píseň Gospodi pomiluj ny. Po skončené slavnosti vyšli nový arcibiskup, král Jan, synové jeho Karel a Jan Jindřich a nový biskup Jan z kostela provázeni jsouce celým zástupem prelátův a pánů na veliké prostranství, které tenkrát ještě bylo mezi chrámem u sv. Jiří a starým chrámem biskupským

Korunovace Karla IV. na království české.

u sv. Víta, a byla tu jáma k položení prvého kamene k novému chrámu již vykopaná, u níž mistr Matiáš z Arrasa se svými pomoçníky čekal. Arcibiskup Arnošt, král a oba jeho synové sestoupili tu do té jámy a vykonali při hlučném zpěvu Tě Bože chválíme slavný obřad položení základního kamene ku stavbě nového hlavního chrámu. Tím skončil se slavný den ten k největší radosti českého národa.

Prve než se rok 1344. skončil, král Jan podnikl svou třetí křižáckou výpravu do Litvy, ačkoliv na západě a v nejbližším sousedství císař Ludvík jemu samému připravoval těžký boj. Velký mistr německého řádu psal totiž králi Janovi, aby mu přispěl ku pomoci proti Litvínům; i nedal se Jan zdržeti, a hned musily se činiti přípravy k výpravě. Markrabě Karel nemoha slepému otci samému dáti táhnouti, musil s ním se vypraviti; odjinud pak přidružili se k nim Ludvík, král uherský, jeden královský princ francouzský z linie bourbonské, hrabě Vilém hollandský, purkrabí norimberský a mnozí páni a hrabata z rozličných zemí. Ve Vratislavi ve Slezsku všechna křižácká vojska se shromáždila; teprvé před novým rokem 1345 odebrala se odtud do Prus, a přes Prusy vnikla hluboko do litevských zemí. Tam překročila řeku Němen a oblehla litevské hrady Vilavu a Pěsty. Než tu roznesla se dne 2. února 1345 v křižáckém táboře mylná zpráva, že Litvíni za zády vojska křesťanského učinili vpád do Prus, a že již obléhají Královec. Křižáckému vojsku bylo od dobývání upustiti a spěšně vraceti se do Prus. Za čtyři dni došli před Královec a poznali nepravdivost oné zprávy. Ještě více však je mrzelo, že nyní najednou mrazy povolily, všecky řeky a všecka jezera roztály, čímž obnovení války stalo se naprosto nemožným. Všecky veliké přípravy nebyly tedy nic platny, a vojskům i knížatům bylo vrátiti se domů s nepořízenou. Král Jan s princem bourbonským odebral se nejkratší cestou přes Branibory a Vratislav do Lucemburka a markrabě Karel vracel se přes Polsko a Slezsko do Čech. Měltě u sebe list krále Kazimíra, že přes Polsko může bezpečně táhnouti do Prus i nazpět; tu však král Kazimír, kterýž Karla teprv před půl třetím rokem svým »milým, vlastním bratrem« jmenoval, dopustil se velké věrolomnosti. Když totiž Karel se svým průvodem přijel do polského města Kališe, byl z rozkazu krále Kazimíra zadržen a střežen jako vězeň. Pravili mu bezpochyby něco o jistém dluhu, činícím 10.000 hřiven stříbra,

kterýž od Karla Kazimírovi ještě nebyl zcela zaplacen, leč pravá příčina toho zadržení vězela jinde. Slezský vévoda Bolek svídnický a münsterberský totiž, blízký příbuzný krále Kazimíra, jsa protivníkem Karlovým a velmi těžce nesa, že ostatní knížata slezská stala se českými lenníky, přemluvil krále Kazimíra, aby přetrhna všecko přátelství s královským domem českým vešel ve spolek s císařem Ludvíkem; neboť tušilo se, že markrabě Karel bude římským císařem a nabude takové moci, že z toho velké nebezpečí vzroste všem říším sousedním. Karel však uměl si v těžkém postavení svém pomoci; jako před léty na moři lstí unikl zajetí benátskému, tak i nyní na to pomýšlel, jak by lstí ušel zajetí polskému. Královští úředníci v Kališi zacházeli s ním na oko velmi zdvořile a Karel stavěl se, jako by ani netušil, co s ním nepřátelé jeho zamýšlejí, i pravil, že pro vlastní zotavení a potěšení v Kališi chce se pozdržeti několik dní. Zatím co nejrychleji vypravil tajného posla ke Konradovi z Falkenheimu, purkrabí svému do Vratislavi, a vzkázal mu, aby hned s třemi sty jezdci na míli ku Kališi přijel, a aby mu v jistý den a hodinu poslal dobrého koně jezdeckého až před bránu kališskou. Když pak to tak bylo nastrojeno, Karel vyšel si jako na procházku pěšky za bránu a tu jezdec přiklusal k této bráně, s Karlem několik slov promluvil a s koně seskočil. V tom okamžiku Karel na jeho koně se vyšvihl a zmizel s očí vojínů v bráně stojících, kteříž ošizeni byvše vlídností Karlovou příliš pozdě poznali jeho úmysl, když již útěku jeho zabrániti nemohli. Karel dojel k místu, kde ho vratislavský purkrabí se svými jezdci očekával, a tak bezpečně vrátil se do svých zemí. Karlova družina v Kališi pozůstalá byla po té na rozkaz krále Kazimíra zajata; avšak když králův hněv se umírnil, byli zajatí Čechové propuštěni na svobodu.

Rozumí se samo sebou, že takové pohanění, jaké se stalo Karlovi zajetím jeho v Kališi, nemohlo býti nepřátelům beztrestně prominuto. Sám o sobě nemohl však Karel ničeho učiniti, pročež požádal otce svého krále Jana, by se dostavil do Vratislavě, kdež se také v polovici měsíce dubna sešli.

Mezi tím král Kazimír vida, že zámysly jeho jsou prozrazeny, vystoupil s otevřeným hledím jakožto nepřítel Lucemburků a udeřiv na město Stěnavu (ve Vratislavsku), jež náleželo Konradu Olešnickému, vasallu koruny české, dobyl ho. Král Jan pokládaje za vlastního původce tohoto činu vévodu svídnického a münster-

berského Bolka, jenž s Jindřichem, knížetem javorským, jediný ze všech slezských knížat zachoval si až potud nezávislost od koruny české, umínil si rychle jej potrestati. I navrátiv se z Vratislavě i s Karlem do Čech shromáždil na kvap několik set oděnců a s obvyklou rychlostí svou vytrhl proti Svídnici, před níž se položil již dne 27. dubna 1345 táborem. V ležení českém byl kromě Karla i druhý Janův syn Jan Jindřich a arcibiskup Arnošt z Pardubic. Nemoha Svídnice dobyti přilehl král Jan s Karlem k druhému hlavnímu městu Bolkovu, Landshutu, jehož záhy dobyl. Potrestav takto Bolkův pych uzavřel s ním příměří, načež — jak se zdá — někdy ku konci měsíce května vrátil se opět do Čech.

Než nedlouho bylo dopřáno českým zbraním klidu. Byloť se zatím po delším namáhání podařilo císaři Ludvíkovi ujednati se všemi sousedy říše české branný spolek. Všichni spojenci, totiž: císař Ludvík, král polský Kazimír, král uherský Ludvík, markrabě Bedřich Míšenský a vévoda svídnický Bolek vypověděli králi Janu v jediném témdni válku.

První, kdo válku počal, byl král Kazimír, jenž v červnu r. 1345 vpadl do vévodství opavského a ratibořského. Král Jan rychle sebrav vojsko vytáhl proti němu a přinutiv jej k ústupu, oblehl jej dne 12. července v hlavním městě Polsky, Krakově. Ale již po třech dnech uzavřeno příměří, jež pak přičiněním papeže Klementa VI. proměněno v mír, k němuž přistoupili také ostatní spojenci kromě císaře Ludvíka; ale ten pozbýval stále více moci a vážnosti až byl dne 13. dubna 1346 prohlášen za zbavena trůnu císařského.

Již dříve bylo vypravováno, kterak král Jan neštítě se prostředků zlých ani násilných, kterými by nabyl peněz, i českou královskou korunu zpeněžil a takto někam ji zašantročil. Markrabě Karel maje již blízkou naději, státi se králem římským a jsa již zvolen nástupcem otce svého na královském trůně českém, pomýšlel již nyní na to, aby se dal korunovati za krále českého. Bylo mu tedy především starati se o odznak královské důstojnosti, musil dáti zhotoviti novou korunu. I zhotovena jest tato koruna bezpochyby od zlatníkův pražských ve svém umění již tehdáž velmi zběhlých na způsob koruny francouzské z nejčistšího arabského zlata. Nad věncem, který jde okolo hlavy, vynikají čtyři velké lilie, za kterými se přes sebe křížem klenou dva zlaté oblouky nesouce nahoře uprostřed křížek, do něhož jest vložen

trn z koruny Kristovy. Všecko jest posázeno předrahými perlami a kameny ovšem nebroušenými, jmenovitě safíry, smaragdy a rubíny, tak že lesk toho královského klenotu převyšuje všecky ostatní šperky a majestátem září královské důstojnosti. To jest nynější koruna česká, kterou králové čeští až do našich časů dávali se korunovati. Karel nařídil, aby tato koruna povždy byla chována ve hlavním chrámě u sv. Víta na hradě pražském, a to tak, aby byla stále na hlavě sv. Václava u hrobu jeho, kde se jí nemá nikdo dotknouti, leč když český král má býti korunován, anebo když při jiných slavnostech s korunou má se ukázati. Ale po každém takovém upotřebení měla se hned ještě téhož dne svatému Václavu vrátiti, ku kterémuž cíli byli dva kanovníci pražští ustanoveni, kterým příslušelo právo tuto korunu s hlavy svatého Václava za jistých obřadův a modliteb bráti a ji zase na ni klásti. Ježto pak byla především k tomu určena, aby zdobila hlavu sv. Václava, zoveme ji korunou svatováclavskou. Zdá se nám ovšem, že již starší koruna česká spočívala na hlavě sv. Václava, odkud ji král Jan vzal a bezpochyby po kusech zastavil nebo prodal. Poněvadž pak Karel se obával, aby jeho otec po čase i této nové koruny neužil k jiným účelům požádal papeže Klimenta VI., aby každému pohrozil klatbou církve, kdožkoli by buď si člověk jakkoli mocný, duchovní neb světský, tuto korunu z jakékoli příčiny neb pod jakýmkoli jménem chtěl odciziti. Později tato česká koruna chovala se na Karlově Týně, ano za císaře Josefa II. dostala se i do císařské pokladnice ve Vídni, leč nejdéle chována jest při kapli svatováclavské ve zvláštní komoře korunní, kde dosud jest uložena a ku které nejpřednější mužové království českého mají klíče.

Toho času Karel zaměstnával se v duchu ještě mnohými záměry v příčině zvelebení vlasti své, jako založením vysokých škol pražských a povoláním slovanských mnichů do Prahy a také učinil k uskutečnění těch úmyslů hned prvé kroky.

Asi ke konci února neb na začátku března 1346 král Jan a markrabě Karel odebrali se po druhé společně do Avignonu, voláni jsouce od papeže Klimenta VI., který nyní povýšení Karlovo za římského krále již dříve zamýšlené chtěl uskutečniti.

Tenkráte král Jan byl v Praze naposledy, neboť po té již nikdy sem nepřišel. Správcem zemským ustanovil za sebe Petra z Rožmberka. Otce i syna provázeli do Avignonu Mikuláš mladší,

kníže opavské a Mikuláš z Lucemburka, kanovník pražský a arcijáhen žatecký. Papež položil Karlovi výminky, na které dříve bylo mu přísahati, nežli papežova doporučení za římského krále mohl dosíci. Hlavní věc, které papež žádal, byla, aby se budoucí císař římský nedotýkal zemí, krajin a panství v Italii a ve Francii, které buď bezprostředně pod světskou vládu papežovu náležely, buď jakožto jeho léna byly pod jeho ochranou, bá naopak, aby se zavázal, že jakožto císař a nejvyšší světská hlava všeho křesťanstva papeže a všeho, co církvi náleží, vší mocí svou bude chrániti. Karel mohl s dobrým svědomím takovou přísahu složiti, poněvadž v těchto krajinách již přes sto let římští císařové neměli skutečné moci a on nevida v tom prospěchu říše také jich znovu dobývati nemínil. Když to tedy bylo ujednáno, papež přikročil k vyřízení svého záměru.

Nejprve sesadil dne 7. dubna 1346 dosavadního arcibiskupa mohučského Jindřicha z Virneburka, proto že stál proti němu na straně Ludvíka Bavorského, a jmenoval arcibiskupem mohučským Gerlacha z Nasova. Po té vydal dne 13. dubna bullu proti Ludvíku Bavorskému dávaje ho do klatby a uváděje všecky příčiny, pro které vyhlašuje ho za zbavena důstojnosti císařské. Konečně dne 28. dubna rozeslal listy kurfiřtům německým, kterými je napomínal a žádal, aby Karla, markrabí moravského a dědice trůnu českého, zvolili za římského krále a budoucího císaře.

Dříve však, než se Karel s papežem rozloučil, aby se odebral k volbě římského krále, vyžádal si od papeže bully na potvrzení některých svých velkých záměrů směřujících ku zvelebení království českého, ku kterým tehdáž bylo potřebí potvrzení apoštolské stolice: předně totiž, aby nové koruny svatováclavské nikdo nesměl odciziti, aby v Praze směl založiti vysoké školy a klášter mnichům slovanským. Bullu týkající se české koruny papež vydal dne 6. května a o tři dni později, 9. května udělil Karlovi jinou bullu, kterouž svolil k založení nového, ale jen jediného kláštera v Čechách, v němž by se vykonávaly služby boží jazykem slovanským dle obřadu římského. Konečné vyřízení Karlovy žádosti, aby v Praze založeny byly vysoké školy, odloženo jest zatím na čas budoucí.

Prve než počneme vypravovati o volbě Karla v Němcích jest nám ještě o tom se zmíniti, kterak Karel v Avignoně byl ctěn od papeže a celého jeho dvora a s jakými osobami se tu

scházel. Dvůr papeže Klimenta VI., jehož on sám byl prvou ozdobou, převyšoval co do skvostnosti, nádhery, uhlazených mravův a vybrané společnosti všecky tehdejší dvory knížat křesťanských, a vedle znamenitých pánův ke společnosti té náležely i vzdělané, duchaplné a krásné paní. Papež jsa rodu vzácného a mravů velmi ušlechtilých pořádal ke cti Karlově různé slavnosti, a kromě jiných výtečných mužů byl tu také slavný vlaský básník Petrarka, který láskou k jisté slečně jménem Laura de Sade zahořev, k její oslavě tak znamenité verše skládal, že patří k nejkrásnějším plodům básnického umění. Jednou byl slavný ples na hradě papežském, kdež ve skvostné, jasně osvětlené síni shromáždily se nejkrásnější paní a slečny z města a celé krajiny. Karel mnoho slyšel o kráse Petrarkovy milenky a byl velmi žádostiv ji spatřiti a poznati. Ježto pak byla mezi pozvanými hostmi, vyhledal ji a přistoupiv k ní políbil ji podle francouzského způsobu na čelo a na oči. Každému se líbil způsob, jakým Karel Lauře svou úctu prokázal, a Petrarka sám prý viděl v tom důkaz neobyčejného důvtipu nastávajícího císaře, že uměl poznati krásu jeho milenky ve hlučné společnosti tolika jiných osob vznešených. I složil hned na tuto událost krásnou znělku, která se posud čte ve sbírkách jeho básní a ve které Karla ne bez pocitu žárlivosti nazývá knížetem královské ušlechtilosti, andělského rozumu, jasné duše, bystrého zraku, rychlé opatrnosti a vznešených myšlének. Od té doby vzrostla jeho úcta ke Karlovi a proměnila se brzo v důvěrné přátelství.

Gerlach, nový arcibiskup mohučský, jakožto první kurfiršt a kancléř říšský vypsal volbu nového římského krále na den 11. července 1346 na Královském stolci u Rense nad Rýnem. Tento tak zvaný Královský stolec jest skála vynikající nad okolní krajinu, osmihranná, mající třináct loket v průměru. Na ní stávalo sedm kamenných sedadel, na kterých již od starších dob sedávala německá knížata, když měla raditi se o volbě nového císaře. Tam dostavilo se pět kurfirštův, král Jan český s markrabětem Karlem, Rudolf, vévoda saský, Gerlach, arcibiskup mohučský, Valdemar, arcibiskup kolínský, a Balduin, arcibiskup trevírský, strýc krále Jana, a mimo ně přišlo veliké množství biskupův, říšských knížat, hrabat a rytířů. Nepřítomných dvou kurfirštů Ludvíka, markrabí braniborského a falckrabí Ruprechta, nemělo býti dbáno proto že oba byli v klatbě církevní a v ní tvrdošíjně setrvávali.

Král Jan musil však ve jménu syna svého kurfirštovi kolínskému a saskému dáti velké sumy a učiniti sliby, aby pro Karla hlasovali, neboť již od času císařův z rodu hohenstaufského hleděli kurfirštové z každé volby nového císaře míti nějaký užitek. Pět kurfirštů zasedlo tedy na Královském stolci k jednání dne 11. července; nejprve vyhlásili Ludvíka bavorského za zbavena trůnu císařského a pak volili přítomného zde Karla, markrabí moravského, prvorozeného syna Jana, krále českého a vnuka císaře Jindřicha VII., kterýž také na Královském stolci u Rense byl povýšen za krále německého a budoucího císaře římského. Po té volbě Karel byl na Královském stolci vyzdvižen do výše a ukázán všemu lidu, kterýž hlučně provolával Vivat rex, t. j.: Ať žije král! Při všeobecném pohnutí spadl jeden z praporů, kterými Královský stolec vůkol byl ozdoben, dolů do Rýna, i nemohli ho již z vody vyloviti, což protivníci domu lucemburského a přívrženci sesazeného císaře hned vyhlašovali za zlé znamení pravíce, že spadlý prapor byl hlavní prapor svaté římské říše; ale tomu nebylo tak. Karlovo šťastné a znamenité panování později nejlépe ukázalo, že tato náhoda, z níž nepřátelé chtěli koristiti, nebyla zlým znamením.

Karel měl tehdáž 30 let, 8 neděl a dva dni věku svého. Jakmile byla volba prohlášena, byli od něho vysláni poslové do rozličných měst říšských s oznámením, že jest zvolen za krále římského; od něho a od kurfirštův pak vypraveno jest slavné poselství k papeži Klimentovi VI. do Avijnonu, které mu mělo šťastný výsledek volby oznámiti a za potvrzení její žádati. V čele poslů byli Arnošt z Pardubic, arcibiskup pražský, Mikuláš mladší, kníže opavský a ratibořský; mimo to byli při nich Mikuláš z Lucemburka, kanovník pražský, a Beneš Krabice z Veitmile, známý kronikář český. Papež těšil se z toho poselství, potvrdil Karla za římského čili německého krále a dne 30. července dal Arnoštovi z Pardubic listy ke všem kurfirštům, kterými je žádal, aby Karla dne 27. srpna toho roku, nemohou-li v Cáchách, aspoň v Kolíně nad Rýnem korunovali za krále německého.

Karel, nový král německý, nedočkal se odpovědi papežské a nemohl tehdá na korunování své mysliti; volalať jeho i krále Jana povinnost, aby přispěli ku pomoci příteli a příbuznému svému králi francouzskému Filipovi VI.

Dne 12. července 1346, jen o den později, než Karel byl

zvolen za německého krále, anglický král Eduard III. přistál s valným vojskem, které čítalo 6000 těžkých oděnců jízdných, ku břehům francouzským a obnovil válku s králem Filipem. Již dříve opanoval francouzskou krajinu Guyenne; nyní pak rychle postupoval a poraziv několik menších francouzských zástupů již na začátku srpna táhl po levém břehu řeky Sekvany přímo na Paříž, která již po mnohá století nebyla spatřila nepřítele.

Král Jan vypravil se s 500 ozbrojenci do Francie a Karel ho doprovázel. Když po té značné zástupy francouzské shromáždily se u Paříže, král Eduard odtud ustoupil a táhna na sever dorazil k řece Somme, jejíž mělkým ústím se přebrodil a položil se táborem u města Crecy, jež staří Čechové přezvali Kreščak. Vojsko francouzské jdouc za nepřítelem přiblížilo se k němu po poledni na den sv. Rufa (26. srpna) Čechům nešťastný a ačkoli pochodem bylo unaveno, přece nejsouc ani náležitě uspořádáno ihned udeřilo na nepřítele, který však útok jeho odrazil a porazil je. Když vojsko francouzské již z bitvy počalo prchati, pánové čeští vidouce, že bitva jest ztracena, radili králi Janu, který byl v zadním voji, aby hleděl zachovati život svůj a dal se na zpáteční pochod. Král však, ač byl slep na obě oči, podiviv se řeči takové pravil: »Toho bohdá nebude, aby král český z boje utíkal.« Po té dal koně svého přivázati ke koním dvou udatných rytířův a jsa uprostřed mezi oběma přijel na místo, na kterém zuřivě se bojovalo. Asi padesát rytířů následovalo slepého reka a obklíčeni byvše davem nepřátel kromě dvou všickni padli, mezi nimi i král Jan, jenž udatně bojoval až do posledního okamžiku. Karel byl v seči dříve než otec, ale když docházelo k nejhoršímu, jsa již raněn byl na rozkaz otcův proti vůli své odveden z bojiště a tak zachráněn jest život dědici trůnu.

Karlovy nesnáze a jeho korunování na římské království.

1346, 26. listopadu.

Jak asi Čechové a Moravané zprávu o smrti krále Jana přijali, o tom nám tehdejší kronikáři nedávají žádných zpráv. Karel sám, od té doby dědičný král český a volený král římský, byl po bitvě u Kreščaku v postavení velmi nesnadném. Odešed

z bitvy do francouzského kláštera v Ourschampsu, pobyl tam, až rány se mu zhojily, a měl tedy dosti času, aby o svém těžkém postavení a své okamžité opuštěnosti rozjímal, neboť tehdá podobal se rytíři v cizině bloudícímu a dobrodružství vyhledávajícímu.

Jeho hlavní protivník císař Ludvík rozmnožil v posledním čase svou moc velice, tak že moc Karlova toho času nemohla jí odolati, neboť kromě titulu krále římského neměl Karel v říši německé ještě téměř ničeho. Jeho přítel Filip VI., král francouzský, po své porážce u Kreščaku sám potřeboval pomoci a apoštolská stolice přes všecko osobní přátelství Klimenta VI. přece jen vždy vyhledávala vlastního prospěchu. Karel neměl po ztracené bitvě ani vojska, ani peněz, nepřítel jeho byl na blízku a on sám byl vzdálen od svého království českého, z kterého jediné sílu a moc mohl čerpati. Jenom hrdina nebo pošetilec nepozbyl by mysli při takových těžkostech a v takovém nebezpečenství, praví Palacký, a jenom velenadaný kníže mohl se s takovým protivenstvím v boj pustiti, a štěstím jsa podporován v tomto boji slavně obstáti.

Největší obtíže činily mu jeho závazky k papeži; musilť papeži ještě před svým zvolením za krále římského přislíbiti mnohé věci, které sice nebyly neobyčejny a které chtěl věrně splniti, pro které však mnozí předešlí císařové se vzpírali a s papežem vedli války. Jak jsme již dříve uvedli, Karel zavázal se, že papežských zemí a krajin se nedotkne, nyní měl k vůli papeži všecky zákony a skutky svého soupeře, sesazeného císaře, vyhlásiti za neplatné a všecky sliby od děda císaře Jindřicha VII. i od jiných císařův apoštolské stolici učiněné splniti; bez papežského svolení neměl do Italie vkročiti a až by přišel do Říma, aby se tam dal korunovati, měl téhož dne zase z Říma odejíti a vrátiti se do Němec. Poněvadž pak to všecko svědomitě tak chtěl splniti, sočili na něj Němci jsouce zvyklí po příkladě dosavadního císaře Ludvíka na papeže nevražiti a jeho církevních trestů si nevšímati, i zvali tudíž Karla »popským císařem.«

Karel vyléčiv se v klášteře ourschampském odebral se nejprve do města Verdunu a pak do Arlonu ve hrabství lucemburském. Ve správu toho hrabství uvázal se tentokrát vlastním jménem a nikoli jménem bratra svého Václava. Jeho starý strýc Balduin, arcibiskup trevírský činil zatím přípravy k jeho korunování za krále římského. Cáchy a Frankfurt nechtěly Karlovi bran svých otevříti držíce ještě s císařem Ludvíkem; uveden jest tedy

Karel do města Bonnu nad Rýnem a tam ve hlavním chrámě korunován dne 26. listopadu 1346 od Valrama, arcibiskupa kolínského, u přítomnosti mnohých arcibiskupův, biskupův a opatův, avšak nemnohých světských knížat říšských.

Konečně přišel Karel dne 13. ledna 1347 do svého království českého a byl v Praze jakožto nový král slavně i radostně od duchovenstva a všeho lidu českého uvítán. Dosednuv po svém otci na trůn český vydal Karel mocný list všem stavům království českého a markrabství moravského, jímž všecka práva a všeliké svobody těchto zemí potvrdil, a hlavně tyto věci věrně zachovávati přislíbil: že nebude požadovati berní od zemí kromě případů, když by měla vystrojiti se svatba v domě královském, že na zemské úřady v Čechách bude dosazovati jen rozené Čechy, na Moravě jen rozené Moravany, že svobodné dědické právo v rodinách až do čtvrtého kolena po meči i po přeslici má míti průchod aniž dědictví jakožto odúmrtí připadne královské komoře, konečně že žádný Čech ani Moravan není povinen pro dobývání cizích zemí jíti do války za hranice. Také všemu duchovenstvu listem jiným osvědčil svou obzvláštní milost královskou. Avšak zdržel se v Praze jenom na krátko, poněvadž brzo bylo mu zase odejíti do Němec aby tam upevnil svoji vážnost a moc.

Kterak císař Ludvík choval se k novému králi římskému.

1347.

Císař Ludvík vedl si dosti neobratně, neboť ač mohl Karlovi mnoho překaziti, ano s mocí, kterou měl, i do Čech vpadnouti a všechny záměry jeho obrátiti v niveč, jezdil pouze po knížatech a po říšských městech, aby je u věrnosti k sobě zachoval. Z Řezna však poslal dne 7. ledna 1347 hanlivý list Karlovi, plný hrubých nadávek, nejapných vyhrůžek a slov chvástavých, z kterého jenom na ukázku něco málo tuto položíme:

»My císař římský, kterýž opatřením božím žezlo nad světem držíme, na trůnu věčné slávy sedíme, který jsme sloup celý vesmír nesoucí, kterému celý svět slouží a se koří, před kterým se třesou národové barbarští,... musíme velice diviti a smáti se tobě pidimužikovi, který se proti nám, velikánu, staví, mravenci,

který lva chce pohltiti... Setrváš-li ve svém šeredném bláznovství, vzbudíme tě ze sna a rozdrtíme tvou vymyšlenou moc jako nádobu hliněnou a v niveč ji obrátíme a rozptýlíme jako prášek kmitající se na slunci....« a tak dále. Karel mu k tomu dne 10. února 1347 z Chebu odpověděl káravě, s vysoka listem plným nábožnosti a hojně protkaným úryvky z bible.

Císař Ludvík nepočínaje tedy ničeho proti Karlovi chtěl především pomstiti se papeži, a spojil se k tomu cíli s blouznivým

Starožitné poprsí Karla IV. v hořejších chodbách chrámu sv. Víta na hradě pražském.

dobrodruhem římským, který pomýšlel na to, jak by světskou moc papežovu v Římě mohl podkopati. Byl to jistý Cola di Rienzo. Císař vypravil k němu tajné posly a umlouval se s ním; za nedlouho pak poštval Cola di Rienzo, celý Řím proti papeži a svými lichotivými řečmi dovedl Římany tak omámiti, že jej vyhlásili za tribuna lidu a pod jeho vládou chtěli býti, proto že jim sliboval, že starou republiku římskou zas obnoví.

První panovnické starosti Karlovy a jeho snahy o dobytí Tyrolska.

1347.

Karel prodlel v Praze jen osm dní; dne 22. ledna 1347. zas odtud odešel. Šlo mu především o to, jak by Tyrolska, jež jeho bratru způsobem nešlechetným a zločinným bylo odňato, mohl se pro něj zase zmocniti. I hledal podpory svých záměrův u vévody Albrechta rakouského a Ludvíka, krále uherského, k nimž tedy odebral se nejdříve. Avšak císař Ludvík dovedl oba panovníky získati pro sebe, čímž Karlovy záměry překazil.

Proto Karel vrátil se zase do Prahy a prve než pro zamýšlenou výpravu do Tyrol něco podnikl, zabýval se myšlénkou, jak by své království české zvelebil. Učiniv potřebné přípravy vydal se Karel dne 5. dubna 1347. zase na cestu do Tyrol. Vzal s sebou toliko tři důvěrné druhy, a pro lepší jistotu všickni čtyři přestrojivše se vydávali se na cestě za kupce. Tak dostali se nebyvše poznáni až do Tridentu k tamějšímu biskupovi. Tam přišli nedlouho po té také legát papežský a poslové od Karlova svata Jana, dědice trůnu francouzského. S nimi všemi Karel v Tridentě se smluvil a dostalo se mu vojenské pomoci od patriarchy aquilejského, pána veronského, milanského, ferrarského a od mnohých jiných knížat italských. Postaviv se v čelo těchto vojsk ihned vytrhnul do pole, a za krátko opět zmocnil se měst Belluny a Feltre. Po té vnikl i do Tyrol, dobyl města Meranu a jiných míst a poplenil město Bolzano. Odtud dorazil ke hradu Tyrolu, ve kterém sídlela Markéta, řečená Maultaš, kdysi manželka bratra jeho Jana Jindřicha, a obléhal ji velmi krutě. Markéta však byla jak lidem zbrojným, tak i špíží na celý rok dobře opatřena, pročež bylo málo naděje, v dobytí hradu jejího. Císař Ludvík přichvátal proti Karlovi, kterýž upustiv od obléhání hradu obrátil se proti němu a bez velkého namáhání císařovy Bavoráky z celých Tyrol vyhnal, tak že císaři Ludvíkovi bylo s velkou hanbou s pole ustoupiti. Avšak po té císařův syn Ludvík braniborský přišel s mocí mnohem silnější, Karel utrpěl porážku, ztratil města Meran a Bolzano a biskup churský upadl v zajetí. Válka však protáhla se až do konce července; Karel vzkázal do Čech pro pomoc; 2000 českých rytířův a panoší učinilo vpád do Bavor. Krajiny válkou postižené snášely mnoho bídy a žádná strana nemohla druhé přemoci. Když pak konečně nastal

velký hlad a dalšímu vedení války velmi překážel, tuť Karel umínil si učiniti jí konec. Všecko, čeho v jižním Tyrolsku dobyl, dal za velké sumy v zástavu Viskontům milánským a pánu karrarskému, načež přes Uhry navrátil se do Čech maje v úmyslu dáti bratru svému Janu Jindřichovi za Tyrolsko v náhradu markrabství moravské.

Korunování Karla za krále českého.

1347, 2. září.

Karel vrátil se do Prahy ke konci měsíce srpna 1347. Zde byly již učiněny všecky přípravy ke korunování nového krále českého. Karel již před svým odjezdem do Tyrol vydal zevrubné poučení o tom, kterak to korunování má se vykonati, i chtěl míti při něm hlavně takové obřady, jaké vlastníma očima spatřil při korunování francouzského krále Filipa VI. v Remeši. Tento nový řád korunovační byl latinsky a česky sepsán a rozdáván a pro budoucnost Karel nařídil, aby se všickni potomní králové čeští při korunování řádem tím se řídili. Kromě skvostné koruny svatováclavské, kterou již r. 1345. byl dal zhotoviti, také ostatní královské klenoty, totiž říšské jablko, žezlo, prsten, královský ornát a jiné nově pořídil. Na Vyšehradě měly se obřady počíti a na hradě pražském při zvláštním účastenství arcibiskupa a duchovenstva dokončiti. Praha již se hemžila množstvím vzácných hostí k slavnosti té pozvaných a všickni stavové říše české dostavili se též v přehojném počtu. Kromě arcibiskupa bylo tu pět biskupů, deset knížat, mezi nimi také kurfiršt Rudolf, vévoda saský, mnohá knížata a hrabata z Němec a všichni zemští pánové z Čech, Moravy a Slezska.

V den před korunováním, 1. září, shromáždili se nejpřednější biskupové, knížata a zemští pánové, totiž arcibiskup Arnošt, biskupové Jan VII. Volek Olomoucký, Předslav Vratislavský a Jan I. Litomyšlský; kníže Jan Jindřich, králův bratr, lenní knížata Mikuláš mladší Opavský, Bolek Opolský, spolu s pěti jinými knížaty slezskými, pan Jošt z Rožmberka, Vilém z Landšteina, Bertolt, Čeněk a Jindřich z Lipé, Hynek Berka z Dubé, Vaněk (Václav) a Beneš (Benedikt) z Vartenberka, Ješek (Jan) z Michalovic, Hynek z Náchoda, Štěpán a Jaroslav ze Šternberka, Ješek

z Vartenberka, Hynek z Valdšteina, Hynek ze Žleb, Oldřich a Jindřich z Hradce, Ješek z Kravař a mnozí jiní. Tito všickni předstoupivše před Karla vznesli k němu prosbu, aby se dal korunovati za krále českého i aby jakožto král římský potvrdil právo od papeže Klimenta VI. arcibiskupu pražskému dané, aby místo arcibiskupa mohučského pouze on směl králi českému korunu na hlavu klásti a jemu na království české pomazání dáti. Karel prosbě jejich vyhověl, a vydal na svědectví toho arcibiskupovi císařský list pod zlatou bullou, jejž všecka knížata říšská v Praze přítomná jakožto svědkové podepsala.

Když se to stalo, Karel provázen jsa arcibiskupem, knížaty, všemi zemskými pány, rytíři a vladykami odebral se na Vyšehrad. Tam ve chrámě kapitulním vykonal svou pobožnost a pak byl zase veden na hrad pražský, kdež byl přítomen nešporům ve hlavním chrámě u sv. Víta a po nich vyprovázeli jej kněží a pánové do jeho královských pokojů.

Druhého dne, 2. září sešli se arcibiskup, oba biskupové olomucký a litomyšlský, jeho suffraganové a jiní preláti ve hlavvním chrámě na hradě pražském, oblékli se v ornáty a nesouce královské roucho, meč sv. Václava, kříž kaditelnici a svěcenou vodu šli do královského paláce, aby uvedli krále do chrámu. Král jich tu již očekával leže na skvostném loži a obklopen jsa nejvyššími zemskými úředníky, kteří byli: Jošt z Rožmberka, nejvyšší zemský komorník, Ondřej z Dubé, nejvyšší zemský sudí, Jindřich z Lipé, nejvyšší zemský maršálek, Hynek z Valdštýna, nejvyšší sudí dvorský, Hynek Berka z Dubé, purkrabí pražský, kromě mnoha jiných pánův. Arcibiskup krále nakadil, pokropil svěcenou vodou a zdvihl ho za ruku s lože. Po té oba druzí biskupové chopili ho pod paží a vedli ho v průvodě do hlavního chrámu — ještě starého — u sv. Víta. Před králem nejvyšší úředníci zemští nesli korunu, žezlo, říšské jablko a meč sv. Václava, nejvyšší zemský komorník kráčel v čele průvodu maje hůlku v ruce a za králem kráčeli knížata a nejpřednější zemští pánové při slavném znění všech zvonů pražských.

Ve chrámě byly královské zemské klenoty položeny na velký oltář, král usedl na trůn a biskupové, knížata a pánové posadili se kolem něho. Po některých krátkých modlitbách učiněno jest dvoje krátké kázání, jedno k osobám duchovním, druhé, bez pochyby české, k osobám světským. Po té arcibiskup povstav

Mor v Praze r. 1348.

promluvil ke králi řka: »Chceš-li svatou víru od křesťanských mužů danou držeti a skutky spravedlivými chovati?« Král odpověděl: »Chci.« Pak arcibiskup tázal se dále řka: »Chceš-li království toto od Boha tobě propůjčené podle spravedlnosti otců svých spravovati a chrániti?« Král odpověděl: »Slibuji věrně, že tak učiním, jako že mne Bůh silou svou posilňovati a moji věrní pomocí svou mi přispívati budou.« Tu arcibiskup obrátil se k lidu řka: »Chcete-li knížete Karla za hlavu svou a za krále svého uznati a jeho poslušni býti?« Tu všecko duchovenstvo, všecka šlechta a všecek lid jako jedním hlasem česky odpovídali řkouce: »Rádi, rádi, rádi!«

Když se to stalo, biskupové vrhli se před oltářem na zemi, pomodlili se a arcibiskup odříkával litanii ke všem svatým, v které mezi jinými verši říkal se také tento: »Pane, prosíme tě, vyslyš nás, aby na důstojenství císařské byl povýšen.« Pak počala se velká mše zpívaná. Mezi epištolou, když v kůru zpívali, dva opatové s infulemi na hlavách přinesli z kaple svatováclavské v kalichu svatý olej a podali jej arcibiskupovi, který krále na hlavě, na prsou a na ramenou pomazával říkaje při tom: »Maži tě svatým olejem za krále ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen. Pokoj s tebou.« Král odpověděl řka: »I s duchem tvým.« Potom arcibiskup vykonav modlitbu požehnal roucho královo, oblekl krále v ně a pomazal mu ruce svatým olejem; pak podal mu královský plášť, opásal ho mečem, dal mu prsten na prst, žezlo a říšské jablko do rukou. Konečně vzata jest koruna s oltáře a arcibiskup Arnošt vložil ji králi na hlavu řka při tom: »Vezmi korunu království« a t. d. Po každém tom obřadě odříkávaly se vždy krátké modlitby. A když byl korunován, biskupové vedli jej od oltáře ke trůnu na který se posadil, a všechen lid zpíval povzneseným hlasem: »Hospodine pomiluj ny!« Když dozpívali, král hlasitě před lidem učinil vyznání a slib těmito slovy: »Já Karel, římský a český král, vyznávám a slibuji před Bohem a jeho anděly nyní i v časech budoucích zákona, spravedlnosti a míru svaté církvi boží i národu mně poddanému podle vší své možnosti a svého svědomí hájiti a zachovávati, ke všem milostivě se míti, jakž to s radou věrných svých nejlépe vyhledati budu moci, biskupům kostelů božích všecku povinnou úctu prokazovati, a co kostelům jim poručeným od císařův a králů dáno neb navráceno jest, bez porušení zachovati; slibuji také, že

k opatům, pánům, rytířům a vladykám v milosti své se zachovám, tak jak mně k tomu moji věrní raditi budou. Amen.«

Po té přivedena jest dvěma biskupy královna Blanka, prostovlasá s přikrytou hlavou před oltář, klekla a modlila se zároveň s arcibiskupem, kterýž pak k ní přistoupiv mazal ji na kříž svatým olejem na hlavě, na prsou i na plecích řka: »Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého prospějiž tobě toto mazání svatým olejem ke cti a k potvrzení na věky věkův. Amen.« Potom dal královně žezlo a navléknuv jí prsten na prst vložil jí na hlavu korunu, kterou pánové zemští se všech stran drželi; arcibiskup pak řekl: »Vezmi korunu chvály a cti vesele, abys skvějící skvěla se a věčným radováním korunována byla. Amen.« Po modlitbách pánové, kteří drželi korunu, dovedli královnu ke trůnu vedle krále skvostně připravenému a tu ji posadili. Abatyše kláštera Benediktinek u sv. Jiří, Anežka z Vřešťova, vždy tu byla po boku královny, kterouž ostatně také její dvořanstvo skládající se z pánův a paní z nejpřednějších rodův obkličovalo. Když korunování krále a královny bylo dokonáno, pokračovalo se ve velké mši zpívané; při slovech evangelia: »Dejte císaři, co jest císařovo, a Bohu, co jest božího,« sňaty jsou koruny s hlavy královy i královniny a oba manželé políbili evangelium od arcibiskupa jim podané. Po offertoriu král i královna šli obětovat, před nimi byly neseny koruna a meč; král obětoval bílý chléb, stříbrnou konvici s vínem a kus zlata, královna totéž. Pak se oba opět posadili na své trůny. Po skončené mši král i králova zase poklekli před oltářem a přijali tělo Páně, které jim arcibiskup podával.

Když obřady v kostele byly skončeny, odebrali se král, královna, všickni vznešení hosté a celý dvůr s hradu pražského na staré město k slavným hodům korunovačním. Na prostranném Novém tržišti u sv. Havla, tam, kde později stály kotce, vystavěn byl velký palác ze dřeva drahými sukny a koberci celý potažený a korouhvemi ozdobený. V tom paláci byla slavná hostina; králi i královně posluhovali při tabuli královští úředníci dvorští sedíce na vystrojených koních, každý dle povinnosti svého úřadu. Hody byly skvostné a hojné pro všecky cizí i domácí hosty, které král zároveň podělil také vzácnými dary. Hudba provozována na rozličné nástroje obveselovala všecky hlučné hodovníky; pak následovaly turnaje a jiné hry rytířské a lid obveseloval se jak obyčejně po celý den ostatní.

Založení kláštera Karmelitánův u P. Marie Sněžné a kláštera slovanského v pozdějším Novém městě pražském.

1347.

Třetího dne, 3. září 1347. král Karel s královnou, se všemi svými hostmi a zemskými pány odebral se z hradu pražského zase na Staré město a za branou svatohavelskou, nynějším Můstkem, před městem na tak zvaném Písku položil při slavném obřadě prvý kámen k nynějšímu chrámu Panny Marie Sněžné a vedle něho k novému klášteru, do něhož uvedl mnichy Karmelitány. Dříví z královského paláce na Novém tržišti vystavěného, ve kterém předešlého dne se hodovalo, daroval mnichům, aby si z něho dali vystavěti prozatímní obydlí a kapli, než by stavba velikého chrámu byla dokončena. Chrám ten, nyní františkánský, ač za našich časů snížený a znamenitě zmenšený, jest posud nejvyšším chrámem v Praze a býval prvotně velmi výstavný a gotickým způsobem ozdobený. List zakládací vydal Karel mnichům Karmelitánům o půl třetího měsíce později, dne 19. listopadu v Norimberce a daroval jim celé to místo na Písku od hradeb staroměstských u brány svatohavelské až k židovské zahradě, která tehdáž před i po založení Nového města pražského byla všeobecným pohřebištěm Židův z celého království českého.

Jakož Karel již r. 1346. dne 9. května od papeže Klimenta VI. povolení vymohl, aby směl pro slovanské mnichy založiti v Čechách klášter, tak dosednuv na trůn otcův svých neváhal tento svůj záměr uskutečniti. To svědčí nejlépe o upřímném slovanském smýšlení krále a císaře Karla; neboť zajisté povolav do Čech mnichy slovanské za tehdejších bouří válečných v jižních krajinách z klášterů jejich zahnané a po jiných zemích bloudící, aby v Čechách služby boží a cvičení v naukách křesťanských podle svého starodávného, od římských papežů jim povoleného způsobu slovanským jazykem vykonávali a Čechy v tom posvátném a ušlechtilém jazyce také vyučovali, chtěl Karel položiti základ k opětnému sblížení se národů slovanských, kteří během věkův a nepříznivým působením cizích národův od sebe byli odloučeni, chtěl je zase sjednotiti a Čechům dáti příležitost, aby znajíce již ducha vzdělanosti světa západního také k slovanským bratřím svým zření měli a s nimi pomocí svatého náboženství

a ušlechtilého jazyka církevního v duchu se srovnávali, aby pak jedni na druhé obapolně dobře působili, bratrskou mysl šlechtili a jedni druhým všelikou pomocí přispívali. Další záměr Karlův při tom také byl, aby tím založením napomáhal sloučení církve východní s církví římskou, o které se tenkráte již jednalo. Následujíc pozvání Karlova přišlo toho času 80, dle jiných zpráv však 120 slovanských kněží řádu sv. Benedikta z Charvat, Bosny, Srbska a Dalmacie do Prahy a byli mezi nimi Srbové, Charvaté, Dalmatinci, Bulhaři a Rusové. Karel umínil si vystavěti jim klášter v místech příštího Nového města pražského a vykázal jim místo na Skalkách, kteréž leží proti Vyšehradu na výšině nad Podskalím, starodávným sídlem pražských dřevařův. Tuto stával již od starodávna farní kostelíček sv. Kosmy a Damiana, kterýž až do vystavění nového velikého chrámu těm slovanským mnichům, aby v něm služby boží vykonávali, byl odevzdán. Nový klášter slovanský měl tedy v tom místě již tehdy býti založen a to ke cti sv. Jeronyma, o kterém se tehdáž ještě věřilo, že přeložil svaté písmo z jazyka hebrejského do slovanského, a ke cti domácích patronů Cyrila, Methoděje, Vojtěcha a Prokopa. Karel nařídil mnichům, aby podle svého obyčeje starodávného v tomto klášteře jak mši svatou, tak i hodinky, zpěvy a všecky ostatní služby boží konali v církevním jazyce slovanském Čechům srozumitelném; neboť myslil, jak samému papeži r. 1346. v Avignoně dokazoval, že tím jazykem mnichové tito mohou v Čechách velmi prospěšně účinkovati na rozmožení a zvelebení víry křesťanské, poněvadž prý Čechové snadno berou v podezření, čemu nerozumějí, obřady totiž latinským jazykem vykonávané a proto prý též písmu svatému rozuměti nechtějí. Zakládací list Karel vydal také teprv po dvou měsících na své jízdě po německé říši, když právě meškal v Norimberce, dne 19. listopadu 1347. Poslalť jej arcibiskupovi Arnoštovi do Prahy žádaje velmi snažně, aby založení toho kláštera, kteréž mu velmi na srdci leží, v nejkratším čase uskutečnil. Na výživu mnichův vykázal dostatečné nadání v platech a pozemcích, při tom jim také odevzdal faru sv. Kosmy a Damiana, ku které Podskalí náleželo a kterou později kapitula Vyšehradská klášteru tomu postoupila. Po té prvý od císaře ustanovený opat byl od arcibiskupa Arnošta a od opata břevnovského Strahobora v toto své sídlo slavně uveden. Byl to bez pochyby opat Ivan, rozený

Charvat. Papež Kliment potom dne 3 února 1349 udělil opatovi a jeho nástupcům právo pontifikalií, to jest, že směl při službách božích nositi infuli, berlu a prsten. I později císař Karel staral se o to, aby tento klášter pro zvelebení jazyka a národa českého založený mohl důstojně vyhověti svému účelu.

Mnichové užívali ve svých knihách písma slovanského, nikoli však téhož, které svatý apoštol Slovanů Cyril vynalezl a které se zove kyrilicí, nýbrž písma hlaholského, kterého do dnešního dne ještě užívají slovanští kněží obřadu katolického v Dalmacii, Istrii a na ostrovech moře adriatského a kteréž od kyrilice podstatně se liší. Karel tedy, aby měli dostatek knih bohoslužebných tímto hlaholským písmem psaných, ustanovil v klášteře zvláštního písaře, bratra Jana, jemuž vykázal deset hřiven ročního platu, aby prý v ušlechtilém jazyce slovanském rozličné knihy psal a přepisoval, jichž on sám, císař, také veliké množství zaopatřil a klášteru daroval. Mezi těmi slovanskými knihami byla též od císaře Karla darovaná převzácná památka po svatém opatu a dědici českém Prokopovi, evangelium písmem kyrilským jeho vlastní rukou psané, jediný to pozůstatek služeb božích a nauk slovanských v klášteře sázavském druhdy pěstovaných. Později opat Pavel řečený Medvěd připojil r. 1395. k tomuto rukopisu ještě druhou část písmem hlaholským psanou poznamenav na konci, že »prvou část psal sv. opat Prokop vlastní rukou, a že císař Karel daroval ji klášteru slovanskému, sv. evangelium pak a epištoly v připojené druhé části že se mají zpívati v Boži hody, když opat pod korunou slouží mši.«

Český národ brzy oblíbil si slovanské služby boží, které četnou návštěvou nad obyčej byly zvelebeny, tak že náboženství valně u Pražanův prospívalo a český jazyk docházel tím velké cti a znamenitého zvelebení, jak sám císař Karel o tom v jednom listě svém podal slavné svědectví. Od samého pak počátku Čechové zvali ten klášter a to místo na Slovanech.

Karlova výprava proti Ludvíku bavorskému, smrt tohoto a Karlova výprava do Němec.

1347.—1348.

Za času těchto korunovačních slavností Karel získal stavy říše své, že se vesměs uvolili táhnouti s ním se vší brannou mocí svou do Němec proti císaři Ludvíkovi, aby nemohl déle Karlovi

se protiviti a jemu v Němcích škoditi. V Domažlicích měli se zástupové královského vojska českého shromážditi a na krále čekati. Karel ustanoviv bratra svého Jana Jindřicha správcem Čech a Moravy na čas nepřítomnosti své v zemi odjel do Domažlic dne 13. října 1347. Avšak již na cestě do tohoto města proskakovala novina, že císař Ludvík náhle umřel, a když Karel dne 16. října do Domažlic přijel, dostal jistou zprávu, že císař Ludvík skutečně dne 12. října, když nedaleko Mnichova byl na lovu medvědů, mrtvicí byv raněn mrtev spadl s koně. Tuto událost Karel považoval za řízení boží a děkoval Bohu, že osvobodil ho od tak mocného nepřítele. Nicméně podnikl přece válečnou výpravu svou a vnikl do Bavor. Když však v Bavořích nikdo nestavěl se mu na odpor, a obyvatelé jak ve Štrubině, tak i v Řezně za římského krále ho uznali a slavně hostili, Karel obrátil vojsko své domů, aby v Německé říši neloupilo aneb nečinilo jiných škod, a tak lidu německému nedávalo příčiny k žalobám. Proto Karel podržel u sebe jen skrovnou družinu, ve které byl také kurfiršt Rudolf, vévoda saský, kníže Mikuláš Opavský a biskup Jan VII. olomoucký, a odebral se do Norimberka, ve kterémžto městě říšském meškal po celý měsíc listopad. Tam k němu přicházela říšská knížata a jiní stavové ze všech končin německých, jež z části velkými obětmi a sliby bylo mu získati, aby ho za císaře uznali. Také z Norimberka vydal pro Čechy několik listův, které týkaly se nových založení a zařízení, jako výše připomenutých dvou nových klášterů v Praze. Z Norimberka obrátil se Karel do Šváb a do zemí porýnských a navštívil tam města Štrassburk, Basilej, Špýr, Vorms a Mohuč. Nemaje vojska při sobě nedocházel v Němcích všude ochotného přijetí, neboť bavorská strana knížat, která se zemřelým císařem držela, byla vždy ještě dosti mocna, a přičiňovala se o to, aby Karel byl svržen a jiný král zvolen. Poslové sesazeného arcibiskupa Mohučského, Jindřicha z Virneburka, falckraběte Ruprechta a markraběte Ludvíka Braniborského sešli se dne 7. ledna 1348 v Horním Lahnšteině nad Rýnem, zrovna naproti Rense a zvolili tam ve jménu svých pánův Eduarda III., krále anglického, za krále německého, právě když Karel prodléval v Mohuči a se svým strýcem Balduinem, arcibiskupem trevírským o záležitostech říšských se radil. Karel vypravil hned ku králi Eduardovi poselství, v jehož čele byl markrabí Vilém z Jüllichu, Eduardův příbuzný. Poselství tomu se také podařilo přiměti krále

anglického, aby trůnu německého nepřijal, ano naopak dal se Eduard pohnouti i k tomu, že vypravil svoje poselstvo ke Karlovi, s nímž dne 23. dubna 1348 vešel v přátelskou smlouvu.

Z Mohuče obrátil se Karel zase do Šváb a přišel do města Rotenburka nad Nekarem. Zde švábští rytíři uspořádali jemu ke cti slavný turnaj, jehož Karel, maje zalíbení v takových zápasech rytířských, také sám se účastnil. Vzal totiž brnění jistého švábského rytíře, Schildharda z Rechberku, na sebe, aby nebyl poznán, a vmísil se mezi zápasníky; byl však od silnějšího rytíře s koně svržen. Karel mu za ten rytířský kousek dal šedesát hřiven stříbra darem. Když pak druhého dne zase měl turnaj býti obnoven, poslal Karel také svůj štít, aby jej vřadili mezi zápasníky. Rytíři však zdráhali se, s ním v zápas vejíti, bojíce se, že kdyby se mu něco stalo, mohlo by se říci, že švábští rytíři obmýšleli zradu. Odtud jel Karel do Ulmu, kde přijal posly ze čtyrmecítma měst švábských, která jemu přísahu věrnosti skládala a za císaře jej přijala. Z Ulmu chtěl jeti do Norimberka, ale varován byv před úklady a nástrahami markrabí braniborského Ludvíka a jeho přívrženců, navrátil se do Ulmu a jinou cestou a zajížďkou dostal se do Norimberka, potom přes Bamberk a Cheb přijel dne 1. března 1348 do Prahy, svého stálého sídla a hlavního města, jehožto obyvatelé jej uvítali s neobyčejnou slávou a radostí jakožto prvního korunovaného krále českého a římského zároveň.

Ještě v měsíci březnu vyslal Karel z Prahy pana Jindřicha z Hradce se silným oddělením ozbrojeného lidu, aby vpadl do držav falckrabí Ruprechta v Horní Falci a zemi tu spustošil. Mezi tím, co tak bylo falckraběti odpláceno jeho přátelství k nejúhlavnějšímu nepříteli císařovu Ludvíkovi, markrabímu braniborskému, přijímal Karel v Praze holdování četných stavů říše německé. Tak mu holdoval dne 11. března Jindřich, lantkrabí hesský, tchán polského krále Kazimíra, dne 26. března skládalo opět přísahu věrnosti durinské říšské město Mühlhausen a celá řada jiných.

Založení Nového města pražského.

1348.

Císař Karel, kterého již tak stále jmenovati budeme, ačkoliv podle tehdejšího smýšlení dokud nebyl v Římě císařskou korunou korunován, jen za římského neb německého krále byl pokládán,

zamýšlel zajisté již i dříve, než vládu po otci ujal, velké věci, kterými chtěl zvelebiti svou českou vlast. Povolán jsa na trůn císařský a maje první a nejvyšší místo mezi křesťanskými panovníky zaujati, pomýšlel již záhy na to, kterak jeho císařské a královské město Praha není ještě dosti velká, aby mohla v sobě směstnati všechno lidstvo, jež sláva jeho císařského dvora a ještě více vysoké školy, které v ní založiti zamýšlel, do ní budou lákati. I umínil si Prahu zvětšiti o takový kus, aby se nejpřednějším hlavním městům tehdejším, jmenovitě tehdejší Paříži, mohla vyrovnati co do velikosti i co do výstavnosti. Z počátku zamýšlel založiti nový díl města v místech, kde se Letné pole na výšině mezi královským hradem, Ovencem a Holešovicemi rozkládá; upustil však od toho úmyslu, zvoliv ono prostranství, které se rozkládalo od Většího města až k vrchu Vítkovu s jedné strany a potom k jižní straně až k Vyšehradu, a na němž již mimo to také všeliká předměstí, vsi a kostely dílem již z časů velmi dávných stávala. Vydal tedy císař Karel dne 8. března 1348 památné listiny, kterými založení a způsob toho nového města Prahy ustanovil a nařídil. V první listině praví doslovně takto:

»Ze všech velikých starostí, kterými se duše naše každodenně zaměstnává, nejpřednější a největší jest ta, kterak bychom to spůsobiti mohli, aby naše dědičné království České radostně a co nejkrásněji prospívalo, stálého a dokonalého míru požívalo, obecné blaho jeho stále se rozmáhati mohlo a před útoky nepřátel jisté bylo .... Tyto starosti nikterak nás neobtěžují, naopak zvláštní útěchu nám spůsobují, neboť jsme sobě toto království přede všemi zeměmi od Boha nám propůjčenými obzvláště zamilovali ... Vyvolivše Větší město Pražské za hlavu tohoto svého království a pozorujíce, že by nemohlo v sobě směstnati veliké množství obyvatelův, kteří se denně množí, a pro vysoké školy, jež založiti chceme, ještě více množiti se budou, ustanovili jsme, aby se to město, kteréž stavěti míníme, Nové město Pražské jmenovalo i aby všechno to prostranství ode zdí nových, jež — dá-li Bůh — sami vystavíme, až po zdi Starého města určeno bylo k dílu a užitku všech obyvatelův i také všech, kteří se do téhož města přistěhovati chtějí, jakž skrze osoby od nás k tomu zřízené každému bude ukázáno. Také tomu chceme, aby domy na tom místě stavěné se Starým městem jedno město a jako jedno tělo byly, tak aby mohli obyvatelé jejich ve vší spravedlnosti sobě pomocni

býti a nepřátelům tím silněji odpírati. Aby pak to město dobrými obyvateli z dobrého vždy k lepšímu se povznášelo, ustanovujeme tímto listem, že obyvatelé toho Nového města požívati mají všech těch svobod, práv, milostí, příznί, obdarování, ctí a obvyklých obyčejův městských, jakož jich požívají a mají obyvatelé města Starého. Také ustanovujeme, aby obyvatelé od svých vlastních rychtářův a konšelův, kteréž jim sadíme, vedle práv a obyčejův rozsudky přijímali, a aby nikdo jiný neměl práva před svůj soud je poháněti. Také řečenému městu k ozdobě a k ustavičnému rozmnožení ustanovujeme trh týdenní na každý pondělek, a trh výroční, kterýž na den sv. Víta dosud na Starém městě se držívá, na toto Nové město přenášíme s dny a časy s jejich obyčeji a všemi spůsoby. Dále chceme, aby obyvatelé z domův, jež sobě v tomto městě vystaví, a byť by sebe krásnější a nákladnější byly, nám a budoucím králům Českým ničeho neplatili a nedávali, toliko z místa toho, na kterém se osadí, aby platili daň, jak jim hned s počátku při postoupení a odevzdání toho místa uložena a přisouzena bude. Nad to chceme a rozkazujeme, aby ti, kdož místo k stavení obdrží, do jednoho měsíce počali stavěti a do osmnácti měsícův aby stavby své dokonali, aby v těch již vystavěných domech také již slušně mohli bydleti, jinak by v trest upadli. Dále rozkazujeme, aby nikdo nestavěl přes meze ulic a rynkův, vysoko neb nízko; kdož by se toho nedržel, tomu se stavení rozboří a ještě v pokutu upadne. Všecky pak Židy obojího pohlaví, kteří by do toho Nového města k obývání přišli, přijímáme pod svoji zvláštní ochranu, přikazujíce soudcům a úředníkům našim, aby těch Židův chránili přede všemi překážkami, těžkostmi a protivenstvími.«

Druhým listem osvobodil císař Karel všecky budoucí obyvatele tohoto Nového města, křesťany a židy, kteří by v něm sobě kamenné domy vystavěli, na dvanácte let ode všech berní, daní a sbírek obecných; této výhody však by jenom ti Staroměstští požívati neměli, kteří by se chtěli přestěhovati ze Starého města na Nové, neboť nechtěl tomu, aby Staroměstských ubývalo. Konečně rozkázal, aby kromě zbrojířův čili platnéřův a těch kovářův, kteří koně kují, všickni řemeslníci, kteří svou prací velký hřmot dělají a své sousedy tím obtěžují, jako kováři, konváři, koláři, bečváři, sladovny, hvozdy a pivovarové převedeni byli ze Starého města do Nového.

Na velkém prostranství, na kterém císař Karel založil Nové město, stávalo již před tím od starodávna několik předměstí, osad a jiných stavení. Dole na půlnoční straně podle řeky táhlo se předměstí Poříčské, prvotní sídlo Němcův, kterých již tu dávno nebylo, s kostely sv. Petra a sv. Klimenta, s dvorem Křižovníkův s červenou hvězdou a s mlýny. Odtud prostíraly se polnosti náležející větším dílem řečeným Křižovníkům až ke vsi Rybníku čili Rybníčku, při které již tehdáž stával kostel sv. Štěpána a kostel sv. Jana Křtitele na tak zvaném »Bojišti«. Před svatomartinskou branou na konci nynějšího Perštýna stávalo malé předměstí, zbytek to někdejšího svatomartinského újezdu, a za ním mezi nynějšími ulicemi Širokou a Spálenou zaujímala všechno místo až k masným krámům tak zvaná Židovská zahrada, pohřebiště Židův z celého království českého, jež Židé dostali již asi r. 1253 od krále Přemysla Otakara II. Od svatomartinské brány šla nynější Spálenou ulicí obyčejná cesta z Prahy na Vyšehrad. Uprostřed té cesty, asi v místech nynějšího Karlova náměstí (Dobytčího trhu) bývalo za starších časův slavné tržiště mezi Prahou a Vyšehradem, v ten čas však, když Vyšehrad nebyl již tak znamenitý, opuštěné. Pod ním stával již tehdáž kostelík u sv. Lazara s domem pro chorobné. Proti Židovské zahradě rozprostírala se s druhé strany Spálené ulice stará ves Opatovice s kostelem sv. Michala. Mezi ní a řekou Vltavou rozkládalo se předměstí Zderazské čili Podzderazí, nynější Jircháře, s farním kostelem sv. Vojtěcha, s mlýny a vápenicí. Na výšině Zderazské stával klášter Křižovníkův strážcův božího hrobu se slavným chrámem sv. Petra a Pavla, teprvé v létech 1270—1276 nově vystavěným, potom farní kostel sv. Václava. Tu u vody připojovalo se k Zderazu Podskalí s ohradami a s několika menšími kostely, vztahujíc se až k podhradí Vyšehradskému. Toto podhradí rozkládalo se také po pravé straně potoka Botíče, avšak tenkráte již své někdejší zámožnosti a důležitosti nemělo, když od časův krále Přemysla Otakara I. královský palác na Vyšehradě, bezpochyby vyhořev přestal býti občasným sídlem panovníkův českých. Místo mezi hradem a potokem Botíčem, to jest nynější město Vyšehrad, zvalo se tehdáž Psáře, a bylo pouhou vsí, mající jmeno bezpochyby odtud, že v ní nejvíce bydleli psáři čili hlídači loveckých psů královských. Také tu bylo několik menších kostelů.

Císař Karel vydav zakládací listiny bez odkladu přikročil

k založení Nového města; sám prý vyměřoval ulice, nařizoval kde má býti hlavní a druhé menší náměstí a ustanovil, jak mají běžeti hradby okolo toho města a v kterých místech mají v nich býti brány. O nynějším Karlovu náměstí, kterémuž teprvé v pozdějších časech počalo se říkati Dobytčí trh, ustanovil Karel, aby bylo hlavním náměstím čili rynkem Nového města. Ihned se kopaly základy jak ke hradbám tak i k domům, a když bylo již něco připraveno, sešel císař Karel dne 26. března 1348 v průvodu ce-

Starožitné poprsí Blanky z Valois, první manželky Karlovy, v hořejších chodbách hl. chrámu u sv. Víta.

lého dvora svého z hradu Pražského v místa budoucího Nového města a sám položil první základní kámen bezpochyby ke hradbám. Tyto hradby pak stavěly se vysoké a pevné od dolejších mlýnův na Poříčí počínajíc ku straně jižní přes bývalé Bojiště na výšinu Karlovskou, odtud pak dolů do Slup a k Vyšehradu, kterýž zároveň také byl obklíčen novými hradbami. Do dvou let byla stavba hradeb a bran dokončena. Při hradbách stály vždy asi na 200

kroků od sebe silné věže čtyrhranné, brány pak byly vysoké a veliké, věžičkami a hlídkami ozdobené; z rynkův a náměstí vedly k nim hlavní ulice.

Za nedlouho Nové město velice oživlo, i stavělo se pilně a zveleboval kupectvím a řemesly. Karel pečoval o to, aby na okolních výšinách vysázely se vinice, pro které se přivážely révy z Rakous a v samém městě aby se zřizovaly také ovocné zahrady. Když pak po létech císař Karel toto město zvelebil devíti znamenitými chrámy a šesti rozličnými kláštery, měl z toho díla svého tak veliké potěšení, že když na pražském hradě některý říšský kníže ho navštívil, s velkou radostí a hrdostí mu to Nové město z oken ukazoval řka: »Hle, toť jest dílo moje!«

Od těch dob zvalo se Větší město Pražské na pravém břehu Vltavy ležící napořád již Starým městem, a bývalé Nové město pod hradem na levém břehu Vltavy zváno jest tehdy Menším městem čili Malou stranou.

Brzo po založení Nového města viděl se císař Karel pohnuta, vydati dne 20. dubna 1348 na Křivoklátě také měšťanům Starého města Pražského list německý, proto že přednější měšťané byli dosud z větší části Němci, kterýmžto listem jim oznámil, že to Nové od něho založené město nemá býti jim na ujmu ani na překážku a k obtíži, nýbrž také i k většímu zvelebení samého Starého města, kteréž vyhlásil za pravé hlavní město království českého. I dovolil staroměstským, aby směli Novým městem bezpečně, svobodně a beze vší překážky procházeti nebo projížděti ať ve dne ať v noci a dal jim k vůli tomu dvě brány ve zdech Nového města, poříčskou a horskou, se vším jejich příslušenstvím tak, aby staroměstští mohli ty brány svými úředníky a služebníky osazovati a svými klíči je zamykati a otvírati. Potom zakázal, aby z toho Nového města žádné nečistoty, hnoje, bláta, rumy a smetí do příkopův Starého města metány nebyly. Staroměstskému rychtáři dána plná moc i právo, každého provinilce stavovati, jímati a trestati v příkopech i před příkopy až do strouhy, kterouž dešťová voda kolem Starého města s obou stran do Vltavy tekla. Měšťané a obyvatelé Nového města měli při soudech užívati práva Starého města pražského a jako z jiných mnohých měst království českého tak i z toho Nového města měla odvolání a dotazy o nálezích soudních jíti k radě Starého města jakožto na větší a vyšší právo, a odtud nikam dále, leč k samému králi českému.

Slavný sněm, listy na práva království českého, zakladací listina vysokých škol pražských, kniha zákonův zemských.

1348. 7. dubna.

Jak velice císaři Karlovi záleželo na tom, aby své znamenité záměry, jimiž své království české zvelebiti chtěl, mohl bez odkladu prováděti, bylo zjevno z toho, že hned po bitvě u Krešćaku, ještě než se vrátil do Čech, žádal papeže za to, aby mu udělil slíbené povolení na vysoké školy pražské. Tenkráte mohl totiž jenom papež dávati k takovým školám povolení, neboť na nich udělovaly se akademické stupně čili hodnosti, jako mistrovství čili doktorství a bakalářství, které podle tehdejšího mínění mohly vycházeti jenom z duchovní moci, aby byly uznávány a platnosti docházely po všem světě křesťanském. Papež také již bullou vydanou dne 26. ledna 1347 dal k tomu svoje svolení.

Kromě toho zabýval se Karel rád ještě jinou myšlénkou, totiž jak by ve svém království zavedl psané právo zemské, kterým by se znova upravily zemské řády a podle něhož by soudcové měli vydávati své nálezy. Maje bez pochyby před rukoma zákonník již za Václava II. římským právníkem Goziem Urbevetanem pro zemi českou sepsaný, jenž však byl pány zemskými zamítnut, chtěl nyní císař opraviv tu práci podle svého mínění a přihlížeje více k potřebám zemským a starým zvyklostem, aby stavové zemští přijali nový takový zákonník, kterémužto dal titul: Majestas Carolina.

Konečně zbývalo ještě potvrzení, které měl Karel jakožto císař římský uděliti všem starým listům císařským i královským, na nichžto se zakládala všecka práva království českého, jakž jej stavové o to byli žádali.

To všecko umínil si císař Karel jednoho dne slavným spůsobem celé obci království českého oznámiti a předložiti. I svolán jest památný valný sněm z celé české říše do Prahy na pondělek po neděli Judica, to jest na 7. dubna 1348, ku kterému kromě domácích stavův a lenních knížat dostavila se také mnohá říšská knížata a hrabata německá, prodlévajíce větším dílem při dvoře císařském, jakož byli arcibiskup a kurfiršt Gerlach Mohučský, Rudolf starší, kurfiršt Saský, jeho syn Rudolf mladší, Jan purkrabí Norimberský a mnozí jiní.

Ačkoliv jest nade všecku pochybnost jisto, že Karel sám pojal úmysl potvrditi listiny, na nichž se zakládala práva království českého, přece dal se o to požádati, aby tím spolu ukázal, že chtěl tyto listiny potvrditi nikoliv ku svému vlastnímu užitku, nýbrž ku prospěchu všeho svého dědičného království, které tak vřele miloval. Když tedy Karel vešel do slavného shromáždění sněmovního, předstoupili před jeho trůn Arnošt, arcibiskup pražský, Jan Volek, biskup olomoucký, Jan I., biskup litomyšlský, Předslav z Podhořelce, biskup vratislavský, dále pak bratr císařův Jan Jindřich, v ty časy vévoda korutanský, hrabě tyrolský a gorický, Mikuláš II., vévoda opavský a ratiborský a ještě mnozí jiní vysocí hodnostáři domácí i cizí. Tito všichni vznesli k císaři prosbu, aby jakožto král svaté říše římskoněmecké potvrdil stará privilegia a svobody království českého. I vydal jim Karel slavnostní potvrzení třinácti listův, které byli někdy jeho předchůdcové na trůně německém udělili králům českým. Při většině těchto listů visely na hedbávných šňůrách zlaté bully císařské, to jest císařské pečeti, které jsouce zhotoveny ze zlatého plechu podobají se dutým penízům vylitým uvnitř voskem.

V prvé listině byla sestavena privilegia a práva, jichžto království české požívalo v říši římské. Druhé bylo privilegium císaře Fridricha I. Barbarossy dne 18. ledna 1158 králi Vladislavovi udělené, kterým jej jmenoval králem a jeho právo na poplatek polský jemu potvrdil. Třetí byla zlatá bulla císaře Fridricha II. dne 26. září 1212 králi Přemyslu Otakarovi I. daná, kterou potvrzen jest Přemysl za krále českého, a ve které bylo ustanoveno, že Čechové mají právo, krále sobě sami voliti, král však volený že má své království od císaře římského v léno přijímati, že králové čeští nejsou povinni na říšské sněmy choditi, kromě případů že by se sněmy ty konaly na blízku, to jest v Norimberce, Bamberce anebo v Meziboru, konečně že nemají jiné povinnosti k říši, leda císaře ku korunování do Říma s třemi sty jezdci vyprovázeti. Ku článku o svobodné volbě králův českých přidal císař Karel výklad takový: že Čechové mají mít právo nového krále sobě voliti jenom tehdy, když by z královského rodu nebylo ani mužského ani ženského potomka. Čtvrtá byla zlatá bulla císaře Fridricha II. dne 26. července 1216 Čechům daná, ve které bylo ustanoveno, že na českém trůnu královském má býti pokaždé prvorozený syn nástupcem svého otce. Pátý byl list německého

Cola di Rienzo předstupuje před Karla IV.

krále Richarda Kornwalliského, daný dne 9. srpna 1262 králi Přemyslovi Otakarovi II., kterým jemu udělil v léno Čechy, Moravu, Rakousy a Štýrsko. Šestý a sedmý byli dva listové císaře Rudolfa I., kterými dne 4. března 1289 a 26. září 1290 potvrdil Václavovi II. a všem jeho nástupcům důstojnost kurfirštskou v římské říši, úřad nejvyššího číšnictví a právo hlasování při volbách římských císařův. Osmý, devátý a desátý byli tři listové téhož císaře Rudolfa I., kterými dne 22. července, 25. a 26. září 1290 potvrdil králům českým právo a nápadnictví na knížectví vratislavské. Jedenáctý byl list krále Albrechta I. dne 17. listopadu 1298 králi Václavovi daný, kterým se udělovalo králi českému právo nositi korunu před císařem, zároveň pak bylo v listu tom ustanoveno, že král český není nikterak nucen, aby vykonávaje při slavnostech říšských úřad číšnický nosil korunu.

K tomu přidal císař Karel dva nové listy, totiž dvanáctý, kterýmž ustanovuje se, aby markrabství moravské, knížectví opavské a biskupství olomúcké byla tři od sebe rozdílná léna koruny české, tak aby, jako vždycky před tím bývalo, každé to léno bylo králi českému bezprostředně poddáno a markrabě moravský, biskup olomoucký a kníže opavský aby pokaždé přijímali své země od krále českého v léno a jemu přísahou se zavázali k věrnosti a poslušnosti. Třináctým listem konečně vyhlásilo se slavně, kterak hornolužické krajiny Budišínsko a Zhořelecko, potom město a knížectví vratislavské, hrabství kladské, ostatní knížectví slezská: lehnické, břežské, münsterberské čili zembické, olešnické, hlohovské, zahanské, opolské, falkenberské, střelické, těšínské, kozelské, bytomské, stenavské, osvětimské a v dalším Polště mazovské a plocké s městy a vším příslušenstvím na věčné časy jsou příslušenstvím království českého, a s ním nerozdílně spojeny pod jednou korunou Svatováclavskou.

Když všecky tyto listy byly přečteny a do rukou nejvyšších zemských úředníkův odevzdány, kázal sobě císař Karel podati list týkající se založení vysokých škol Pražských již napřed připravený a zlatou bullou královskou opatřený, jejž zamýšlel stavům království českého tohoto dne 7. dubna oznámiti se žádostí, aby k tomuto založení obecného učení v Praze dali své svolení. Z památného listu toho buďtež zde uvedena aspoň tato slova: »Mezi žádoucími věcmi srdce našeho, které v mysli naší královské slušně přicházejí, jest naše obzvláštní péče a starostlivost, kterak by království

naše české, kteréž přede všemi jinými dědičnými i jinak šťastně nabytými zeměmi s obzvláštní náklonností duše objímáme, tak jako přirozenou povahou svou oplývá hojností potrav tělesných, rovněž velikým počtem moudrých mužův přičiněním naším bylo ozdobeno, aby věrným obyvatelům téhož království, kteří po ovoci dobrých umění bez přestání lační, nebylo potřebí o cizí almužny žebrati, nýbrž aby měli připravený stůl k nalévání v království svém a kteréž přirozený ostrovtip duševní v předsevzetích činí důmyslnými, aby je známost věd činila vzdělanými; i nejen, aby nuceni nebyli, aneb za zbytečné mohli pokládati k vyhledávání věd kraj světa obcházeti a cizích národů se prositi, by zadost stalo se jejich dychtivosti, než i to aby sobě pokládati mohli za slávu, když by mohli jiné, přespolní, k té libosti vůně, k účastenství takové rozkoše zváti. Aby tedy tak chvalitebný úmysl vešel ve skutek, chtějíce království tohoto vysoké postavení veselými prvotinami nové této věci oslaviti rozhodli jsme se ve hlavním našem městě Praze, která se příjemností své polohy a úrodou země k tomu znamenitě hodí, založiti obecné učení, ve kterém mají býti učitelé i žáci všech fakult. I slibujeme nadati je statky znamenitými, a ty kteří toho budou zasluhovati, odměňovati statky královskými. Kdožkoli pak by přišli, buďtež doktoři, mistři anebo studenti kterékoli fakulty, ať již přijdou odkudkoli, jak na cestě sem, tak i pokud zde budou meškati i když by se odtud vraceli, mají býti pod naší zvláštní královskou ochranou a bezpečným průvodem; také všichni, jak doktoři tak žáci, mají účastni býti a užívati všech předností, svobod a spravedlivostí, které v učení pařížském a boloňském jsou v obyčeji.«

Již papež dovolil, aby toto obecné učení pražské bylo ve všech kterýchkoli dovolených fakultách čili způsobech věd; rovněž aby na každé fakultě, kdož se pořádné zkoušce podrobí, mohl nabyti práva a užívati názvu mistrovského, kteréžto právo jemu pak platilo ve všech zemích a při všech jiných vysokých školách, kamkolivěk by se obrátil. Zároveň papež také, bez pochyby ku Karlově žádosti, ustanovil arcibiskupa pražského a jeho nástupce za budoucího kancléře obecného učení v Praze.

Arcibiskup Arnošt, jakožto napřed ustanovený kancléř obecného učení přijal bez pochyby zlatou bullu zakládací z rukou císařových a shromáždění stavové zemští k založení tohoto obecného učení radostně přisvědčili, ačkoliv jejich otcové před

padesáti léty podobnou žádost krále Václava II. od sebe byli odmítli.

Konečně předložil císař Karel stavům českým také již připravený zákonník, řečený Majestas Carolina žádaje od nich, aby se o tom usnesli, aby byl přijat a za platný uznán v celém království českém. Sepsán byl latinsky, a poněvadž stavové čeští kromě kněží a učených lidí neuměli latinsky a chtěli obsah toho zákonníka důkladně seznati a prozkoumati dříve než by k němu dali své svolení, vyžádali si od císaře, aby jim dána byla jistá lhůta, do které by své usnesení jemu oznámiti měli, majíce zajisté v prvním okamžení nejlepší vůli úplně vyhověti přání tak výtečného panovníka, který tolik krásných věcí pro své království podniká a jiná tak veliká dobrodiní obmýšlí.

Císař Karel založil hrad Karlův Týn.

1348. 10. června.

Jiná starost císaře Karla byla, aby měl hrad pevný a podle stupně, na němž bylo tehdejší válečnictví, nedobytný, a při tom přece snadno přístupný a nepříliš od Prahy vzdálený, v kterém by v bezpečnosti mohl chovati všecko, co Čechy mají důležitého, vzácného a posvátného jakož byly koruna s ostatními říšskými klenoty, korunní archiv, v kterém by se ukládaly všecky nejpamátnější listiny království českého, pak všeliké svaté ostatky a památky, jichž Karel již mnoho nasbíral a ještě sebrati zamýšlel, neboť jiné svaté ostatky v zemi české a moravské chované bez povolení papežského nesměly se bráti z míst, kde se právě chovaly. Žádný z hradů královských, které byly na blízku Prahy ani Vyšehrad ani Hrádek Křivoklát ani jiný nezdál se císaři býti k tomu příhodným. Proto vyhlédl sobě místo v lesích opodál řeky Mže blíž Berouna, kde mohutný skalnatý vrch uprostřed vyčníval mezi šesti jinými vrchy vyššími a lesnatými, a ten dal od mistra Matiáše z Arrasu, stavitele nového hlavního chrámu u sv. Víta, ohledati a změřiti. I učiniv tak mistr Matiáš nakreslil obraz, kterak by na tom vrchu mohl býti vystavěn nový hrad. Poněvadž pak ten hrad měl býti určen k tak důležitému posvátnému účelu, měl mistr Matiáš při práci té na mysli papežův hrad v Avignoně, kterýž má sice jiné rozdělení, avšak mnohými

posvátnými místy, kostely a kaplemi jako tento Karlův hrad vyniká. Císař Karel nařídil, aby se ten hrad, který vystavěti hodlá, nazýval po jeho jménu Karlův Týn. Poněvadž však ještě dříve než k založení hradu všecko připraveno bylo, musil za pilnými potřebami odejíti na Moravu a do Rakous, poručil arcibiskupovi Arnoštovi, aby sám položil základní kámen. Tak se i stalo, a arcibiskup Arnošt položil v nepřítomnosti císařově dne 10. června 1348 základní kámen k hradu Karlovu Týnu, na kterém se potom pilně stavělo. Císař Karel maje i v tomto díle svém veliké zalíbení, s velikým nákladem je pak vyzdobil nejen uměním stavitelským, nýbrž i malířským, řezbářským a sklenářským. I stavělo se na něm až do roku 1357.

Zasnoubení Karlovy dcery Kateřiny vévodovi rakouskému. Jednání s bavorskou stranou v říši. Smrt císařovny Blanky.

1348.

Jak mile císař Karel obdržel od krále anglického Eduarda III. jistou zprávu, že nepřijímá království římské, nabídnuté jemu od přívrženců rodu bavorského, umluvil se s vévodou rakouským Albrechtem Chromým, že se s ním sejde v Brně, aby jej pohnul k uznání své volby za krále německého. I odebral se Karel na začátku měsíce května 1348. do Brna, kamž také Albrecht rakouský k němu dojel. Albrecht činil výminky, kterých císař Karel nemohl přijmouti a tak se rozešli nedohodše se. Brzo však se Albrecht lépe rozmyslil i přijel podruhé k císaři do Brna vzav s sebou manželku a dva syny své, Rudolfa a Fridricha. Tomu Rudolfovi byla od Karla již dříve druhá jeho dcera Kateřina přislíbena za manželku, a zde v Brně toto manželství bylo znova umluveno a s obou stran stvrzeno. Vévoda Albrecht Chromý odřeknuv se úplně strany Karlovi v Němcích protivné, Karla uznal za krále římského a Karel dal mu dne 26. května 1348. v Brně obvyklé listy na práva a privilegia zemí rakouských. Po té odebral se Karel se svou manželkou Blankou a s dcerou Kateřinou spolu s Albrechtem a jeho rodinou do rakouského města Seefeldu na moravských hranicích a tu přijal Karel jakožto král německý slavným obřadem od Albrechta Chromého přísahu věrnosti, a

udělil dne 5. června jemu a jeho synům Rudolfovi a Fridrichovi v léno jejich země rakouské, jakož byly oboje Rakousy, Štýrsko, Korutany, Krajina, Vindická marka, Pordenone a ostatní říšská léna, která měli v Elsasích, Švábích a v ostatní říši. Potom slaven byl sňatek mladé Kateřiny české s Rudolfem Rakouským; že pak byli oba ještě nedospělí, byla Kateřina vzata ke dvoru rakouskému do Vídně, aby tam pod dozorem tchýně své vévodkyně Johanny byla vychována až do let dospělých. Tak bylo uzavřeno úzké přátelství s domem rakouským. Císař Karel vrátil se s císařovnou Blankou přes Znojmo do Prahy.

Hlavou strany Karlových odpůrců v Němcích byla Markéta, vdova po císaři Ludvíkovi Bavorském. Ta neustávala v nepřátelství proti Karlovi a když anglický král německou korunu zamítl, přiměla knížata své strany k tomu, že opět se shromáždivše na začátku června 1348. nabídli korunu německou Ludvíku Braniborskému, synu nebožtíka císaře, jenž však jí také nechtěl přijati. I zvolili po té markrabí míšeňského Fridricha králem německým žádajíce na něm, aby pojal za manželku Markétu, vdovu po předešlém císaři, k čemuž však — jak se zdá — ona sama nechtěla svoliti. Než i markrabí Fridrich bál se té nebezpečné hodnosti, dobře věda, že by ve válce proti Karlovi ničeho nepořídil. Odmítl tedy i on tuto volbu, a naopak ještě s císařem Karlem vešel v přátelskou smlouvu a spolek. Když tedy bavorské straně zbývalo již tak málo naděje, počala se s Karlem smlouvati a Albrecht Rakouský měl býti při tom prostředníkem. Sjela se tedy dne 27. července 1348. knížata obou stran i s císařem Karlem v Pasově; každý přijel se znamenitou zbrojnou družinou, Ludvík Braniborský přivedl s sebou 2000 jezdcův. Avšak vyjednávání bylo bezvýsledné, naopak obě strany ještě více na sebe se rozjitřily a tak se zase rozjely.

Císař Karel opustil s vévodou Albrechtem Pasov, a byl s ním právě v Linci, když v Praze dne 1. srpna jeho manželka císařovna Blanka čili Markéta z Valois po náhlé nemoci umřela. Žalost Karlova, který již po její smrti do Prahy přichvátal, byla veliká. Kronikáři o ní píší, že byla mravů počestných, obyčejův skromných, bohabojná a pobožná; v novém chrámě u sv. Víta založila oltář sv. Ludvíka, patrona národu francouzského, i mnoho skvostných rouch a jiných ozdob věnovala tomu chrámu. Byla s velkým smutkem všeho národu Českého pochována v dolejším

kůru Marianském u sv. Víta mezi stolicemi mansionářův. Umřela ještě mladá porodivši manželu svému dvě dcery, Markétu a Kateřinu. První, která byla již r. 1335. provdána za Ludvíka, krále Uherského, umřela již dne 24. května 1349, tedy ani ne za celý rok po smrti matčině, kdežto Kateřina, zasnoubená vévodovi rakouskému Rudolfovi provdala se po jeho smrti r. 1366 za Otu, markrabí braniborského, a žila až do r. 1395.

Počátky obecného učení čili vysokých škol pražských.

1348.

Nemysli sobě nikdo, že před založením vysokých škol Pražských nebylo ve vlasti naší učených mužův, kteří mladšímu pokolení otvírali brány nauk a moudrosti. Kromě klášterních a farních škol bylo již nejméně od r. 1215. zřízeno vyšší učení při biskupském kostele pražském a bez pochyby také při olomouckém, kdež aspoň jeden mistr svobodného umění jak duchovním těchto kostelův, tak i jiným chudým žákům zdarma přednášel. Avšak kromě toho všeho každý, kdo toužil po vyšším vzdělání vědeckém a nebo kdo chtěl nabyti nějaké učené hodnosti, musil až do těchto dob putovati do dalekých zemí, do Italie a Francie, kdež až do časův Karlových byl hlavní pramen středověké učenosti, a kdež se zdržovali nejpřednější bohoslovci, filosofové, právníci a lékaři hned od 11. až do začátku 14. století. Velikým shonem žákův ze všech končin Evropy v týchž zemích vznikaly a rozmáhaly se okolo slavných učitelův tak zvané vysoké školy, kteréž takto zvláštních zakladatelův ani neměly, a poznenáhlu se utvořivše, byly jakýmisi učenými republikami nebo cechy, nazývajíce se universitami anebo obecným učením.

Takové obecné učení mělo své vlastní zřízení, výsady a právomocnost nad svými údy, a udělovalo hodnosti, které měly platnost v celém světě křesťanském, čehož všeho při jiném učení nebylo. Proto učení při našich biskupských chrámech nazývalo se pouze soukromým učením, ač máme mnoho svědectví o tom, že to soukromé učení při hlavním chrámě u sv. Víta nejednou znamenitě vzkvétalo a že nejen domácí nýbrž i cizí žáci, zejména bohoslovci, valně navštěvovali. Kdo však si přál nabyti vzdělání

všeobecného a nebo kdo chtěl oddati se právu římskému a církevnímu nebo vědě lékařské, tomu bylo hledati vzdělání takového v cizině, totiž v těch městech, kde byla učení všeobecná, tak že studie toho druhu vyžadovaly mnohého namahání a velikých nákladův. Tomu všemu chtěl Karel odpomoci založiv pro obyvatele svého dědičného království vysoké školy pražské.

V dobách minulých již dvakráte byl učiněn pokus, aby bylo v Praze založeno obecné učení dle vzoru university boloňské a pařížské. Aspoň v letech 1248 a 1271 zřejmě se připomíná v Praze takové obecné učení či universita, na níž se učilo předmětům všech čtyř fakult, a na níž udělovaly se hodnosti doktorské i mistrovské s platností po všem křesťanském světě. Ačkoliv pak se z počátku učení tomu dobře dařilo, zaniklo brzy bezpochyby následkem různic mezi králem Přemyslem Otakarem II. a Rudolfem I. habsburským. Druhý pokus o založení obecného učení v Praze učinil král Václav II. roku 1291, ale ze zvláštních příčin znamenitý úmysl jeho nestal se skutkem.

Karel byl v té příčině šťastnější. Uměje použiti všech příznivých okolností a zvláště přátelství svého s papežem Klementem založil ústřední ústav vzdělávací pro všecky národy na sever od Alp a na východ od Rýna bydlící, založil vysoké školy, které byly určeny ovšem především pro národ český, avšak zároveň i pro všecky ostatní národy, a na kterých vyučovalo se jazykem latinským, tehdejším jazykem lidí učených, jenž byl společným všem národům římsko-katolického vyznání. Směšna jest tedy chvástavá chlouba Němcův, že prý Karel IV. universitu pražskou založil jen pro ně a že byla první universitou německou.

Přání císaře Karla bylo, aby obecné učení pražské zřízeno bylo co nejvíce podle vzoru učení pařížského, na kterém sám v mládí svém ducha svého vzdělával, a pak učení boloňského čili bononského v Italii, kteréž Čechové sami dotud nejhojněji navštěvovali, tak že tam činili jeden z osmnácti národův, na které universita byla rozdělena. Podle vzoru těchto vysokých škol bylo tedy rozděleno obecné učení pražské hned na počátku na čtyři fakulty, bohoslóveckou, svobodných umění čili artistickou, právnickou a lékařskou, neboť právě tolik fakult počítalo se k úplnosti takového obecného učení; měly pak se na těch fakultách udělovati stupně učených hodností, které by měly platnost ve všem světě křesťanském. Všickni účastníci toho učení, tedy učitelé

i žáci dohromady, měli požívati zvláštního postavení občanského, měli tvořiti obec samosprávnou s vlastní svou právomocností čili tak zvanou universitu.

Proto byl ve starších dobách přísný rozdíl mezi obecným učením a universitou. Obecné učení bylo právě jen učený ústav na čtyři fakulty rozdělený, a arcibiskup pražský byl jeho kancléřem, to jest, nejvyšším důstojníkem; universita zas byla samostatná obec, mající úplnou samosprávu a vlastní právomocnost nad údy svými, kteří všickni musili býti členy obecného učení.

Řádové obecného učení v Paříži a v Bologni byli mezi sebou tak rozdílní, že na pražském učení nikterak v jedno spojeni anebo srovnáni býti nemohli, neboť každé to učení vyvinulo se na jiných základech a v jiných poměrech: proto také císař Karel velmi moudře s počátku nepředepsal pražskému učení ani určitého řádu ani nějakých stanov, nýbrž zůstavil to celému ústavu, jak by se časem sám ze sebe vyvinul, aby teprvé na základě nabytých zkušeností a místních potřeb ustanovil svá pravidla a zřízení. Také neurčil domu ani jakéhokoliv jiného místa, kde by to učení mělo míti své sídlo, nýbrž vše to zůstavil době příští.

Jediná péče Karlova z počátku byla jak by zaopatřil dostatečný počet professorů, na jejichž učenosti a spůsobilosti hlavně záviseti musila budoucí sláva obecného učení pražského. A tak již r. 1348. přišli do Prahy professoři rozličných nauk od něho povolaní, kteří hned počali svá čtení a disputace, tak že již druhého roku 1349. vykonávalo se první povyšování pražských žákův na učené stupně čili hodnosti. Theologii čili bohosloví vyučoval v klášteře sv. Tomáše v Menším městě pražském bratr Mikuláš, mnich řádu sv. Augustina, v klášteře u sv. Jakuba na Starém městě bratr Albert, Minorita, pak ještě dva nejmenovaní mnichové též ve svých klášteřích a o rok později zvláštní od arcibiskupa nadaný mistr v samém hlavním chrámě u sv. Víta, kterýž musil hlavně pro duchovenstvo arcibiskupství pražského zdarma přednášeti, a to zvláště o předmětech potřebných k úřadu pastýřskému.

Právům vyučoval mistr Štěpán, arcibiskupský kancléř a doktor učení boloňského; četl též v samém chrámě u sv. Víta o právu církevním. Lékařství učil mistr Baltazar z Domažlic ve škole při svém bytě; mistr Walter, professor svobodného umění

a bakalář filosofie, kterýž byl někdy lékařem krále Jana a který přednášel o lékařství a fysice, byl od Karla jmenován prvním stálým rektorem vysokého učení pražského. Professory svobodných umění ustanovil král tolik mistrů, kolik právě svobodných umění, jako byla filosofie, mathematika, přírodověda, grammatika a tak dále, se počítalo. Jména jejich neznáme, a každý četl ve školách, které sobě zřídil při svém obydlí.

Slavná veřejná jednání university i fakult konávala se za prvních let na rozličných místech, nejčastěji ve hlavním chrámě u sv. Víta a ve dvoře arcibiskupově v Menším městě pražském.

Rektor, jejž sám císař na dobu života ustanovil, byl z počátku správcem nejen university, to jest obce učení pražského, jejíž práva hájil, statky a jiné jmění opatroval, nýbrž stával také v čele jedné fakulty.

Císař povolav a ustanoviv professory neopominul založení obecného učení v Praze ve všech zemích řádně ohlásiti a žáky do Prahy na učení zváti; pro bezpečnost mistrův i žákův po vší říši římské, kteří by putovali ku kterémukoliv obecnému učení, vydal zvláštní říšský zákon, v němž se vyhrožovalo velice přísnými tresty každému, kdo by jim na cestě překážel, jakožto lidem, kteří k vůli vědám sami sebe z domova vypovídají, z bohatých dobrovolně chudými se stávají, život svůj ve všeliká nebezpečenství vydávají, a jimž jest často od nejsprostších lidí i na těle ublížení snášeti. Císař Karel potom míval zvláštní zálibu v tom, když mohl býti při disputacích a jiných veřejných jednáních vysokých škol; i podporoval professory a žáky slovem i skutkem. Jsou také ještě listy od něho, které psával starším professorům a ve kterých je žádal, aby se nedali nevyhnutelnými těžkostmi a překážkami odstrašovati a ve kterých je povzbuzoval, aby nepozbývali dobré mysli. A v skutku dařilo se dílo to, učitelův i žákův přibývalo každým rokem více a více a nejenom obecné učení nýbrž i celé město a takořka celý národ český povznesli se k vyššímu duševnímu životu a snažení a v krátce Čechové stáli na rovni s jinými vzdělanými národy a počali znamenitě vynikati nad své sousedy.

Již po dvanácti letech od založení obecného učení, r. 1360. složena byla první statuta čili pravidla o jeho zřízení, kteráž později ještě byla rozšiřována a měněna. Jak se zdá již dříve, než nějaká statuta byla složena, dělila se universita čili obec učení

pražského podle příkladu jiných universit vlašských a francouzských na čtyři národy: český, bavorský, polský a saský. K národu českému patřili obyvatelé těchto zemí: Čech podle tehdejších jejich hranic, totiž s Pernem, Šandavou, Královským Kamenem, Žitavou a Kladskem, pak obyvatelé Moravy, Uher, Sedmihradska a všech ostatních zemí koruny uherské. K národu bavorskému náleželi studenti z Bavor, Frank, Švábska, dále ze zemí domu rakouského, ze severního Německa pak ještě obyvatelé celého Hessenska, Porýnska, Vestfálska až i některých částí nynějšího Hannoverska, kde leží Meppen a Osnabrück a konečně celého Nizozemska. K národu polskému počítali se Poláci vůbec, Litvané, Prusové, Slezané, Lužičané, Míšňáci, Durynkové a hořejší Sasové a obyvatelé měst Torgova, Meziboru a Nordhausenu. K národu saskému patřili studenti z ostatního severního Německa, Pomoří, Meklenburku, Holštýna, Hannoverska, Brunšvicka, Oldenburska, východních Frís, Braniborska, Dolního Saska i s městy Wittenberkem a Kvedlinburkem, konečně pak obyvatelé Dánska, Skandinavie, Finska a Livonie. Ze všech těch zemí pocházeli mistři a žáci obecného učení pražského a z nich skládala se universita, nad níž rektor vykonával se svou radou právo soudnické, tak že purkmistři, rychtáři a konšelé měst Pražských žádného mistra ani studenta nesměli ani souditi ani trestati. A bylo v několika létech mistrův a studentův do 7000 na učení pražském.

Později začaly se také fakulty od sebe přísněji oddělovati. Každá fakulta byla jako nějaký učený sbor čili cech, dělící se na mistry, bakaláře a studenty; a jako měl každý cech umělecký a řemeslnický výhradní právo čili monopol na své umění neb řemeslo, tak měla každá fakulta výhradní právo na své učení a nesměla se jí druhá fakulta do toho míchati. Roku 1368. dostala každá fakulta svého zvláštního děkana, kterýž učení v ní samostatně řídil. Fakulty udělovaly dvoje učené stupně čili hodnosti žákům svým, totiž jednu vyšší doktorův neb mistrův, druhou pak nižší bakalářův. Mezi doktorem a mistrem nebylo jiného rozdílu než toho, že fakulta bohoslovecká a svobodných umění čili artistská udělovaly mistrovství, fakulty právnická a lékařská doktorství.

Vyučování a čtení professorův i později dlouho se dálo buď v klášteřích, byli-li učitelé mniši, buď ve školách, jež si professoři zřídili při svých obydlích. Takové školy nazývaly se též bursy, jestliže v nich žáci dostávali také stravu a byt.

V takovém případu zvali se žáci bursáci, kteréžto jméno ještě nyní z paměti nevyšlo, a nikdo jiný, kdo by nebyl žákem university, nesměl s nimi pohromadě v bursách bydleti. Teprvé později povstaly kolleje, o kterých na svém místě povíme více.

Kterak se Karel staral o zvelebení umění a řemesel.

Čechové již od zavedení křesťanstva chvalně vynikali ve všelikém umění křesťanském; když pak provozování umění malířského, řezbářského a stavitelského přecházelo znenáhla z rukou kněží v ruce světských lidí, také v Čechách rozmnožil se počet umělcův stavu světského, kteří v provozování svého umění měli své národní zvláštnosti a tím od umělcův cizozemských chvalně se rozeznávali. Zvláště to platí o malířství německém, které se do této doby s pracemi malířův českých měřiti dokonce nemohlo.

Když se v některém národě jistý druh umění tak zvelebí, že na něm lze pozorovati zvláštnosti povahy a způsobilosti národní, jakož i jeví-li se na něm jisté společné známky, tehdy tvoří se vlastní domácí škola umělecká. Co u nás již dávno se připravovalo, to nyní za blahodárného panování císaře Karla najednou mocně k životu se probudilo, totiž vlastní národní umělecká škola česká, která se utvořila spolupůsobením domácích umělců jak světských tak duchovních. A i ti četní cizozemští umělci, které císař povolal do Čech ku svému dvoru anebo kteří byli jinak do Čech přivábeni, přijali více méně všickni spůsob české školy, jakož jejich díla, pokud se zachovala, podávají toho zřejmý důkaz. Proto podnes můžeme na příklad staročeský obraz velmi dobře rozeznati od prací cizích umělcův a při tom musí sami cizozemci uznávati přednosti tehdejších českých umělců. Že pak za Karla umělci vůbec mnoho práce měli, rozmnožil se jejich počet již od samého počátku panování jeho tak znamenitě, že co byli umělci stavu světského v Praze již toho roku 1348 v bratrstvo sestoupili, mezi sebou své starší zvolili, a sestavivše si zvláštní řády čili pravidla dali si je od císaře potvrditi. Tato pravidla podobala se ovšem pravidlům cechovním, jak je řemeslníci vůbec měli, a v tom ohledu řídili se čeští umělci jenom dle příkladu vlašských umělcův, kteří se tehdáž také takovými

cechovními pravidly řídili. Tak vzalo toho roku počátek bratrstvo malířův, řezákův (to jest řezbářův), sklenářův a zlatotepcův, které se po všechny věky až do roku 1782. zachovalo zrušeno byvši teprv od císaře Josefa II. — Malíři malovali obrazy na prknech, na stěnách, a drobné obrázky v knihách, zovouce se v případu tom miniatoři; malovali duchovní i světské věci. Řezbáři vyřezávali sochy a rozličné ozdoby z kamene, ze dřeva, anebo je lili z kovu; také řezali drahé kameny dělajíce na nich velmi umělé malé obrázky polovypouklé, jimiž se vyozdobovaly hroby svatých patronů, oltáře a jiné skvostné památky. Sklenáři vpalovali krásné obrazy do skla, jímž se vysazovala okna ve chrámech a v palácích; zlatotepci konečně zlatili tenkými plátky zlata desky, na něž malíři malovali obrazy svatých anebo zlatili záře okolo hlav svatých figur.

Prvním starším čili představeným bratrstva tohoto byl mistr Dětřich z Prahy, dvorský malíř císařský, jehož dílem jest největší počet obrazův na Karlově Týně. Kromě něho jmenují se královskými malíři také Mikuláš Wurmser ze Strassburka a mistr Kunc. Císař dal svou lásku a úctu k jejich umění tím na jevo, že oběma prvním daroval dědičné svobodné dvory v Mořině nedaleko Karlova Týna zároveň je povýšiv do stavu šlechtického. Máme seznamy údův toho bratrstva, které počínají již od prvních let, a jsou v nich jména česká četnější nežli německá, avšak i ti Němci, kteří mezi nimi byli, malovali stejným českým způsobem. K tomu bratrstvu náleželi také štítaři, kteří řezali a malovali zbrojné štíty, terče a štíty na domy. Tito měli již starší privilegie, dělali také nářadí ku kolbám, kolčí sedla a tomu podobné, byli ode všech berní osvobozeni majíce za povinnost hlídati věže v městských hradbách a je v čas potřeby také brániti. Proto také v těch věžích měli své příbytky, v nich své řemeslo provozovali a tu své výrobky na prodej vystavovali; mělit pak právo, choditi ve zbroji s mečem po boku a s nožem za pasem. Že pak se jim malíři často do řemesla míchali, a také lidem štíty malovávali, vydal již král Václav II. přísný zákaz, aby tak zvaní »duchovní malíři« (totiž ti, kteří malují svaté věci) pod trestem žádných štítův nemalovali, kterýžto zákaz císař Karel obnovil.

Jakož pak císař Karel všeliká umění miloval, v zemi je rozšiřoval a zveleboval, byl také řemeslu zlatnickému zvláštní milostí nakloněn, drže ruku ochrannou nad jeho pořádky a právy

a všelijak je rozhojňuje. Ještě před svou smrtí r. 1378. dal zlatníkům klénoty a svátosti sv. Eligia, někdy biskupa Noviomenského ve Francii, řemesla zlatnického výborného znalce. Tyto klénoty byly: infule řečeného svatého, kalich, prsten a skřínka se svatými ostatky, kteréž se podnes ve výroční den sv. Eligia — 3. července — veřejně ukazují. Nad to pak dal pro zlatníky vystavěti kapli sv. Eligia při Platnéřské ulici, kde nyní stojí Klementinská kollej, a věnoval jí ves Zlatníky blíž Dolních Břežan u Prahy.

Starožitné poprsí Anny Falcké, druhé manželky Karlovy, v hořejších chodbách hl. chrámu u sv. Vita.

Ostatní řemesla od toho času, co Němci do Cech přišli a městské živnosti na újmu starších domácích řemeslníkův zavedli, spravovala se vesměs svými pořádky čili cechovními pravidly; dělili se na mistry, tovaryše a učenníky, a žádný cech nesměl druhému cechu do jeho díla pod trestem se míchati, což ovšem až do našich časův trvalo. Císař Karel se pak roku 1354. postaral o to, aby mezi cechy řemeslníkův byl zaveden jistý a pevný

řád, aby jejich privilegie uvedeny byly v souvislost a srovnalost, tak aby jeden druhému nemohl ani překážeti ani zadávati příčiny k žalobám, a aby vesměs podle tehdejších okolností mohli prospívati a se zvelebovati. Ustanovil pak, aby při veřejných slavnostech a průvodech cechové řemeslníkův šli pod svými korouhvemi v následujícím pořádku:

Napřed řezníci majíce na své korouhvi červeně bílého lva bez koruny o jednom toliko ocase, se sekerou v pazourech, a na druhé straně bránu a v ní mříže, s obou stran pak dva oděnce, kteří tu mříži sekerami sekají.

Hned za nimi cech sladovníkův, pivovárníkův, šrotéřův čili skladačův piva a vozatajův maje korouhev bílou, na ní sv. Václava, v rozích limpy a mrhačky. Oběma těmto cechům propůjčena jest tato přednost za služby prokázané rodu lucemburskému při vypuzení Jindřicha Korutanského z Prahy, když krále Jana r. 1310. branou na Františku vpustili do města.

Třetí místo hned za předešlým mělo bratrstvo malířův, řezbářův, sklenářův, zlatotepcův a štítařův a připojený k němu cech zlatnický pod společnou korouhví, na níž se spatřoval na jedné straně znak malířský, v bílém štítu tři menší štíty červené, na druhé straně znak zlatnický, totiž kalich, zlaté koflíky a řetězy. Ostatní řemesla pak následovala takto: kožešníci, blánaři (to jest hotovitelé pergamenu), jircháři a všickni, kdož kůži barví, s korouhví červenou, přes níž jest pruh běliznový, to jest, z bílé kožešiny, na tom stříbrná holubice, ana drží v zobáku zelenou ratolístku; — platnéři, helméři, brníři, puléři čili hladičové, mečíři, ostrožníci, udidláři, jehláři, špendlikáři, sedláři, konváři, uzdaři, pasíři, měšečníci, toboláři, tuláři (kteří touly dělali), cvočkáři a zámečníci pod korouhví zelenou, na které byl oděnec v plné zbroji s mečem a ostruhami; — nožíři, čepelníci čili klempíři, nožikáři a brusičové, pod korouhví červenou, na které byly koruna královská, po stranách tři dýky a krájecí nože; — soukeníci, česači vlny, vlnotepci, postřihači, kloboučníci a valcháři, pod korouhví červenou, na níž byly knapské střely, krample, štětky, a na druhé straně postřihačské nůžky a podstřižní háčky; — krejčí, kytláři a přistřihovači pod korouhví modrou, na které byly nůžky krejčovské; — pekaři, mlynáři, měřiči, otrubníci a mazanečníci pod korouhví červenou, na níž byly malovány bílá houska, pletený koláč a preclíky, na druhé straně paleční kolo a dvě paleč-

Mikuláš, patriarcha Aquilejský, ukazuje Karlu IV. evangelium psané vlastní rukou sv. Marka.

nice; — bečváři pod korouhví bílou, na níž byl sud viný s kyjankami a paličkami, na druhé straně kružidlo a potáhlík; — kramáři, kteříž plátna na lokte prodávali, pod korouhví zelenou, na níž byly váhy červené se zlatými miskami; — hrnčíři pod korouhví červenou, na níž byli Adam a Eva, při tom kelímky a čepely; — kováři, vochláři a hřebenáři pod korouhví zelenou, na níž byly podkovy, kladiva, mlaty a perlíky; — truhláři čili stolaři, tesaři, koláři a soustružníci pod bílou korouhví, na níž byly zlatá skříně, hoblíky, velký hoblík, na druhé straně vozní kolo, lícní sekery, hlavatky a pobijačky; — kameníci, zedníci, dynchéři čili obmítači a karbéři (kteří vápno hasili a připravovali) pod korouhví zelenou, na níž byla dláta a ostrá želízka, uhelnice a zednické lžíce; — koželuzi, mydláři a vápeníci pod bílou korouhví, na které byly červená růže, rejče a pořízy; ševci a jircháři pod korouhví blankytnou, na níž byly tři škorně s nohami a ostruhami; — lazebníci a ranlékové pod bílou korouhví, na níž byly zelené vínky a otevřené břitvy; — konečně Židé pod červenou korouhví, na níž byl štít Davidův a pečeť Salomonova.

Kterak Karel podporoval kupectví, staral se o bezpečné silnice a plavbu na řekách.

Nyní také obracel císař Karel zvláštní zřetel k tomu, aby se jak v Čechách, tak na Moravě i v jiných jeho zemích zvelebil obchod a kupectví, a kdykoliv s některým knížetem anebo říšským městem nějakou smlouvu uzavíral, vždy na to pomýšlel, aby v té smlouvě bylo také nějaké ustanovení domácím obchodníkům prospěšné. Že pak obchod mívá hlavně ve městech své sídlo, tedy uděloval městům všeliké svobody a výhradní práva k provozování obchodu, zvláště však byl přízniv Praze, tak že by se to nyní zdálo býti až přílišným nadržováním, kdyby toho nebyly tehdejší časy vskutku požadovaly. Tak na příklad nařídil, aby každý host, to jest cizí kupec, který někde hranice Českého království překročil, své zboží, nežli něco z něho odprodá, až do Prahy vezl, a tam je po několik dní ku prodeji vystavoval. Jenom kupci některých cizích měst měli od císaře zvláštní privilegium, že když své zboží přes Čechy vezli někam jinam, nemusili s ním přijížděti do Prahy. Také nesměli příchozí kupci v Praze mezi sebou žádných kupeckých smluv uzavírati, i žádné směnky vydávati, leč by v tom

byl některý pražský kupec prostředníkem. Do čtrnácti dnů musil každý kupec v tržním obchodu závazkům svým v placení zadost činiti.

Všecko cizí zboží, když do Prahy bylo přivezeno, musilo býti v Týnském dvoře složeno a tam na prodej vystaveno. Koupě a prodeje směly se díti jen dle české váhy a míry tak jak ji král Přemysl Otakar II. r. 1268 byl ustanovil. Cokoliv ze zboží kupeckého z Prahy se vyváželo, musilo dříve bedlivě zapsáno býti. Za každou křivdu spáchanou na českých kupcích anebo za jakékoliv obmezování jejich výsad, které by se jim dělo kdesi v cizině, vymáhal císař Karel přísné zadostiučinění a náhradu anebo poručil křivdu rovnou měrou spláceti. A tak stalo se jednou, že pražští a vratislavští kupci, provozujíce obchod do Rus, od Krakovských v tom překážky měli a musili snášeti různá bezpráví. Tu císař Karel dne 18. července 1350. nařídil, že žádný krakovský kupec nesmí přijíti do českých zemí, avšak také zároveň psal králi Kazimírovi, že hotov jest, popřáti kupcům polským ochrany své, jak jí dříve požívali, toliko že by se i jeho poddaným mělo dostávati stejné ochrany i v Polště. Podobně počínal si císař Karel později i proti rakouským kupcům, když překáželi českým kupcům v jejich obchodu do Benátek vlašských.

O bezpečnost veřejných cest ve svých zemích uměl císař Karel tak rázně se postarati, jako někdy před ním Přemysl Otakar II., neboť loupežníkům jakýmkoli nečisté jich řemeslo v krátkém čase překazil, jak v dalším vypravování ještě obšírněji vylíčíme.

Také o plavbu po řekách velmi pečoval, aby neměla překážek a hojně se zmáhala. Plavecká cla snížil a všecky nesrovnalosti ve vybírání cla vyrovnával; nových jezů stavěti zakázal, a v každém jezu musela býti vrata nejméně do dvaceti loket široká. Ano vypravuje se též o císaři Karlovi, že chtěl dáti pomezní hory k Rakousům prokopati, tak aby se Dunaj s Vltavou spojil, i tak aby se plavectví po těch řekách mohlo ještě více rozmnožiti, z čehož by obchod český byl nabyl velikých výhod a výdatné podpory. Jan Dubravský, biskup olomoucký a kronikář český, píše, že za jeho času, v první polovici 16. století, prý se ještě viděly stopy prokopávání na rakouských hranicích, kudy měl ten průplav jíti. Tento záměr, ač jsou-li zprávy v této příčině nás došlé pravdivy, zvyšoval by ještě více čest a slávu Karlovu, neboť za oněch století o takových průplavech v těchto stranách Evropy nikdo neměl ještě ani tušení.

Kterak Karel zveleboval v České zemi vinařství a polní hospodářství.

Že bystrému oku Karlovu neušlo nic, co by mohlo vlast jeho ozdobiti a blahobyt národu českého rozmnožiti, dokazuje také jeho snaha o zvelebení vinařství a zlepšení venkovského hospodářství. Na svých jízdách po zemi všude k tomu zřetel obracel, co by se v rozličných krajích dalo zlepšiti, aby z toho vzdělavatelům půdy vycházel větší užitek. Znaje polohu Mělnickou a shledav, že by se tam víno dobře mohlo dařiti, kázal prý révy až z burgundské země ve Francii do Čech přivésti, na Mělníce vinice kopati a tam ty révy vysaditi, neboť víno burgundské již tehdáž bylo po všem světě proslulé. Jakož podnes toho máme památku, že víno mělnické co do chuti a dobroty burgundskému se vyrovnává. Také z Rakous kázal révy přinášeti a je hlavně okolo Prahy a Vyšehradu, okolo hradu Karlova Týna a na mnoha jiných místech rozsázeti. Ačkoliv pak již od nepamětných časův byly v Čechách vinice, přece teprvé za Karla hojněji se rozmnožily, zvláště slunečná návrší okolo řek Labe, Vltavy a Ohře oživily a tělo i duši obyvatelův svým ušlechtilým plodem obveselovaly.

Císař Karel vydav zvláštní viniční právo ustanovil cech vinařův, kteří byli od r. 1358. podřízeni zvláštnímu viničnímu úřadu v Praze. A když potom znamenal, že se vinicím dobře daří, nařídil pro vzdělání jich a rozmnožení jejich užitkův r. 1375, aby nikdo vín uherských, rakouských, moravských, rýnských, francouzských a jiných do Čech nevozil a jich tu neprodával. Vedle vinic kázal všude zakládati štěpnice a jiné sady ovocné; počaly se také pěstovati zahrady s rozmanitými bylinami, jmenovitě zahrady lékárnické, z nichž jedna zvláště veliká byla v Novém městě pražském, která náležela císařskému dvorskému lékárníku Andělovi z Florencie, a zaujímala všechno místo mezi Svatováclavským náměstím, Jindřišskou, Bredovskou a Marianskou (někdy Bosákovou) ulicí, kde tehdáž nebylo ještě žádných domů.

Zvláštní zřetel obracel císař Karel také na chmelnice a na rybníky, a dával je na příhodných místech zakládati; sám pak r. 1366. pod hradem Bezdězem kázal kopati rybník jako jezero veliký, který je tam podnes a Dokezským se zove. Nemenší péči měl Karel také o to, aby po celé zemi zařízeny byly veliké

obilní sýpky, jichž před tím nikdy nebylo a v nichž by se chovalo obilí pro léta hladová anebo pro případ, že by vypukla válka. Arcibiskup i pánové čeští vesměs následovali příkladu Karlova zakládajíce vinice, chmelnice, štěpnice a zřizujíce rybníky. Od těch dob také země české honosí se množstvím rybníkův a tedy i bohatstvím ryb. Když císař po krajích jezdíval, říkával majiteli statku, který jej vyprovázel: »Hle tuť bys mohl založiti vinici a tam chmelnici; zde při tom vrchu dej sobě vykopati rybník, tam vyplaň něco toho lesa, a nadělej sobě polí a luk, a budeš moci více žita žíti a dobytka chovati.« Kde se před časy stříbro a jiné kovy dobývaly, tu dával zkušenými horníky znova kopati a tu na mnoha místech hojnost rud všelikých, drahých a užitečných na novo se dobývalo. A tak v krátkém čase všecko v Čechách se změnilo jevíc jasnou, veselejší tvářnost a jako v politickém postavení říše české a v duševním životě národa stal se nyní obrat veliký, tak i blahobyt pocházející ze zvelebení umění, řemesel, obchodu a pilného vzdělávání půdy a dobývání z ní pokladův, byl povznesen v celé zemi na stupeň dosud nebývalý a Čechové přijímajíce dobrodiní Karlem jim poskytnutá s vděčným srdcem čilými a pilnými rukami snahy jeho podporovali a blahoslavíce jej Pánu Bohu za všecko dobré děkovali.

Kterak Karel utvrdil řády lenní a Čechy na 13 krajův rozděleny byly.

Vypravovali jsme již dříve, kterak Karel, byv r. 1333 jmenován od svého otce markrabětem moravským a správcem království českého, hned z počátku s největším úsilím staral se o vybavení královských hradů, měst a statků z rukou mocné šlechty, kteráž od časů Václava III. a nejvíce za nehospodářského panování krále Jana téměř všeho jmění královského byla se zmocnila dostavši je od králů v zástavu a to po většině v sumách velmi malých. Větší díl těch statkův byl za Karlova vladaření zase vykoupen a nyní, když konečně sám se ujal vlády, rychle ještě ostatek všeho královského jmění ze zástavy a z neslušného odcizení vybavil, ačkoliv přece již od delšího času některé, také znamenité hrady královské na vždy zůstávaly v rukou soukromých.

Za Karla skládalo se jmění korunní z těchto hradův a statků, jakož byli ve středních krajinách Čech Hrádek Křivoklát ve starých královských lesích zbečenských s menšími loveckými hrady Týřovem, Angerbachem a Žebrákem, Zvíkov na Vltavě a Otavě, Nečtiny, Zbiroh, Bezděz s rozsáhlými lesy, četnými vesnicemi a městečky, blíž hranic bavorských Přimda, Proti Míšni Loket, proti Slezsku Kladsko, Litice a Trutnov, na pomezí moravském Svojanov a Lichtenburk, v jižních krajinách Hluboká a Protivín kromě jiných více. K tomu byly také hrady při královských městech s příslušenstvím někde větším někde menším, jakož hrad Pražský a Vyšehrad, hrady v Hradci Králové, v Žitavě, v Mostě (Landeswarta), v Kadani, na Mělníce, v Kolíně, v Plzni, v Tachově, v Domažlicích, v Písku, v Chrudimi a jinde.

Již za krále Přemysla Otakara II. jevil se velmi značně úpadek starého zřízení župního, župní úřady pozbývaly své důležitosti a cúdy v župách jsouce v pravomocnosti své obmezeny byly podřízeny nejvyššímu soudu zemskému. Karel navrátiv koruně někdejší hrady župní, kteréž až posud byly zastaveny různým pánům a seznav skleslost starého zřízení župního nemínil nikterak starý tento řád obnovovati, vida, že by se to s novým řádem lenním, jenž již před ním byl do země uveden, nikterak nesrovnávalo, ačkoliv jinak všeho, co ve starodávných řádech bylo dobrého a zdravého, setříval a pečlivě obnovoval.

Když z právomocnosti starých žup vyňato bylo již všechno duchovenstvo a vyšší panstvo i s poddanými svými, všecka města královská a všecky vesnice německým právem vysazené, ostatní české obyvatelstvo, které příslušelo pod pravomoc starých žup, upadalo vždy do větší bídy, protože mu bylo snášeti veliká břemena, při čemž bylo stále utiskováno. To byl tedy neduh, jejž se Karel snažil vyléčiti, bystrým zrakem poznávaje jeho původ a pramen. Proto ničeho nepodnikal, aby župy zase zvelebil, a proto že je nechtěl násilně rušiti, množil řád feudální co nejúsilovněji, tak aby župy potom samy sebou zašly. Vyjímal tedy napořád, jako jeho předchůdcové již činili, vsi a statky z právomocnosti žup, uděloval jich majetníkům právo, aby mohli své poddané souditi čině z nich sobě many čili lenníky dle feudálního práva k službám královským zavázané. Přihlašovalo se pak vždy víc a více šlechticův, pánův a rytířův, kteří své dosud svobodné statky králi podávali a od něho jakožto manské statky zase je přijímali. Tím

ovšem brali na sebe povinnost, že musili králi hrady své vždy k službám jeho otvírati a svou zbrojnou družinou jej provázeti, i když nebyla potřeba válečná. Za to však dostávali od krále privilegium šlechtického soudu pro sebe se soudní mocí nad svými poddanými. Takto teprv pojištěny a zákonným způsobem utvrzeny jsou patrimonialní soudy v Čechách. Pro velký počet královských lén čili manských statků v Čechách ustanovil Karel ještě když byl pouhým správcem království, za živobytí svého otce již okolo r. 1336. zvláštního královského úředníka, totiž nejvyššího sudí dvorského, který místo krále samého při královském soudu nad lenníky čili many zasedal. A jako všelikého druhu písemní paměti nejvyššího soudu zemského ukládany byly do desk zemských, tak zase všechny zápisy nejvyššího soudu dvorského čili lenního vkládaly se do tak zvaných dvorských desk, které se úplně zachovaly až na naše doby.

Když již za Přemysla Otakara II. počtu žup při stenčené moci jejich stále ubývalo, stávalo se, že několik žup bývalo spospojováno v jednu, v níž místo cúd hájil právo krajský soud maje k ruce královského popravce krajského. Tak i jméno kraj místo župa od časův Přemysla Otakara II. vždy častěji bylo slýcháno a za Karla již všechny bývalé župy byly proměněny ve 13 krajův. Tyto kraje měly jména dle přednějších měst královských, ve kterých krajské soudy sídlo svoje mívaly. I byly od těch dob tyto kraje české: 1. Kouřimský, 2. Slanský, 3. Žatecký, 4. Litoměřický, 5. Boleslavský, 6. Hradecký, 7. Chrudimský, 8. Čáslavský, 9. Bechyňský, 10. Písecký, 11. Pracheňský, 12. Plzeňský a 13. Loketský. Také ještě některé jiné kraje se rozeznávaly, avšak toliko z jiných příčin, nikoliv dle rozdělení soudního.

Karel potvrdil Lži-Valdemara v Branibořích.

1348.

Karel již od některé doby patrně pomýšlel na to, jak by zlomil moc svého nejúhlavnějšího nepřítele v říši, totiž markrabí braniborského Ludvíka, syna nebožtíka císaře Ludvíka Bavora. Zjednav si věrné a spolehlivé přátele v sousedství marky braniborské — zejména Ottu, arcibiskupa magdeburského, Jana, vévodu meklenburského a jiných více — mohl Karel doufati, že se mu

podaří Ludvíka učiniti neškodným. Již kolem 22. září 1348. byl Karel se svými zástupy u Špremberka na řece Sprévě nedaleko Frankfurtu nad Odrou. V tom přispěla ku pomoci okolnost až posud neúplně vysvětlená. Roznášela se totiž pověst, že někdy velice mocný a u lidu oblíbený markrabí braniborský Valdemar — jenž v bouřích r. 1319. a 1320. zmizel nezůstaviv po sobě potomstva — nyní po dlouhých letech opět se vrátil. Po celém Braniborsku se vypravovalo, že Valdemar před 30 lety nezemřel, nýbrž že zatím v cizích zemích konal pokání za své těžké hříchy, nyní pak, že opět se objeviv žádá, aby mu byla vrácena jeho země, kterou nebožtík císař Ludvík bezprávně mu ji odňav, dal nejstaršímu synu svému Ludvíkovi v léno. První mocné přívržence našel tento Valdemar v Rudolfovi, vévodě saském a v Ottě, arcibiskupu magdeburském. Ti, kdož se pamatovali na zmizelého markrabí, byli přesvědčeni, že muž, který právě se objevil, jest jemu postavou i hlasem a chováním svým velice podoben. Poněvadž pak markrabí Ludvík byl v zemi své velice špatně oblíben, není divu, že přívrženců tohoto neznámého muže vždy víc a více přibývalo. Do 29. srpna 1348. bylo v moci znova prý se objevivšího Valdemara 25 měst a nebylo pochybnosti, že v krátce dobude ještě větších úspěchův. Poněvadž pak tento nepravý Valdemar slíbil Karlovi své poslušenství, dal císař rozkaz, aby byl Ludvík napaden válečně ve svých zemích i se svými pomahači. Bylo by to podivno, kdyby byl Karel takový podnik, jako byl útok na markrabí Ludvíka, počal bez porady a dorozumění s papežem; a že Karel skutečně s papežem se o této věci radil, svědčí odpověď papeže Klimenta VI. z 27. října 1348, kdež se čte: »Ta okolnost, že se právě opět objevil markrabí braniborský Valdemar, jest prstem božím, jenž ukazuje tím, že má prokleté pokolení císaře Ludvíka Bavora býti zcela vyhlazeno; v pravdivost toho, že má Karel pevně věřiti.« Papež si tedy přál, aby Karel vyhladil klatbou stížené potomstvo někdy Ludvíka císaře. Toto vyzvání papežovo ovšem přišlo Karlovi vhod a proto když se ku konci měsíce září sešel u Špremberku se zástupy nepravého Valdemara, bylo mezi přítomnými ujednáno, jak by se na jeden ráz měl učiniti konec panství Ludvíkovu v Braniborech; to mělo se státi udělením Braniborska Valdemarovi v léno.

Aby se nezdálo, že jedná proti právu, jmenoval Karel zvláštní kommissi, které uloženo bylo vyzkoumati původ muže,

který se vydával za markrabí Valdemara. Kommisse tato sestávala ze sedmi členů, z nichž však jen dva — totiž Rudolf, vévoda saský a Albrecht anhaltský — znali starého skutečného markrabí Valdemara. Jak se dalo očekávati, prohlásila kommisse, že se přesvědčila výslechem mnohých knížat, pánův rytířův a obecného lidu, kteří znali zmizelého markrabí Valdemara, že muž, jenž se nyní vyskytnul, jest skutečně tím, zač se vydává, totiž pravým Valdemarem. Ačkoliv pak nikde nebyli jménem uvedeni svědkové, kteří by toto tvrzení dokázali, a ač i oba členové kommisse, kteří ještě pravého markraběte znali, nestvrdili výpovědí svých přísahou, uvěřil Karel zprávě kommisse a určil, že dne 2. října má býti Valdemarovi markrabství braniborské uděleno v léno.

V určený den uveden byl Karel ve svém ležení u Heinersdorfu (nedaleko městečka Mönchsberku) na napodobený trůn, kdež v plném slavnostním rouchu uprostřed arcibiskupů, vévod, knížat a pánů, kteří právě byli přítomni, jakož i před veškerým vojskem svým očekával Valdemara. Tu přistoupili k němu členové kommisse, která měla zkoumati pravost původu Valdemarova, pak Rudolf mladší, syn vévody Rudolfa sasko-wittenberského, Jan, vévoda meklenburský, Albrecht, hrabě anhaltský a mnozí jiní a představili jemu nepravého markraběte. Tento učinil přísahu věrnosti, načež mu Karel obvykým způsobem udělil v léno markrabství braniborské a Landsberg, jakož i kurfirštství se vším, což k tomu náleží; zároveň pak mu Karel jakožto král český slíbil ochranu a pomoc proti každému, kdo by jej chtěl v právech a majetku jeho skracovati.

Pro ten případ, že by markrabí Valdemar zemřel bez potomkův udělil Karel marku braniborskou a Landsberg i s hodností kurfirštskou Rudolfovi mladšímu a Ottě, vévodům saským, Albrechtu a Valdemarovi, hrabatům anhaltským a knížatům askanským.

Ještě téhož dne pak vydal nepravý markrabě Valdemar císaři Karlovi list, v němž oznamuje, že ke koruně české postoupil Dolní Lužici, která až posud náležela k markrabství braniborskému. Karel se Valdemarovi odvděčil pak tím, že dne 11. října na všecky poddané marky braniborské, kteří by Valdemara nechtěli uznati za svého pána, vyhlásil klatbu říšskou.

Markrabě Ludvík neodvážil se setkati se v poli s vojskem císařským; celé Branibory od něho odpadly, a jemu bylo utéci

se do města Frankfurtu nad Odrou. Císař se pak s vojskem svým zdvihl od Mönchsberku a k městu Frankfurtu přilehnuv, Ludvíka asi osm dní obléhal. On však se tu ubránil, a proto že Karel nemínil se dlouho zdržovati a velké náklady činiti, odtrhl zase od Frankfurtu, vojsko rozpustil a do Prahy se vrátil.

Brzo však se odebral z Prahy přes Zhořelec do Vratislavě, kdež byl dne 7. listopadu 1348. od měšťanstva, biskupa Předslava a jeho duchovenstva s velkou slávou přijat a do hlavního chrámu uveden, proto že tam přišel poprvé jakožto český a spolu i římský král. Celé Slezsko již svrchovanost koruny české uznávalo, toliko kníže Boleslav čili Bolek Svídnický nechtěl se panství českému podříditi, a mohl ještě někdy Karlovi mnoho škoditi. A proto měl Karel v úmyslu, buď tohoto Boleslava pro sebe získati, anebo pokud možno nejvíce moc jeho omeziti. Proto vyjednával ve Vratislavě s Jindřichem z Haugvic, aby mu dal do zástavy panství své a město Frankenštein, což on také učinil. Karel převzal Frankenštein a s té strany svídnického knížete sevřel. Když pak polský král Kazimír uslyšel, že Karel zdržuje se ve Vratislavě, poslal k němu posly se žádostí, že by se s ním chtěl sejíti někde na polských hranicích. Následkem toho sešli se oba panovníci dne 22. listopadu v městě Namyslově osobně, neboť Karel vždy rád ruky své podával kdekoliv se mu přátelství nabízelo. Tu obnovili staré přátelské úmluvy, připomínajíce sobě oné dojemné chvíle, když před rakví zemřelé sestry Karlovy Markéty sobě přísahali věčné přátelství; učinili pak sobě zápis, že si vespolek budou pomáhati a Kazimír přimluvil se za Boleslava Svídnického, tak že Karel se zavázal, ničeho více proti němu nepočínati. Potom se Karel zase vrátil do Vratislavě, kteréžto město tehdáž od něho mnoho dobrého získalo. Kázal předměstí za Olavou zdí obehnati a s městem spojiti, založil slavný chrám ke cti sv. Doroty a též si tam dal vystavěti královský palác. Potom ještě udělil městu mnohé jiné milosti, tak že všichni obyvatelé pojali k němu velkou lásku.

Na 1. prosince r. 1348. položil císař Karel všem stavům německé říše sjezd do města Wittenberka v Sasích, aby tam odevzdání Branibor Valdemarovi a připojení Dolní Lužice ku koruně české ode vší říše bylo potvrzeno; sám pak z Vratislavě odebral se do Wittenberka, kdež všecko dle jeho přání bylo schváleno a listy stvrzeno. Také jej tam již některá knížata a

hrabata německá očekávala aby zřeknouce se strany bavorské, jemu složila přísahu věrnosti a jej uznala za císaře. Mezi tím však markrabě Ludvík zajel do Drážďan, aby míšeňského markraběte Fridricha ještě jednou ku přijetí německé koruny přemlouval. Císař Karel uslyšev o tom hned také sám z Wittenberka pospíšil do Drážďan a od 7. prosince 1348. až přes nový rok zdržoval se v tom městě. Markrabě Fridrich Ludvíkovi statně odpíraje nedal se od věrnosti k císaři Karlovi odvrátiti, tak že Ludvík poznávaje, že v Drážďanech ničeho nepořídí, opustil to město a počal proti císaři strojiti nové pletichy.

Černá smrt. Mrskáči.

1348.

Tohoto roku 1348. navštívila celou Evropu těžká metla Boží, způsobujíc všude velké neštěstí. Počal totiž mor nejstrašlivější, jakéhož paměť lidská ve středním věku připomíná. Kupecké lodi janovské zanesly jej ze zemí východních do Italie, a odtud se rozšířil s hroznou rychlostí po vší Italii, Francii, Anglii a po říši německé. Byl to pravý orientalský mor nejhoršího způsobu a nanejvýš nakažlivý. Lidé jej vůbec jmenovali jen černou smrtí; počínal horečkou, boulemi po těle a dávením krve, a již po třech dnech člověk umíral. Málo kdy se někdo uzdravil. Mrtvoly černaly a rychle hnily. Ve vlašských Benátkách 100.000, v Lubeku do 90.000, ve Štrasburce 16.000 lidí prý pomřelo. Ve Vídni počítali za jeden den 900 mrtvých a ve mnohých místech vymřelo devět desetin všeho obyvatelstva. Avšak nejvíce řádil ten mor mezi lidem obecným; z panujících knížat prý nikdo neumřel. Obecný lid jsa předsudkům a pověrám oddán bouřil se mysle, že jsou všecky studnice otráveny. Ve mnohých zemích, zvláště v Němcích, pojalo obyvatelstvo podezření proti židům, že oni jsou původci takové pohromy. Proto vypukly, zvláště v državách hraběte Amadea VI. Savojského a ve městech porýnských veliké bouře protižidovské, které trvaly až do roku 1357. s neobyčejnou prudkostí a zuřivostí, a které nabyly ještě větších rozměrův, když byly podnikány za účelem osvobození se z dluhů židovských. Proti takovému řádění ujala se pronásledovaných židů především církev. Papež Klement VI. vydal dne 4. července 1348. jednu a

dne 26. září téhož roku druhou bullu, v nichž zakazoval všeliké vraždění a olupování židův hroze každému, kdo by proti této zápovědi jednal, církevní klatbou.

Karel nemaje dostatečné moci proti stavům říše německé nemohl proti nepokojům těmto s úspěchem vystupovati, ačkoliv sám pokládal takové řádění protižidovské za nerozumné; čteme zajisté v listu, jejž dne 24. července 1349. poslal proboštům, rytířům a městům v zemi lucemburské, že papež i on sám pokládá

Starožitné poprsí mistra Matiáše z Arrasu v hořejších chodbách hl. chrámu u sv. Víta.

židy za nevinné a že nemůže uvěřiti, že by se židé byli dopustili těch nesčetných zločinův, který se jim kladou za vinu.

Země koruny české byly — aspoň z větší části — ušetřeny moru i bouří protižidovských, ačkoliv dle zprávy kronikáře Beneše Minority zuřilo roku 1349. v různých částech království českého a markrabství moravského veliké mření, za jehož původce a vinníky byli i tu pokládáni židé, z nichž mnozí byli za-

biti anebo upáleni. Zvláště těžce byla ranou morovou postižena města Znojmo a Brno.

Veliká rána morová, o které jsme právě promluvili, měla za následek, že roku 1349. povstala — tuším v zemích rakouských — zvláštní sekta neboli společnost náboženská, jejíž přívrženci domnívajíce se, že příčinou této metly boží bylo spustlé a bezbožné živobytí lidí, měli za to, že se dá odvrátiti toliko přísným pokáním. Přívrženci sekty této sluli *mrskáči* neboli flagellanti, protože pokání své vykonávali vzájemně se mrskajíce až do krve. Chodili pak veřejně kázajíce a smutně naříkajíce po zemi a byli z počátku všude s velikou vážnosti přijímáni.

Dne 1. března 1349. objevili se i v Čechách a s velikou slávou přišli také do Prahy. Dosti dlouho byli trpěni úřady církevními i světskými. Když však hnutí jejich počalo nabývati rázu proticírkevního, zakročil proti nim arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic, jemuž se konečně s velikým namaháním podařilo tyto přemrštěné tuláky ze země vypuditi, pomatený lid domácí napomínáním upokojiti a obvyklý kostelní pořádek zase obnoviti.

Nežli vypravování o příbězích v roce 1348. pro království české navždy památné skončíme, jest nám ještě jen některých podrobností vzpomenouti. Dne 1. července vydal král Karel proboštu a jeho kapitole v Litoměřicích list toho znění, že poddaní proboštství toho nemají náležeti pod právomocnost města Litoměřic a že probošt může chrám i příbytky své i kanovníkův dle své libosti stavěti, a všecko zvláštní zdí obehnati. Až podnes jest starožitné proboštství sv. Štěpána, nynější biskupské sídlo, pro sebe uzavřeno.

Mikuláš z Rokycan, jeden ze znamenitého měšťanského rodu Rokycanských ve Starém městě Pražském, založil zde chrám u sv. Ducha a při něm klášter panenský řádu sv. Benedikta; císař Karel toto založení potvrdil dne 27. srpna. Klášter v husitských válkách zašel, kostel je posud farním kostelem.

Dne 28. srpna potvrdil císař Karel darování své jednoho domu Rudolfovi staršímu kurfirštu a vévodovi saskému, kterýž povždy věrně k císaři stál a téměř více při jeho dvoře, nežli ve své zemi se zdržoval. Tento dům byl znamenitý a na způsob tvrze stavěný, stojí podnes ač v jiné podobě vedle samé menší mostní věže v Menším městě Pražském a nazývá se Saský dům

(jinak u Steinitzů); a podobně propůjčil Karel markrabí míšenskému Fridrichovi dům na Starém městě, jenž slul u Štupartů. Císař Karel vůbec sobě přál, aby říšská knížata měla domy své v Praze, jakožto v sídle jeho císařském.

Německý protikrál Guntýř ze Schwarzburku.

1349.

Markrabí Ludvík, hlava strany bavorské, králi Karlovi stále ještě protivné, vida, že žádný z říšských knížat chuti nemá, aby se za protikrále propůjčil, umyslil si nyní, dáti proti Karlovi vyvoliti muže asi takového, jako byl někdy hrabě Rudolf Habsburský proti Přemyslovi Otakarovi II. Chudý, avšak prý udatný a rázný hrabě Guntýř čili Vintíř ze Schwarcburku starší, seděním na Arnstadtě v Durynsku, zdál se mu býti muž podle toho, a také jej své straně za německého krále navrhl. Avšak ten Guntýř měl sotva jednu míli do čtverce panství svého a nebyl vlastně lepším obyčejných výbojníkův, kteří tehdáž v Němcích zvůli svou provozovali, kde to bylo možno slabších přepadávali, jímali, za velké výkupné na svobodu je zas pouštěli a jejich statky plenili. Tím způsobem prý hrabě Guntýř nabyl velikého jmění. Když mu německý trůn nabízet přišli, dal se dlouho prositi a určil si výminky, aby žádný kurfiršt za svůj hlas peněz na něm nežádal. Když mu to slíbili, svolil domnívaje se, že při tom ničeho neztratí a jenom získati může. I tak byl zvolen od strany bavorské ve Frankfurtě dne 30. ledna 1349. za německého krále. Avšak všickni lidé tomu se jen smáli divíce se, kterak se mohl k takové frašce propůjčiti. Kromě markraběte Ludvíka Braniborského, pak arcibiskupa mohučského Jindřicha z Virneburka — jejž však již dne 7. dubna 1346. byl prohlásil papež Klement VI. za sesazena — a jeho strýců Rudolfa a Ruprechta, falckrabat rýnských, jejich strýce Ruprechta mladšího, který v Branibořích seděl ve vězení, a vévody Ericha ze Sasko-Lauenburska a jejich manův, nikdo jiný v celé říši Guntýře neuznával; z říšských měst přiznala se k němu jenom Frankfurt nad Mohanem, Friedberk a Gelnhausen. Ale přes to, že Guntýř sám veliké vážnosti nepožíval, byla moc arcibiskupa mohučského Jindřicha z Virneburka a ostatních jeho přívrženců dosti značná, tak že bylo se Karlovi

starati o to, by si proti nim našel nové spojence. A to se mu skutečně podařilo, neboť ještě před volbou Guntýřovou vydala mu hrabata Jindřich z Hohenšteinu a Jindřich a Guntýř mladší ze Schwarzburku, oba bratrovci protikrále Guntýře, zápis daný v Erfurtě dne 10. ledna 1349., v němž slibovali Karlovi pomáhati proti dětem nebožtíka císaře Ludvíka Bavora a proti strýci svému Guntýřovi.

Karel pojal Annu Falckou za manželku.

1349.

Císař Karel odebral se v prvních dnech měsíce ledna r. 1349. z Drážďan do Eisenachu, kde zcela pokojně očekávaje, co se s Guntýřem dále díti bude, zabýval se jinými věcmi. Ovdověv chtěl se oženiti s Isabelou, dcerou anglického krále Edwarda III. Král anglický jsa ochoten, dceru svou za něho provdati, poslal 1. února plnomocníka ku Karlovi, aby s ním uzavřel svatební smlouvu. Ale tomu papež nepřál a jiné překážky se nahodily. Karel chtěje rychleji ku konci přijíti vydal se na cestu k severnímu moři, aby tu osobně o nevěstu svoji vyjednával. Dne 27. února 1349. byl ještě v městě Westkerku na ostrově Tholenu v Holandsku. Nedědomo však, zdali se tam sešel s králem anglickým a s Isabellou a také-s té svatby hned i sešlo.

Dne 1. března byl již Karel zase na zpáteční cestě vyslav — jak se zdá před sebou posly k falckrabí rýnskému Rudolfovi, aby s ním vyjednával o ruku jeho dcery Anny. Již dne 4. března dospěl Karel do Bacharachu nad Rýnem, kdež jej falckrabí Rudolf očekával i se svojí dcerou. Poněvadž pak již všecko napřed bylo ujednáno, slaveno v tom městě ihned zasnoubení Karlovo s Annou. Nevěsta obdržela jakožto věno celou krajinu otce svého sousedící s Čechami, tak zvanou Horní Falc, která po smrti jejího otce měla připadnouti ku království českému, začež jí Karel zapsal devět tisíc hřiven stříbra na svých hradech Domažlicích a Hluboké.

Rudolf Falcký byl nejstarší a nejpřednější posud kníže strany bavorské čili wittelsbašské a poněvadž za tu čest, že se jeho dcera stala královnou českou a německou, odřekl se dalšího spojení s Ludvíkem Braniborským a ostatními jeho přívrženci,

Karel přehlíží vojsko Milánských 1355.

byl odpor, jejž posud strana wittelsbašská Karlovi kladla, zlomen a zároveň byl tím připraven pád protikrále Guntýře ze Schwarzburku. Neboť prostřednictvím Rudolfovým záhy a snadno získal Karel dosavadní protikrálovy spojence za své přátely.

Ke dni 22. března 1349. vypsal Karel říšský sněm do Špýru, na němž se mělo jednati o velice důležité otázce politické. Šlo totiž o to, aby bývalý arcibiskup mohučský, jenž vždy ještě byl velice mocný a bohatý, byl vyhlášen sněmovním usnesením za sesazena a zbavena svého hlasu kurfirštského. Karlovi podařilo se získati pro sebe účastníky sněmu a když měšťanům mohučským slíbil, že jim do 24. července vymůže od papeže odpuštění, byl arcibiskup Jindřich skutečně od sněmu prohlášen za sesazena a na místo něho přijali mohučští arcibiskupa Gerlacha. Bývalý arcibiskup Jindřich z Virneburku uchýlil se do svého opevněného města Eltvilu.

Na sněmu špýrském rozhodl se Karel, že k 1. květnu shromáždí své vojsko, aby konečně s ním vytáhl proti svým nepřátelům a to především proti Guntýřovi. Když Karel 6. května opustil Špýr v čele svého vojska, byl Guntýř ve Frankfurtě. Guntýř ačkoliv byl poněkud churav, obsadil dne 10. května městečko Kastel naproti Mohuči, aby zabránil Karlovi dovážení spíže po řece Rýnu. Z Kastelu pokusil se Guntýř Karla vylákati na pravý břeh Rýna; to se mu však nepodařilo. Naopak Karel přemýšlel, jak by Guntýře mohl odloučiti od města Frankfurtu, jež bylo jeho oporou. Proto se rozhodl vytrhnouti proti Eltvilu, sídlu sesazeného arcibiskupa Jindřicha.

Guntýř vida, že vojsko císařské táhne proti jeho příteli, opustil rychle Kastel spáliv jej za sebou. Na pochodu byl zadní voj Guntýřův rozprášen, kdežto ostatek vojska jeho šťastně dorazil do Eltvilu, kteréžto město Karel ihned počal obléhati.

Mezi tím horšila se nemoc Guntýřova vždy více. V této chvíli počali konečně i poslední jeho přívrženci a nejzarytější odpůrcové rodu lucemburského poznávati, že není na dále možno Karlovi s úspěchem odporovati. Sám markrabí Ludvík Braniborský, původce Guntýřovy volby byl prvním, jenž se jal s Karlem vyjednávati o podmínkách míru. Výsledkem vyjednávání tohoto byla smlouva uzavřená dne 26. května v ležení před Eltvilem, v níž Karel prohlásil, že všech sporů s rodinou někdy císaře Ludvíka, zejména s Ludvíkem Braniborským, Štěpánem a Lud-

víkem Římanem chce zapomenouti a že s nimi učinil smír, kdežto jinou listinou vydanou téhož dne odřekl se Karel všech nárokův k zemi korutanské i k hrabství tyrolskému a gorickému ve prospěch vévody bavorského Ludvíka. Příkladu Ludvíka braniborského následovali též jiní dva velice mocní přívrženci protikrále Guntýře, totiž Jindřich, hrabě z Virneburka, a Ruprecht starší falcký uznavše listinou danou dne 26. května 1349. Karla za jediného a pravého krále římského. Téhož pak ještě dne slíbil markrabí Ludvík, že že Karlovi ve čtyrech nedělích po návratu jeho z Avignona vydá klenoty říšské, ovšem s tou podmínkou, vymůže-li král na papeži zrušení klatby církevní, v níž vévodové bavorští stále ještě byli i se svými zeměmi.

Za takových okolností nezbylo nemocnému protikráli, než aby se vzdal své hodnosti, která nyní, když všichni dřívější spojenci se ho odřekli, neměla pro něho žádné ceny. Karel zachoval se k pokořenému odpůrci svému velmi milostivě, darovalť mu dvacet tisíc hřiven stříbra, za něž mu dal v zástavu říšská města Gelnhausen s hradem, Nordhausen, Goslar, jakož i královské příjmy z města Mühlhausen v Durynsku a nad to ještě postoupil mu jisté příjmy z říšského cla v Mohuči.

Takový byl konec dlouhého sporu o nástupnictví na trůnu německém. Od té chvíle neopovažoval se dlouho nikdo v Němcích proti Karlovi co pravému a jedinému králi a císaři nepřátelsky vystupovati. Trvalo to však ještě delší čas, nežli všecky výminky, ve smlouvě Eltvilské s knížaty strany bavorské přijaté, mohly vyplněny býti.

Z ležení před Eltvilem odebral se císař Karel do Mohuče, kde se tři neděle zdržoval. Mezi tím časem však nemoc hraběte Guntýře ze Schwarzburka klonila se vždy k horšímu. Hned druhého dne po uzavření smluv s Karlem, dne 27. května dal se přenésti na nosítkách se všemi odznaky královské důstojnosti do Frankfurtu nad Mohanem. Avšak života jeho bylo již jen na krátko; dne 14. června zachvátila jej smrt. Povídalo se mezi lidem, že mu bylo od jeho lékaře jedu dáno, a to spůsobením jeho vlastních přívržencův, kteří vidouce, že jim již není možno záměrův svých jeho pomocí proti Karlovi provesti, takto se jeho chtěli zbaviti. Umřel prý proklínaje své přátele, kteří jej na jalové království byli povýšili.

Král Karel uslyšev v Mohuči o smrti svého soupeře ode-

bral se hned do Frankfurtu s četným dvorem svým, a kázal svému bývalému nepříteli, proti němuž citu pomsty v srdci svém nikdy nechoval, vystrojiti slavný pohřeb. Dvacet říšských hrabat neslo tělo jeho do tamějšího hlavního chrámu sv. Bartoloměje a císař sám kráčel za rakví. Pomník Guntýřův podnes se tam ukazuje. Po čtrnácti dnech opustil císař Frankfurt 5. července ubíraje se přes Mohuč, Boppard a Bonn do Cách, starobylého korunovačního města králů německých, kdež dne 25. července 1349. dal se po druhé korunovati; na zejtří pak byla tam korunována za královnu římskou též jeho nová manželka Anna Falcká. Obřady korunovační vykonal Balduin, arcibiskup trevírský. Potom ztrávil Karel téměř celý měsíc srpen v Kolíně nad Rýnem. Na začátku září byl ve Špíru a odtud pak pospíchal přes Norimberk do svého království českého, od kterého byl déle nežli rok vzdálen, maje tu svého bratra Jana Jindřicha, který království spravoval. Karel svou pouhou přítomností v Němcích za ten čas více pořídil, než kdyby tam byl veliké vojsko poslal. Svou přívětivostí, výmluvností, moudrým shovíváním, milostivostí, velikomyslností a hojnými dary uměl si srdce nejen knížat, nýbrž i měst a všeho lidu obecného získati a pomocí zbraně přemohl protikrále i mnohé mocné nepřátele své. Tak upokojil celou říši a mimo to přinášel jí úlevu a pomoc v těžkých pohromách, které právě v tom čase vedle nepokojů válečných ji hrozně byly navštívily, jako bylo veliké zemětřesení, které r. 1348. mnoho měst a hradův vyvrátilo, hlad a drahota, hrozný mor, pálení a pronásledování židův, konečně roty mrskáčův, kteří po stech a tisících táhli po zemích, a které Karel musil dáti rozháněti.

Dne 7. října 1349. přijel konečně Karel do Čech a přes Cheb a Domažlice přibyl ke konci toho měsíce do Prahy, přiváděje ssebou druhou svou manželku Annu Falckou, již Čechové říkali také Mečka. Pražané přivítali krále a jeho manželku radostně, srdečně a slavně. Karel hned dal rozkazy, aby němečtí mrskáči, jichž se také domácí lid počal přidržovati, byli vyhnáni ze země a činil přípravy, aby druhá jeho manželka Anna Falcká byla korunována také na království české. Stalo se pak to korunování o Všech Svatých, dne 1. listopadu 1349. s obřady, jak od Karla byly předepsány.

Téhož dne dal Karel arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic plnou moc, aby na památku tohoto korunování ustanovil při klá-

šteře v Litoměřicích kapitolního děkana, jenž by požíval týchž práv jako kapitolní děkanové při sídlech biskupských.

S radostí pozoroval Karel, kterak Nové město Pražské, od něho teprvé před rokem založené, utěšeně roste a prospívá lidnatostí, řemesly, obchodem i krásnými stavbami. Již se počaly velebně do výšky pnouti mohutné zdi klášterního chrámu Panny Marie Sněžné, neméně i farních kostelův sv. Štěpána a sv. Jindřicha, a také klášter na Skalkách, jež král Karel založil slovanským mnichům, pomalu se dostavoval. Na velikém Novoměstském náměstí, kterému teprvé za naší paměti dostalo se jména »Karlovo náměstí,« a na velkém tržišti Svatováclavském již se zdvihalo mnoho nákladných měšťanských domů.

Jan Jindřich markrabětem moravským.

1349.

V královské rodině staly se zatím některé důležité proměny: předně umřela 11. září 1349. Karlova sestra Gutta, manželka francouzského královice Jana, který o rok později dosedl na trůn; potom umřela téhož roku 1349. Karlova starší dcera Markéta, královna uherská; konečně musil král Karel v přátelském narovnání s Ludvíkem, markrabětem braniborským za svého bratra Jana Jindřicha, který se vždy ještě považoval za pravého vévodu korutanského a hraběte tyrolského a tak se i psal, zříci se všelikých dalších nároků na tyto země a tak Tyrolsko i s Markétou řečenou Maultaš přiřknouti jmenovanému již Ludvíkovi. Aby tedy svému bratru dal jiné slušné opatření a jeho postavení polepšil, staral se císař Karel především o to, aby papež Kliment VI. sám předešlé manželství Jana Jindřicha s Markétou Tyrolskou řádně rozvedl. To se mezi tím již r. 1349. stalo, a papež zřídil biskupa Churského k tomu, aby to, ve skutečnosti již dávno rozvedené manželství vyhlásil i podle církevních zákonů za zrušené. Následkem toho mohl se Jan Jindřich nyní po druhé řádně oženiti, což on také brzo učinil, pojav za manželku jinou Markétu, dceru Mikuláše mladšího, knížete opavského, z které potom měl tři syny a dvě dcery dávaje tím světu zřejmý důkaz o lživém obviňování své dřívější manželky Markéty řečené Maultaš, jakoby v manželství nebyl mocen býval.

Aby pak bratru svému zjednal přiměřené důstojenství, jme-

noval jej Karel markrabím moravským. Jan Jindřich byl již dříve závětí krále Jana danou dne 9. září 1340. učiněn dědicem Moravy, ale teprvé roku 1348. v jedné listině ze dne 12. dubna užívá titulu markraběcího poprvé. Než tehdy dovolil mu Karel užívati pouze titulu nesvěřiv mu ještě svrchované moci nad zemí samotnou. To učinil teprvé po zralé úvaze a poradě s duchovními i světskými velmoži české koruny. Dne 26. prosince 1349. u přítomnosti mnohých pánův a rytířů i duchovních z Čech i z říše udělil Karel bratru svému Moravu v léno od koruny české. Zároveň pak mu vydal zápis, v němž prohlášeno markrabství moravské za znamenité léno české koruny a ustanoveno o něm, že má opět připadnouti králi českému, kdyby mužské potomstvo Jana Jindřicha vymřelo. Rovněž tak ustanoveno zase naopak, kdyby Karel zemřel bez mužských potomkův, že království české i hrabství lucemburské má zděditi markrabí Jan Jindřich nebo jeho mužské potomstvo. Tak tedy Jan Jindřich stal se samostatným vladařem. Z moci jeho však bylo vyňato biskupství olomucké a vévodství opavské jakožto léna, která náležejí přímo pod pravomoc krále českého. Jakožto svědkové na Karlově listu lenním čtou se tito pánové: Arnošt, arcibiskup pražský, Jan, biskup olomoucký, Mikuláš, biskup naumburský, Rudolf, vévoda saský, nejvyšší maršálek svaté římské říše, Ruprecht, falckrabí rýnský a vévoda bavorský. Z českých pánů byli tomuto slavnostnímu obřadu přítomni Vilém z Landšteina, Jan z Michalovic, Jindřich z Lichtenburka, Ondřej z Dubé, Jošt z Rožmberka, Tass z Lomnice, Zbyněk z Hasenburka, Jan ze Šternberka, Bušek z Vilhartic, Hašek ze Zvířetic, z moravských pánů pak se připomínají tito: Štěpán a Jaroslav ze Šternberka, Bernard z Cimburka, Jan z Boskovic, Jindřich z Lichtenburka, Jindřich z Bítova a Jenšek a Proček z Lomnice. Téhož dne vydal Jan Jindřich královskému bratru svému revers, a od té chvíle počalo jeho panování na Moravě, jež trvalo až do roku 1375. O něco později dne 4. ledna 1350 zavázal se nový markrabí bratru svému, že všemi silami a vším jměním svým jemu nápomocen bude netoliko proti nepřátelům cizím, nýbrž i proti pánům a jiným manům českým, když by čímkoli proti králi českému něco podnikali anebo statky korunní, které ještě mají ve svém držení, vydati nechtěli. Markrabě Jan Jindřich vždy věrně a s bratrskou láskou stál ku Karlovi a tato jejich obapolná láska nemálo přispívala k zvelebení moci domu lucemburského.

Rozdělením země moravské na vlastní markrabství, na biskupství olomucké a na knížectví opavské utrpěla poněkud jednota země této; avšak markrabství zůstávalo vždy v užším spojení s biskupovým panstvím tím, že biskupové navštěvovali moravské sněmy i v Olomouci i v Brně držané, kdežto Opavané toho nečiníce počali se moravské zemi ponenáhlu odcizovati.

O rok dříve, před nastoupením markraběte Jana Jindřicha, 1348., získal si Karel o Moravu velkou zásluhu již tím, že kázal založiti dvoje nové desky zemské, totiž v Olomouci a v Brně nařídiv zároveň, že vklady mají se dávati jen do těchto desk, poněvadž až potud i jiná bývalá knížecí sídla na Moravě mívala své desky. Tyto nové, od Karla zřízené desky zachovaly se na Moravě v celosti až na naše doby.

Kterak se Karlovi narodil první syn a co se konalo proti nepravému Valdemarovi.

1350.

Dne 17. ledna 1350. porodila královna Anna Falcká syna a králova radost, že se konečně dočkal dědice, byla nesmírná. Dáno mu na křtu jméno Václav po pradědu jeho Václavovi II., a Karel nemohl se ani dočkati té chvíle, aby tomu svému synovi pojistil následnictví na trůnu. Proto obeslal stavy království českého žádaje na nich, aby tomu dítěti jakožto dědici trůnu složili přísahu věrnosti. Nebylo té kvapnosti tak příliš potřebí, avšak Karel pravil, že mnohé starosti, které ve dne v noci pro blaho české země na sebe béře, budou jemu snadnější a příjemnější, bude-li věděti, pro koho se vynasnažuje. Stavové a města všech českých zemí učinivše císaři po vůli, vydali mu na to své přiznávací listy.

Vyrovnání císaře s knížaty domu bavorského vždy ještě nebylo dočista provedeno: papež nechtěl s řečených knížat klatbu sejmouti, hněval se na Karla, že proti jeho vůli dceru jednoho z těch knížat pojal za manželku. Lži-Valdemar zas nikterak nemínil vzdáti se markrabství braniborského a statečně se bráně proti markraběti Ludvíkovi byl v jedné části Branibor a ve znamenitějších městech tamnějších pánem. Karel viděl se tedy pohnuta vypsati na počátek měsíce února 1350. sjezd říšských

knížat do Budišína, svého města v Horní Lužici a odejel tam sám se svým bratrem, markrabětem moravským, s mnohými knížaty slezskými a pány českými. Kromě říšských knížat dostavil se tam i král dánský Valdemar, kterýž ujímal se hlavně bavorských knížat dávaje též osvědčení, že jest hotov pomocí mnoha svědkův dokázati, že domnělý Valdemar, kterýž uchvátil markrabství braniborské pomocí císařovou, není kurfiršt Valdemar r. 1319. zemřelý, nýbrž podvodník. Pravilo se vůbec, že tak zvaný Lži-Valdemar jest vlastně člověk rodu nízkého, jménem Rehbock, a řemesla svého mlynář poddaný kurfiršta saského. Falckrabí Ruprecht byv zvolen za rozsudího mezi oběma stranami rozsoudil dne 14. února 1350. takto: že Valdemar v Branibořích není pravý kníže, nýbrž podvodník, že císař má právo Braniborsko Ludvíkovi bavorskému uděliti v léno, kdykoliv by tento za to žádal, že Ludvík má Karlovi složiti přísahu věrnosti a jemu vydati císařské říšské klenoty, jež dosud u sebe chová po svém otci, císaři Ludvíkovi; za to však že Karel má se o to přičiniti, aby klatba papežská byla s Ludvíka a celé jeho rodiny zdvižena a co toho ještě více bylo.

Obě strany ten rozsudek přijaly a usnesly se na tom, že o Lži-Valdemarovi má konečné rozhodnutí vysloveno býti na nejbližším říšském sněmu. Císař Karel na to dne 16. února Ludvíkovi, vévodě bavorskému, udělil slavným způsobem v léno markrabství braniborské a Dolní Lužici a přisoudil mu právo kurfirštské. Nicméně řečený Lži-Valdemar ještě nějaký čas v Branibořích podržel moc knížecí a také jakožto kníže zemřel.

Když to vše bylo provedeno, udělil císař jiná říšská léna ještě některým jiným knížatům a tak jsouce všickni spokojeni rozešli se z Budišína. Král Valdemar Dánský však, potom Ludvík, markrabě braniborský a Dolnolužický i hrabě tyrolský, falkrabě Ruprecht s mnohými jinými knížaty provázeli císaře do Prahy, kterýž je tu slavně hostil. Král dánský vrátil se sice již na počátku března 1350 zase do svého království, ale markrabě Ludvík s ostatními knížaty zdržel se v Praze po delší čas.

Kterak říšské klenoty císařské byly přivezeny do Prahy.

1350.

Podlé listů v Budišíně vydaných měl markrabě Ludvík vydati Karlovi říšské klenoty teprvé v neděli po velikonočních svátcích. Král Karel byl však netrpěliv i nemohl se té chvíle dočkati, aby již ty klenoty měl u sebe. Proto žádal Ludvíka, jenž tu u něho v Praze byl na návštěvě, aby mu ty klenoty vydal ještě před ustanoveným časem, k čemuž Ludvík svolil a do Mnichova vzkázal, aby tam královským poslům a plnomocníkům byly vydány. Král tedy vypravil do Mnichova Jana, biskupa olomouckého, Viléma z Landšteina, nejvyššího purkrabí pražského a jiné pány a těm byly tyto klenoty v Mnichově dne 12. března 1350. vydány.

I byly mezi těmi klenoty císařská koruna Karla Velikého s obloučkem a křížem, zlaté říšské jablko, jiná říšská jablka a stříbrné žezlo, prsten s velikým rubínem, plášť Karla Velikého se dvěma lvy vyšívanými drahým kamením, perlami a zlatem, sukně jeho bílá a jiná modrá a třetí hnědá, vše se skvostnými ozdobami ze zlata a perel.

Kromě těchto právě jmenovaných klenotův říšských náležely k tak zvaným svátostem rozličné jiné předměty, kterým se přičítal původ posvátný, jako: kříž zlatý, do něhož vloženo bylo kopí, kterým dle starodávné víry proklán byl Spasitel na kříži, a jiné ostatky, jeden hřeb, kterým byl Kristus na kříži přibit, velká část svatého kříže, zub svatého Jana Křtitele, rameno svaté Anny, meč svatého Mauricia, jejž prý anděl přinesl Karlu Velikému na pohany, mnoho jiných svatých ostatkův, kaditelnice, císařské pláště, rukavice, střevíce a jiné věci vzácné a starožitné, které Němci měli u velké vážnosti, jimiž se povzbuzovali k nábožnosti a které proto nazývali svátostmi.

Když pak čeští poslové blížili se s nimi dne 21. března ku Praze, vyšli jim vstříc arcibiskup v čele svého duchovenstva, všecka tehdáž v Praze přítomná říšská a slezská knížata, čeští pánové a nesčíslné množství lidu a sprovodili je na Vyšehrad, kdež tyto svátosti zůstaly přes velikonoční svátky. Po svátcích zavezeny jsou na hrad pražský a uloženy ještě ve staré kapli sv. Václava. Když pak po sedmi letech hrad Karlův Týn byl

dostavěn, dal je Karel zároveň s českými klenoty královskými tam převezti a bývaly pak každý rok odtamtud ještě s jinými svátostmi vozeny do Prahy a všemu lidu ukazovány. Král Karel vymohl sobě totiž od apoštolské stolice, aby pro uctění těch svatých ostatků a posvátných památek byl zasvěcen zvláštní den, v který by se všemu lidu ukazovaly s jistými slavnými obřady, jež sám císař ve srozumění s bohoslovci vymyslil a nařídil. A byl to potom den slavný od církve zasvěcený, totiž pátek po neděli Quasimodo, to jest provodní, den svátostí zvaný, na kterýžto brzo tisícové lidí nejen z Čech a Moravy, nýbrž i z celé říše německé a se všech stran světa putovali do Prahy, aby byli účastni hojných odpustkův, jež papež Innocenc VI. bullou danou v Avignoně dne 13. února 1354. udělil každému, kdož k tomuto svátku přišel do Prahy a vykonal tu předepsané pobožnosti. I hrnuli se do Prahy za tím účelem každoročně poutníci ze zemí koruny české i z ciziny v takovém počtu, že současný kronikář Beneš z Weitmile připomíná, že by nikdo nevěřil, kdo by neviděl, jaké množství lidstva se do Prahy scházelo, tak že proto Novoměstské (nyní Karlovo) náměstí, kde ty svátosti vystaveny bývaly, ano se tehdáž právě stavělo, tak rozsáhlé učiněno jest. Zdá se, že císař hned z počátku u prostřed toho náměstí dal postaviti vysoké čtverhranné stavení na způsob věže, s kterého se ty svátosti od kanovníků všemu lidu ukazovaly; a teprvé po čase, totiž r. 1382., byla vedle toho stavení vystavěna kaple Těla Božího.

Cola di Rienzo, římský tribun, přišel ke králi do Prahy.

1350.

V letě r. 1350. objevil se v Praze muž, jehožto neobyčejné skutky a osudy za oněch časů pozornost všech lidí k němu obracely; ve mnohých vzbuzoval snahami svými podiv a veliké naděje, mnohým zase byl nemilý, báli se ho a nenáviděli jej. Byl to bývalý tribun lidu římského Cola di Rienzo, od nás již výše připomenutý. Nazýval se vlastně Mikuláš Gabrini, první příjmení »di Rienzo« jest přivlastňovací jméno »di Lorenco,« jakoby česky řekl »Vařincův,« neboť tak se jeho otec jmenoval. Byl chudých rodičův, ač se po matce vydával za vnuka císaře Jindřicha VII.

Maje neobyčejnou zálibu ve starých kronikách, které hlásaly mnoho o slávě a moci starého Říma, a vzdělav mimo to ducha svého mnohými vědomostmi, vyhledával staré památky římské; svou neobyčejnou pamětí a znamenitou výmluvností, kterou se uměl všude zalichotiti, získal si již v mladých létech svých slávu učeného a velmi nadaného člověka. Jsa bývalou slávou římskou nadšen, ohnivý a podnikavý, při tom dobromyslný a marnivý slaboch, umínil sobě, že Italii osvobodí od mnohých pánův, kteří ji trhali a s lidem zle nakládali a že starý věčný Řím učiní zase hlavním městem všeho světa. Když r. 1342. papež Kliment VI. nastoupil, přišlo k němu do Avignona poselství od měšťanův římských, kteří jej žádali, aby se jakožto papež zase usídlil v Římě jako jeho předchůdcové. V čele toho poselstva byl Cola di Rienzo. V Avignoně seznámil se Cola s Františkem Petrarkou, slavným básníkem italským, který také naplněn jest slávou starého Říma a o jeho povýšení za hlavu světa blouznil. A tak stejné smýšlení oba ty muže brzo spojilo svazkem vřelého přátelství. Papež Kliment VI. divil se výmluvnosti Colově a nemohl se jí nasytiti; udělil mu potom v roce 1344. úřad notáře při římské komoře. Cola di Rienzo uměl brzo ve svém postavení získati si srdce všech Římanův, byl při tom pobožný, spravedlivý, zastával se všude svobody lidu a nedával mu křivditi. A tak se stalo, že se r. 1347. proti papeži pozdvihl a o svatodušních svátcích, dne 19. května v Římě za tribuna lidu zvolen byl maje věku svého právě třicet tři léta. Tací tribunové lidu bývali ondy za staré republiky římské hajitelé práv obecného lidu, a on chtěje práva lidu hájiti sám si takový titul dal. Dohodnuv se s císařem Ludvíkem i s králem Ludvíkem Uherským zmocnil se velké části státu papežského tehdy rozpadlého i počal nyní v Římě vládnouti a takovou důvěru měl do sebe, že císaře Ludvíka i našeho Karla jakož i všecky kurfiršty poháněl před svůj soud do Říma, aby je srovnal a jejich práva na císařství rozeznal. Avšak jeho moc trvala jen sedm měsícův; v Římě vypuklo vzbouření a 25. prosince 1347. musil uteci z města i ukrýval se potom po třicet měsícův v Abruzzách mezi poustevníky, jejichž učení o chudobě jakožto nejdokonalejším stavu na zemi bylo od církve vyhlášeno za kacířské.

Tito poustevníci zabývali se také mnoho prorokováním, zvláště o velikém převratu, který má brzy nastati na světě. I stalo se, že jeden z nich, jenž pro svůj prorocký dar zvláště byl pro-

slulý, jakýsi fra (t. j. bratr) Angelo zjevil Colovi, kterak prý on a císař Karel IV. od Boha jsou vyvoleni k tomu, aby opravili tento svět a zavedli nový pořádek, což Colu pohnulo k tomu, že si umínil sám jíti ke králi Karlovi a jemu oznámiti, jaký veliký úkol má vykonati. Nyní se mu zdála doba k tomu příhodná, neboť se papež na Karla rozhněval, že se smířil a spřátelil s bavorskou stranou, která stále ještě byla v církevní klatbě. Kdyby

Starožitné poprsí Jana Jindřicha, markrabí moravského v hořejších chodbách hl. chrámu u sv. Víta.

byl bratr Angelo císaře Karla lépe znal, nebyl by svého učenníka s takovou věcí k němu posýlal, neboť nebylo mnoho lidí v onom věku tak střízlivého ducha, kteří by tak dobře svět a lidi znali, kteří by při vší horlivosti ve věcech náboženských tak bystře rozeznávati uměli všecko, co jest možno a užitečno, a co blouznivé a tudíž nemožné, jako to dovedl král Karel IV.

Do Prahy přišel Cola di Rienzo v postě roku 1350. vydávaje se za vlašského kupce, a byl hospodou u svého krajana An-

gela z Florencie, lékárníka dvorského, kterýž mu také v červenci vymohl slyšení u krále. Cola postaviv se před králem poprvé jej oslovil řka: »Milostivý císaři! Poustevník z Monte Majella v Apulii, jménem Angelo, posýlá mne k tobě, abych oznámil, že Bůh Otec a jeho Syn dosud tento svět spravovali, avšak že budoucně svět má býti spravován jenom od svatého Ducha.«

Již podle této řeči poznal císař Colu di Rienzo a promluvil k němu řka: »Nejsi-li ten tribun z Říma?« Odpověděl Cola: »Ano jsem,« i počal dále vykládati, kterak jim jest uloženo, že mají on i císař všechen dosavadní stav věcí v Italii převrátiti, papeži a jeho duchovenstvu odníti všechnu světskou moc a všechna jich panství a bohatství, všechna knížata a násilníky z Italie vyhnati, a kterak Karel jakožto král římský a neobmezený panovník má dosednouti na římský trůn; on, Cola, že mu ke všemu tomu radou i skutkem má pomáhati, že Vlachové krále milují, jeho příchodu do Říma si žádají, že by on, Cola, lid k tomu všemu připravil a králi cestu ku svrchovanému trůnu světa klestil, nechť by jej král k tomu splnomocnil, za náměstka svého tam jmenoval a napřed poslal, aby mohl ve jménu jeho vystoupiti a co toho ještě více bylo.

Když pak Cola vypravovati počal o poustevníku v Apulii, jaká měl vidění a jaké sliby mu činil: tu se císařova tvář tím více zasmušila, čím více Cola na sobě znáti dával, že těmi blouznivými myšlénkami skutečně jest napojen a že v to věří.

Třikrát jej císař k takovéto rozmluvě před sebe pustil i také arcibiskupa Arnošta a jiné rádce k tomu zavolal. Z toho, co Cola o papeži a o církvi pronášel, vycházelo na jevo, že jest přívržencem sekty fraticellův čili bratříčkův, jejichž učení o chudobě duchovních papežové vyhlásili za kacířské a pronásledovali. Císař sám Colovým řečem odmlouvati ráčil, neboť jsa učeným bohoslovcem poznal brzo, že Cola jest člověk učený a jenom bujnou obrazotvorností svou do bludu svedený. Přikázal pak mu, aby to všecko, o čem s ním mluvil, sepsal a jemu odevzdal. Podle plánu toho byl by měl Karel usaditi se v Římě a panovati odtamtud celému světu podle příkladu starodávných císařův. Naproti tomu Karel vyslovoval své mínění v ten rozum, že říše římská v někdejším způsobu svém nemůže býti obnovena od žádného člověka, leda že by byla znovuzřízena nějakým zázrakem božím. A poněvadž se mnohé výroky Colovy protivily učení církevnímu, odevzdal král

tohoto blouznivce arcibiskupu Arnoštovi, aby jej střežil a z náboženských bludů vyvedl. Arcibiskup dal pak Colu zavezti na svůj hrad v Roudnici a tam vězením opatřiti, načež psal papeži do Avignonu, že má Colu ve své moci.

Arcibiskup choval se ke svému vězni ne s inquisitorskou krutostí, nýbrž s mírností v pravdě apoštolskou; psalť mu i to, že ačkoliv on sám není se spisy Colovými spokojen, přece pevně jest přesvědčen, že záměry jeho na obnovení světovlády římské nebudou moci býti zmařeny od lidí, pocházejí-li od Boha. Také král zabýval se uvězněným Colou, dále se k němu milostivě maje, tak že Cola nemohl si stěžovati, že by se s ním nakládalo krutě jako s vězněm.

Cola se ve vězení dal hned do psaní, a napsal nový spis pro krále, v němž mu oznamuje, že jest potomek krále Jindřicha VII. z pobočného lože pošlý, a že císaře prosí, aby jej z toho vězení propustiti kázal, aby uvěřil v jeho poslání a jeho služeb k dobytí Italie a Říma užíval. Císař Karel měl Colu za hodna, aby mu sám písemně na to všecko odpověděl, i psal mu, aby nedávaje se mámiti proroctvím nevědomého poustevníka, všechno bažení po hodnostech a vysokých úřadech mimo se pustil a raději více o spásu duše nežli o pomíjející světské věci dbal. Že by byl potomek jeho děda krále Jindřicha VII., to mu Karel připouštěl, avšak zase jej napomenul, aby si na takovém původu, byť i to bylo pravdou, ničeho nezakládal, nýbrž aby sobě připomínal, že všickni lidé jsou potomky Adamovými jsouce utvořeni z bláta a země, a že všickni stejně v prach a popel budou obráceni. Konečně mu vysvětloval, kterak mu to vězení není ku škodě, nýbrž kterak může mu býti užitečným pro spasení duše, neboť jeho lehkověrnost, když prorokování hloupého poustevníka přikládá takovou důležitost a věrohodnost, mohla by prý jej a mnohé jiné uvrhnouti do časné i věčné záhuby.

Téhož času obdržel císař Karel také dlouhý list od slavného básníka Petrarky, který mu psal téměř tytéž myšlénky o obnovení Říma jakožto staré hlavy všeho světa a o císařství římském, jaké Cola di Rienzo ústně i písemně králi přednesl, tak že se zdá, že oba ti mužové před tím se dorozuměli a že Petrarka list ten na císaře Colovi s sebou dal anebo jej za ním poslal. Císař Karel, ačkoliv si Petrarky a jeho přátelství vysoce vážil, uznal nicméně za dobré, na tento list prozatím ničeho neodpovídati.

Cola di Rienzo strávil ve vězení mnoho měsíců až do následujícího roku i psal z něho ku svým přátelům více než třicet listův. Potom však přišel do Čech Jan, biskup spoletský, legát papežský, který Colu vyhlásil za kacíře a žádal, aby jej Karel vydal papeži. Karel mu sice Colu vydal poručiv jej v červenci roku 1351. pod bezpečnou stráží odvésti do Avignona, ale protože se Cola k němu obrátil s takovou důvěrou, přimluvil se zaň u papeže, aby mu nebylo ubližováno. Na dvoře papežském byl Cola souzen pro svůj římský tribunát, nikoli však pro své vyjednávání s Karlem, i odsouzen na smrt; dána mu však milost, a nový papež Innocenc VI. chtěl ho dokonce použiti k obnovení státu církevního a poslal jej do Říma. Tam pak divný ten muž po krátkém novém vladaření byl z návodu šlechty zavražděn dne 8. října 1354.

Karel rozšířil Menši město Pražské, založil Karlov, hradil města, uděloval milosti a náhle onemocněl.

1350.—1351.

Hned po založení Nového města Pražského rozšířil císař Karel také objem Menšího města Pražského, dav bezpochyby již tehdáž vystavěti nové hradby od řeky Vltavy až k úpatí Petřína, jimiž dosavadní předměstí Újezdské stalo se novou částí města tohoto, tak že újezdská brána, která až do té doby stávala na dolejším konci nynějšího Nového trhu, byla zrušena a znovu vystavěna o něco dále k jihu tam, kde až do nedávna stávala. Když to bylo dokonáno, nařídil císař dne 12. ledna 1351, že všickni obyvatelé, kteří by se usadili vnitř nových hradeb, mají býti podřízeni rychtáři a konšelům Menšího města Pražského a že i umělci i řemeslníci povinni jsou nésti břemena obce jako každý jiný měšťan.

Roku 1350. stavěly se také nové hradby okolo Vyšehradu, tak že toto staroslavné královské sídlo nabylo velebnější a důstojnější podoby zvláště velkou a vysokou branou, kterouž se vycházelo z hradu ke straně jižní a z níž až do nedávna zachovaly se ještě některé nepatrné zbytky. Těmi hradbami bylo obe-

Vzbouření v Pise 1355.

hnáno také bývalé podhradí s vesnicí Psáry, které takto bylo připojeno k Novému městu Pražskému.

Dne 9. března 1350. potvrdil král Berounským majestát od krále Václava II. r. 1302. jim udělený, že mohou říditi se právem Pražským Staroměstským, s tím doložením, že všech svobod a výhod z toho městu vyplývajících rovněž Němci jako Čechové mají býti účastni, z čehož jde na jevo, že již nyní ve městech královských Čechové s Němci stejných práv docházeli závodíce s nimi v rozličných živnostech. Němci ovšem dlouho mezi sebe je pouštěti nechtěli a, jak byli zvykli, hrdě a pánovitě proti nim se chovali žárlivi jsouce na práva, kteráž jim předešlí králové z rodu Přemyslova na újmu domácího obyvatelstva v hojné míře udělili. Karel byl po dlouhém čase první panovník český, který český národ a jeho jazyk upřímně miloval, o jeho prospěch se staral, a křivdy, které jemu uvedením cizího národu do země byly činěny po celých sto let, moudrými zákony hleděl napraviti.

Dne 10. března 1350. udělil císař svému radovi, Zbyňkovi Zajícovi z Hasenburka, příjmím Zámořskému, majestát na svobodné držení hradu a městečka Klepý, městečka Libochovic a jiných okolních vesnic, jež tento r. 1336. byl koupil od krále Jana prodav mu za to hrady Žebrák a Točník. Tito dva hradové byli odtud hrady královskými; pan Zbyněk však byl prvním truksasem královským, mistrem královské komory a popravcem království českého; on přestavěl již před léty hrad Klepý dav mu podle zlozvyku ještě za krále Jana panujícího německé jméno Hasenburk. Sídlel pak na něm častěji nežli na svém starém rodném hradě Valdeku, počav se po něm psáti Zajícem z Hasenburka.

V měsíci říjnu 1350. upadl císař Karel náhle v těžkou nemoc, a ve všech zemích roznášela se zpráva, že byl otráven. Život jeho byl dlouho v nebezpečí, a vzdor bedlivému léčení uzdravoval se jen velmi pomalu. O pachatelích takového zločinu všelicos se roznášelo, ale nic jistého se nevědělo. Domácí kronikáři také o tom ničeho nezaznamenali; avšak jeden italský kronikář, Matiáš Villani ve Florencii, takovou zajímavou zprávu o tom dává:

Byli prý dva dvorští úředníci v podezření, že se k otrávení Karlovu přičinili, a byli prý od soudu k smrti odsouzeni.

Tu prý se královna Anna Falcká vrhla svému manželu k nohoum tvrdíc, že nikoliv tito dva úředníci, nýbrž ona vinu toho žločinu na sobě má. Aby prý si ho láskou ještě více k sobě připoutala, uposlechla rady některých paní, a podala mu pokrm lásky, nemyslíc, že by mohl spůsobiti takové zlé následky. Ona tedy že zavinila tuto neblahou událost, pročež aby ony dva muže z vězení propustil. Císař Karel byl prý tímto důkazem ženské lásky a slabosti tak pohnut, že císařovně všecko prominul, velmi milostivě ji k sobě přivinul a těšil, všechno další vyšetřování zastavil a oněm dvěma úředníkům zase jejich úřady vrátil.

Dne 28. února 1351. obdrželi Křížovníci s červenou hvězdou list od císaře Karla, že jim odevzdává v náhradu za polnosti mezi Poříčím a bývalou vsí Rybníkem, na kterých se právě Nové město Pražské stavělo, dva kostely, sv. Štěpána již starší, nyní nově přestavěný, a sv. Jindřicha, od císaře nově založený, s farním právem, aby si k nim dosazovali své kněze, a užitky obraceli ku prospěchu svého řádu.

Na výšině proti Vyšehradu, okolo které se stavěly hradby Nového města Pražského dolů k potoku Botíči, vyhlídl sobě císař Karel místo k založení kláštera Lateránských kanovníkův řehole sv. Augustina, chtěje při něm vystavěti kostel ke cti Panny Marie a svého patrona sv. Karla Velkého. Stavitel, bezpochyby Francouz, snad sám mistr Matiáš z Arrasu, učinil rozvrh kostela zcela zvláštního gotického spůsobu, kterýž mohl býti proveden jenom velikou umělostí a zběhlostí mistra stavitelského. Karel chtěje své Nové město takovou novou a vzácnou památkou ještě více oslaviti, poručil nyní ten kostel a klášter stavěti, a sám na jaře r. 1351. s velikou slavností položil k této stavbě základní kámen.*) Takový byl počátek Karlova na Novém městě Pražském, o jehož dostavení a nadání později na příhodném místě podáme zprávu.

Toho času založil císař Karel také Karmelitánský klášter v Tachově, k čemuž se přičinila bezpochyby jeho manželka Anna Falcká, kteréž to město náleželo.

---

*) Tak vypravují kroniky, ale zakládací listina dána jest dne 18. září roku 1350.

Mikuláš z Lucemburka, patriarcha aquilejský. Karlovy jízdy a smlouvy s knížaty. Smrt biskupa Jana VII. Olomouckého a králevice Václava.

1351.

Mezi tím časem umřel dosavadní patriarcha aquilejský a císař Karel zaopatřil to místo svému nevlastnímu bratru Mikuláši z Lucemburka, levobočku krále Jana. Že pak předešlý patriarcha dlouho se svářil s vévodami rakouskými o některé hrady v Krajině, zamýšlel Karel postarati se o to, aby se nový patriarcha s nimi o ty hrady smluvil dříve než ještě nastoupí svůj úřad. Pozval tedy král vévodu Albrechta Rakouského do Budějovic, kamž se sám také odebral s novým patriarchou z Prahy a tu Mikuláš z Lucemburka dne 1. května 1351. vévodě Albrechtovi ty jisté hrady v Krajině v léno dal. Při této příležitosti obdržely Budějovice od krále různé důležité milosti a svobody.

Z Budějovic vydal Karel také dne 4. května 1351. list biskupu Janu Litomyšlskému, jímž vykázal důchody z mýta v Litomyšli, Ústí nad Orlicí a Lanškrouně na stavbu hradeb města Litomyšle, kteréž dosud pod hradem biskupským bylo neohraženo.

Ku konci měsíce června 1351. vydal se Karel ve společnosti arcibiskupa Arnošta, který krále jakožto první rádce jeho všude jak v mírném jednání tak i do války provázel, na pouť do Staré Boleslavi, aby tam svou pobožnost vykonal. Toto místo, smrtí sv. Václava proslulé a kollegiatní kapitulou znamenité, toho času velice prospívalo hojnými službami božími a kapitola kromě svého prvotního nadání, které jí byl učinil kníže Břetislav I., nabývala vždy větších důchodův, tak že prý toho času kromě probošta a děkana přes dvacet kanovníkův a množství jiných kněží a služebníkův, dohromady pak přes sto údův počítala. Nábožný král učinil tu zvláštní nadání na kněze, který by každý den zpíval mši sv. při bývalém hrobě sv. Václava. Poněvadž pak hradby městské, ještě z časův Boleslava I. pocházející, již byly velmi sešly, nařídil císař, aby se stavěly nové, kteréžto dílo toho roku 1351. započaté, bylo r. 1378. dokonáno, a na půlnoční straně totoho místa zachovalo se ještě podnes.

V polovici měsíce srpna 1351. odebral se král Karel do města Perna nad Labem, které tehdáš náleželo k Čechám. Tam dostavilo se touž dobou mnoho říských knížat, mezi nimi byl

také Karlův tchán, falckrabě Rudolf. Také sem přijel kníže Jindřich Hlohovský a Zahaňský a přijal od Karla jakožto krále českého v léno odumřelé knížetství Plocké nad Vislou v Polště. Téměř čtyři neděle pobyl Karel s knížaty v Perně, načež v polovici měsíce září odebral se s nimi do Drážďan, a tu jednání s nimi dokončil.

Dne 22. září 1351. umřel Jan VII., příjmím Volek, biskup olomoucký, Karlův příbuzný, totiž levoboček krále Václava II. a nevlastní bratr královny Alžběty Přemyslovny, před tím probošt vyšehradský a nejvyšší kancléř království českého. Spravoval církev moravskou osmnácte let a postoupil rok před svou smrtí 1350, s přivolením kapitoly některou část svého biskupství k novému biskupství litomyšlskému.

Na místo zemřelého biskupa zvolen jest Jan VIII., příjmím Očko z českého panského rodu z Vlašimě, kterýž měl ve svém erbu dvě supí hlavy. Tento Jan VIII., biskup olomoucký, později arcibiskup pražský, kardinál a legát papežský, byl před tím proboštem u Všech Svatých na hradě pražském a kanovníkem vratislavským. Král Karel choval jej ve zvláštní vážnosti a lásce a přijal jej i mezi své rádce.

Na počátku měsíce října 1351. odebral se král Karel do Vratislavi, kde se do několika dní všecka slezská knížata shromáždila okolo něho jako svého vrchního pána, osvědčujíce jemu svou oddanost. Za svého pobytu ve Vratislavě uvedl mnohé záležitosti zemské do pořádku, a mnohé milosti činil; zvláště v samém městě Vratislavě založil Augustianům řádu poustevnického klášter a kostel ku cti sv. Václava a sv. Doroty.

Z Vratislavě odejel král dne 4. prosince vraceje se přes Perno do Prahy, kde jej potkal velký zármutek. Jeho jediný syn Václav, dítě nezcela dvouleté, v němž otec tolik nadějí sobě pokládal, zemřel dne 28. prosince 1351. na královském hradě Žebráce, kde s chůvami právě chován byl, i pohřben jest v nové kryptě v kostele pražském u sv. Víta.

Nepokoje na hranicích rakouských.

1351.—1352.

Blažený poklid, jehož česká země přičiněním Karlovým již po delší čas požívala, přerušen byl toho roku 1351. na hranicích rakouských záštím mezi některými českými a rakouskými pány.

Z příčin, jichž neumíme udati, vypravil se znamenitý a udatný český pán, Jindřich z Hradce Jindřichova, se 70 obrněnými rytíři proti rakouským pánům Eberhardovi a Jindřichovi z Walsee a Albrechtovi z Buchheimu i popleniv všechnu zemi v Horních Rakousích až po Linec a Dunaj vracel se s velkými kořistmi do Čech. Avšak Rakušané v patách za ním do Čech vpadli a vnikli až k blízko k hradu Hluboké. Tu se s Jindřichem z Hradce spojil pan Petr ze Šternberka s 30 rytíři; avšak nejvyšší purkrabí pražský, pan Vilém z Landšteina, zas Rakušanův se ujímal, a svůj lid s nimi spojil. Konečně došlo dne 16. listopadu 1351. u Zámostí nad Vltavou k bitvě, v níž pan Jindřich z Hradce a Petr ze Šternberka nejen byli poraženi, nýbrž i zajati. To však pobouřilo jejich hojné přátelstvo, i zdvihli se nyní zvláště pánové z Rožmberka a Ješek z Michalovic, pán na Velešíně, aby se na Vilému z Landšteina pomstili. Najednou všechny krajiny poledních Čech naplněny byly hlukem válečným, a obecný lid mnoho snášel pro tyto soukromé pletky pánů českých, tak že příštího na to roku ještě v měsíci únoru sám král Karel byl nucen z Prahy do poledních Čech s vojenskou mocí vytáhnouti, aby pokoj zjednal a svého nejvyššího purkrabí se ujal.

Avšak páni z Rožmberka postavili se i samotnému králi na odpor, tak že byl Karel nucen hradův a tvrzí jejich mocí dobývati a je bořiti, nežli je přinutil ku složení zbraně, načež ke konci měsíce března vrátiv se do Prahy učinil mezi oběma stranama mocný rozsudek. Tímto rozsudkem, jenž byl vydán dne 2. května 1352. bylo ustanoveno, aby vězňové obou stran byli propuštěni na svobodu; rozvášnění pánové pak musili sobě rukou dáním slíbiti, že toho, co se stalo, sobě nebudou vzpomínati, a že chtějí se vespolek dokonale smířiti, a co by ještě bylo mezi nimi věcí sporných, na rozsudí podlé zemského práva vznésti. A tak zase byl zjednán mír.

Poselství z Italie. Smrt mistra Matiáše z Arrasu.

1352.

Mezi tím časem přišli ke králi poslové z měst Florencie, Sieny a Perugie žádajíce, aby se jich ujal proti Janu Viscontimu, pánu Milánskému, i aby přišel do Italie, slibujíce mu věrnost a pomoc svou, kdyby chtěl Italii od vzpupných knížat a pánův

osvoboditi. Také slavný Petrarka opět mu psal a opakoval své žádosti a přání, aby se Karel panství římského zmocnil na spůsob starých císařův římských a obnovil starou římskou slávu a moc. Karel ovšem zamýšlel vypraviti se do Italie, aby se korunovati dal na císařství, avšak blouznivých tužeb Petrarkových a jiných vlastencův italských nemohl vyplniti vida, že časy a lidé nejsou již podlé toho, aby se takové záměry mohly šťastně provésti. Maje ještě v Němcích a Čechách mnoho říditi a rovnati, odkládal svou výpravu do Italie a Petrarkovi vlastnoručně odepsal dávaje mu naučení, že jeho myšlénky nemohou se nikdy státi skutkem.

Toho roku 1352. dne 1. února udělil král Karel v Praze panu Bočkovi z Kunštátu korunní panství Poděbradské nad Labem v léno; od tohoto času pak se pánové z Kunštátu počali psáti také z Poděbrad.

Dne 1. prosince 1352. zemřel papež Kliment VI., Karlův mocný přítel, kterému české království mnoho děkovati má, ačkoli v posledních létech přátelství mezi ním a Karlem ze známých příčin také ochladlo.

V tomto roce 1352. zemřel také mistr Matiáš z Arrasu, stavitel nového hlavního chrámu u sv. Víta na hradě pražském. Jak jsme již výše oznámili, byl rodem Francouz a učinil celý rozvrh tohoto slavného chrámu, jehož stavba byla jemu svěřena. Do jeho smrti nepostoupila stavba dále, než k výšce vedlejších lodí čili až po hořejší chodbu, která jde uvnitř okolo kostela. Ale ani dole nebylo ještě všecko hotovo. Dosud stály zejména již kaple sv. Antonína Poustevníka, kterou dal vystavěti arcibiskup Arnošt z Pardubic, potom kaple saská, na jejíž stavbu vedl náklad kurfiršt a vévoda saský Rudolf starší. Mezi hlavními pilíři uprostřed chrámu zřízen byl již hlavní kůr s oltářem sv. Víta a dolejší kůr mansionářův s oltářem Panny Marie, kde byla nová hrobka královská již na tom místě, kde se posud spatřuje. To vše bylo již tehdáž jakýmsi prozatímním stropem chráněno před deštěm a sněhem. Znamenati sluší, že před novým chrámem potom mnoho let vždy ještě stával starý chrám svatovítský.

Smrt císařovny Anny Falcké. Připojení Horní Falce ku koruně české. Karel se oženil po třetí s Annou Svídnickou.

1353.

Ku konci měsíce ledna 1353. roznemohla se náhle královna Anna Falcká, druhá manželka Karlova, a umřela již 2. února v den Očisťování Panny Marie. Její smrt krále velmi zarmoutila, nejen proto, že mu žádného dědice trůnu nepozůstavila, neboť syn její Václav před ní umřel, nýbrž také proto, že připojení Horní Falce ku koruně české její smrtí zdálo se býti uvedeno v niveč. Mrtvola její byla pochována v novém hlavním chrámě u sv. Víta v dolním kůru Marianském v královské hrobce. O její povaze ničeho zaznamenáno nenalézáme; žila s císařem Karlem v manželství jen čtyři léta bez jednoho měsíce, založila v kůru nového hlavního chrámu u sv. Víta oltář sv. Mikuláše, darovala kostelu tomu perlami vyšitý ornát a svou vlastní korunu pro okrášlení hrobu sv. Václava.

Král Karel ztrativ svou druhou manželku, záhy pomýšlel, jak by vešel po třetí ve stav manželský, a to zase ku prospěchu panství svého a pro rozmnožení zemí koruny české. Vévoda Bolek Svídnický, kterýž až potud českému panství ve Slezsku odpíral, a knížectví své od koruny české v léno vzíti nechtěl, byl bezdětek, a byla tu jediná neteř jeho Anna, bratrova dcera, na kterou knížectví Svídnické a Javorské někdy připadnouti musilo. Karel zamýšlel již svého syna Václava s touto dědičkou Svídnice zasnoubiti, avšak když mu ten syn umřel a on sám ovdověl, nabídl se jí sám za ženicha, ačkoliv jí bylo teprvé čtrnácte let. Seznav pak, že vévoda Bolek ničeho proti sňatku tomuto nenamítá vyhledával ještě dorozumění s uherským králem Ludvíkem, na jehožto dvoře byla Anna vychovávána*).

Počátkem měsíce března 1353. Karel provázen jsa bratrem svým Janem Jindřichem, markrabím moravským, arcibiskupem pražským Arnoštem z Pardubic, vévodou saským Rudolfem a Vladislavem Těšínským, odebral se do Vídně, kamž se byl mimo krále uherského dostavil také vévoda svídnický Bolek a markrabí braniborský Ludvík starší. Také tu byli poslové polského krále Ka-

*) Bylať matka její Kateřina sestrou krále Ludvíka.

zimíra a poslové benátští. O čem všem se na této schůzi vyjednávalo, nevíme, ale tolik jest jisto, že Karel použiv přítomnosti krále Ludvíka dohodnul se s ním o zamýšleném sňatku. Král Ludvík postarav se o plnomocenství k provdání kněžničky Anny se strany Bolka Svídnického a druhého strýce Kazimíra, krále polského Annu Karlovi také zaslíbil.

Vídeňský sjezd tento stal se památným i tím, že zde utužen přátelský svazek mezi královským rodem českým a vévody rakouskými novou smlouvou svatební; zasnoubenať tu dne 13. března Kateřina, prvorozená dcera markrabí Jana Jindřicha s tříletým tehdy Albrechtem, třetím synem vévody Albrechta Chromého. Karlova dcera Kateřina již od roku 1344. zaslíbená Rudolfovi, prvorozenému Albrechtovu synu, byla již od r. 1348. vychovávána při dvoře vídeňském.

Přátelský poměr rodu lucemburského a habsburského utužen pak ještě více dne 14. března 1353. smlouvou, ve kteréž Karel a bratr jeho Jan Jindřich, markrabě moravský, slíbili vévodě Albrechtovi Rakouskému a synu jeho Rudolfovi pomáhati proti každému toliko krále uherského vyjímajíc.

Potom odebral se Karel s průvodci svými, maje s sebou i mladistvého Rudolfa Rakouského, nazpět do Prahy, kdež se koncem března shromáždili též mnozí účastníci sjezdu vídeňského.

Tu pak po velikonočních svátcích někdy počátkem dubna slaven byl sňatek Rudolfa Rakouského s Karlovou dcerou Kateřinou, kteráž tehdy čítajíc deset let věku svého, postavou i krásným obličejem a sokolím okem svým obracela k sobě pozornost všech přítomných.

Nevěsta obdržela věnem deset tisíc kop grošův pražských, které jí Karel vyplatil roku 1357. Za úroky ze summy řečené zastavil vévoda Albrecht II. Rakouský Karlovi a bratru jeho Janu Jindřichovi důchody z hradu i měst Lavy a Eggenburku a z hradu Greitschensteinu s příslušenstvím, díl příjmův ze soudu v Kremži a z mýta ve Steinu v tisíci kop ročně, vydav jim dne 27. července 1357. na svědectví té věci zápis pod vlastní pečetí. Karel pak se zavázal spolu s bratrem svým Janem Jindřichem, že zastavená místa vévodům rakouským zase vydají, bude-li jim zaplacena příslušná summa. Kromě toho dal vévoda Albrecht 17. července 1356. mladým manželům 15 tisíc kop a za úroky z těch peněz jim zastavil v tisíci a pěti stech kop ročního platu

hrady a města, která před tím v zástavě měla Karlova sestra Anna († 1338., 3. listopadu), někdy manželka rakouského vévody Otty, bratra Albrechtova.

Brzo po svatbě své dcery vydal se Karel do Budína, by tam slavil sňatek svůj s Annou Svídnickou. Zároveň s ním vracel se i Rudolf do Rakous, kdež jej ve Vítorazi již očekával vévoda Albrecht. Karel nedlouho se v Rakousích zdržev, pospíchal dále do Budína, kdež dne 27. května 1353. podepsav u přítomnosti krále uherského Ludvíka smlouvu svatební dal se někdy na počátku června oddati s Annou Svídnickou, kteráž prý byla krásná, milostná a nábožná. Podle svatební smlouvy zřekl se Karel, jakožto král český vrchního panství nad polskými knížectvími Plockým a Mazovským ku prospěchu krále Kazimíra, obdržel však za to ve Slezsku Bytom a Kryžborek (Kreuzburk) a nad to ještě slíbeno mu, že po smrti Bolka Svídnického zdědí knížectví svídnické a javorské.

Z Budína odebral se Karel se svou mladou manželkou přes Moravu a Králové Hradec přímo do Svídnice k svému novému tchánovi, vévodě Bolkovi, který dne 3. července své neteři, nyní české i římské královně Anně všecky své země zapsal v dědictví a toliko své manželce Anežce Rakouské pojistil na nich doživotní plat. Druhého dne všickni šlechticové a města v knížectví svídnickém a javorském své dědičce Anně, jakožto královně české a římské a jejím potomkům skládali přísahu věrnosti. Potom Karel svou novou manželku přivezl do Prahy a již dne 28. července 1353. dal ji ve hlavním chrámě sv. Víta na hradě pražském korunovati za královnu českou.

Karel zabezpečiv sobě tímto sňatkem připojení posledního samostatného knížectví slezského ke koruně české, uměl nicméně i Horní Falci, někdy věno své druhé manželky, získati a připojiti k české koruně, ačkoliv byl nucen vynaložiti na to veliké sumy peněz. Zavázal se totiž kurfirštovi saskému zaplatiti 12 tisíc kop grošův pražských, aby mladší Ruprecht, falckrabě byl propuštěn ze zajetí ve Wittenberce. Po té dal císař kurfirštovi saskému zatím dva královské hrady, Přimdu a Žebrák, v zástavu. Za tutéž sumu prodali potom oba falckrabata Ruprecht starší a mladší Karlovi některé hrady v Horní Falci, totiž Störnstein, Neustadt, Hirschau a Lichtenštein. Když pak v měsíci září téhož roku 1353 falckrabě Rudolf II. starší, Karlův tchán zemřel, zůstav mu z pře-

dešlých let dlužen dvacet tisíc hřiven stříbra, tu bratr a dědic jeho falckrabě Ruprecht starší na tento dluh postoupil v Hagenově dne 29. října 1353. Karlovi v Horní Falci ještě tato města, hrady a tržní místa: Sulzbach, Rosenberg, Hertenstein, Neidstein, Turndorf, Hildpoldstein, Hohenstein, Lichteneck, Frankenberg, Laufen, Eschenbach, Hersbruck, Auerbach, Velden, Pegnici a Plech, a to se vším příslušenstvím a na věčné časy; zároveň pak se zavázal, že postoupení tohoto bude hájiti proti nárokům synů nebožtíka císaře Ludvíka i svého bratrance falckraběte Ruprechta mladšího. To byla téměř celá Horní Falc, kterouž tudy král Karel připojil ke koruně české, tak že se tím přírůstkem říše česká rozšířila až blízko k branám říšského města Norimberka.

Karlovy jízdy a jednání v Němcích, povýšení Lucemburska na vévodství.

1353.—1354.

Po korunování své manželky, Anny Svídnické, zdržel se Karel v Praze jen do 16. srpna 1353. a vyjel potom do Němec, kde měl mnohá důležitá jednání, a kdež se zdržoval téměř po celý rok. Záleželo mu především na tom, aby všude v říši zastavil veřejná i soukromá záští mezi knížaty, pány a městy, a aby mu všickni přísahali na to, že chtějí zachovávati mezi sebou mír, což se nazývalo obecným landfrídem. A až by toho dosáhl, chtěl se odebrati do Říma, aby tam se dal korunovati na císaře svaté říše římské.

Dne 18. srpna byl již v Norimberce, o týden později v Augšburce, Kemptenu a 8. září v Ulmu. Všude vystupoval jakožto smírce a kde nemohl pokoj upevniti po dobrém, tam přísností a důrazem svého dosáhl cíle. Při tom sbíral všude posvátné památky, ostatky a starožitnosti, v čemž ode dávna měl zálibu, zamýšleje tím zvětšiti slávu hlavního města Prahy a všeho království Českého. Bezpochyby v Ulmu zvěděl Karel o mladém kameníku Petrovi, který byl synem mistra Jindřicha kameníka z Polska, a který ve švábském městě Gmundu stavěl s otcem svým pěkný kostel. Otec i syn měli příjmí Parléř, což znamená staršího tovaryše. Byl pak Petr Parléř, ač jinoch teprv třimecítmaletý tak výborným znalcem svého umění, že císař si umínil, po-

slati jej do Prahy, aby dílo nového chrámu u sv. Víta na hradě pražském, po smrti mistra Matiáše z Arrasu bezpochyby zastavené, podle počátkův a základův již učiněných dále vedl a také snad aby dokončil nedostavený posud hrad Karlův Týn. Tento Petr Parléř stavěl pak na chrámu sv. Víta nejméně po 43 let, byl snad až do r. 1401. na živě, v Čechách úplně zdomácněl a stavěl také

Starožitné poprsí Anny Svídnické, třetí manželky Karlovy v hořejších chodbách hl. chrámu u sv. Víta.

kůr chrámu kolínského, pražský most a snad mnohé jiné chrámy a hrady, o čemž nám ovšem výslovné zprávy scházejí. Byl velmi dobrým řezbářem, jakž ukazují socha sv. Václava a poprsí v hořejších chodbách Svatovítského chrámu podnes zachovaná, která vesměs pocházejí z jeho dílny čili kamenické huti.

Z Ulmu přijel Karel přes Augšpurk a Kempten dne 15. září

do Kostnice, kde utišil krvavé různice, jež měšťané měli mezi sebou. Všickni prý se náramně divili bohatství a skvostnosti, kterou se stkvěl jeho dvůr; při císařské tabuli jedlo a pilo se ze samých zlatých nádob, i almužnická pokladnice byla zlatá. Při druhé tabuli jedli prý císařští služebníci ano i kuchtíkové na stříbře. Z Kostnice navštívil Karel dne 24. září provázen jsa mnohými knížaty, mezi nimiž byl též zeť jeho Rudolf Rakouský, klášter ve Sv. Havle, a odtud pak se vrátil dne 26. září opět do Kostnice, kdež pobyl až do 3. října. Po té odebral se do Curichu, kdež byl dne 5. října slavně uvítán. Hlavní příčinou Karlova příchodu do tohoto města byly spory, které měl rod habsburský se švýcarskými kantony Schwyz, Uri a Unterwalden. Karel snažil se o urovnání tohoto sporu již dříve, pozvav k sobě dne 28. srpna zástupce Curyšských, k čemuž jim byl přislíbil bezpečný průvod. Zdá se však, že pozvání jeho nebylo vyhověno, tak že dostav dne 18. září od vévody Albrechta Chromého plnou moc jednati se Švýcary, odhodlal se navštíviti Curich osobně.

Vyjednávání neslibovalo patrně žádoucího výsledku, neboť poslové švýcarských měst odvolávali se na svoje staré výsady, jež měli od císařův a králův římských a hlavně na to důraz kladli, že nejsou poslušenstvím zavázáni nikomu jinému, leč samému císaři neb králi římskému. Karel dav si jejich privilegia předložiti, zaslal opis jejich vévodě Albrechtovi. Dne 13. a 14. října pak potvrdil Curišským některé výsady, které jim byl propůjčil roku 1309. děd jeho král Jindřich VII. a spokojil se, že dosáhl aspoň toho, že dne 16. října purkmistr s radou a veškerou obcí města Curichu zavázali se zachovávati smlouvu dne 1. září 1352. prostřednictvím braniborského markrabí Ludvíka staršího s rodem habsburským uzavřenou.

Hned potom opustil Karel Curich a obrátil se do krajin porýnských snaže se urovnati všecky spory mezi stavy říšskými vládnoucí, aby byl v říši zajištěn klid a mír po ten čas, pokud by meškal na výpravě do Říma.

Vedle toho užíval též vhodných příležitostí, aby rozšířil moc svého rodu a dědičného království českého; tak uzavřel dne 29. října v Hagenově s falckrabětem Ruprechtem starším důležitou smlouvu o postoupení Horní Falce ke koruně české, o čemž jsme již nahoře zprávu dali, a navštíviv ještě mnohá jiná místa v Elsasích přijel u prostřed listopadu do Špýru. Tu vyplatil dne

24. listopadu hrady Floss a Parkštein, starý to majetek koruny české, ze zástavy purkrabí Norimberských, a přijel potom dne 9. prosince do Mohuče, kdež byl od obyvatelstva přijat s velkou slávou. Sem položil říšský sněm všem kurfirstům a knížatům a strávil zde svátky vánoční. Na hod Narození Páně zpíval stařičký arcibiskup trevírský Balduin z Lucemburka, Karlův strýc, ve hlavním chrámě mohučském velkou mši, při které císař s korunou na hlavě a s obnaženým mečem v ruce četl evangelium. Všecky na svých cestách po Německu v kostelích a klášteřích nasbírané a vyprošené ostatky svatých a jiné posvátné starožitnosti dal císař tu v Mohuči do zlata a stříbra skvostně zasaditi a poslal je po novém roce do Prahy k arcibiskupovi Arnoštovi, aby je uložil k ostatním svátostem a v obyčejný výroční den veřejně lidu ukazoval. Stavům českým napsal Karel list obšírný, mnohými svědky podepsaný, ve kterém jim zevrubně oznámil, kde každý ten svatý ostatek našel, a jakým spůsobem ho nabyl. Na říšském sněmu oznámil císař všem tu v Mohuči shromážděným knížatům, že na podzim toho roku 1354. míní jeti do Říma, aby se tam dal korunovati na císaře sv. říše římské, žádaje od nich zároveň, aby ho na té cestě buď sami osobně provázeli, buď jemu lidí, peněz a špíže dodávali. Také navštívil z Mohuče blízké místo Ingelheim, kde prý se Karel Veliký narodil a kde často přebýval. Karel tu spatřil zbytky císařského palácu, a aby je zvelebil, založil při nich později malý klášter s kaplí ke cti sv. Václava a sv. Karla Velikého; v klášteře osadil čtyři řeholní kanovníky řádu sv. Augustina, kteříž se sem přestěhovali z pražského kláštera na Karlově a nařídil, aby jejich nástupcové vždy byli rození Čechové z řečeného kláštera.

Z Ingelheimu jel císař do Frankfurtu nad Mohanem, kde se zdržoval až do konce ledna 1354. Zde vydal dne 19. ledna list kupcům pražským, kterýmžto jim propůjčil právo, aby všude ve všech městech a na všech trzích svaté římské říše mohli bez překážky obchody své provozovati, neplatíce nikde ani cel, mýt, ani jakýchkoli jiných poplatkův.

V Čechách zatím umřel r. 1353. první biskup litomyšlský, Jan I., a byl pochován v kathedrálním chrámu Panny Marie na hoře Olivetské. Jeho nástupce Jan II., rozený Slezan z města Středy, psal se již 2. ledna 1354. biskupem litomyšlským; byl protonotářem a tajemníkem císaře Karla, a proto se musil potom

zdržovati nejvíce při dvoře císařském, maje v biskupství svém vikáře Mikuláše z Pelhřimova a pro duchovní správu svého bratra Matiáše ze Středy, biskupa tiburského. Brzy pak císař Karel toho litomyšlského biskupa Jana II. jmenoval svým říšským kancléřem.

Mezi tím roznemohl se také Karlův strýc Balduin Lucemburský, kurfiršt a arcibiskup trevírský, a umřel v Trevíru dne 21. ledna 1354. maje 68 let věku svého. Byl mladším bratrem Jindřicha VII. krále římského a děda Karlova i požíval jakožto arcibiskup a kurfiršt po 46 let veliké vážnosti po celé říši.

Král Karel opustiv Frankfurt na počátku února 1354., jel s celým dvorem svým i se svou manželkou, Annou Svídnickou, která za ním byla do Frankfurtu přijela, přes Mohuč do Cách, kdež Anna od Viléma, arcibiskupa a kurfiršta Kolínského, dne 9. února obyčejným slavným obřadem byla korunována na království německé. Z Cách odebral se král brzy potom do Trevíru, kdež byl přítomen pohřbu strýce svého, arcibiskupa Balduina, a zajímaly jej v Trevíru zvláště mnohé svaté ostatky, z kterých také znamenitou částku vyprosil sobě pro Čechy.

Teprvé na počátku března hnul se odtud a jel do města Met, jehožto obyvatelé slavně jej přijali, avšak jen jakožto krále Českého, nechtíce vykonávati jistých povinností k říši, dokud Karel nebude v Římě korunován císařskou korunou. Tu v Metách povýšil Karel dne 20. března 1354. své rodné hrabství Lucemburské na vévodství a svého bratra Václava jmenoval vévodou lucemburským, odevzdávaje mu správu této země, kterou dosud od nastoupení svého panování ku své ruce spravovati dal. Dne 23. března vypravil Karel z Met posly ze svého českého komonstva do Čech, totiž Neplacha, opata Opatovského, kronikáře českého, Velislava, děkana v Sadské a svého komorníka Haška ze Zvířetic, kterým svěřil svátosti v Trevíru nabyté a list k arcibiskupovi Arnoštovi a jeho kapitole, aby tyto svátosti s úctou přijali a až do jeho návratu bezpečně uložili.

Z Met vypravil se Karel přes Elsasy po druhé do Curichu, a přibyl do tohoto města v prvních dnech po velikonocích, dne 19. dubna. Přálť si zajisté, aby v říši byl mír dokonale upevněn dříve nežli by se vydal na císařskou jízdu do Říma. Protož pokusil se znovu o zjednání míru mezi Curišskými a vévodou Albrechtem Chromým. Přesvědčiv se však, že snaha taková jest

Karel káže popraviti Pancéře ze Smojna r. 1355.

naprosto marna a bezvýsledna, hleděl aspoň na některý čas dosíci mezi oběma stranama pokoje. Nařídil totiž dne 25. dubna 1354., že i vévoda Albrecht i Curiští se svými spojenci mají zachovávati příměří tak dlouho, dokud by ho sám ze své moci královské nevypověděl.

Avšak pokoj neměl dlouhého trvání, neboť z ponuknutí Albrechtova, jenž zamýšlel již v zimě právě minulé zdvihnouti boj proti Curichu, vypověděl Karel dne 20. června z Řezna příměří přede dvěma měsíci nařízené zároveň téhož ještě dne poslav Štrassburským vyzvání, aby do pole vypravili pomocné vojsko které se mělo do pěti neděl od neděle nejblíže příští (t. j. do 27. července) dostaviti k městu Rheinfelden.

Krátce po tom zavítal do Řezna také vévoda Albrecht veda s sebou do pole 7000 jízdných, při kteréžto příležitosti mu Karel slíbil, že mu nejen vypraví říšské vojsko na pomoc, nýbrž že i sám tažení toho bude účasten.

Z Řezna odebral se pak Karel přes Sulzbach do svého království českého. Dne 2. července byl v Tachově a asi 4. července přibyl do svého hlavního města Prahy, kdež jej všecko s velikou radostí vítalo.

V Praze se však Karel dlouho nezdržel; sjeli se tu zemští pánové a král sbíraje vojsko k válce proti Švýcarům, uložil zemskou berni, kterou mu pánové povolili, a vyslav něco lidu najatého napřed, sám asi po desíti dnech Prahu a království své zase opustil, a se svým bratrem Janem Jindřichem, markrabětem moravským, napřed do Sulzbachu v Horní Falci odejel. Tu k němu přišel Ludvík, vévoda bavorský a markrabě braniborský, aby se s ním konečně a úplně vyrovnal ve všech věcech, pro kteréž s ním dříve měl tak tuhé spory. Stalo pak se to vyrovnání dne 1. srpna 1354. a Ludvík, odevzdav markrabství braniborské již před tím, r. 1351. svým mladším bratřím, Ludvíkovi příjmím Římanovi a Otovi, podržel napotom jen horní Bavorsko a Tyroly, a zavázal se nyní Karlovi, že mu nebude překážek činiti, když by přes jeho země táhl do Italie.

Urovnav takto své staré spory s rodem vittelsbašským odebral se Karel ihned do Norimberka, kamž dospěl dne 6. srpna. Odtud pak hned následujícího dne podnikl přes Nördlingy výpravu proti městu Curichu, které bylo jaksi hlavou odboje Švýcarů proti rodu Habsburskému, a které již před tím po několik

neděl obléhal sám vévoda Albrecht Chromý, maje s sebou asi 24 tisíc mužů.

V Regensburku, městě to ležícím severně od Curichu učinila města říšská, jež se účastnila výpravy Karlovy pokus, aby spor byl urovnán bez boje. Ale pokus ten ukázal se býti marným a tak celé vojsko říšské, v němž byly pomocné zástupy z měst říšských od Frankfurtu počínaje až k Augšpurku, pak biskupové Špírský a Churský, hrabě Oldřich z Wirtemberka, hrabě z Helfenšteina, falckrabí rýnský a markrabí badenský — nyní ještě těsněji obklíčilo město Curich a svádělo s Curišskými rozličné šarvátky a půtky. Avšak potyčky tyto neměly žádného výsledku. Proto Karel nařídil, aby se učinil spojenými silami rozhodný útok na město. A tu prý chtěli Čechové býti prvními, proto že jejich král jakožto císař byl hlavním vůdcem všeho vojska říšského. Proti tomu se opřeli vůdcové rakouští, tvrdíce, že celá vojna týká se věci rakouské a že Rakušané jsou vlastně prvním národem v té válce proti svobodám Švýcarův, Čechové pak že přišli jen na pomoc. Konečně ozvali se i Švábové, předstírajíce, že jim náleží právo k prvnímu útoku, proto že sobě toho svou udatností již ode dávna zasloužili, a již od časův Karla Velikého toho užívají. Když pak jim to nebylo dovoleno, opustil dne 3. září biskup kostnický Jan se svým zástupem ležení Karlovo a navrátil se domů.

Ačkoliv pak vojsko říšské bylo vždy ještě velmi četné, přece nedošlo k nijaké rozhodné srážce, neboť lid sebraný hlavně z říšských měst německých jenom s velikou nechutí dal se vésti proti městu Curichu, které bylo také svobodným městem říšským a počal se nyní vzdalovati boje. A tak se stalo, že válka ani opravdově nebyvši počata záhy skončila.

Dne 5. září obeslal k sobě Karel Curišské vytýkaje jim neposlušnost a buřičství, a však poslové z města k němu vyslaní ujišťovali jej věrností k říši, čemuž jako na důkaz byly na věžích městských vztýčeny říšské korouhve. Než král nemoha se tím spokojiti, dal popleniti okolí města až k blízkému hradu Rappersvillu. Ale k rozhodnému a opravdovému boji nedošlo ani nyní poněvadž se Curišští prozřetelně drželi za svými pevnými hradbami, o jejichž ztečení se ani spojená vojska rakouské a říšské nemohly pokusiti. Karel poznal, že za takovýchto okolností by se mohlo obležení města protáhnouti na dlouhou dobu, zvláště když

bylo jisto, že Curišští jsou na dlouho dostatečně zásobeni. I nechtěje déle mařiti času, odtáhl dne 13. září s vojskem říšským do Badenu, kamž se za ním odebral také vévoda Albrecht Chromý k poradě, co by se mělo proti Curichu dále podniknouti. Tu pak král odešel někdy kolem 20. září přes Ulm do Norimberka omluviv se vévodě Albrechtovi tuším zamýšlenou císařskou jízdou do Říma, na kterou se skutečně vydal ještě ku konci téhož měsíce.

Vévoda Albrecht Rakouský setrval před Curichem až do konce měsíce listopadu, načež svěřiv další vedení války s Curišskými svým úředníkům navrátil se se svým synem Rudolfem, jenž se byl tažení toho také súčastnil, do Vídně, kamž dospěli krátce před svátky vánočními.

Karlova první jízda do Říma.

1354.—1355.

Karel hned roku 1350., když se byl smířil s vévody bavorskými projevoval úmysl vypraviti se do Italie, aby tam užil práv svých a zároveň i vykonal povinnosti, které měli králové svaté říše římské německého národa. Ale úmysl tento nedal se ihned provésti, poněvadž tomu bránila jednak neochota a jakási žárlivost papeže jednak i neustálé nepokoje a různice v říši německé.

Již od roku 1347. měl Karel v severní Italii některé přívržence; později pak města toskánská často a opětovně jej zvala k sobě, ale horlivost jejich byla brzo menší, brzo větší, dle toho, jak právě byly kruté křivdy, které jim činil Jan Viskoti, arcibiskup milánský a pán veliké části Lombardie.

Od roku 1351. vybízel též Petrarka, proslulý básník a vlastenec italský Karla, aby nemeškal a co nejdříve dal se korunovati na císaře římského; očekávalť, že Karel Italii rozervanou a vydanou na pospasy tyranům opět sjednotí a obnoví světovládu římskou asi v tom smyslu, jak si toho přál známý nám již Cola di Rienzo.

Takovýchto smělých přání, tužeb a nadějí Karel ovšem nemohl vyplniti a také na něco podobného ani nepomýšlel jsa jakožto střízlivý státník zvyklý počítati vždycky a všude se skutečnými poměry. Nemohl pak se k takovýmto skutkům odhodlati tím spíše, poněvadž již za jinošských let svých dokonale poznal

rozervanost poměrův italských a dobře prohlédl vrtkavou a lstivou povahu Vlachů. Nad to pak dostatečně věděl, kam by to vedlo, kdyby se chtěl pokusiti o rozšíření práv císařských v Italii dále než sahaly meze vytčené obapolnými smlouvami; mělť v této příčině odstrašující příklady v obou svých předchůdcích králi Jindřichu VII. a císaři Ludvíku Bavorovi.

Karlův střízlivý rozum dobře dovedl poznati, že Vlachové, kteří jej nyní tak snažně k sobě zvali, netouží po skutečném jeho panství, nýbrž že ho chtějí užíti jedni ku potlačení druhých. Bylať Italie ve XIV. století rozdrobena na celou řadu státečkův a všecky tyto státečky byly rozryty stranami, kteréž náruživě se navzájem pronásledovaly, strojíce nekonečné úklady a pikle. Tu zápasili tyranni s republikány, tam Guelfové, přívrženci papežští s protivníky svými Ghibelliny, jinde šlechta s měšťanstvem a opět jinde měšťanstvo bohaté s nuznou chátrou o nadvládu.

Jediná vlastnost, která byla všem těmto stranám společnou, byla nezkrocená a vášnivá nenávist proti panství německému, kteréž ostatně od vymření rodu hohenstaufského, tedy již ode sta let bylo v Italii zničeno. I dalo se tudíž předvídati, kdyby někdo chtěl pokusiti se o opětné jeho vzkřísení, že se proti němu všecky tyto strany svorně postaví. Proto Karel dobře soudil, kdyby chtěl Italii opanovati, že by musil buď míti s sebou veliké vojsko, a nebo že by moudrostí a chytrostí musil k sobě upoutati všecky strany. Ale i v tom případě, že by se mu podařilo získati si takto v Italii uznání, bylo mu jasno, že takovéto panství v Italii bylo by naprosto bezcenné a že by tudíž všeliká snaha k cíli tomu směřující byla marna.

I jakož tedy svrchovanost německých císařů v Italii byla již ode sta let uznávána pouze dle jména, takž neměl Karel jiného úmyslu, nežli aby svou jízdou do Italie a svým korunováním v Římě pro svou důstojnost císařskou nabyl toho stupně vážnosti, jakého mu bylo potřebí k provozování skutečného panství ve vlastní říši německé. Netoužil tedy po nabytí nových práv a po panovnické moci v Italii, nýbrž chtěl se spokojiti toliko tím, když by stará práva císařská zachoval a k platnosti přivedl. A v tomto svém úmyslu nikterak se nedal másti hlasy několika vlastencův italských, kteří jej jako nějakého spasitele do Italie volali a nadarmo měl jej Petrarka k tomu, aby přijal rady Coly di Rienza,

všechno v Italii a v ostatní říši své převrátil a z Říma jako někdy Caesar Augustus celému světu panoval.

Po smrti papeže Klimenta VI. byl r. 1352. za papeže zvolen Innocenc VI., muž přísných mravů, statečné povahy, avšak jinak neučený. Karel nechtěje v novém papeži vzbuditi podezření, jako by v Italii chtěl provésti něco ku svému prospěchu, umínil si přísně, jakž se k tomu byl zavázal, vypraviti se do Říma ke korunování pouze s družinou 300 jezdcův. Poslav dříve do Čech nařízení, kdo jej na římské jízdě má provázeti, hnul se ku konci měsíce září 1354. z Norimberka, provázen jsa knížaty, hrabaty, biskupy a pány. On sám neměl více než tři sta jezdcův svého komonstva, jen že ostatní knížata měli také každý svou družinu. I tak přijel 1. října 1354. do Řezna, odtud přes Brounov do Salzburku, a překročiv Alpy vstoupil na italskou půdu a dne 14. října byl již v Udině čili Videmi. Odtud hned téhož dne vypravil Dětřicha z Kugelveitu, biskupa mindenského do Avignonu k papeži Innocenciovi VI. s oznámením, kterak se Karel již na cestu do Říma vypravil a s prosbou, aby papež ustanovil kardinály, kteří by měli Karla v Římě císařskou korunou korunovati.

Ve Videmi pověděli Karlovi, že v blízké Aquileji chová se nesmírně vzácná památka křesťanská, totiž evangelium na pergameně prý vlastní rukou sv. evangelisty Marka psané. I nemaje Karel pokoje, hned se odebral s malým průvodem do Aquileje, kdež jej nevlastní bratr jeho Mikuláš, jenž tam byl patriarchou, v čele všeho duchovenstva svého přivítal co nejslavněji a řečené evangelium jemu ukázal. Karel vida tuto svátost, hned patriarchu a celou kapitulu tak dlouho snažně žádal, až mu darovali druhou polovici toho rukopisu, kteráž sahá od 12. kapitoly 20. verše až do konce. Pln radosti vrátil se Karel s tím pokladem do Videmi, a postoupil pak dále přes Belluno do Feltri. Z toho města vypravil dne 31. října hraběte Ludvíka z Hohenlohe s evangeliem sv. Marka do Prahy a psal arcibiskupovi Arnoštovi a vší kapitule pražské list, kterak mají tuto svatou památku přijati a při pražském kostele chovati. *)

---

*) Dle žádosti císařovy vyšel arcibiskup se vším duchovenstvem pražským před město, aby řečené evangelium slavně přijali, a všickni jáhnové, kteří při mši evangelium čítávají, musili býti přítomni v jáhenském ornátě. Potom se to evangelium o Božím hodě velkonočním nosívalo v slavném procesí, a při velké mši kanovník z něho na hlas činíval příslušné čtení. Z ka-

Z Feltri obrátil se císař ještě téhož dne, 31. října do města Bassana, kde ho očekával František z Carrary, náměstek padovský, a jiní pánové italští, aby mu vzdali poctu. Tito pánové doprovodili jej po třech dnech do Padovy, kdež byl s velkou radostí ode všeho obyvatelstva přijat a v paláci pánův z Carrary co nejskvostněji po šest dní ctěn a hostěn. Vyprosiv sobě tuto v kostele sv. Justiny hlavu s těla sv. Lukáše, vypravil se dne 7. listopadu do Mantovy, kteréžto město jej dne 10. listopadu jakožto svého pána slavně přijalo. Karel pozdržel se tu až do posledního prosince téhož roku 1354. a přijímal tu posly téměř ze všech hornoitalských měst a panství, která se mu vesměs poddávala, jeho svrchovanost uznávati slibovala a také dary na penězích na korunovační útraty jemu přinášela.

Z Mantovy vzkázal Karel do Němec, aby se za ním do Italie vypravil obyčejný zbrojný průvod k jízdě do Říma a do Čech vzkázal pro svou manželku, Annu Svídnickou, aby také pod ochranou českého, dobře ozbrojeného sboru přijela za ním do Italie.

Poněkud mu starost činili Viskontové v Miláně, s kterými se snadno mohl nepřátelsky potkati. Byli tam nyní tři bratří toho rodu, Matouš, Barnabáš a Galeazzo Viskonti, kteří nedávno své panství Milanské rozmnožili ještě Bolognou a Janovem čili Genuou. Proti nim utvořil se spolek Benátských, Padovských, Mantovských, Veronských a Ferrarských, kteří vedli s nimi válku a vesměs císaře Karla slavně přijavše jeho svrchovanost uznávali. Byl tedy Karel radostně překvapen, když k němu do Mantovy přijelo slavné poselstvo od Viskontův, které jemu přálo šťastného příchodu do Italie, drahé dary přivezlo a jen za to žádalo, aby císař Viskonty za říšské vikáře čili náměstky v Milánsku milostivě ráčil uznati a potvrditi, že mu za to budou platiti roční daň, že sami ponesou útraty jeho korunování železnou korunou lombardskou a nad to že mu chtějí ještě dáti znamenitou sumu peněz, totiž 60 tisíc

---

ždého kostela a kláštera pražského musili té mši býti přítomni dva kněží v ornátech. Toto evangelium se posud chová v pokladě hlavního chrámu u sv. Víta, našlo se však, že není vlastní rukou sv. Marka psáno, nýbrž že pochází teprv z 5. neb 6. století, což ovšem jest veliká vzácnost. První polovice toho evangelia, která v Aquileji zůstala, chová se nyní v knihovně u sv. Marka ve Vlašských Benátkách, avšak působením mořského povětří nezachovala se tak dobře jako pražská částka.

dukátův i kromě toho že mu přispějí k jízdě římské také jistým oddělením jízdy. Ani žádný německý kníže nehlásil se k císaři s větší oddaností.

Karel chtěl tedy mezi Viskonty a jejich spojenými nepřátely mír zjednati; poněvadž však nezbývalo na to času, musily obě strany vejíti v příměří až do května budoucího roku. V Mantově obdržel Karel list od Petrarky z Milána, kterýž mu na jevo dával svou radost z jeho příchodu do Italie. Ještě se císař Karel a Petrarka osobně neznali; Karel si toho velmi přál, s ním se sejíti a proto poslal k němu do Milána svého štolbu. Bylať právě zima ostřejší, v Italii neobyčejná, tak že Vlachové říkali, že ji císař se svými Němci přinesl; Petrarka však nicméně pospíchal, aby vyhověl přání svého vznešeného příznivce a již 12. prosince byl v Mantoně. Kterak jej císař Karel přijal a jakou rozmluvu s ním měl, o tom Petrarka dal některému příteli svému obšírnou zprávu, v které nemohl si vlídnosti, učenosti, bystrosti ducha, blahosklonnosti Karlovy k sobě dosti vynachváliti.

Ke konci měsíce prosince vrátil se konečně Dětřich z Kugelveitu, biskup mindenský, z Avignonu od papeže Innocencia VI., ku kterému byl vyslán, k císaři do Mantovy, a přinesl s sebou list od papeže velmi laskavý. Papež omlouval se, že nemůže sám přijíti do Říma, aby vykonal jeho korunování, ustanovil však k tomu kardinála Petra, biskupa ostienského a kardinála Jiljího z Albornozu, svého náměstka v Římě. Zároveň dal své stvrzení k tomu, kdyby se Viskontové zdráhali Karla v Miláně přijati, aby se tam dal korunovati na království lombardské, že se to korunování může státi v Monce. Toto opatření papežovo ukázalo se pak býti zbytečným. Konečně hnul se Karel z Mantovy dne 1. ledna 1355. a chtěl jeti do Monce.

Karel korunován železnou korunou v Miláně.

1355., 5. ledna.

Jako se císařové římští dříve, nežli mohli toho důstojného titulu nabýti, dávali korunovati v Cáchách na království německé, tak přijímali před svým korunováním na císaře v Římě ještě tak zvanou železnou korunou lombardskou dávajíce se jí korunovati na království italské. Tato posud zachovaná koruna jest ve sku-

tečnosti zlatá, ale nazývá se železnou, poněvadž prý jest v ní zasazen železný hřeb, kterým byl Spasitel přibit na kříži.

Z Mantovy provázel Karla ještě František z Carrary se svou zbrojnou mocí. Když pak přijeli za řeku Olio na hranici krajiny kremonské, Karel sedě na koni pasoval toho Františka z Carrary na rytířství, načež prý hned rytíři němečtí s koní seskočivše Františkovi z Carrary připjali rytířské ostruhy obdrževše za to od něho darem jeho nejlepší koně jízdecké. Nový rytíř na to hned osmi jiným Vlachům u přítomnosti císaře udělil tutéž hodnost a pak od císaře odpuštění vzav navrátil se do Padovy. Karel nemaje více než osm set jezdcův při sobě vešel do krajin milánských a tu již jej vítalo množství šlechty z Milánska a z celé téměř Lombardie; před městem Lodi vyjel mu vstříc nejmladší Viskonti, Galeazzo s pěti tisíci pěti sty jezdců a uvedl jej s velikou slávou do města. Druhého dne obědval císař v klášteře Chiaravalle, kde byli pochováni hrdinové čeští od r. 1158. a královská dcera česká Vilemína.

Tu k němu přijel druhý Viskonti, Barnabáš, a daroval mu ve jménu svém a ostatních dvou bratří 33 jízdných koní ve skvostných pochvách a s hedbávnými pokrývkami tehdáž velmi vzácnými. Služebníci na nich byli všickni v kabátech aksamitových. Císař chtěl odtud jeti přímo do Monci, avšak Viskontové vyprosili na něm, aby zajel do Milána a tam aby přijal železnou korunu, že by to oni i Milánští sobě pokládali za velikou čest, ačkoliv Milánští od předešlých císařův obdrželi výsadu, že římští králové na svých jízdách do Říma ve městě Miláně zdržovati se nemají, aby obyvatelé nebyli obtěžováni od zbrojného lidu německého a od nich trpěti nemusili. Právě proto chtěl se císař Milánu vyhnouti; dal si však říci a jel tam kázav svým zbrojným zástupům, aby se ubytovaly v předměstích, poněvadž Milánští velice se jich obávali.

Milánští znamenitě oslavili příjezd Karlův dne 4. ledna 1355. a uvedli ho do palácu Viskontův, kterýž byl proň co nejskvostněji upraven. A tu tři bratří Viskontové osobně jemu osvědčovali svou poddanost a poslušnost a se vším, co jim náleželo, podáse mu k službám. Byl pak nejstarší z nich, Matouš, veliký prostopášník, Barnabáš divoký lovec a ukrutník a jen Galeazzo byl ducha mírného, miloval vědy a umění. Že upřímně nesmýšleli a

jen tak z potřeby se koří, to Karel záhy a dobře poznal bystrým svým rozumem.

Tu hned ukázali Viskontové v Miláně císaři své vojsko. Byli to větším dílem měšťané a chasníci z města do vojenských šatů oblečení. Povídalo se Karlovi, že jest šest tisíc jízdných a deset tisíc pěších, kteří prý jemu k službám jsou hotovi; i musili všickni okolo paláce, v němž císař bydlel, táhnouti ve vojenském šiku. Avšak bylo spozorováno, že se několikráte titéž vojáci jinudy vracejí a zas okolo táhnou, aby se zdálo, že jich jest veliké množství.

Karel stál v jednom okně a nevšímaje si mnoho těch vlaských kejklů rozmlouval se svým přítelem Petrarkou.

Nazejtří dne 5. ledna 1355. přijal císař Karel v týž den a na témže místě, jako před 44 léty jeho děd, císař Jindřich VII., železnou korunu lombardskou. Obřad ten odbýval se totiž v starožitném chrámě sv. Ambrože, a milánský arcibiskup Robert korunoval císaře na království italské u přítomnosti tří patriarchův: cařihradského, aquilejského a gradského, mnoha arcibiskupův, biskupův, knížat, českých, německých a italských pánův a jiných mužův vznešených. Po korunování pasoval Karel syny Viskontův a mnohé z přední šlechty italské na rytířství, a ve městě byly hlučné radovánky. Množství lidstva z celé Lombardie hrnulo se k Milánu, tak že brány města musily býti uzavřeny, aby veliké tlačenice nebylo a nepořádky nevznikly.

Karel pobyl v Miláně celých osm dní a dostal prý v tom čase znamenitou posilu od pražských měšťanův, kteří na vlastní náklad vystrojivše velký zbrojný zástup poslali jej za císařem. K tomu pražskému sboru připojil prý Jošt Rotlev, bohatý měšťan Staroměstský, sto dvacet bojovníkův vlastním nákladem najatých, které opatřil nejlepšími zbraněmi dav zároveň všem z nich stejný kroj stejné barvy, což tehdáž bylo něco zvláštního a neobyčejného. Karel tím důkazem lásky a věrnosti svých Pražanův nemálo byl potěšen. Uslyšel pak, že v Pavii v klášteře Benediktinův u sv. Martina chovají tělo sv. Víta. A protože právě stavěl v Praze nový skvostný hlavní chrám ke cti téhož svatého, patrona českého, vypravil tam několik italských biskupův a Bohuše, probošta litoměřického, aby dali hrob téhož svatého otevříti a kosti jeho od opata pro něj vyprosili.

Asi dne 12. ledna 1355. opustil Karel Milán, a jel přes Pia-

čencu do Pisy, kdež jej Pisanští dne 18. ledna s arcibiskupem v čele slavně přivítali, klíče města mu odevzdali a s velkou nádherou a úctou uvedli do města. Koně jeho vedli za uzdu, nad ním nebesa, zlatem a stříbrem prošívaná provolávajíce »sláva císaři!« nesli. Karel měl na sobě svůj obyčejný hnědý šat bez zlata a stříbra, čemuž se Italiani nemálo divili, myslíce, že by měl císař celý zlatem zářiti. Ještě více pak se divili jeho vlídnosti a milostivosti, jakou všem dával na jevo. Po slavnostním vjezdu do města vešel do hlavního chrámu, v němž byl pochován jeho děd, císař Jindřich VII., pomodlil se a ubytoval se potom v paláci pánův z Gambacorti, kde všecko proň bylo připraveno co nejskvostněji. Za ním přinesli biskupové do Pavie poslaní kosti sv. Víta. Karel měl takovou radost z toho, že tak důležitého pokladu pro vlast svou nabyl, že to hned oznámil do Čech, aby se všickni z toho radovali.

V Pise byly dvě strany, které na sebe nevražily a tak se stalo, že za pobytu Karlova jedna z těchto stran, řečená Raspanti, spůsobila proti straně vládnoucí a to zejména proti oběma náčelníkům města Františku Gambacortimu a Ceccovi Aggliatimu vzbouření. Karel chtěje aspoň po čas pobytu svého nepokojům takovým zabrániti, převzal sám správu města; ale již po třech dnech, když se mu podařilo obě strany mezi sebou smířiti, jmenoval čtyřiadvacet důvěrníkův, aby se postarali o nové obsazení úřadův.

Mezi tím přicházeli do Pisy mnozí pánové světští i duchovní z Horní Italie a Tuscie jeden po druhém se přihlašujíce ku králi, holdujíce jemu a žádajíce i přijímajíce od něho potvrzení državností a privilegií svých. Podobně činila i svobodná města toskánská až na Sienu, Florencii a některá jiná města, která nechtějíce uznati svrchovanosti císařské hodlala nyní Karlovi vzdorovati. Dne 29. ledna objevili se před Karlem poslové z Florencie, Sieny a Arezza, aby prý jemu projevili svoji úctu a oddanost. Karel přijav je přívětivě dal jim na druhý den slyšení. A tu poslové florentinští různým způsobem se z toho vytáčeli, jen aby Karlovi nemusili holdovati jakožto svrchovanému pánu svému.

Naproti tomu poslové sienští uznali Karla za svrchovaného pána svého, ačkoliv se byli Florentinským dříve zavázali, že si

budou počínati stejně jako oni. Příkladu Sienských následovala pak také města Volterra a San Miniato.

Konečně ani Florencii nezbylo nic jiného, než ucházeti se u Karla o odpuštění a smlouvati se s ním. Hrdé to město, které někdy císaři Jindřichovi VII. vzdorovalo s úspěchem, holdovalo nyní jeho vnukovi dne 21. března 1355. skrze své plnomocníky

Starožitné poprsí Petra Parléře, stavitele hl. chrámu sv. Víta, v hořejších chodbách tamže.

slíbivši platiti jemu čtyři tisíce dukátů ročního poplatku a zavázavši se nad to, že mu v pěti měsících zaplatí ještě sto tisíc dukátů jakožto náhradu za říšskou daň, jež až po tu dobu nebyla zaplacena. Za to Karel prohlásil všecky trestní nálezy, vyhlášené od předešlých císařů proti Florentinským za neplatné,

potvrdil samosprávu i svézákonnost jejich obce a dva jejich nejvyšší úředníky jmenoval náměstky či vikáři svaté říše římské.

Mezi tím časem vypravila se královna Anna Svídnická za svým manželem z Prahy do Italie, majíc s sebou přes dva tisíce dobře ozbrojených jezdcův českých. Vyprovázeli ji strýc její vévoda Bolek Svídnický, arcibiskup Arnošt z Pardubic a mnozí jiní čeští a moravští pánové. Za společnici měla Vlašku Johannu Blanchetti, paní vzdělanou a mnoha jazykův znalou. Když přijela do Padovy, vyjely jí čtyry nejpřednější paní z města vstříc, vsadily ji do skvostného povozu a vezly ji do města. Ubytována jest v palácu pánův z Carrary, kolem ní pak se tu shromáždila šlechta obojího pohlaví.

Všichni divili se jejímu důstojnému chování, ačkoliv měla teprv šestnácte let věku svého. Z Padovy jela pak dále přes Mantovu až do Pisy, kamž přibyla dne 8. února, provázena jsouc pány italskými, přes jejichžto země jela. Do Pisy pak dospěli za ní čeští a němečtí korouhevní pánové, každý se svou ozbrojenou družinou, tak že se v krátkém čase připojily v Pise ke Karlovi čtyry tisíce bojovníků. Byli všickni výborně vystrojeni, a na svém pochodu zdržovali se všech výtržností.

Z Pisy podnikl Karel dne 13. a 15. února některé malé cesty, do Tarenca, kdež učinil založení pro kanovníky řehole sv. Augustina, a do Lukky, kde ho žádali měšťané, aby je osvobodil od Pisanských, avšak přání takovému Karel vyhověti nemohl ani nechtěl. Také k žádosti papežského náměstka v Římě, kardinála Jiljího vypravil z Pisy pět set svého vojska proti nepřátelům papežským, a tito bojovníci skrotivše je brzo se vrátili opět do Pisy.

Dne 22. března 1355. konečně vypravil se Karel z Pisy s celou svou mocí, která se nyní skládala již z pěti tisíci českých a německých bojovníkův stavu rytířského a z desíti tisíc mužů vojska italského. Druhého dne dojel do Sieny, kde musil také rozbroje v obci usmířiti, městskou vládu obnoviti, a Arnošta z Pardubic, arcibiskupa Pražského, náměstníkem toho města učiniti. Sem do Sieny přijel za císařem kardinál Petr, biskup ostienský, od papeže z Avignonu poslaný, aby spolu s kardinálem Jiljím z Albornozu Karla korunoval v Římě za císaře. A tak se Karel nyní zdvihl a zanechav v Sieně arcibiskupa Arnošta s oddělením vojska dal se na další cestu. Když přišel k Viterbu, nechtěl jej

papežský náměstek vpustiti do Tuscie, boje se, že by pobyt jeho zde mohl spůsobiti nepokoje; i odebral se Karel bez prodlení dále přes Vico a Sutri k Římu.

Karlovo korunování na císařství římské.

1355. 5. dubna.

Dne 2. dubna 1355. na zelený čtvrtek dospěl Karel konečně k Římu a položil se s průvodem svým před branami věčného města. U večer pak téhož dne vešel s některými pány ze svého průvodu tajně do města ustrojen jsa do hnědých šatů kroje římského, aby nebyl od nikoho poznán. A tu na velký pátek a bílou sobotu na zapřenou pobývaje navštěvoval v oděvu poutnickém všechna svatá místa a vykonav svoji pobožnost prohlížel si také jiné znamenitosti, jimiž oplývá světovládné někdy město římských caesarů a papežův.

Na bílou sobotu večer vešel do papežského paláce, kde shromážděni byli kardinálové, a dav se jim poznati oznámil, že druhého dne se svým průvodem vejde do Říma, aby se tu dal korunovati za císaře svaté říše římské.

Na hod Boží velikonoční, dne 5. dubna, vyšel Karel před východem slunce do svého ležení před městem, kdež jej již očekávala vojska do šiku postavená. Český průvod císařův rozdělen byl podle čeledí a družin korouhevních pánů, kteří sami se postavili se svou korouhví v čelo svých lidí; i tak počal vjezd císaře Karla do Říma.

V čele prvního zástupu jel Mikuláš, patriarcha aquilejský, levoboček krále Jana, nesa prapor lucemburský; za ním následoval Arnošt z Pardubic, arcibiskup pražský, se svými many, dále Jan Očko z Vlašimi, biskup olomoucký, se svými many, Jan ze Středy, biskup litomyšlský a kancléř říše německé; potom čeští korouhevní pánové se svou čeledí: Čeněk z Lipé, nejvyšší maršálek království českého, Pešek z Janovic, nejvyšší hofmistr králové, a Jindřich z Hradce, z cizích pak Markvart, biskup augsburský, a Jan, purkrabí norimberský.

Mimo to však tu byli bez korouhví a vlastní družiny ještě tito čeští pánové: Děpold Švihovský z Riesenberka, Hynek Berka z Dubé, Albrecht a Jiří bratří a Beneš z Kolovrat, Janovici, Jan

Zajíc z Hasenburka, Jaroš z Řičan, Hašek ze Zvířetic, Bušek z Vilhartic, Mikuláš z Landšteina, Matiáš z Klingenšteina, Jiří Kaplíř ze Sulevic, Beneš Lomnický z Náměští, Bohuslav z Víčkova, Václav ze Švabenic, Boček z Kunštatu a Oldřich z Ústí; z jiných knížat, biskupův a pánův: Heralt, biskup špírský, Dětřich z Kugelweitu, biskup mindenský, Protiva Černín, biskup Séňský, vévoda Štěpán Bavorský, Mikuláš mladší, kníže opavský, Vladislav, kníže těšínský, Ota, vévoda brunšvický, Bolek, kníže falkenberský, Purkart, purkrabí magdeburský, nejvyšší hofmistr císařův; hrabě Ludvík z Oettinku, Jindřich hrabě ze Schwarzburka a mnozí jiní pánové, rytíři a panoši.

Tak vjížděl Karel, maje po boku svém manželku svou Annu Svídnickou, s největší nádherou do Říma; u brány očekávalo jej všecko římské duchovenstvo a provázelo jej s kříži, korouhvemi a kaditelnicemi zpívajíc slavnostní písně celým městem až ke stupňům vedoucím do hlavního chrámu sv. Petra.

Římský senator, to jest představený města, nesl před císařem říšský meč, císařští komorníci házeli peníze mezi lid, kterýž všecky ulice naplňoval svým radostným pokřikem.

Před hlavním chrámem sestoupil císař s koně, jejž daroval radním pánům římským a ti císaře pod ramena vzavše jej dovedli až ke stupňům chrámovým. Tu stáli kardinálové Petr Bertrandi, biskup ostienský, a Jiljí z Albornozu, papežův náměstek v Italii, okolo nich pak dvorští služebníci papežští všickni v nejskvostnějších šatech svých. Kardinálové objali císaře, a on jim podal obyčejný dar, totiž kus zlata, řka při tom: »Kdyby svatý otec, papež Innocenc, tu byl přítomen, obětoval bych mu toto zlato. že pak ho tu není, odevzdávám je vám; přijměte je místo něho.« Kardinálové vzavše pak císaře mezi sebe, vedli jej před oltář »Panny Marie u věži«, kdež jim císař složil přísahy, že bude ochráncem církve a apoštolské stolice, a že se ve všem zachová tak, jak se byl dříve zavázal papeži Klimentovi VI. v Avignonu. Po přísaze šel kardinál Petr k velkému oltáři a počal sloužiti velkou mši svatou; císař však zůstal s druhým kardinálem v kapli Odložil tu svůj plášť, jejž daroval papežským komorníkům, a oblekl se v korunovační roucho císařské. Potom uveden jest před oltář sv. Maurice, přijal zde pomazání od kardinála Petra a přiblížil se k velkému oltáři, kdež se posadil na skvostný trůn, okolo kterého sestoupili se jeho biskupové a knížata. Po epištole zdvihl se císař

Král polský Kazimír podpisuje úmluvy s Karlem 1356.

s trůnu, přistoupil se svým komonstvem až k samému velkému oltáři a tu jemu oba kardinálové Petr a Jiljí vsadili na hlavu korunu Karla Velikého, dali mu žezlo a říšské jablko do rukou a opásali jej mečem. Císař posadil se zase na trůnu v majestátě svém maje císařskou korunu na hlavě, která dle názorů oněch dob udělovala mu právo, aby panoval nad celým světem křesťanským. Potom byla také císařovna Anna Svídnická s podobnými obřady korunována a na trůnu posazena.

Když bylo přečteno evangelium, byly císaři i jeho manželce sňaty koruny a pláště a oni přistoupivše před oltář obětovali kus zlata a přijali večeři Páně. Na trůnech pak zase setrvali až do konce mše. Po obřadech korunovačních vyšedše v císařských ozdobách s korunami na hlavách z kostela vsedli na koně a provázeni jsouce patnácti tisíci jezdci, knížaty, pány a rytíři německými, českými a vlašskými slavným průvodem pod nebesy jali přes řeku Tiberu po mostě Aeliově, kdež císař pasoval veliký počet svých průvodčí na rytířství, odtud pak ubírali se dále přes kapitol do Lateranu, papežského paláce, kde se slavily korunovační hody. Také při těchto hodech vykonávala říšská knížata úřady sedíce na koních; v Římě pak toho dne při všech radovánkách panoval takový pokoj a pořádek, jako toho při žádném korunování před tím nebývalo, tak že se tomu všickni náramně divili. Celá slavnost vykonala se v posvátné tichosti, slušně a důstojně.

Po tabuli vypravil císař posly k papeži, k císaři řeckému, ku králům francouzskému a anglickému, dávaje jim zprávu o korunování svém. Potom ještě podepsal množství důležitých listin, týkajících se knížat a měst německých a také horní Falce jakožto korunní země české, a ještě téhož dne u večer kázal všemu vojsku s ním do Říma přišlému, aby z města vytáhlo a venku táborem se položilo. Sám pak, aby své přísaze i co do nejmenšího věren zůstal, ačkoliv papež Innocenc mu v tom dal plnou svobodu, také ani přes noc v Římě nezůstal, nýbrž z města odešel za vojskem a přenocoval v klášteře u sv. Vavřince, v jehožto sousedství táborem ležela jeho vojska.

Nazejtří dne 6. dubna odebral se Karel do blízkého místa Tivoli, aby se potěšil krásou tamějšího okolí a znamenitých památek po starých Římanech. Ale proti všelikému nadání zdržel se tu pouze jeden den. K tak rychlému odchodu z tohoto místa

pohnul císaře jednak spor, jenž z neznámých příčin vypuknuv mezi vévodou Štěpánem Bavorským a mezi panem Zdenkem z Lipé byl by málem býval spůsobil krveprolití, jednak i nedostatek potravin a peněz . Nejbližším cílem další cesty císařovy byla Siena.

Tak vykonáno bylo korunování za císaře v Římě ponejprv beze všeho krveprolévání, tiše a beze vzpoury; avšak ačkoliv se tomu všude divili, nebylo to po chuti jiným, kteří nějaký převrat očekávali a z toho pro sebe si slibovali. Kromě vlastencův italských, kteří nadšeni jsouce dějinami starořímskými, jako Petrarka přáli si míti Italii sjednocenou, mocnou a velikou, byla nespokojena zvláště strana Gibellinská, proto že císař se stranou Guelfův rovněž dobře nakládal. Stěžovali si do něho, že se jim za jejich věrnost neodměnil a ještě i Guelfům přednost dával. Karel však dobře znaje jejich zdánlivou věrnost bez obalu se vyjádřil, že nemíní rušiti mír všeobecný k vůli jejich pomstychtivosti, a že jim nemůže v tom sloužiti za nástroj.

Karel svou římskou jízdou v plné míře dosáhl toho, čeho by sobě přál: všechna pod římskou říši slušící knížata a města, — ať si již byli přívrženci strany Gibellinské anebo Guelfské — uznali jej za vrchního pána svého, na věrnost svou mu přísahali, zavázali se mu k ročnímu poplatku a země své přijali od něho v léno. I mocná a hrdá Florencie tak učinila, a více nemohl a nesměl císař žádati.

Vzbouření v Pise.

1355.

Dne 19. dubna byl Karel zase v Sieně, i přišli sem za ním oba kardinálové, kteří jej v Římě korunovali, žádajíce, aby jim poskytl pomoci proti Janovi z Malatesty, který v zemi papežské vzpouru šířil. Karel vypravil hned část svého vojska proti němu, chtěje se takto osvědčiti opravdovým ochrancem církve římské, jakž na to přísahal při svém korunování. Arcibiskup pražský Arnošt vzdal se náměstnictví města Sieny a Karel je udělil svému nevlastnímu bratru Mikulášovi, patriarchovi aquilejskému, kterýž ihned usadil zde své správce a úředníky. Potom propustil Karel ze Sieny větší díl vojska svého, které do svých vlastí znenáhla odtáhlo; císař totiž myslil, že této moci nebude již potřebovati a chtěl se nejkratší cestou přes Alpy vrátiti zase do Němec.

Dne 5. května opustil Sienu; a však tu na cestě přišel mu vstříc František Gambacorti, bývalý náměstek pisanský, se svými bratřími žádaje císaře, by opět navštívil město Pisu. Vidouce ještě mnoho vojska při něm, namluvili mu, že nepotřebuje tak velikého průvodu, poněvadž všude panuje mír a pořádek. I propustil císař poslední německé sbory od sebe a jen se svým dvorem a nevelkým počtem českých rytířův dne 8. května přišel do Pisy. Zde přijímal posly od krále neapolského, smířil Jana z Malatesty s papežem jmenoval bratří Matouše, Barnaba a Galeazza z rodu Viskonti říšskými náměstky v Miláně, uděloval všeliké hodnosti, svobody a jiné milosti. Ale mezi tím připravovalo se spiknutí proti jeho životu, a ukázalo se, že Karlova římská jízda přece nemohla obejíti se bez boje a krveprolití.

V Pise byly dvě strany jako ve všech větších městech italských — a jako někdy v Praze Olbramovici a Velflovici — které na sebe nevražily škodíce si vzájemně. Z těchto dvou stran zvali se jedni Bergolini, druzí Raspanti. V čele Bergolinův stál rod Gambacortův, kterýž měl předešle největší moc v obci a zaujímal nejvyšší úřady. Když tam císař Karel ponejprv přišel a obyvatelé jemu skládali přísahu věrnosti, pohádaly se obě strany velmi příkře mezi sebou a císař proto sám uchopiti se musil správy města a pořádek v něm zavésti, jak jsme již nahoře o tom vypravovali. Nyní se Pisanským nelíbilo, že se císař s Florentinskými tak dokonale smířil a když se měl nyní zas přes Pisu vraceti, roznášeli nespokojenci o něm lživou pověst, že chce město Lukku, jehožto držení Pisanským při první návštěvě potvrdil, Florentinským prodati.

František degli Interminelli, bývalý pán Lukky a přítel strany Raspantů v Pise, když uviděl, že mu císař k panství v Lukce dopomoci nechce, stal se jeho zřejmým nepřítelem, byl však úkladně zabit od strýcův svých. Náhodou dal v stejném čase císař hrad Agostu, kterýž náležel tomu Františkovi degli Interminelli, svými lidmi obsaditi a to lid pisanský pokládal za jisté znamení, že Karel chce Lukku dáti Florentinským. Proto se obě strany — Bergolinové i Raspantové — proti němu spikly a František Gambacorti byl toho spiknutí hlavou i strůjcem. Když pak se císař od téhož Gambacortiho dal přemluviti, že ostatek vojska svého propustil, jen s obyčejným komonstvem o dvanácti stech jezdců do Pisy po druhé zavítal a již dvanáct dní tam pře-

býval, dověděl se konečně, jaké jest pravé smýšlení Pisanských o něm. Ujišťoval je, že na prodej Lukky nikdy nepomýšlel a že by nikdy nerušil, co jim svým listem potvrdil. Avšak všeliké vysvětlování bylo marno. V noci z 20. na 21. května vypukl náhle oheň v radním domě, v kterém císař s císařovnou přebýval. Oheň vzmáhal se tak prudce, že císař s císařovnou a se služebnictvem s nebezpečenstvím života a polonazí sotva mohli utéci se do sousedního domu. V radnici však shořely všecky zásoby zbraně, jež tam obec měla uloženy. Tu hned spiklenci roznesli pověst, že císař úmyslně dal radnici zapáliti, aby ty zbraně shořely, a Pisanští nemajíce zbraní aby tím snáze od Florentinských mohli podmaněni býti. Tak hanebně byl lid rozněcován ku povstání a když se rozednilo, 21. května, shlukli se po ulicích Bergolinové i Raspantové a pokřikujíce: »Ať žije lid! smrt císaři!«, zatarasili ulice i obsadili všecky brány městské.

Císař byl ráno se svou manželkou již v příbytku olomouckého biskupa, Jana Očka z Vlašimi, nedaleko hlavního chrámu; zbrojné komonstvo císařské bylo ubytováno v rozličných částech města, ba větší díl jeho pod biskupem augsburským Markwartem, co byli Němci, a pod Jindřichem z Hradce, co byli Češi, bydleli až za řekou Arnem v druhé polovici města. Ovšem se všickni zdvihli, aby císaře chránili; a tu byli nuceni podstoupiti na mostě s lidem velmi prudký boj. Ztrativše přes 150 svých lidí, jichžto zohavené mrtvoly buřiči do řeky vrhali, protloukli se přece a spůsobili valné krveprolití mezi povstalci. Císař a ti, kteří byli při něm, sedli zatím na kůň a chtěli se nejkratší cestou prosekati z města. Tu se k císaři dostali jeho lidé s druhé strany řeky, a vzavše jej mezi sebe uprostřed města na náměstí hrozivě se postavili.

Náčelníci strany Raspantův, Pafetta di Monte Scudajo a Ludvík della Rocca, vidouce, že Čechové a Němci statečně se drží a nemajíce naděje, že by je přemohli, rychle změnili své heslo a přidali se ku straně císařově. Nabídli se císaři, že mu budou pomáhati a jej chrániti, ač to činili především pouze z té příčiny, aby se mohli vymstiti na svých protivnících, Bergolinech, a rod Gambacortův zničiti. Tak se vítězství obrátilo rychle k císaři; povstalci byli rozehnáni a jejich vůdcové schytáni. Pokoj vrátil se opět do města. Mladá císařovna, Anna Svídnická, jsouc nemálo polekána tímto zbouřením hned odjela pod bezpečnou stráží na

hrad řečený Pietra Santa, jenž ležel na severozápad od Lukky, a na němž byla ještě císařská posádka. Ale císař zůstav v Pise nařídil Melinovi Tolentinskému, sudí města Arezza, aby tu v Pise zasedl k soudu, vinu zajatých spiklencův vyšetřil a o nich vynesl svůj rozsudek. To se stalo, a sedm vůdcův bylo k smrti odsouzeno. I byli dne 26. května vyvedeni na náměstí degli Anziani, kde stálo pět set jezdcův císařských a tam odpykali všichni vinou svoji ztrátou hrdla. První byl František Gambacorti, potom jeho dva bratří, pak následovali ostatní, všickni z nejpřednějších rodů pisanských. Císař potom ustanoviv Markvarta, udatného biskupa augsburského, za svého náměstka v Pise uložil ještě městu pokutu peněžitou v sumě 13.000 zlatých dukátův a odjel hned za svou manželkou na hrad Pietra Santa, svrchu již připomenutý, kde se potom zdržoval ještě čtrnácte dní.

Karel byl prý nyní o svoji bezpečnost tak starostliv, že sám určoval vojíny, kteří měli státi v bráně na stráži a že klíče od brány vzal k sobě do pokoje, jejž obýval v hlavní věži hradu.

Po příjezdu bratra svého Mikuláše, patriarchy aquilejského. jenž se byl pozdržel v Sieně, byv tam ustanoven za vikáře či náměstka svaté říše římské, nastoupil Karel dne 15. června další cestu k severu maje v úmyslu nikde se již nezdržovati a pokud nejvíce možno vyhýbati se vítání a hostění ve městech vlašských. Na této cestě Lombardií dočkal se i toho, že Viskontové, jeho poddaní, osmělili se odpírati mu vstup do svých opevněných míst. Podobně stalo se mu i v Kremoně, ku kterémužto městu přibyl dne 17. června s průvodem dvanácti set ozbrojených jezdcův. Měšťané nechtěli mu dobrovolně otevříti brány a teprvé po dvouhodinném vyjednávání dosáhl císař toho, že mu byl povolen vstup do města; ale z vojska jej provázejícího směla s ním do města vjeti jenom třetina, ostatní musili zůstati před branami. Karel pobyl v Kremoně pouze jeden den, neboť již 19. června vidíme jej na další cestě, na níž daroval v Belluně svému bratru Mikuláši, patriarchovi aquilejskému, města Belluno a Feltri. Na sklonku měsíce června přešel císař Alpy a dal se přes Curich do Němec; dne 3. července byl již v Augšpurce, kdež pobyl dva dny, načež obrátil se do Norimberka.

Karlův návrat do vlasti. Založení nových klášterů v Praze.

1335.

V Norimberce založil Karel, nyní již korunovaný císař římský, dne 8. července kostel ke cti Panny Marie, kterýž podnes jakožto krásná stavitelská památka slohu gotického tomu městu slouží ke zvláštní ozdobě. Odtud jel císař dne 12. července do Sulcbachu, kterýž byl hlavním městem Horní Falce, korunní to země české a pozdržev se tu propustil od sebe manželku svou Annu, která si již velice přála, aby raději byla zase v Čechách. Vypravil s ní větší díl svého českého komonstva a též Bohuše z Pardubic, probošta litoměřického, bratra arcibiskupa Arnošta, který tělo sv. Víta v Pavii vyzdvižené, mimo jiné mnohé svátosti, jichžto císař v Italii nabyl, přivezl do Prahy. Ostatky sv. Víta uloženy byly v novém hlavním chrámu za velikým oltářem, kdež až podnes odpočívají.

Císař Karel zatím zajel dne 16. července ze Sulcbachu do Donaustaufu, kteréžto město ležící nedaleko Řezna koupil od biskupa řezenského a pobyv tu asi tři dny odebral se do Řezna, kamž přibyl kolem 21. července.

Karel vrátiv se jakožto korunovaný císař římský do říše své neustal — ačkoliv byl přemnohými starostmi zaměstnán — pečovati hlavně o urovnání sporů mezi vévodou rakouským Albrechtem Chromým a mezi Curišskými. Tentokráte potkalo se úsilí jeho s lepším výsledkem nežli dříve. Curišští totiž jsouce již unaveni nekonečnými potyčkami s vojskem habsburským a rozmrzeni stálým pustošením svého majetku dali se konečně pohnouti k tomu, že prostřednictvím císařovým na základě smlouvy, učiněné roku 1352. přičiněním markrabí braniborského Ludvíka uzavřeli dne 25. července v Řezně s Albrechtem mír rodu habsburskému nikoliv nepříznivý. Slíbiliť, že vydají všecko, co buď oni sami nebo jejich spojenci za minulých sporův a různic byli odňali vévodovi rakouskému, zavázavše se nad to, kdyby spojenci jejich ustanovení tomu se vzpírali, že sami je k tomu donutí. Kromě toho slíbili Curišští vévodě Albrechtovi svoji pomoc proti těm ze spojenců svých, kteří by se zdráhali odváděti povinné dávky a nebo uznati práva rodu habsburského v zemích venkovských.

Pobyv pak v Řezně až do konce měsíce července vrátil se císař zase do Sulzbachu a odtud v měsíci srpnu r. 1355. nastoupil cestu do svého království českého, z něhož byl již déle nežli rok vzdálen.

Když do Prahy došla zpráva, že se Karel blíží, vyšlo mu všechno duchovenstvo panstvo a měšťanstvo s prapory svými až na čtyři míle do Berouna vstříc, aby jej jakožto korunovaného císaře uvítali a radostně do města sprovodili. Podobal se tudíž Karlův vjezd do Prahy dne 15. srpna 1353. vítěznému průvodu. Všemi zvony se zvonilo a radostný jásot hřímavě všude se rozléhal, neboť byl to první král český, který zároveň ozdoben byl korunou císařskou, nejpřednější to důstojností v celém křesťanstvu, která dle středověkých názorů spojovala s sebou vrchní panství nad celým světem.

V Praze již na Karla čekali poslové krále francouzského, vévody Filipa burgundského a mnohých říšských knížat a měst. Dostavili se také: saský kurfiršt Rudolf starší a jeho syn Rudolf mladší, kterým císař na přivítanou vyjel vstříc až do Litoměřic.

Císař Karel navrátiv se do vlasti hned na to, pomýšlel, jak by vyplnil slib učiněný při vzbouření v Pise. Když se totiž octnul v nebezpečenství, že jej zrádci obklíčí a zabijí, pojal úmysl, vyvázne-li šťastně z toho nebezpečenství, že vystaví panenský klášter ke cti sv. Kateřiny, v jejížto svátek již dříve před 23 lety u San Felice byl zvítězil nad svými nepřátely. Vyhlídl si tedy místo pro ten klášter v Novém městě Pražském, a to na výšině, kde se říkalo »na bojišti« i položil brzo po svém příjezdu první kámen ku klášteru a znamenitému kostelu sv. Kateřiny, do kterého po roce uvedl panny řehole poustevnické sv. Augustina, opatřiv je dostatečným nadáním. Zároveň ustanovil, aby Augustiani od sv. Tomáše na Malé straně k tomu klášteru dosazovali proboštа a čtyři mnichy, kteří by v něm obstarávali služby boží.*)

Píše sice, současný kronikář, kanovník Beneš z Weitmile, že císař Karel již před svou římskou jízdou, r. 1354. Benediktinům od sv. Ambrože v Miláně založil klášter na Novém městě proti Královu dvoru, avšak zdá se býti jisto, že teprvé nyní toto za-

*) Po čase vzal ten klášter v bouřích husitských za své; když však byl zase obnoven, řečení Augustiani sami si jej přivlastnili. Nyní jest tam blázinec, a říká se tu v »Kateřinkách«; z původního kostela zůstala však jediná věž tenká a vysoká.

ložení bylo stalo se skutkem, a to na památku korunování železnou korunou lombardskou ve chrámu sv. Ambrože v Miláně. Vystavěn jest tedy chrám a klášter sv. Ambrože v Praze a císař ustanovil v něm opata infulovaného a konvent řádu sv. Benedikta, kterémuž dal hojné opatření. Od papeže pak sobě pro ten klášter vyžádal, že mniši při mši a při hodinkách v kůru směli zachovávati týž pořádek a tytéž zpěvy, jako v Miláně u sv. Ambrože, pročež jim Pražané potom říkali Ambroziané. Po čase dostali ten klášter Františkáni z Irska vypuzení.

Valný sněm koruny České o přijeti Karlova zákonníka.

1355.

Karel vida na počátku svého panování, s jakými překážkami mu jest zápasiti při zavádění nových lepších řádů ve svých říších, doufal, až na císařství bude korunován, že s tím větším důrazem bude moci odstraniti všechnu libovolnost a všeliké násilnictví a v obou svých říších, české i německé, tím snáze zavésti dobrý řád, jakož i potřebné nové zákony. Nemeškal tedy po svém návratu z Říma a hned na konec měsíce září 1355. k sv. Václavu položil do Prahy valný sněm všech korunních zemí českých.

Ku sněmu tomuto sešli se páni, rytíři a vladykové jakož i poslové měst z Čech i Moravy, také tu byla mnohá knížata slezská a císařův bratr Jan Jindřich, markrabí moravský.

Se svolením toho sněmu vydal císař zákony o řádu posloupnosti na trůně a o celistvosti i nerozdílnosti zemí náležejících ke koruně svatováclavské. Zákony tyto spolu s listinami, které byly vydány na slavném sněmu držaném na jaře v Praze roku 1348. — o němž jsme již dříve byli obšírně vypravovali — tvoří základ a podstatu státního práva českého, které od té doby po všecky věky zůstalo v platnosti nezměněné.

První bylo, že Karel, nyní jakožto skutečný císař římský toho jména čtvrtý listem svým vydaným pod zlatou bullou dne 27. září 1355. určitě vyložil postavení a poměr bratra svého Jana Jindřicha a jeho markrabství moravského ke koruně české v ten smysl, že markrabství moravské má na věčné časy zůstávati při království českém jakožto jeho nerozlučitelná část jsouc pod vládou

Jana Jindřicha a potomstva jeho. Poněvadž pak Karel od smrti prvorozeného syna svého Václava († 30. prosince r. 1351.) zůstával bez přirozeného dědice mužského, rozšířeno na tomto sněmu ustanovení o dědičnosti trůnu českého také na moravskou ratolest rodu lucemburského tak, aby markrabí Jan Jindřich a nebo jeho potomci po meči měli právo beze vší volby dosednouti na trůn český v tom případě, kdyby po smrti Karlově nebo některého z jeho potomkův nebylo mužského nástupce z ratolesti rodu lucemburského, která panovala v království českém.

Druhé bylo, že Karel mocí svou císařskou v listu svém vydaném dne 9. října 1355. pod zlatou bullou císařskou slavně prohlásil a potvrdil, že celé vévodství slezské se všemi lenními knížaty a městy v něm obsaženými, potom markrabství budišínské a zhořelické, totiž Horní Lužice jsou na věčné časy přivtěleny ku koruně české.*)

Avšak hlavní jednání na tom sněmě týkalo se přijetí nového zákonníka, jejž Karel předložil českým stavům, již před lety, jakož již svrchu bylo vypravováno.**)

Tento zákonník týkal se předně základních politických práv říše české a směřoval k tomu, aby královská moc byla utvrzena a na budoucnost klesání jejímu zabráněno; za druhé měl starý řád zemský při soudech v podstatných věcech býti opraven a doplněn. V obojím ohledu osvědčil se císař Karel moudrým zákonodárcem, svšak přece nemohl dokázati toho, aby jeho zákonník — tak jak byl sepsán — v úplnosti a celkem byl přijat od národa. Bylyť toho příčiny rozličné a důležité.

Starý zemský řád byl ovšem v některých částech nedostatečný a chybný, avšak to se nemohlo tak snadno státi, aby se byl mohl naprosto zavrhnouti a nový, posud nebývalý, na jeho místo zavésti. Starý řád spočíval jako ve všech jiných zemích na starých právních a národních obyčejích; soudní nálezy vydávané od nejvyššího soudu zemského zapisovaly se do zemských desk, a tím se tyto desky staly také pramenem všeho, co zemský soud za právo nalezl a podle toho měli se pak potomci říditi. Tu však nejednou stalo se, že co jednou zemští kmetové na

*) Oba dva císařské listy či diplomy o těchto věcech vydané chovají se až podnes v císařském dvorním, rodinném a státním tajném archivu ve Vídni.

**) Viz str. 63. a 67.

soudě nalezli za právo, jiní pozdější soudcové vyhlásili za křivdu a vydali o tom jiný nález. A to právě byl jeden z největších nedostatkův starého zemského řádu soudního, jejž Karel svým zákonníkem na budoucnost chtěl odstraniti.

Pořádek při vedení soudu čili tak zvaný soudní řád také spočíval na starých obyčejích, byl však několikrát sepsán a tudíž nemohl býti snadno změněn. Avšak byly některé obyčeje při něm, jimž se dosud přičítala daleko větší důležitost, nežli toho opravdu zasluhovaly, týkajíce se více věcí zevnitřních a často nahodilých, jichžto pomocí ovšem vinník mohl často trestu ujíti a nevinný křivdu trpěti. Často rozeznávali soudcové vinu neb nevinu pouze tak zvaným božím soudem: v soudu o hrdlo připouštěly se ordalie čili zkouška vodou neb ohněm, a také souboj; v soudu o sporné věci rozhodovalo se právo házením hřebí čili losu, anebo dopustila-li se strana před soudem nějaké chyby proti soudním obyčejům — tak nazvaného zmatku — také svoji při prohrála. A takový zmatek mohl se velmi snadno státi, na příklad když někdo skládaje přísahu se zajíkal, třásl aneb podřekl, když vstupuje před soudce vykročil nepravou nohou napřed*), tu hned vyřkl soud: »Bůh jej odsoudil«, a pře byla prohrána.

Bylo tedy všelikých nedostatkův při dosavadním soudnictví dosti mnoho, ale přes to přese všecko přece mělo nemálo jiných předností: soudy odbývaly se veřejně, byly přístupny každému všechny obyčeje při nich každému známy; všecko se jednalo jazykem českým — neboť měšťané národnosti německé měli své zvláštní soudy městské, — každý mohl sám přesvědčiti se o spravedlivosti soudního nálezu, s nepatrnými výlohami sám svou při vésti a nemusil si k tomu opatřovati za peníze právních přátel a zastupců; také protahování pře nebylo možno a nepřipouštěly se všeliké křivé vytáčky učených právníkův.

Císař Karel nemínil staré soudní řády zničiti, ani místo nich zaváděti cizí právo, úmysl jeho byl jenom takový, aby svým zákonníkem uvedl do českého soudnictví jednotu a důslednost: a přece bylo by se jeho novotami celé staré soudnictví převrátilo. Nemělo-li se zajisté na příště — jako až do onoho času bývalo — právo nalézati podle rozumu a starodávného obyčeje, nýbrž podle pravidel psaného zákonníka, byl by musil takový

*) Žalobník měl jda před soudce vykročiti pravou nohou, naproti tomu zase obžalovaný měl vykročiti nohou levou.

zákonník býti nejen dokonalý nýbrž i všem stejně přístupný, aby jej každý znal a jemu rozuměl. Avšak byl v latinském, cizím jazyce sepsán, čísti a psáti ještě mnoho lidí neumělo a k tomu nebylo ještě knihtiskařství známo, aby si ho každý snadno byl mohl opatřiti. Pánové, kteří jakožto zemští kmetové zasedali k soudu, byli by musili postoupiti místo své učeným právníkům, doktorům, tehdáž větším dílem kněžím, a ti by byli brzo zásady církevního a římského práva v českém soudnictví k platnosti

Starožitné poprsí Alžběty Pomořanské, čtvrté manželky Karlovy v hořejších chodbách hl. chrámu sv. Víta.

přivedli; mohlať pak při tom veřejnost soudu pominouti, strany byly by musily míti zástupce v právech znalé a jim platiti, soudy by se byly protahovaly, zdražily a byly by pozbyly vší jistoty, — jakož toho příklady byly potom v říši německé. Toto všecko uvážiti měli stavové čeští dosti času a také po zralé úvaze celé té záležitosti i možných následkův jejích nechtěli rozhodně nového zákonníka přijati, ačkoliv dobrý úmysl Karlův uznávali a chválili.

Avšak sám císař Karel si tu věc mezi tím rozvážil a nechtěje nikterak stavy a poddané nutiti k něčemu, co bylo by proti jejich přesvědčení, sám odhodlal se k tomu, že zákonník svůj odvolal.

Proto také již dne 6. října 1355 vydal stavům na sněmu shromážděným psané osvědčení, že původní sepsání jeho zákonníka i s pečeťmi, kterými již opatřeno bylo, náhodou shořelo, a že tudíž tento zákonník pozbývá veškeré platnosti, a celému království po všechny časy staré řády — tak jak byly — budou zachovány.

Za tuto blahosklonnou ústupnost odměnili se čeští stavové králi svému tím, že mnohé kusy z jeho zákonníka, kterými se staré řády nerušily, ale mnohé škodlivé zvyky odstraňovaly, dobrovolně přijali, schválili, svým přiznáním utvrdili a do desk zemských zapsati dali.

Již dříve arcibiskup Arnošt lidu představoval, že boží soud vodou i ohněm i házení hřebí čili losu na důkaz, na čí straně jest právo, není ničím jiným, nežli hříšným pokoušením Boha a ohavným zvykem pohanským. Takovéto vedení důkazu při soudech nyní bylo zastaveno, a také způsob přísahy byl zjednodušen, tak že v ní nemohl snadno zmatek nastati, pro který druhdy nevinný avšak bázlivý snadno mohl býti uznán za vinného.

Mezi články z Karlova zákonníka od stavů přijaté náleží také ten, že král Český má právo odsouzené zločince na milost přijímati a život i majitek, vyjímaje toliko čest, jim darovati. Stavové uradivše se o tom, ještě k tomu doložili, že zločinec, na němž veřejná loupež a krádež dokázána jest, na vždy má býti bezectný a prázden práva zemského, tak že mu ani král nemá moci cti jeho navrátiti. Následek toho zákona a té přísnosti, s jakou se vykonával, byl ten, že se v krátkém čase počet loupeží na veřejných silnicích znamenitě zmenšil, a že v Čechách nastala taková bezpečnost silnic a majetku, jak toho za starodávna nikdy nebylo.

Ještě jedno důležité ustanovení na tomto sněmu ode všech stavů bylo přijato, totiž že se nemá překážeti chudému, poháněti bohatého před soud za křivdu, a také že poddaný na pána svého bezpečně a bez obtíže žalovati může, je-li od něho utiskován; chtěli totiž tenkráte již někteří pánové zemští, majíce soud nad poddanými v moci své, všelijaké nebývalé povinnosti na ně uklá-

dati a je utiskovati, jak to dávno již bývalo v Němcích. Karel pak uměl vážnost k zákonům svým spůsobiti, a tak i stav selského lidu zase znamenitě polepšil.

Nyní se vesnice převáděly valněji než před tím ze starého řádu svého na novější právo zákupní čili tak řečené německé. Pánové totiž na spůsob novějších osad dělili ve starých vsech nivy před tím společné mezi poddané, tak že každý soused měl pak svůj statek dědičný za určité platy a povinnosti. Poddaní vykupovali si toto nové právo od vrchností, tak že se od toho času jejich majetek a jejich povinnosti k vrchnosti zakládaly na smlouvách, a to obyčejně psaných a utiskování potom méně místa míti mohlo.

Ačkoliv tedy Karlův zákonník, Majestas Carolina, v plném znění svém v platnost nevešel, získal Karel nicméně tolik na stavech českých, že se zákonodárství zemské podstatně zdokonalilo a že ustoupilo lepšímu vše, co v něm bylo chybného anebo nedostatečného.

Říšský sněm v Norimberce o přijetí zlaté bully Karlovy.

1355—1356.

Brzy po tom, když byl český sněm skončen, pospíchal Karel do Němec, kdež také měl v úmyslu dlouho připravený nový říšský řád ohlásiti a říšským stavům předložiti, aby jej přijali.

Položiv jim říšský sněm na konec měsíce listopadu 1355 do Norimberka, sám do toho města přijel na den sv. Kateřiny, dne 25. listopadu. Byl to jeden z nejdůležitějších sněmů, které kdy byly v říši odbývány, a sjelo se naň tolik říšských stavů, jak toho — pokud paměť lidská sahá — nikdy nebývalo. Kromě všech kurfirštův bylo zde do čtyřicíti duchovních a světských knížat a nesčíslný počet hrabat, svobodných pánův a poslův z říšských měst.

Však byly také velké a důležité věci, o které tu císař chtěl jednati. První bylo ustanoviti pořádek při volbě budoucích králův německých, aby již při tom nebývalo rozbrojův a nesvorností, jaké se až do volby Karlovy pravidelně opakovaly, a aby se tak

předešlo vznikajícím z toho válkám, převratům a seslabení moci císařské. Již ode sta let bylo právo volení ponecháno sedmi kurfirštům, totiž třem duchovním a čtyřem světským. Duchovní byli arcibiskup mohučský, jakožto kancléř říšský v Němcích, arcibiskup trevírský a arcibiskup kolínský; světští zase byli falckrabí na Rýně, vévoda saský, markrabě braniborský a konečně král český jakožto nejbližší spojenec říše. Avšak nyní nastaly obzvláštní obtíže při falckrabatech rýnských a vévodách saských. Falckrabata byli vlastně vévodové bavorští, z rodu wittelsbašského, a ten rod se nyní dělil na několik větví jak v samých Bavořích tak i ve Falci Porýnské; také vévodové saští z domu vetinského rozděleni byli na několik větví. Nyní každá větev rodův těchto činila nároky na důstojenství kurfirštské, a tu bylo císaři Karlovi v radě knížat přemáhati převeliké obtíže, aby dosáhl nějakého usjednocení. Po hlučných poradách sněmovních dosáhl Karel konečně toho, že bylo přijato takové ustanovení: jen ten má býti kurfirštem, kdo jest ve skutečném držení původní země kurfirštské, která se budoucně nemá děliti, a všechna ostatní knížata týchže rodů, byťby měli jakékoli jiné části zemí, mají ve svém rodu považována býti za mladší.

Karlovi záleželo také na tom, aby postavení krále českého k říši německé bylo určitě vyjádřeno, a ode všech říšských knížat uznáno a potvrzeno. I stalo se tedy o králi českém usnesení, že on, jakožto král před ostatními světskými kurfiršty má mítiprvní místo; poddaní však v říši jeho královské nemají míti žádných povinností k říši německé, a že nikdo nemá míti moci poháněti je před soudy říšské do Němec. Kdyžby pak královský rod český vymřel, tu národ český má míti právo sám si nového krále zvoliti a nový rod na trůn svůj povolati.

I bylo ještě mnoho jiných věcí o vnitřním řádu v říši ustanoveno a tak říšští stavové na tom sněmu v Norimberce usnesli se o dvaceti třech článcích Karlovy zlaté bully a je potvrdili.

Dne 10. ledna 1356. stalo se pak v Norimberce slavné ohlášení všeho, na čem se stavové usnesli. Císař Karel při tom seděl na svém trůně v císařském ornátě s korunou na hlavě a s žezlem v ruce a všickni říšští stavové seděli po obou stranách jemu po boku. O ostatních sedmi článcích zlaté bully mělo se ještě jednati na příštím sněmu, jejž císař všem říšským stavům položil na leto toho roku do města Met. Avšak některá knížata,

Návštěva Petrarky v Praze 1356.

která se neosmělila, proti některému ustanovení v Norimberce námitky své činiti, po čase dávala na jevo nespokojenost svou s tímto novým řádem, jako vévoda Albrecht Rakouský, který se urazil tím, že Čechové po vymření svých králův nového krále sobě svobodně mají voliti, kdežto on zase myslil, že by dům habsburský měl nejbližší právo ke trůnu českému; potom Ludvík starší, vévoda bavorský, syn císaře Ludvíka, kterýž odevzdav již r. 1351. své markrabství braniborské svému mladšímu bratru Ludvíkovi příjmím »Římanu«, takto se sám pozbyl důstojnosti kurfirštské, a potom skutečně proto k císaři zase nepřátelsky se choval.

Výstupy pánův z Rožmberka a z Hradce. Návštěva krále Kazimíra a Petrarky.

1356.

U prostřed měsíce ledna 1356. opustil Karel Norimberk, načež zdržel se až do konce toho měsíci v Sulzbachu, hlavním městě Horní Falce, kdež ještě vydal mnohé listy v záležitostech německých měst a knížat; konečně přijel dne 2. února do Prahy, kde jeho přítomnosti bylo již velmi zapotřebí.

Pánové z Rožmberka dopustili se totiž vytržností spůsobivše téměř domácí válku. Jakožto poručníci mladého Petra z Michalovic drželi královské lesy u Brandýsa nad Labem ve jménu jeho v zástavě, a to bylo příčinou tuhé pře s královskou komorou. Nechtíce nikterak od svých domnělých práv upustiti uchopili se zbraně a královskému vojsku vzdorovali, i tak zemi válečným hlukem naplňovali po několik neděl, až se v to vložil arcibiskup Arnošt s některými jinými pány českými a Rožmberky pohnul ku složení zbraně a ku smíření. Jošt z Rožmberka však musil, poněvadž o Karlovi neslušně mluvil a v psaních jeho cti se dotýkal, před císaře předstoupiti, všecko co proti němu měl, odvolati a jej veřejně prositi za odpuštění. Dobrotivý Karel všechno Rožmberkům prominul a zase jim svou milost navrátil.

Mezi tím přišla k císaři Karlovi vzácná návštěva; přijel totiž ku konci měsíce dubna 1356. polský král Kazimír do Prahy, aby s císařem staré přátelské smlouvy obnovil a ještě více utvrdil. A tak po některém vyjednávání uzavřeli oba panovníci na počátku měsíce května mezi sebou čtyři smlouvy. V první z nich —

jež byla sepsána dne 1. května — obnoven byl spolek přátelský jejž byl Karel uzavřel s Kazimírem již roku 1348. dne 22. listopadu ve městě Namyslově*). Karel se tu opět zavázal, že králi polskému proti jeho nepřátelům, jmenovitě proti řádu německých rytířů, proti vévodům bavorským a nebo proti komukoliv jinému, kdo právě bude pánem v markrabství braniborském, chce přispívati ku pomoci buď sám osobně anebo skrze bratra svého Jana Jindřicha, markrabí moravského se šesti sty jezdci. Za to zase Kazimír zavázal se pomáhati císaři proti jeho nepřátelům vyjímaje krále uherského Ludvíka. Zároveň se v téže smlouvě zavázali, že stejným dílem rozdělí se o krajiny, jichž by snad společně dobyli na svých nepřátelích; ovšem pak týkalo se toto ustanovení toliko těch krajin, které nenáležely dříve k Polsku. Ve druhé smlouvě, která byla uzavřena též dne 1. května, odřekl se Kazimír všech svých práv a nárokův dědických ku vévodství svídnickému a javorskému ve prospěch Karla a jeho nástupců králů českých, které slíbil chrániti při jejich právech k oběma uvedených vévodstvím. Ve třetím listu vydaném téhož dne jako oba předešlé navrátil Kazimír Karlovi a nástupcům jeho na trůnu českém města Bytom a Kryžbork z vděčnosti za to, že Karel jemu a králi uherskému Ludvíkovi postoupil vévodství Plocké. Dne 3. května vydán byl ještě čtvrtý list, v němž král polský zavázal se císaři slibem, že zachová se podle zápisu vydaného ve příčině věna manželky své Adléty, dcery lantkrabí hessenského, která pro příliš svobodný život krále Kazimíra právě toho roku od něho odjela.

Králi Kazimírovi se v Praze líbilo, a protože si dle svého obyčeje ženských velmi všímal, padla mu zde do oka Kristina Rokycanská, vdova po jednom měšťanu ze znamenitého pražského rodu Rokycanských. Kazimír k ní zahořel tak prudkou láskou, že se s ní hned v Praze dal oddati na levou ruku, a jako ženu svou do Krakova ji zavezl. Měl s ní potom několik synův a dcer; synové však, jako z pobočního lože pošlí, nemohli po něm zděditi polského trůnu. Kazimír měl potom tři řádné manželky po sobě, z kterých se mu narodily jenom dcery; v pobočném manželství žil pak po Kristině Rokycanské ještě s Esterkou Židovkou a s jinými ženskými. Nepozůstaviv právních synův zakončil král

---

*) Ve vratislavské diecesi.

Kazimír posloupnost Piastovicův na trůnu polském, kterýž potom přešel na cizí rod.

Po Kazimírovi přijel v létě do Prahy také slavný básník vlašský František Petrarka. Byltě v Miláně ve službě pánův Viskontův, kteří jsouce zastrašeni jakousi lichou pověstí, jakoby císař ve spolku s Uhry a Rakušany válečně do Italie chtěl vtrhnouti, vyslali k němu Petrarku, aby u císaře vyzvěděl, co by na tom bylo pravdy. Císař byl jeho příjezdem velice potěšen a Petrarka zdržel se v Praze déle, nežli měl, vešel také v srdečné přátelství s arcibiskupem Arnoštem a s olomouckým biskupem Janem Očkem, o kterýchžto praelatech potom svým přátelům psal takováto pochvalná slova:

»Nic není barbarského na těchto dvou praelatech, jako na knížeti, kterému slouží; mají naopak ducha jemného, mravy slušné, jsou vlídní, hovorní a tak zdvořilí, jakoby se byli v Athenách narodili a vychovali.«

Petrarka maje kromě Vlachů všecky ostatní národy za barbary, snad potom s jiným přesvědčením vrátil se do své vlasti.

Karlova péče o bezpečnost v zemi. Jan Pancéř ze Smojna.

1356.

Ačkoliv Karel již jakožto markrabí moravský, když mu bylo svěřeno vladaření v zemi české, se zdarem pečoval branou mocí i sněmovními usneseními o zřízení dobrého řádu, pokoje a bezpečnosti v zemi, přece ještě i v pozdějších letech jeho kralování vyskytovalo se častěji loupežnictví i jiné násilnosti. Zvláště za dlouhé jeho nepřítomnosti v Čechách, když meškal r. 1354 v Němcích a na výpravě římské, vzmohli se loupežníci opět ve valném počtu. Roty loupežnické sběři čítající po šedesáti ano až po stu chlapů toulaly se po zemi sužujíce bezbranný lid a často zajímajíce zámožné osoby, jež pak za značné výkupné opět propouštěly na svobodu. V tomto nekalém řemesle měli i nejedni rytíři účastenství činíce ze svých hradův lotrovské peleše. Také činívali do sousedních zemí loupežné vpády, což zase od sousedů Němců i Poláků bývalo odpláceno a mstěno.

Karel nemíně trpěti podobných nepořádkův se svolením

sněmu Svatováclavského roku 1355. vydal zákon, kterým se zostřovaly tresty vyměřené na násilníky. Zejména proti vznešeným zbojníkům bylo ustanoveno, byl-li by který pán, rytíř, vladyka nebo měšťan a nebo kdokoliv jiný, budiž si jakéhokoli stavu, pro loupež, krádež či nějaký jiný zločin odsouzen cti, hrdla a statku, že tomu a takovému král může sice z milosti své prominouti trest na hrdle a na statku, ale že nikterak mu nemůže a nesmí navrátiti čest; tak že člověk, jenž by se byl takovým způsobem provinil, má zůstati navždy bezectným. Takový člověk pak nebyl vůbec připuštěn ani na soudě ani mimo soud k nižádným právním nebo jakýmkoliv čestným skutkům.

Tímto zákonem byli sice četní zejména šlechtičtí zbojníci tak zastrašeni, že zanechali mnozí z nich loupežení, ale přes to bylo ještě dosti těch, kteří zákona nedbajíce v nekalém tomto řemesle drze pokračovali.

Zvláště zle řádili prý loupežníci tito v Horní Lužici, v Litoměřicku a Hradecku.

Jedním z loupežnických hnízd byl toho času také hrad Žampach ve východních Čechách. Držitelem jeho byl rytíř Jan ze Smojna, příjmím Pancéř*), kterého byl Karel v dřívějších dobách jeho zvláštní statečnost povýšil do stavu rytířského. Dav mu nad to zlatý řetěz odměnou. Byl pak prý tento Pancéř jedním z nejstrašnějších loupežníkův přepadávaje ze svého hradu kupce, které olupoval o jejich zboží a kromě toho zajímaje bezbranné lidi, které ve vězeních svého hradu trýznil tak dlouho, pokud se mu nezavázali dáti veliké výkupné.

Na tohoto zbojníka vypravil se sám císař Karel s vojskem někdy na počátku měsíce července 1356. a přilehnuv k hradu Žampachu za krátko ho dobyl a Pancéře zajal s mnohými jeho soudruhy.

Pancéř žádal, aby s ním bylo nakládáno jakožto s příslušníkem stavu rytířského, ale dostalo se mu od císaře odpovědi, že po právu s ním bude naloženo jako s každým jiným zlodějem a loupežníkem. Po tom kázal císař hrad, jenž byl sídlem loupežnické roty, zapáliti a pobořiti a zjímané loupežníky na nejbližších stromech zvěšeti.

Když byl Pancéř předveden, upřel prý naň císař pohled

---

*) Příjmí to povstalo prý odtud, že chodil stále v silném pancéři.

plný výčitky a pravil: »Co se tobě lépe líbilo, loupežnictví, či rytířství?« A obrátiv se pak ku svým lidem řekl: »Nehodný tento člověk nedávno byl ode mne na rytířství pasován, protož chci mu ještě učiniti zvláštní poctu.« A po těch slovech vlastní rukou provaz mu přes šíji přehodiv promluvil k němu: »Nemám vždycky zlatých řetězův, které bych rozdával« i kázal jej odvésti asi na půl honu cesty od hradu a tam na stromě oběsiti za jeho četné zločiny.

Příběh tento, tak jako dřívější zahynutí pana Mikuláše z Potenštejna ve ssutinách věže hradu Potenštejnského na dlouho utkvěl v paměti lidu i vyozdobován byl v pověsti víc a více, ano ještě v 17. století, když byla řeč o statečných mužích do boje jdoucích, říkávalo se, že jejich zbroj »brní jako Pancéřova košile.« Také pořekadla »Cháska od Žamberka«, »pacholek od Žamberka« jsou snad upomínkou nad příběh tento.

Takových výprav proti loupežníkům s výsledkem podobným bylo vykonáno více, tak že v krátkém čase bylo království české od lotrův vyčistěno a dobrým lidem zase vrácen pokoj a bezpečnost.

Od té doby jen ještě jednou a to po jedenácti letech jest zmínka o lotřích, že prý jich v Čechách bylo mnoho utraceno.

Ostatně po roce 1356 — jak vypravuje pražský kanovník Beneš z Weitmile, známý kronikář český — »vše se utišilo a trval dobrý a nejlepší pokoj a mír v zemi české i v zemích okolních po všechny časy, pokud byl císař Karel na živě; a to takový pokoj, jakého nebylo pamětníka, aniž v kronikách v takovém se čítalo.«

Avšak tu zase pan Jindřich z Hradce prohřešil se proti řádu zemskému ujímaje se proti nejvyššímu soudu zemskému manů čili lenníků svých, kteří byli stíháni pro vraždu. Tu po odpravení Pancéře vytáhl Karel sám osobně proti panu Jindřichovi, a když jej přinutil, že se mu dne 19. srpna vzdal a rukojmě za sebe postavil, vypověděl jej císař na dvě léta ze zemí koruny české.

Tak uměl Karel hájiti vážnosti k zemským zákonům, že ani nejmocnější pánové nesměli proti nim jednati bez trestu.

Říšský sněm v Metách o přijetí ostatních článkův zlaté bully.

1356.

Ku konci měsíce srpna 1356. vydal se císař na cestu do Met, kde se měl sejíti od něho oznámený valný sněm říšský. Cestou strávil nějaký čas ve Frankách, ve Švábích a v Elsasu. Teprv u prostřed měsíce listopadu, ve čtvrtek po svátku sv. Martina biskupa dojel do Met, říšského města v Lotrinkách, v kterémžto již ode tří sta let korunovaný císař nebyl dvorem, a které nyní Karla přijalo s nesmírnou ctí a slávou.

A byl tu také mnohem hlučnější a slavnější sjezd ke dvoru císařskému nežli předešle v Norimberce, neboť kromě říšských knížat a říšských stavů německých přijeli sem také dva papežští legatové z Avignonu, z nichž jeden byl kardinal Talleyrand, potom delfin čili daufin*), to jest nástupce trůnu francouzského Karel, ještě jiný princ francouzský, oba synovci císaře Karla, dva francouzští arcibiskupové, několik francouzských vévod, poslové krále anglického Eduarda III. a mnoho jiných hostů.

Císař teprvé na hod Božího Narození chtěl sněmovní jednání slavně zahájiti, a tu bylo nádhery a radovánek, nad něž po všechen střední věk slavnějších lidé nepamatovali.

Přijetí ostatních sedmi článků zlaté bully nepodléhalo žádným těžkostem, nebot týkaly se větším dílem pravidel při obřadech dvorských, jaké který kurfiršt a kníže vyznamenání míti má, co každému podle jeho důstojnosti při říšských slavnostech a jednáních činiti přísluší a věci tomu podobné. V třicátém a posledním článku nařídil císař Karel, že se synové a nástupcové světských kurfirštův, u nichž se známost německého jazyka předpokládá, od svého sedmého až do čtrnáctého roku učiti mají jazyku latinskému, vlašskému a slovanskému, aby kurfirštové budoucně, jakožto sloupové a podpory říše, se všemi národy, na které se vztahuje moc a svrchovanost svaté římské říše, se smluviti, je vyslyšeti a poznávati mohli.

Tak byl dne 25. prosince 1356. zde v Metách Karlův nový základní zákon svaté římské říše celkem přijat, stvrzen a zlatou císařskou pečetí opatřen. Každý kurfiršt a také některá města

---

*) Čti dófén.

říšská obdržela opisy toho zákona s přivěšenou zlatou bullou, a podnes se tato nejdůležitější listina bývalého římského čili Německého císařství ukazuje ve Frankfurtě nad Mohanem na radnici.*)

V Metách ujímal se také císař Karel svého svaka Jana, krále francouzského, jenž byl v bitvě u Maupertuis 19. září 1356. padl do zajetí anglického, a s veškerou svojí vážností císařskou mocně na krále Eduarda III. doléhal, aby svého soka propustil na svobodu. Eduard však kladl výminky tak těžké, že to jednání nevedlo k žádoucímu výsledku a cíli.

Z Met vyjel císař Karel dne 7. ledna 1357. do Nizozemska, a byl již 17. ledna v Maastrichtě, aby tu vyjednával v záležitosti mladšího bratra svého Václava, vévody lucemburského. Tento Václav měl za manželku Johannu, jedinou dceru a dědičku vévody Jana Brabantského a Limburského, kterýž nedávno umřel. Václav i Johanna nastoupili vládu v jeho zemích, odmítajíce jisté nároky hraběte Ludvíka Flanderského, který proto s nimi počal válku. Nežli císař do Maastrichu přijel, podaly obě válku vedoucí strany při svou na rozhodčí soud hraběte Viléma Hollanského, kterýž mezi nimi spůsobil pokoj a smíření přisoudiv Brabant i Limburk vévodě Václavovi a jeho manželce. Tak se zase rozmnožila moc domu lucemburského, a císař Karel svou švekruši, Johannu pohnul k tomu, že případ, kdyby zemřela bez potomkův, své vévodství brabantské a limburské odkázala domu lucemburskému v dědictví, ku kteréžto smlouvě stavové těch zemí v městě Brusselu své přivolení dali.

Z Maastrichtu vrátil se císař přes Cáchy, Kolín, Mohuč, Norimberk a Sulzbach do svého království a do Prahy.

Posvěcení hradu Karlova Týna a založení Karlova mostu přes Vltavu v Praze.

1357.

Asi u prostřed měsíce března vrátil se císař s císařovnou do Prahy, přivítán jsa daleko před městem ode všeho duchovenstva, panstva a měšťanstva se slávou velikou a s radostí nelíčenou.

*) Původní exemplář této zlaté bully, jenž býval někdy majetkem králův českých, chová se nyní ve státním a dvorském archivu ve Vídni.

Mezi tím, co císař meškal v říši německé byla dokončena stavba hradu Karlova Týna, která byla počata před devíti lety. Stavba tato, kterou řídil slavný mistr Matyáš z Arrasu — pokud byl živ — prováděna byla s neobyčejným důvtipem a znamenitým nákladem. Malíři a jiní umělci povolaní uměnímilovným císařem ozdobili vnitřek hradu nejznamenitějšími obrazy a malováním na stěnách a na skle, řezbami, zlatem a drahými kameny, tak že za toho času nebylo druhého hradu slavnějšího a nádhernějšího. Pyšně pohlížely jeho cimbuří, štíty, lomenice a věže přes zarostlé boky vrchův do údolí řeky Mže a žádný nepřítel nemohl na to pomýšleti, jak by mohl tehdejším válečným uměním o jeho dobytí se pokoušeti, což ovšem později když byla zavedena hrubá střelba dělová pominouti musilo.

Karel dal tento hrad vystavěti předně pro památku jména svého, za druhé, aby tu měl pevné a bezpečné útočiště, kde by se koruna, říšské klenoty, svátosti zemské a nejdůležitější listiny království českého mohly uschovati, a za třetí, aby měl místo odpočinku, kde by o samotě a nejsa od nikoho nevytrhován pobožnosti se oddávati a o blahu svých poddaných přemýšleti mohl.

Cesta v tvrdé skále vylámaná vedla k první a druhé bráně; na předhradí potom byly příbytky purkrabí, lenních rytířův a manův, kteří byli zavázáni ke službě na hradě. Císařský palác zdvihal se na hřebeně skály k polední straně obráceném, a na nejvyšším místě docela o samotě strmí podnes hlavní věž, veliká a široká, poslední to a nejbezpečnější útočiště, schránka nejsvětějších a nejdůležitějších pokladův království českého. Tři prostranné kaple mimo jednu vedlejší činily ten hrad místem posvátným, a ty se nyní zastkvěly drahocenným uměním takového spůsobu, že tehdáž kromě Italie nebylo nikde podobných svatých míst, která by se mohla honositi tak nákladnou výzdobou, a která by byla obsahovala takové množství pokladův a svatých ostatkův, tak že Čechové ještě nyní vším právem mohou se honositi, že již tehdá provozovalo se u nich takové umění.

Císařův palác na pět pater vysoký obsahuje ve třetím patře hned pod císařskými komnatami první kapli sv. Mikuláše pro rytíře a many určenou. Před císařským palácem u vnitř hradu ve zvláštním stavení v druhém patře jest kaple Nanebevzetí Panny Marie, v níž Karlovotýnský děkan s kollegiatními čtyřmi kanovníky každodenně sloužíval služby Boží a hodinky pro císaře

a jeho dvůr; při ní pak jest poboční kaple sv. Kateřiny, vlastní to domácí kaple Karlova, v níž nejčastěji sám se pobožnosti a rozjímání oddával, a jejížto stěny až po klenbu vykládány jsou českými drahými kameny. Ve hlavní věži zřizovala se tehdáž ještě královská čili korunní kaple sv. Kříže, nejskvostnější a nejposvátnější místo v celém hradě, na jehožto vyzdobení nejpřednější umělci toho času ještě až do r. 1365. pracovali.

Císař ustanovil posvěcení hradu Karlova Týna na den 27. března 1357.

K tomu dni připravena jest zakladací listina, kterou ustanovuje se nadání na děkana a čtyři kanovníky k vykonávání služeb Božích na hradě; potom zvláštní purkrabí ze stavu panského, který se slavnou přísahou musil zavázati k věrnému spravování hradu. Úřad purkrabí Karlšteinského nadán byl znamenitými statky, tak že býval nejvýnosnějším úřadem v království českém. Poněvadž pak hrad sám byl velice důležit a věci tam chované tak vzácné, byl purkrabí Karlšteinský připočten k nejpřednějším zemským úředníkům. Teprve za krále Václava IV. dostal za společníka druhého purkrabí ze stavu rytířského. Konečně zřízeno bylo dva a dvacet rytířův lenních, kteří majíce své lenní statky tady v okolí Karlova Týna musili na hradě vykonávati službu vojenskou a s dvaceti jinými many — kteří za to měli manské dvory — hrad ve dne v noci ostříhati.

Manové zastávali služby vrátných a hlásných a obcházejíce po hradbách každou hodinu do krajiny volati musili heslo své výstražné: »Dále od hradu, dále, ať tě nepotká neštěstí nenadále!«

V ustanovený den 27. března odebral se císař s císařovnou a s celým dvorem svým z Prahy na Karlův Týn, a arcibiskup Arnošt z Pardubic vykonal svěcení kaplí a celého hradu s velikými obřady a při sběhu velikého množství lidu.

Byli při té slavnosti čtyři biskupové, pět knížat a množství českých i německých pánův a hrabat, zejmena: kromě arcibiskupa Arnošta Jan Očko z Vlašimě, biskup olomoucký, Jan ze Středy, biskup litomyšlský a říšský kancléř císařský, Dětřich z Kugelweitu, biskup mindenský, Jan, biskup z Blois ve Francii, vévoda Václav Saský, kníže Bolek Falkenburský, Jan, kníže opavský — Mikuláše II. syn, — kníže Přemysl Těšínský, kníže Bolek Opolský, hrabě Purkart, purkrabí Magdeburský, Jan, jeho bratr, hrabě Jindřich Schwarzburský, hrabě Albrecht Anhaltský, z českých

pánův Lešek k Wartenberka, nejvyšší purkrabí hradu Pražského, Zbyněk Zajíc z Hasenburka, truksas a mistr královské komory, Ojíř a Litold z Landšteina a mnozí jiní, kteří všickni v císařské zakladací listině jmenováni jsou jakožto svědkové.

Císař Karel pak po plných dvacet let života svého téměř každoročně na Karlově Týně přebýval, zde v samotnosti mezi vrchy a lesy pokojné chvíle užíval, a kromě panovnických prací pilné bohoslužbě a rozjímavému životu se oddával. Tu často — zvláště v pašijový týden — zamykával se do kaple sv. Kateřiny, a od nikoho nejsa vytrhován celé dni v ní trávil, tak že mu pokrm a nápoj musili podávati děrou ve zdi.

Císař Karel dokonav jedno dílo přikročil hned k dílu druhému, které mělo neméně sloužiti k užitku a ozdobení království českého. Od roku 1342. totiž, co přívalem vody a ledu pobořen byl na řece Vltavě starý most kamenný, někdy od královny Judity, manželky krále Vladislava asi v letech 1164.—1167. vystavěný, pomáhali si Pražané mostem dřevěným, jejž často velká voda brávala, tak že již do patnáctého roku spojení obou měst Pražských bývalo nejednou zcela přerušeno. Císař Karel se tedy rozhodl, že založí nový most kamenný a velmi pevný asi na témže místě, kde stával předešlý, jen o něco málo výše, tak aby spojení Starého města s Menším městem bylo pro budoucí časy nejen pohodlné ale i pevné a trvalé.

Dílo takové uložil mistru Petrovi Parléři, staviteli při novém hlavním chrámu sv. Víta na hradě Pražském, kterýž učiniv k tomu potřebné přípravy nyní císaři oznámil, že již může býti položen základní kámen k novému mostu. I sešel tedy dne 9. července 1357. císař Karel s hradu Pražského, a na Staroměstském břehu obklopen jsa celým dvorem svým, základní kámen bezpochyby od arcibiskupa Arnošta posvěcený k novému mostu položil, a to něco výše, nežli kde předešlý most stával, jehož při břehu pozůstalého oblouku bezpochyby Křižovníci s červenou hvězdou, majíce tuto svůj špitál na blízku, k postavení nového domu použili, v kterém potom jako až podnes velmistr řádu toho bydlel. Základy pilířův starého mostu zůstaly ve vodě, kdež až podnes jsou. Stavělo se potom sice velmi pilně na tom mostě, avšak vzdor pilné práci osob při stavbě zaměstnaných nedožil se císař Karel dokončení svého mostu; to stalo se teprvé za vlády jeho syna, krále Václava IV.

Počítá pak tento most šestnáct oblouků dvojnásob do polokruhu sklenutých, maje v délce 1790 střevícův, v šířce 35 střevícův. Při tom mostě dal Karel tu blíž břehu staroměstského na hlubokých základech postaviti vysokou věž s branou a tak bohatě kamenickým dílem ozdobiti, že nebylo tehdáž v celém křesťanstvě jiné brány tak pevné a skvostné, kterouž by se jezdilo a chodilo. Na té věži na straně k Starému městu obrácené podnes

Starožitné poprsí arcibiskupa Arnošta z Pardubic v hořejších chodbách hl. chrámu sv. Víta.

spatřujeme sochy císaře Karla a jeho synův Václava a Sigmunta; druhá strana však byla v dobách pozdějších střelbou nepřátel porouchána a všech bývalých ozdob zbavena. Na malostranském konci mostu vystavěna jest podobná avšak jednodušší věž proti druhé nižší, která pochází ještě od prvních hradeb Menšího města Pražského.

Válka s vévodami bavorskými. Biskup Dětřich z Kugelweitu.

1357.

Když byla vyhlášena zlatá bulla, základní to zákon říšský, teprvé se ukázalo, kterak se již byla v Němcích zakořenila nezřízenost mysli, tak že se protivila všemu pořádku. Byloť tedy nutno pravidlům zlaté bully přemáháním odporu a mocí zbraně průchod zjednati, neboť všeliké dobro, které se beze všeho odporu uděluje, nemívá velké ceny do sebe. Nejvíce nespokojeni byli vévodové bavorští, proto že nenalezli místa ve sboru kurfirštském, ačkoliv z jejich rodu byli dva kurfirštové, totiž falckrabí na Rýně a markrabí braniborský. Hledali tedy Bavoráci jen příčinu k válce, a příčina taková brzy se jim naskytla.

Ludvík starší, bývalý markrabí braniborský, nyní vévoda bavorský a hrabě tyrolský, potom vévodové dolnobavorští Štěpán a Albrecht oblehli hrad Natternberk v dolních Bavořích, proto že se jeho pán, Petr Ecker, lenník Albrechtův, podal pod zvláštní ochranu císaře Karla. Ten se tedy dovolával pomoci u císaře, a Karel sebrav své vojsko hned po velikonoci r. 1357 z Čech do Bavor táhl. Přinutiv Bavoráky, že musili od Natternberku upustiti, postoupil až k Donaustaufu. V tom se starý Albrecht, vévoda rakouský vložil do této záležitosti za prostředníka a příměří spůsobil, načež císař položil vévodám rok do Vídně. Karel propustiv vojsko své zatím do Sulzbachu odejel potom do Porýnska, ku konci května byl ještě v Cáchách a vrátiv se v červnu do Prahy, odebral se v druhé polovici měsíce července ke schůzce knížat do Vídně. Vévodové bavorští se sice dostavili, avšak ukazujíce mysl vzpupnou i hrdou a nesmluvivše se o míru zase z Vídně odejeli.

Válka s bavorskými vévodami brzy se zas obnovila: Bavoráci znepokojovali české hranice a císař sebrav nové vojsko biskupa Dětřicha Mindenského jemu za vůdce dal a do Bavor je poslal. Biskup byl rovněž tak udatný a chytrý vůdce jako byl obratný jednatel v politických věcech, dobyl města Chouby a popleniv čast země bavorské, opět se vrátil do Čech.

Bavoráci však vpadli do české Horní Falce a plenili okolí měst Weidenu a Flossu. Tu musil zase biskup Dětřich vytáhnouti proti nim do pole a císař Karel sám odebral se za ním

a přebýval potom ke konci měsíce září v Tachově. Biskup Dětřich zahnal konečně Bavoráky až ku Staufu a tak je sevřel, že musili prositi za příměří. Tato válka vedena hyla v měsících srpnu a září 1357, i přijel potom okolo nového roku 1358. sám Albrecht, vévoda bavorskoštrubinský, k císaři do Prahy, aby ho prosil za odpuštění a konečný mír uzavřel; a to se také stalo.

Biskup Dětřich z Kugelweitu založil zatím dne 13. října 1357. Cistercianský klášter ve Skalici blíž Kouřimě a uvedl do něho mnichy z kláštera sedleckého. Císař Karel toto založení také hned dne 12. ledna následujícího roku zlatou bullou potvrdil. Stavení toho kláštera bylo znamenité, jakž podnes ještě některé zdi a pilíř z bývalého chrámu svědectví o tom vydávají; avšak klášter ten byl zničen od Husitů dříve ještě nežli byl úplně dostavěn.

Biskup Dětřich psával se z Portic*), ale častěji z Kugelweitu. Z počátku byl mnichem v klášteře sedleckém, jemuž dobrým hospodařením pomohl z bídného stavu, v němž se právě nacházel. Císař Karel slyše o jeho schopnostech odevzdal mu jeden dvůr spustlý, aby jej spravoval, a po čase jej tam nenadále s četným komonstvem právě před obědem navštívil, zakazuje si při tom, aby se pro jeho tabuli žádný domácí dobytek nezabíjel. Tu prý si kněz Dětřich dobrým nápadem z nesnází pomohl: maje stádo sviní dosti veliké dal všem sviním uši a ocásky uřezati, z těch pak dal připraviti rozmanité pokrmy pro císařskou tabuli, všecko v největší rychlosti. Císař s počátku myslil, že se nezachoval zákaz jeho, avšak uslyšev, kterak jej kněz Dětřich chytře obešel, rozesmál se srdečně císař a pochválil ho řka: »Ty zasluhuješ, bys většími věcmi vládl.« Pomohl mu potom k důstojenství biskupa mindenského a učinil jej nejvyšším správcem důchodů v celé říši německé. Nyní pak za platné služby ve válce proti Bavorům konané dal mu hrad Parkštein a město Weiden v horní Falci do života v léno. Později stal se biskup Dětřich, r. 1360, proboštem vyšehradským a nejvyšším kancléřem českým, potom i arcibiskupem magdeburským. On však nepohodl se s kapitulou tamější, a vrátil se zase do Čech k císařskému dvoru, kdež po čase umřel.

---

*) Domněnka, jako by byl pocházel z příbuzenstva pánů z Pardubic, jest naprosto bezdůvodná a nesprávná.

Jednání s Litvou. Zakládání nových hradův.

1358.

Dne 18. března 1358. porodila císařovna Anna Svídnická v Praze dceru, kteréžto při křtu dáno jméno Alžběta. Císař o tom vlastní rukou poddaným svých říší dal zprávu, aby se s ním těšili. Císařovna psala o té své radosti rozličným vznešeným osobám, a také Petrarkovi do Milána, kterýž potom potěšen tou ctí, která se jemu stala, císařovně poslal velmi pochlebnou odpověď.

V polovici května 1358. opustil Karel Čechy a zdržoval se přes celé leto v Norimberce a v Sulzbachu.

V Norimberce přišlo k němu poselstvo od velkého knížete Olgerda Litevského, dosud pohana, který žádal císaře, aby mu poslal kněze do Litvy, kteří by jej i jeho národ vyučili v křesťanské víře, že by se on i národ jeho chtěli dáti pokřtíti, žádajíce zároveň za pomoc a ochranu proti německým křižákům, Tatarům a jiným nepřátelům svým. Takové poselství Karla velmi těšilo, a vypravil potom Pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic na Litvu, kterýž pojav s sebou svých českých kněží a provázen jsa od velkého mistra křižákův německých vydal se na cestu.

Dne 20. července 1358. zemřel Albrecht II. příjmým Moudrý anebo Chromý, vévoda Rakouský, i nastoupil po něm vévodství syn jeho Rudolf IV., hrdomyslný a neupřímný zeť císaře Karla, ve spolku se svými nezletilými bratřími.

V září zdržoval se císař Karel zase v Praze, a tu dostal ku konci října zprávu od arcibiskupa Arnošta z Litvy, že si veliký kníže Olgerd sám do Vratislavě přijde pro sv. křest. Zdvihl se tedy císař na začátku prosince 1358. do Vratislavě; avšak místo knížete Olgerda přišlo tam pouze poselstvo od něho, oznamujíc císaři, že Olgerd nemůže přijíti a na křesťanskou víru se dáti dříve, dokud mu řád německých křižákův nevrátí krajin Pruských od Litvy násilím odtržených. Poněvadž však těm milým německým bojovníkům pro víru záleželo více na kusu země nežli na pokřtění národu litevského, a císař nemohl jich přinutiti, aby dobrovolně vrátili co si násilím přisvojili: sešlo se všeho dalšího jednání.

S tím poselstvím také arcibiskup Arnošt se vrátil, a již dne 13. prosince ve Vratislavě byl.

Založení Karlova mostu přes Vltavu v Praze 1357.

K tomuto roku 1358. poznamenal známý nám již kronikář Beneš z Weitmile, že císař Karel na rozličných místech v Čechách zakládal mnoho hradů, na nich pak osazoval své purkrabí, aby bděli nad pokojem a bezpečností v kraji a loupežnictví stavovali.

Pokud víme, založil císař Karel kromě Karlova Týna tyto hrady v Čechách: Karlsbad, Karlshaus, Karlsberk, Karlsfried a Karlswald. Karlsbad byl jen malý hrádek na skalce nad Teplou nedaleko vsi Obory na královském statku Loketském, založený hlavně k vůli varům v hlubokém lesním údolí. Tyto vary jsou horké prameny, jejichžto léčivá síla bezpochyby již od pradávna okolnímu obyvatelstvu známa byla; avšak teprvé císař Karel zalidnil toto místo a tak položil první základ k proslavení nynějších světoznámých Karlových Varů. O založení města samého, což se stalo r. 1370. budeme níže vypráběti obšírněji. Karlshaus, hrad od Karla vystavěný, stával nad Vltavou na královském statku hlubockém; zašel i s jménem svým, i zbyla jen ves Purkarec, pod hradem, kterou císař městečkem učinil, aby se též zvalo Karlshaus.

Karlsberk byl hrad u Kašperských Hor, od císaře Karla bezpochyby toho r. 1358. založený, a teprvé r. 1361. dostavěný. Císař kázal královskému popravci kraje prachenského, aby se přesídlil z Prachně na Karlsberk, kdež potom bylo sídlo soudu krajského. Zároveň sloužil hrad ten za ochranu blízkým zlatým horám bergreichensteinským, které právě od času Jana Lucemburského nejvíce vzkvétaly, a poněvadž si císař přál, aby města pod hrady od něho založenými také jména těchto hradů přijala, říkají Čechové od té doby Bergreichenšteinu Karlsberské, obecně však Kašperské Hory.

Hrady Karlsfried a Karlswald založil Karel v půlnočních Čechách v starém Záhošti okolo Žitavy, avšak oba již zašly.

Snahy císaře Karla o napravení mravů stavu duchovního.

(1359.)

Podobně jako mnohá knížata říšská byl se zlatou bullou Karlovou, prohlášenou v Metách dne 25. prosince 1356., nespokojen také papež Innocenc VI. Papež nesl s nelibostí jmenovitě

to, že by jemu a nástupcům jeho na stolci sv. Petra podle ustanovení této bully neměl na příště náležeti docela žádný vliv při volbě králů svaté říše římskoněmecké. A proto zanevřel na Karla i počal jeho pokořeným protivníkům v říši dopřávati sluchu. Také sňal s vévod bavorských klatbu, o jejíž odvolání se v dřívějších letech i sám císař marně přičiňoval. Nedorozumění toto bylo by málem vedlo ještě k opravdovějšímu nepřátelství mezi papežem a císařem, poněvadž císař projevil některé snahy po opravě života osob duchovních, jak o tom ihned budeme vypravovati. Ale na štěstí nedorozumění toto záhy bylo vyrovnáno a přátelství papežovo s císařem trvalo zase na dále.

Císař Karel odejel v druhé polovici měsíce února 1359. z Vratislavě do Prahy a pozdržev se tu až do konce toho měsíce odebral se někdy na počátku měsíce března přes Norimberk a Frankfurt na říšský sněm do Mohuče. Na tomto sněmě měl slyšán býti papežský legát, Filip z Kabassoly, biskup Cavaillonský, kterýž z nařízení papežského vyupomínati měl placení desátku ze všeho duchovního jmění v říši pro papežskou komoru.

Karel použil této příležitosti, aby projevil své smýšlení o tehdejších poměrech církevních. Nesl zajisté velmi těžce, že mnozí sluhové Boží oddávali se příliš světským věcem všímajíce sobě spíše všeho jiného nežli svého úřadu duchovního, tak že bývali věřícím nikoliv příkladem, nýbrž pohoršením. Již tehdy ozývali se hlasové po opravě v církvi, jimž císař sám velice byl nakloněn, ačkoli postavení jeho k mužům opravu hlásajícím nebylo vždycky stejno. Nejsmělejší krok ve smyslu opravy v církvi učinil Karel na sněmu v Mohuči, o němž právě jednáme.

Knížata říšská protivila se tomu, aby papeži byl odváděn desátek z důchodů německého duchovenstva prohlašujíce, že k placení tomu, jakožto k něčemu nikdy před tím nebývalému, nepřivolí a dodávajíce, že prý již i jinak dosti peněz se posílalo a posílá z Němec do Avignonu.

Když pak legát přece trval na tom, aby se ten desátek odváděl, tu se sám císař Karel ozval, řka k legátovi hlasem patrně popuzeným:

»Pane biskupe! proč žádá papež od duchovenstva tolik peněz, když při tom na to nehledí, aby napravil jeho mravy? Vidíš, jaký život kněží vedou; víš jak veliká jest pýcha jejich, chtivost jejich rozkošnictví a prostopášnosti!«

A takto mluvě spozoroval ve sněmovně Kuna z Falkenšteina kanovníka mohučského, kterýž býval nejlepším rotmistrem předešlého arcibskupa Jindřicha z Virneburka. Měltě na sobě skvostný plášť přes habit svůj oblečený, plný hedvábných šňůr a zlatého vyšívání. I kázal si císař tento plášť podati, a dal kanovníkovi svůj císařský šat z pouhého sukna ušitý. Vzav kanovníkův plášť na sebe řekl císař ku knížatům: »Co se vám zdá? nevyhlížím-li v tomto plášti podobnější k rytíři nežli kanovníkovi?«

Všickni se takové řeči císařově divili; nikdo zajisté by se jí nebyl nadál od císaře, který byl tak znamenitým zvelebitelem náboženství, a který stav duchovní měl v takové uctivosti. Avšak tu teprv císař přísnou řečí k arcibiskupu Gerlachovi Mohučskému a jiným duchovním knížatům ve sněmu se obrátil, a jim nařídil, aby své duchovenstvo podle pravidel zákona církevního polepšili, jeho světské obyčeje, prostopášnost, nádheru a marnivost v oděvu stavovali a k povinnostem duchovním je přidržovali, a k napomenutí svému zároveň připojil hrozbu, že všem těm duchovním, kteří by se v tom napraviti nechtěli, jejich příjmy a prebendy vezme a jich k něčemu lepšímu obrátí. Papeži byl žádaný desátek odepřen a jeho legátovi bylo s nepořízenou z Mohuče odejeti.

Císař Karel též Mohuč opustiv ubíral se z Cách; avšak ještě na cestě z Koblence psal 18. března 1359. arcibiskupovi mohučskému a všem jiným hlavám katolické církve v Němcích psaní důtklivá, aby vší silou o to se snažili, jak by kněžstvo své jak světské tak i řeholní odvrátili od světáctví, k pravému životu kněžskému přivedli, zvláště pak aby je důrazně napomenuli k plnění povinností úřadu pastýřského. Kdo by se proti příkazům jejich vzpouzel a poslušenství svého jim odpíral, toho že mají bez ohledu přísně trestati, a nedbalým důchody zastaviti až do té doby, pokud by života svého nenapravili; neboť kdo se stydí oltáři sloužiti, není prý hoden, aby od oltáře živ byl. Kdyby však vrchní pastýřové sami toho nedbali, tu že vyzve císař světská knížata, aby duchovní zboží zabavili a ve své moci drželi tak dlouho, až jak papež rozhodne, co by státi se mělo s takovým duchovním, avšak zle užívaným statkem.

Do Avignonu pak vypravil císař vyšehradského děkana Viléma, aby papeži příčiny, proč mu byl desátek z duchovního zboží v Němcích odepřen, vyložil, a zároveň témuž děkanovi

svému nařídil, aby papeži vysvětlil, že je nutno postarati se o napravení zkažených mravů osob církevních, které přece měly býti lidu svému vzorem křesťanského života. Papež Innocenc VI. přijal toto pokynutí, upustil od svých nároků na desátek ze zboží kněžského, a schválil kurfirštům horlení císařovo o kázeň v duchovenstvu zvláštním dopisem. Také císaři poslal papež Innocenc VI. dne 20. dubna 1359. zvláštní list, v němž mu sice chválu a díky vzdával za horlivost jeho o povznesení mravů duchovenstva, ale žádal ho zároveň, aby odvolal svoji pohrůžku ve příčině sequestrace či zabavení statků církevních. O něco později, dne 29. dubna vydal papež listy k arcibiskupu trevírskému, kolínskému a mohučskému, pak k biskupu brémskému, solnohradskému a jiným ještě pastýřům duchovním v říši německé, v nichž jim nařizoval, aby zapověděli duchovním účastenství v turnajích a hrách rytířských, jakož i aby se přičinili o dokonalé napravení mravů duchovenstva jim podřízeného.

Zatím však mnohá knížata, páni i konšelové měst říšských berouce sobě ze slov Karlových na sněmu v Mohuči pronesených záminku, začali rozchvacovati statky církevní a svobody i výsady stavu duchovnímu udělené skracovati a rušiti. Tak do opravdy však císař nemínil svoji pohrůžku, pročež rozhodně vystoupil proti takovému výkladu svých slov a vydal dne 13. října 1359. v Praze zlatou bullu do říše německé, v níž zapověděl všeliké uchvacování statkův a libovolné rušení svobod a výsad stavu duchovního od mocností světských. Tím byl papež, jehož se byly z počátku skutky císařovy nemile dotkly, opět dokonale usmířen a také proti řádům v říši německé — jak je byla ustanovila zlatá bulla Karlova v Norimberce dne 10. ledna 1356 a v Metách dne 25. prosince téhož roku vydaná — ničeho již nenamítal.

Jest známo, že císař Karel před lety Colovi di Rienzo horlícímu na zvrhlost mravů osob duchovních důtklivě domlouval, že souditi papeže a církev nesluší se lidem, nýbrž samému Bohu. Že však nyní tak veřejně a rozhodně vystoupil sám proti zvrhlosti kněžstva, toho příčinou nebyla nějaké okamžité nedorozumění mezi ním a papežem, ani to nebylo skutkem pouhé rozmrzelosti Karlovy. Za jeho věku totiž byla již veřejná mravnost v západních zemích velmi poklesla, a jako šlechta loupežím a veřejnému násilí uvykala a beze všeho studu je provozovala, tak i veliká část duchovenstva svým chováním nebyla jiným stavům nikterak

dobrým příkladem. Jedněm i druhým nešvarám chtěl císař Karel učiniti přítrž a — jak z celého panování jeho vidíme — uměl svým snahám dodávati potřebného důrazu.

Nákaza obou těchto stavů, která za sebou přivozovala nákazu obecného lidu, rozšířila se i do zemí koruny české. Kterak si Karel v Čechách proti loupežníkům počínal, o tom jsme již mluvili. Vizme, jak to vypadalo s kněžským stavem u nás.

Již za posledních králův z rodu Přemyslova a potom až do časův Karlových množily se napořád ještě kláštery a kostely a tím také neustále vzrůstalo jmění duchovenstva. K staročeským klášterům královského a panského založení přibyla nyní hojnost klášterův žebravých mnichův, kteří skutečně záviseli na dobrodiní obyvatelstva, žebrajíce po domích a hradech na svou výživu a všemi spůsoby z lidu těžíce.

Nebylo většího města v zemi, ve kterém by nebylo bývalo jednoho nebo dvou neb také několika klášterův tohoto druhu. Městský stav účastnil se sám v zakládání jejich a v církevních nadáních vůbec nemenší horlivostí, než jindy králové a šlechta. Tím spůsobem se počet klášterů v Čechách a na Moravě od panování Václava I. až do nastoupení Karlova zdvojnásobil. Také počet světského duchovenstva rozmnožil se v ty doby znamenitě následkem založení tolika nových vsí právem zákupním čili německým osazených jakož i rozmnožením a rozšířením měst. Za Karla počítalo se v Čechách více než 2100 farních kostelů, kdež jich zde nyní — počítajíc i Kladsko k tomu — jest jenom něco přes 1900, navzdor tomu, že jest počet obyvatelstva nyní daleko více než o třetinu větší, nežli za časův Karlových.

Jmění duchovenstva v té míře ustavičně se množilo i bylo již ohromné. Kněžské zboží záleželo ve statcích a v ročních platech na zemi a na domech zapsaných. Samo arcibiskupství pražské mělo asi devět set vesnic a města Roudnici, Rokycany, Příbram, Rožmitál, Horšův Týn, Bechyňský čili Vltavský Týn, Červenou čili Biskupskou Řečici, Štěpánov, Vyskytnou, Pelhřimov a Biskupův čili Český Brod, a z těch rovnalo se mnohé velikostí a zámožností městům královským. Konečně náleželo arcibiskupům pražským několik hradův totiž: Chýnov, Heralec, Křivsoudov, Červená Řečice, Hernštein, hrad Roudnický, Helfenburk blíže Úštěku, Supí Hora opodál bývalého pomezního hradu Chlumce a jiné. Olomoucký biskup byl lenním knížetem koruny české, a jakožto

takový vládl též ohromnými statky na Moravě, dílem i v království českém. Oba tito hodnostáři církevní obklopeni byli svými kapitolami a stkvělým dvorem úředníkův, služebníkův a manův, mezi nimiž byli i šlechticové z rodů vznešených.

Jmění duchovenstva nesloužilo však nikdy pouze církevním účelům. Vyšší místa kněžská bývala odměnou mužům, kteří zároveň získali si nějaké zásluhy, ve službách zemských a dvorských, jako byli za Karla oba hodnostáři církevní Arnošt z Pardubic a Jan Očko z Vlašimě, mužové v každém ohledu výteční, jichžto radou se Karel především ve všech činech panování svého řídil. Mimo to užívali králové čeští jmění duchovenstva také ukládáním na ně zvláštních berní kromě obecné berně zemské, a to pouze, jak se o tom usnesli na sjezdech s biskupy, kapitulami, probošty a opaty; a když byla válka, tu musilo se z klášterních a jiných statkův duchovních pro vojsko dodávati nejvíce špíže a píce, ačkoliv to za Přemysla Otakara I. bylo výslovně zakázáno prvním konkordátem uzavřeným s apoštolskou stolicí.

Arcibiskup a biskupové sloužili mimo to králi ve všech větších potřebách válečných, táhnouce s ním osobně se znamenitou mocí vojenskou, kterou chovali na svých hradech. Vyšší duchovní musili konečně i papežům zasílati peníze k rozličným účelům, nejčastěji pod záminkou potřeby na hájení svaté země; v skutečnosti však rozmnožovali jimi papežové prostředky své ku provozování nejvyšší rozhodující moci nad panovníky světskými.

Ale i při všech břemenech, na duchovenstvo od králův i papežův ukládaných, bylo jmění duchovní tehdáž již větší, nežli potřeba kázala. Hojně nadaná kněžská místa lákala k stavu duchovnímu již mnoho osob, které v sobě povolání k tomu neměly. Tučných prebend kanovnických, opatství, proboštství a podobných užívali vedle mužův aspoň v zemské a královské službě zasloužilých také lidé, kteří k ničemu nebyli, zvláště synkové panských rodin, kteří zvyklí byli hýření a všelikým smyslným rozkošem, tak že Karel vyslovil se kdysi o duchovenstvu v království českém v tato slova: »Peníze panují v nich a jsou otroci peněz; tělesnosť rozmohla se v nich.« *) Počalo to již působiti pohoršení obecnému lidu a světským stavům vůbec, že zrovna vyšší duchovenstvo větším dílem se vyhýbalo službám církevním. Špatného

*) Höfler: M. Jan Hus str. 73 v pozn. 4.

příkladu následovali potom duchovní pastýři nižšího stupně a jsouce méně pilni svého duchovního úřadu snažili se jenom o to, jak by z něho nabyli pokud možno největšího zisku. Tomu v zápětí šla všeobecná zkáza mravů.

Císař Karel již jakožto vladař za živobytí otce svého viděl pohoršlivé výstupy mezi kněžími, jichž příčinou byla jejich zištnost, a byl hned tenkráte o to pečliv, aby takové neřesti ve své zemi zamezil. V tom mu nyní věrně pomáhal výtečný Arnošt z Pardubic a jak si toho císař přál, vší mocí se vynasnažoval o napravení kázně v duchovenstvu ve svém arcibiskupství. Již r. 1349. vydal obšírné nařízení čili statuta o spořádanosti mravů kněžských, každého roku svolával kněžstvo své do sídla svého na provincialní synody, kdež ono nařízení na novo v paměť uváděl, a přísně toho dbal, aby bylo zachováváno. Arnoštova statuta o kněžském životě udržela se pak po mnohá století v platnosti.

Kromě arcibiskupa stál tehdáž po boku císařově ještě jiný věrný rádce a horlitel proti zkaženosti mravů. Byl to kněz Milič z Kroměžíře, kanovník pražský a místokancléř dvoru králova, kterýž po několika letech svých hodností se vzdal jenom proto, aby mohl kázáním proti nešvarám v lidu co nejúsilovněji působiti, jakž o tom později ještě více povíme. Musilť se pak císaři zdáti, že především německé obyvatelstvo městské potřebuje důtklivého napomínání, i obrátil tudíž pozornost svoji ku knězi Konradu Waldhauserovi, mnichu řeholních kanovníků řádu sv. Augustina, který vedle učenosti a ráznosti povahy své proslavil se ve Vídni jakožto mravokárný kazatel. Dal pak císař skrze pány z Rožmberka s tímto knězem Konradem o tom jednati, aby přišel do Prahy a duchovenstvu dal podnět k větší horlivosti pastýřské. Tento kněz Konrad skutečně asi r. 1359. odebral se do Prahy, a tu při farním chrámě u sv. Havla obdržel úřad německého kazatele. S jakým výsledkem kázal, o tom budeme ještě níže mluviti.

Stadice. Opatovický poklad.

1359.

Císař Karel velikou vážnost choval ku starodávným tradicím a vážnost tuto osvědčil mnohými skutky, z nichž o jednom právě chceme vyprávěti.

U všeho obyvatelstva království českého od nepaměti zachovala se starobylá pověst, že Přemysl Oráč, praotec královského rodu českého, jehož i sám císař Karel byl po přeslici potomkem, pocházel ze Stadic nad řekou Bělinou. Horlivý vlastenec Dalimil, jenž první sepsal kroniku českou v řeči české, trpce vytýkal králi Václavovi I., že prý dav se korunovati, počal se styděti za rod svůj, i kázal prý rozehnati obyvatele vsi Stadic a dal tu ves Němcům. Budiž si na příhodě této něco pravdy nebo ne, tolik jest jisto, že ještě na počátku 14. století, když Dalimil kroniku svoji psal, Čechové uznávali Stadice za pravou kolébku rodu Přemyslova.

Karel maje v uctivosti tuto vlasteneckou pověsť rozpomenul se na Stadice v zajímavém listu, jejž vydal ve prospěch tamějších dvou dědiců, to jest svobodných sedláků. Milostivým listem tímto jenž byl vydán v Praze dne 12. května 1359. navrátil Karel dvěma sedlákům stadickým osvobození ode všeho poddanství a ode všech daní, jakého požívali již někdy jejich předkové, kteří nenáležívali pod žádnou vrchnost toliko králi jsouce poddáni. Teprvé za panování krále Jana byli odevzdáni v poddanství panu Jindřichovi z Lipé. Poddanství toto tedy Karel nyní zrušil, vymíniv si toliko, aby jemu a jeho nástupcům, králům českým, na všecky budoucí časy každoročně dodávali k tabuli královské měřičku lískových oříšků z onoho lískového stromu, kterýž podlé národního podání od Přemysla Oráče v Stadicích vlastní rukou do země byl zasazen.*) Pole pak, na kterém Přemysl oral, když k němu Libušini poslové přišli, také si císař Karel vymínil, tak že odtud náleželo ku komoře královské.

Kronikář Hájek, jinak zcela nespolehlivý, protože české dějiny přemnohými vymyšlenými příběhy a zprávami nestydatě znešvařil, klade na tento rok 1359. jistou událost, kterou snad někdy jakožto národní pověst vypravovati slyšel. Že pak se ta pověsť našeho Karla týká, nechceme jí tuto místa odepříti, ač ji pouze za pověst považovati musíme, historické důležitosti jí nepřikládajíce.

Zajeltě prý jednou Karel pouze dvěma důvěrníky jsa provázen z Hradce Králové do blízkého Benediktinského kláštera sv.

*) Obyčej dodávati tyto oříšky ještě v minulém století byl znám; bylyť ještě r. 1723 přineseny ořechy z Přemyslova keře ku korunování Karla VI. na království české.

Vavřince v Opatovicích, kterýžto klášter daleko široko slynul bohatstvím a znamenitou výstavností. Byv s velkou úctou přijat zasedl císař ku klášterní tabuli, po obědě pak vzal si opata stranou, i zjevil mu, v jakém úmyslu tento klášter navštívil, řka:

»Slyším, že ve svém klášteře velký poklad na zlatě a stříbře chováte. Jestliže tomu tak jest, doufám, že ho přede mnou, králem a pánem vaším, ukrývati nebudete. Na to vám své císařské slovo dávám, že vám z něho ničeho nevezmu aniž dopustím, aby vám z něho to nejmenší bylo odcizeno; chci ten poklad pouze viděti.«

Opat prý se ulekl této neočekávané žádosti císařovy, a prosil ho za dovolení, aby se mohl se staršími otci a tajemníky kláštera svého poraditi, k čemuž mu Karel dal svoje svolení. Vrátil se pak opat se dvěma nejstaršími mnichy k císaři, řka k němu:

»Nejmilostivější císaři a pane! Jsi-li žádostiv, zvěděti o pokladě našeho kláštera, věz, že ovšem jest poklad u nás, a že ze všech padesáti pěti bratří, kteří v klášteře jsou, žádný o něm neví kromě nás tří, kteří zde před tebou stojíme. Když z nás tří jeden umře, jiný na jeho místě zví o tomto tajemství, musí se však pod přísným trestem zavázati, jako i my to učinili, že nikomu toho pokladu ani slovem ani znamením neukáže a nevyzradí.«

Odpověděl císař: »Připusťte mne čtvrtého k tomu tajemství, chci učiniti týž závazek, jako i vy, že toho pokladu nikomu nikdy neoznámím.«

A oni opět poradivše se řekli: »Pane náš milostivý! Jistě není náležité nám to učiniti, a také není náležité, to před tvou milostí zatajiti, protož z dvojího jedno chceme učiniti: buďto ti to místo, kde ten poklad jest, oznámíme avšak ho neukážeme, aneb ti jej ukážeme, avšak kde jest, to neoznámíme.«

I pomysliv císař řekl: »Nechť naň pohledím, dosti budu míti na tom.«

A oni řekli: »Chceš-li jej viděti, musíš se tak, jak ti oznámíme, zachovati.« Načež císař odpověděl: »Otcové milí, můj život jest v rukou vašich, co mně oznámíte, to učiním.«

Tu oni pojavše ho za ruku uvedli jej do jednoho velikého sklepu cihlami dlážděného, rozsvítili dvě veliké voskové svíce a hodili císaři mnišskou kápi obráceně přes hlavu, tak že nemohl ničeho viděti. Potom vyzdvihše několik cihel z dlažby odkryli nějakou díru do země, do níž lezli po žebříku napřed velmi hlu-

boko, a císař v kápi za nimi. A když přišli na dno, obrátili císaře několikráte v levo v pravo, aby paměť ztratil, a vedli jej nějakou štolou, prý tak daleko, jako by mohlo za dvoje hony býti. Tu vzavše s něho kápí ukázali mu velikou díru plnou kruhův bílého stříbra. Odtud vedli jej málo dále, i ukázali jemu opět díru v hlíně vybranou, a v ní zlata kruhův velmi velikých jako bez míry a váhy. Ještě jej uvedli do třetí díry, v kteréž byly rozličné zlaté kříže, pacifikaly, monstrance a kalichy s drahým kamením a jiných mnoho klenotův rozličných.

I řekl opat k císaři: »Milostivý pane náš! tyto poklady jsou tvoje, a pro tebe a tvoje budoucí se chovají; protož vezmi sobě tuto, cožkoli se ti líbí.« A on řekl: »Nedejž mi toho Pán Bůh, abych měl co vzíti z pokladův kostelních.« Odpověděl opat: »Aniž by to slušné bylo, abys měl z toho místa vyjíti a něco na památku sobě nevzíti.« I vzav jeden krásný prsten, v němž byl veliký, světlý, a nad míru drahý diamant, dal jej císaři do ruky, a on jej vděčně přijal.

Potom hned zas obrátili se, opět na císaře kápí jest vložena, a podobným spůsobem jak dolů sestoupili zase nahoru vyšli. Císař pak v kostele před velkým oltářem prý poklekl a pomodliv se řekl: »Milí otcové! z této povolnosti a že jste se ke mně věrně a právě zachovali a ten poklad ukázali, vám děkuji, a vás se ptám, mohu-li já to svým milým a věrným přátelům oznámiti, že jsem takový a tak znamenitý poklad ve svém království pod zemí viděl? Kdybych však chtěl říci, v kterém místě jest, to nevím, a na to se ptáti nechci; také jeho podruhé viděti nejsem žádostiv, a nedejž mi toho Pán Bůh, abych se měl naň potahovati.« A oni řekli: »Učiň, cožkoli tvá císařská milost ráčí, jako pán náš milostivý.« On pak se s nimi rozžehnal, a vsed na svůj kůň, zas k Hradci se obrátil.

Bezpochyby že po čase císař Karel některým svým důvěrníkům pověděl, kterak jest veliký poklad pod zemí u kláštera opatovického, a skutečně po létech pověst o tom pokladě mezi lidi přišla, a byla příčinou, že Husité opatovický klášter pobořivše a poklad hledajíce tak všechna jeho stavení rozryli, že již po nich není památky, a nyní řeka Labe teče, po tom místě, kde ten klášter stával.

Zpronevěřilost vévody Rudolfa IV. Habsburského.

1360.

V posledních letech bylo císaři bojovati s mnohými nesnázemi, které mu spůsobilo vydání zlaté bully v říši německé. Z nesnází těchto uvedli jsme již spory s vévodami bavorskými r. 1357., nedorozumění s papežem Innocencem VI. r. 1359. a nyní zase nastaly mu četné spory s vychytralým zetěm jeho Rudolfem IV.,

Starožitné poprsí kanovníka Beneše Krabice z Veitmile, kronikáře českého, v hořejších chodbách hl. chrámu sv. Víta.

vévodou rakouským, jenž po smrti otce svého vévody Albrechta Chromého († 20. července r. 1358.) stal se dědicem zemí habsburských. Mladý a ctižádostivý tento panovník mezi všemi knížaty německými, kteří brojili proti Karlovu moudrému a spravedlivému panování, nejnepoctivěji se choval k císaři, což jest tím podivnějším, považíme-li že měl Karlovu dceru Kateřinu za manželku.

Byť by Karel všecky své tajné nepříznivce v říši dobro-

diním a penězi obsypával, jakož to skutečně i učinil, přece mu té důstojnosti císařské, jakožto Čechovi, nepřáli; Rudolf pak zvláště, nemoha toho nikterak zapomenouti, že císařství již jednou bylo při rodu jeho, všech příležitostí používal, jak by mohl Karlovi škoditi a sebe povýšiti. A proto cokoliv se v říši proti Karlovi tajně ukládalo, ve všem on měl ruku svou.

Jsa puzen svojí nesmírnou ctižádostí a vida, že Karel svými skutky a podniky, jimiž Čechy ozdobil a zvelebil, dochází velikého jména, jako o závod ve svém vévodství rakouském podobná díla vyvésti se snažil, aby Karla zatemnil. I tak sbíral svaté ostatky jako Karel to činil, stavěl nový chrám sv. Štěpána ve Vídni, jako Karel Svatovítský chrám v Praze, chtěl ve Vídni založiti biskupství a r. 1365. skutečně založil i obecné učení vídeňské, které se pak vyvinovalo a zařizovalo podobným způsobem jako pražské. Císař Karel na toto jeho počínání hleděl okem nejlaskavějším, a co se dělo z ješitnosti a závistivé ctižádostivosti, to pokládal za snahu chvalitebnou vycházející ze šlechetnosti a osvícenosti rozumu. Proto také Rudolf svého vznešeného tchána vždy tak snadno na sebe udobřil a smířil, když by byl za tolikeré zpronevěření, nevděk a jiná provinění trestů měl očekávati.

Dosáhnuv smrtí otcovou samostatnosti a uvázav se v dědičné země své pojal Rudolf úmysl založiti si vlastní uvnitř i na venek naprosto neodvislý stát. Avšak jak měl záměr tento uvésti ve skutek? — Rudolf nebyl v této příčině dlouho na rozpacích a sáhl k prostředku ve středním věku tak hojně užívanému — užil padělaných listin.

V zimě roku 1358. a 1359. zhotoveny byly v kanceláři Rudolfově ony listy, které všeobecně známy jsou jménem rodových privilegií rakouských.*) Privilegií těch jest celkem pět:

1. Privilegium krále Jindřicha VI. dané dne 4. října 1058, jímž se markrabí rakouskému Arnoštovi dvě doslovně uvedená privilegia starořímských císařů Julia Caesara a Nerona potvrzují a nové svobody propůjčují.

2. Privilegium císaře Fridricha I. dané dne 17. září 1156., jímž se markrabství rakouské a marka nad Enží od Bavor odlou-

---

*) O čase, kdy privilegia ta povstala, pojednal obšírně Wattenbach v Archivu pro rak. děj. svazek VIII. str. 79. až 107. Kromě toho jest o předmětu tomto celá řada pojednání.

čená povyšuje na vévodství, jehož vladařům se zároveň udělují veliká práva.

3. Privilegium císaře Jindřicha VI. dané dne 24. srpna r. 1228, které dosavadní práva vévod rakouských potvrzuje poskytujíc jim nových svobod.

4. List císaře Fridricha II. daný v červnu r. 1245, jenž obsahuje potvrzení uvedeného již privilegia císaře Fridricha I. a zároveň rozšiřuje dosavadní práva vévod rakouských. A konečně

5. Krále Rudolfa I. list potvrzovací na všecka předešlá privilegia, jenž jest dán dne 11. června r. 1283.

Někdy ku konci dubna r. 1359. vypravil se vévoda Rudolf s bratrem svým Fridrichem do Prahy k císaři Karlovi bezpochyby k vůli tomu, aby od něho dosáhl potvrzení svých privilegií, jež jsme právě uvedli. Také není pravdě nepodobno, že Rudolf podnikl tuto cestu poslušen jsa rozkazu císařova, jenž jej byl dne 4. dubna vyzval, aby ve čtrnácti dnech po velikonocích dostavil se k němu. Zároveň na tutéž dobu obesláni byli k císaři zástupcové některých měst říšských, aby před císařem urovnali svůj spor.

O čem se při této schůzi jednalo, není nám povědomo, velice však se podobá pravdě, že vévoda při této příležitosti žádal o potvrzení svých privilegií. Poněvadž pak asi tušil, že stěží dá se císař pohnouti k tomu, aby tak veliká práva potvrdil, zosnoval si Rudolf již dříve vhodný plán k dosažení svého cíle. Použiv totiž se schytralou obratností — která mu získala příjmí Lstivého — tehdejších neshod císařových s papežem Innocencem VI. vzniklých k vůli některým ustanovením zlaté bully z r. 1356, dal mu zprávu o domnělém spiknutí některých knížat volenců, zejména Gerlacha, arcibiskupa mohučského a Viléma, arcibiskupa kolínského, kteří nikoliv bez vědomí dvoru avignonského prý zasazovali se o volbu nového krále římského. Jakožto kandidáta jejich označil Rudolf krále uherského Ludvíka.

Avšak Karel vzdor tomu, že v nastávajícím nebezpečenství — o jehož bezpodstatnosti se nemohl ihned přesvědčiti — bylo by mu přátelství a pomoc vévody rakouského bývalo velmi prospěšno, váhal potvrditi privilegia, která obsahovala tak veliké ztenčení císařské moci bez toho již valně seslabené. Váhal pak tím spíše, poněvadž v něm privilegia císaře Julia Caesara a Nerona byla vzbudila, nedůvěru a vážné pochybnosti o své pravosti. Požádal tudíž zvláštním dopisem přítele svého Petrarku, tehdy snad nej-

znamenitějšího znalce římské starobylosti, o úsudek a radu v té věci. Nežli by došla odpověď Petrarkova nemínil císař popřáti Rudolfovi ze svobod v privilegiích obsažených ničeho.

Sklamán jsa ve svých nadějích a nedosáhnuv od císaře ani propůjčení zemí svých v léno vzal sobě Rudolf bezpochyby z nebezpečného moru — který tehdy zuřil po Čechách, na Moravě i v Polsku — záminku k odchodu z Prahy, kterou opustil tuším již dne 5. května.

Avšak vévoda nemínil se tak lehko vzdáti svých úmyslů a snah po neodvislosti vévodství rakouského od říše. A důkazem toho, že nepřestane domáhati se uznání svých privilegií, byly nové, nikdy před tím neslýchané tituly, které si na základě těchto padělaných listin počal dávati. Počalť se za nedlouho po svém návratu z Prahy nazývati »arcivévodou palatinem«*) v Rakousích a »nejvyšším lovčím svaté římské říše.« Tento druhý titul příslušel mu prý odtud, že byl pánem Korutan, jejichž vladařové prý od té doby, co byla země tato povýšena na vévodství, zastávali tento říšský úřad. Avšak poněvadž při udělování Korutan v léno nenacházíme nějaké vzmínky o takové dědičné hodnosti říšské a poněvadž žádný z vévod korutanských takového tilulu nikdy před Rudolfem neužíval, i — což nad to jest — poněvadž víme, že r. 1356. nejvyšším lovčím říšským byl markrabí míšenský**), sluší pokládati uvedený tiťul za hříčku Rudolfovy marnivé ctižádosti.

Chtěje pak naznačiti, že jest přece v říši prvním po císaři — byť i nebyla jeho privilegia uznána, napodobil císaře i ve svých listinách, které mají v mnohém ráz císařských diplomů. Také pečeťmi svými dával na jevo, že stojí výše, nežli jiná knížata říšská a užíval na nich také titulů výše uvedených. Pečeti Rudolfovy překvapují nádherným provedením svým.***) Nemohouce se zde rozepisovati o všech jeho pečetích povšimneme sobě toliko té, která byla také jednou z příčin prvního sporu císaře Karla s ním.

---

*) Palatinus archidux, Pfalz-Erzherzog. Tím titulem bylo vlastně řečeno, že se pokládá za stejně důstojna s kurfiršty, jimž takový titul příslušel. (Viz Pfeffinger Vitriarii inst. iur. publ. II., 16.)

**) Viz Beneše z Weitmile Kron. v Emlerových Pram. děj. čes. IV. 556.

***) O pečetích Rudolfových obšírně pojednal von Sava v Mitth. d. k. k. Central-Comm. r. 1867. str. 171—179.

Jesti to Rudolfova veliká pečeť majestátní. Na přední straně její spatřuje se vévoda an sedí v plném odění na koni v pravo *) jsa obrácen. V levé ruce drží štít se znakem rakouským, kdežto v pravici třímá korouhev se štýrským pardalem. Na pokryvce koně spatřují se znaky korutanský, habsburský a pfirtský. Na zadní straně jest vyobrazen vévoda pod baldachýnem jakožto nejvyšší lovčí říšský stoje na dvou ležících jelenech. V ruce drží žezlo a na hlavě má korunu královskou, k jejímuž užívání mu dávala právo podvržená privilegia z r. 1228 a 1245. Po obou stranách hlavy spatřují se znaky Rakous, z nichž v levo položený štít s pěti orlicemi tuto vůbec poprvé se vyskytuje.

Celé pole pečeti ozdobeno jest gotickými oblouky a výklenky, v nichž se spatřují znaky jednotlivých zemí a zboží habsburských. Jakož pak celá tato pečeť jest zhotovena na základě práv vyslovených v podvržených privilegiích, tak zvláště nápis na zevnějším okraji obsahuje dokonce výslovné odvolání se k privilegiím řečeným, v nichž se země rakouská nazývá »štítem a srdcem sv. říše římské«.**)

Kdo by všecky formality právě vytčené a jiné jim podobné chtěl pokládati za pouhé neškodné hříčky, jež nemají hlubšího významu, velice by se mýlil. Sluší je zajisté nejen dle názorův, nýbrž i dle skutečných poměrův tehdejších pokládati za vyjádření jistých nárokův a snah vévodových, které nemohly býti Karlovi tím spíše lhostejny, poněvadž týkaly se říše i jeho jakožto císaře německého.

Hleděl-li Karel k Rudolfovi s jakousi nedůvěrou již pro to, že si osoboval různé tituly, k nimž neměl práva měl k takové nedůvěře tím větší příčinu, když si Rudolf najednou počal na všech stranách zjednávati spojence.

Byltˇ Rudolf dne 2. srpna r. 1359. s králem uherským Ludvíkem obnovil v Prešpurku všecky smlouvy, které byly mezi Uhrami a Rakousy uzavřeny za živobytí zesnulého Albrechta II.

---

*) Ve smyslu heraldickém.

**) Nápis ten zní:

* IMPERII * SCVTUM * FERTVRQ(VE) * COR * AVSTRIA * TVTVM * PRIM(VS) * FRIDER(ICVS) * TESTATUR * CESAR * AVGV(STVS) *

Srovnej s tím slova privilegia většího: ... »terram Austrie, que clipeus et cor sacri Romani imperii esse dinoscitur. (Viz Wattenbach: Die österr. Freiheitsbriefe v Arch. f. österr. Geschq. VIII. str. 112.)

Sotva, že si byl získal přátelství tohoto mocného souseda, spěchal vévoda Rudolf do Solnohradu, kdež dne 17. srpna vešel s vévody bavorskými, kteří byli jeho přičiněním nedávno zbaveni klatby papežské, v branný spolek proti každému vyjímaje říši německou krále uherského Ludvíka a jeho bratrovce Jana, vévodu slavonského. Avšak ani nyní necítil se Rudolf ještě dosti silným, pročež odebrav se do Švábska hledal i tam spojence. Dne 26. září 1359. podařilo se mu v Šafhúsách s nejmocnějšími hrabaty švábskými Eberhardem a Oldřichem z Wirtemberka smluviti spolek branný na osm let od sv. Martina (11. listopadu) nejblíže příštího. Ze zápisu o uzavření spolku tohoto vydaného zřejmě lze poznati, že Rudolf toužil též po tom, aby se stal římským králem. Ačkoliv pak se v listině samé mluví o možném uskutečnění touhy té teprvé po smrti Karlově, přece mohl se císař domnívati, že by Rudolf chtěl dosíci koruny ještě za jeho života, a mohl domněnku takovou pojati tím spíše, poněvadž nedlouho před tím — v létě téhož roku 1359. — proslýchalo se o Rudolfovi, že chce dáti se voliti za krále římského.*)

Následkem takového jednání Rudolfova bylo zcela přirozeno, že upadl u Karla v nemilost, které mírumilovný císař dal — aspoň prozatím — výraz tím, že mu odňal hodnost zemského opravce v Elsasích a svěřil úřad ten Burchardovi, purkrabí magdeburskému.

Ale ani tímto dosti výmluvným znamením císařské nelibosti nedal se Rudolf másti ve svých předsevzetích, nýbrž uzavřel dne 3. května 1360 prostřednictvím svého hejtmana v zemích venkovských, Friedricha z Tecku s hrabětem Amadeem Savojským nový spolek na patnácte let od svátku narození sv. Jana Křtitele nejblíže příštího pořád sběhlých.

Karel nicméně vzdor tomu všemu chtěl se svým zetěm vyrovnati se pokojně. I sešed se v první polovici měsíce května r. 1360. osobně s králem uherským Ludvíkem v Trnavě (na severovýchod od Prešpurka) a obnoviv s ním dávné své spojení přátelské ustanovil jej rozsudím mezi sebou a Rudolfem, jenž se touž dobou také dostavil do Trnavy.

*) Srovn. list Rudolfův (orig. v česk. archiu korunním) daný dne 20. července 1359, kde Rudolf ujišťuje, že psaní od biskupa frisinského Karlovi poslané bylo podvrženo. Viz též: Palacký Děje nár. česk. II., 2 str. 160 pozn. 235. a Huber Rudolf IV. str. 184., reg. č. 118.

[illegible]

privilegi... [illegible]

byl [illegible]

ne-li [illegible]

[illegible]

toliko [illegible]

obava naprosto [illegible]

obnovení nároků [illegible]

tvrzení listu [illegible]

str. 567. — Reg. [illegible]

na poplatnost Pruska [illegible]

str. 99. pozn. 150.

mnělá privilegia jeho zaručovala. Naproti tomu císař, který již dříve byl pojal pochybnosti o pravosti aspoň některých privilegií Rudolfových, nedávno — v březnu téhož roku — došlým listem Petrarkovým v podezření svém ještě jsa utvrzen*), nemohl se odhodlati k tomu, aby požadavku Rudolfovu vyhověl.

Konečně však diplomatická obratnost Karlova přece našla cestu, jak by se šťastně mohl vyhnouti úskalí, o které rozbiti se hrozila shoda právě s takovými nesnázemi docílená. Rozhodnul se totiž, že propůjčí Rudolfovi země rakouské i ostatní jeho državy v léno od říše v Seefeldu**), kteréžto zboží jsouc říšským lénem purkrabí norimberských mohlo tak dobře býti pokládáno za půdu říšskou jako rakouskou, a kde již před tím dne 5. června 1348, byly vévodě Albrechtovi II. jeho země propůjčeny v léno. Takovýmto spůsobem bylo sice hrozící rozdvojení mezi císařem a jeho zetěm odstraněno, ale o věci samé — totiž o právech vévod rakouských — nebylo docíleno konečného rozhodnutí.

Rudolf domnívaje se tuším, že ustanovení jeho privilegia jest učiněno zadost, odebral se s bratry svými Fridrichem, Albrechtem a Leopoldem do Seefeldu, kamž i Karel dne 20. května přibyv ze Znojma udělil nazejtří po svém příjezdu (dne 21. května 1360.) vévodům rakouským v léno země jejich totiž: vévodství rakouské, štýrské a korutanské, dále Krajinu, marku vindickou a Pordenone i jiné državy, které byli zdědili po předcích svých v Elsasích a Švábích nevyjímajíc ani ona manství, která byla někdy otci jejich vévodě Albrechtovi II. a bratru jeho Ottě propůjčena od císaře Ludvíka Bavora. Ačkoli všecka nařízení Ludvíka Bavora byla pokládána za neplatná, nemělo to býti vévodům rakouským nikterak na škodu, neboť nyní je sám Karel na důkaz své zvláštní přízně potvrdil v držení lén oněch.

Při této příležitosti se Karel zároveň zavázal, kdyby Rudolf zemřel, že bez odkladu všecky země a državy výše uvedené propůjčí jeho dědicům v léno.

Propůjčení léna v Seefeldu dálo se sice slavně, avšak nikoliv s takovou okázalostí jak toho žádala domnělá privilegia rodu

---

*) Petrarka v listě svém (uveřejněném v P. Lambeccii Comment. lib. II. str. 885—892.) prohlásil listiny C. Julia Caesara a Nerona za nesmyslný padělek.

**) Hrad tento leží nedaleko hranic moravskorakouských západně od Lavy.

habsburského, která ustanovovala, že obřad propůjčení léna má se díti takovým způsobem, že vévoda přijímá země své nikoliv — jako ostatní knížata říšská — kleče a s obnaženou hlavou, nýbrž jako kurfirštové dle ustanovení zlaté bully z r. 1356, totiž sedě na koni, oděn jsa v roucho vévodské, v ruce třímaje žezlo a na hlavě maje klobouk vévodský ozdobený korunou královskou s křížkem. A kdežto jiná knížata říšská musila za propůjčení léna odváděti pro dvorské služebnictvo poplatek šedesáti tří a čtvrt hřivny stříbra, měli vévodové rakouští — dle svých padělaných privilegií — i v této věci požívati téže výhody, jaké poskytovala zlatá bulla kurfirštům*), měli totiž poplatku takového býti prosti.

Císař neuznávaje pravosti Rudolfových privilegií neužil těchto obřadů při udílení léna; přece však se dal pohnouti aspoň k prohlášení, že opomenutí některých obřadův při této příležitosti nemá býti Rudolfovi ani jeho bratřím a dědicům k nějaké škodě.

Vévoda Rudolf zamýšleje využitkovati povolnosti císařovy co nejvíce, vytasil se u příležitosti propůjčení léna s nepravým listem Markéty řečené Maultaš daným dne 5. září 1359, v němž Markéta přímo žádala císaře, by Rudolfovi udělil Tyroly ještě za života jejího v léno. Ale Karel — buď že Rudolfovi nedůvěřoval, buď že snad sám chtěl hrabství tyrolské po vymření dosavadních jeho vladařův opět zjednati rodu svému — nevyhověl přání vévodovu, ano dal si od něho zvláštním listem potvrditi, že mu hrabství tyrolského a burgundského ani žádného jiného panství, které v zápisu císařském není výslovně uvedeno, nepropůjčil ani nechtěl propůjčiti v léno.

Tak tedy byly první spory mezi Rudolfem a císařem Karlem aspoň poněkud utišeny a lepší poměry mezi oběma spříbuzněnými rody panovnickými zjednány aspoň na některý čas.

Další styky císařovy s vévodou Rudolfem.
1360—1361.

Smírem trnavským a úmluvami seefeldskými nepřiblížil se Rudolf takořka ani o krok k cíli svých odvážných snah po samostatném panství v zemích svých. Ze všech těch úmyslův, které již od samého počátku vlády svojí usiloval všemi možnými pro-

*) Ustanovení toto obsaženo v 29. hlavě zlaté bully Karla IV. z r. 1356.

středky provésti, nestal se posud ani jediný — třeba jen z části — skutkem. Ani nejdůležitější věc, totiž potvrzení domnělých privilegií rodu rakouského, nebyla vyřízena k spokojenosti Rudolfově. Císař byl sice — jak již dříve bylo pověděno — vévodovi učinil ústupek jakýsi ve příčině některých předpisův o slavnostním udělení léna, které byly v privilegiích řečených obsaženy, prohlásiv, že opomenutí slavnostních obřadův nemá býti Rudolfovi ani jeho bratřím a potomkům k nijaké újmě. Ale sotva dalo se očekávati, že Rudolf na tom přestana nebude již na dále usilovati o potvrzení svých podvržených privilegií, právě naopak; poněvadž se Rudolf nehodlal vzdáti naděje na uskutečnění svých snah po nezávislosti državů rodu habsburského od říše, bylo lze předvídati, že shoda s císařem nebude míti dlouhého trvání.

A skutečně, sotva uplynul měsíc od smíru s císařem, uzavřel vévoda ve Vídni dne 23. června 1360. s hrabětem Rudolfem z Montfortu a Feldkirchu, jemuž náležela větší část nynějšího Vorarlberka, nový spolek branný proti každému vyjímaje Ludvíka, krále uherského, Ludvíka, markrabí braniborského, dále vévodu lothrinského, Amadea, hraběte savojského, hrabata Eberharda a Oldřicha z Wirtemberka, pak říšská města Basilej, Curich a Solothurn. Kromě toho byla vyňata i říše, ale nikoli císař, proti němuž byl spolek vlastně uzavřen.

Císař, jenž — jak se podobá — teprvé po míru trnavském zvěděl o spolku Rudolfově s hrabaty z Wirtemberka*) nabyl přesvědčení, že dosavadní smířlivé jednání s Rudolfem jest marno, poněvadž vévoda v úkladech svých neustával, uzavíraje stále nové spolky, které zřejmě byly namířeny proti osobě jeho. Proto se Karel konečně rozhodl, že nyní proti rejdům takovým vystoupí s veškerou rozhodností.

Proti Rudolfovi samotnému nechtěl však císař dosud přímo zakročiti, zvláště když se mu naskytla vítaná a vhodná příležitost pokořiti jeho nejmocnější spojence hrabata wirtemberská.

Příležitosti takové poskytla císaři hrabata sama, stavše se rušením zemského míru v Elsasích a Švábích odpovědnými škůdci a nepřátely říše. Karel s nimi sice začal vyjednávati, když však

*) Tak aspoň možno se domnívati ze slov Beneše z Weitmile (Emler Prameny IV., str. 527), jenž spolek Rudolfův s hrabaty z Wirtemberka ze dne 26. září 1359. výslovně udává za příčinu tažení Karlova proti hrabatům řečeným.

se vzpírali dáti náhradu ze škod spůsobených říšským městům švábským, vyhlášena proti nim říšská válka. Města říšská pak ihned obdržela vyzvání, by ve čtrnácti dnech po svatém Jakubě — do 8. srpna — vytáhla s pomocným vojskem, kam by jim falckrabí rýnský nařídil.

Karel obávaje se, že Rudolf v nastávající válce nebude chovati se nečinně, nýbrž že zároveň se svým spojencem králem uherským vypraví se do pole, snažil se přiměti Ludvíka k tomu, aby se všelikého účastenství v této válce zdržel. To podařilo se mu dosti snadno prostřednictvím Ludvíkova ujce Kazimíra, krále polského, kterého si byl naklonil Karel tím, že dne 26. července 1360. znova odřekl se v jeho prospěch vrchního panství nad polskými knížectvími Plockem a Mazovší*) slíbiv mu zároveň, že nikdy nechce u papeže zasazovati se o to, aby vratislavské biskupství bylo odloučeno od diecése hnězdenské a přiděleno arcibiskupu pražskému.

Tím byla síla vévody Rudolfa ochromena v tak značné míře, že se ani neodvážil poslati hrabatům wirtemberským ozbrojenou posilu z Rakous, ač ovšem správce habsburských zemí venkovských Fridrich z Tecku postavil se se svými zástupy do řad wirtemberských.

Nemaje se tudíž od východu čeho obávati vypravil se Karel někdy kolem svátku Na nebe vzetí Panny Marie z Norimberka proti oběma hrabatům s říšským vojskem, kterému velel falckrabí rýnský Ruprecht. Kromě toho přišlo i pomocné vojsko z Čech čítající asi dva tisíce mužů, které vedl mistr královské komory české Zbyněk Zajíc z Hasenburka.

Hrabata nemohouce přesile takové dlouho odporovati, po krátkém obležení některých svých hradův a měst dala se do vyjednávání, tak že již dne 31. srpna uzavřen byl u Schorndorfu mír, v němž císař přijal na milost také všecky jejich spojence vyjímaje vévodu Rudolfa, který měl sám zvláště ucházeti se o milost císařskou.

Rudolf mezi tím pozoroval průběh událostí z Mnichova.

*) Obě vévodství byla přiřknuta koruně české mírem trenčínským dne 24. srpna 1335. (Ludewig: Rell. Mss. 585. a 600. — Sommersberg I., 774.) — a vrácena byla Kazimírovi při smlouvách o sňatek Karla s Annou Svídnickou v Budíně dne 27. května 1353. (Balbín Miscell. VIII., 45). tak že nové toto postoupení jejich bylo věcí čistě formalní.

Smíme-li věřiti některým zprávám, nevyčkal ani, jak se boj rozhodne, nýbrž ještě před jeho skončením počal se ucházeti o císařovo odpuštění.

Jakmile pak došla zpráva, že odbojná hrabata složila zbraně, spěchal Rudolf k císaři, kterého zastihl na počátku měsíce září v táboře u Esslinka. Císař byl k odpuštění ochotnější nežli by vévoda byl mohl doufati*). Dne 5. září 1360. bylo vyjednávání vévodovo s Karlem o mír skončeno a vzájemné podmínky stvrzeny několika zápisy.

Především Rudolf vyznal, že titul »arcivévody palatina« a »vévody švábského i elsasského« osoboval sobě neprávem, poněvadž neměl na Falcko nijakých oprávněných nárokův a také nebyl vévodou ve Švábsku ani v Elsasích. Zároveň pak uposlechnuv otcovského napomenutí císařova, jemuž se zavázal k poslušnosti, vzdal se řečených titulův úplně. Kromě toho slíbil, že všecky svoje pečeti, na nichž spatřovaly se tituly výše uvedené, zničí nejdéle do vánoc nejblíže příštích a že na příště bude užívati toliko takových pečetí, jaké míval jeho otec a jiní předkové.

Potom znova utvrzeny smlouvy trnavské, Rudolf totiž opětně odřekl se nejen pro sebe, nýbrž i pro bratry své všech nárokův na království české, markrabství moravské, knížectví polská, Sulzbach a vůbec na všecky državy, které koruně české tehdy v říši náležely. Zároveň pak vzdal se všech práv, kterých byl sňatkem s Kateřinou, dcerou císařovou nabyl; ale zemřel-li by císař nebo bratr jeho Jan Jindřich, markrabí moravský a vůbec všichni mužští členové rodu lucemburského bez mužských dědicův, měly země koruny české připadnouti domu habsburskému**).

Dále pak se vévoda zavázal slavnou přísahou, že pro příště ani císaře ani bratra jeho markrabí Jana Jindřicha a vůbec nikoho z jejich potomkův a dědiců nechce obtěžovati a znepokojovati ať si tajným, ať veřejným ucházením se o práva k zemím jejich. Listiny, kterých by se mohl k nárokům svým dovolávati, slíbil

---

*) Císař přičítal chování Rudolfovo jeho nerozvážnosti mladické a nebo špatným jeho rádcům, jak o tom svědčí list jeho několik dní po smíru s Rudolfem poslaný králi uherskému Ludvíkovi. (Viz Glafey: Anecd. str. 641.).

**) Tímto článkem zrušeno, neb aspoň obmezeno bylo ustanovení sedmé hlavy zlaté bully Karlovy (vydané r. 1356,), kdež dávalo se stavům českým právo, že po vymření mužského potomstva rodu královského mají toho plnou vůli a svobodu zvoliti si nového krále.

vydati. Naproti tomu zase Karel společně s bratrem svým prohlásil, že nikdy nemíní ucházeti se o vévodství rakouské, štýrské a korutanské ani o Krajinu, marku vindickou a Pordenone.

Když byly takto příčiny dosavadních sporův odstraněny, snažil se císař Karel, aby Rudolfa blíže k sobě připoutal a proto uzavřel s ním společně s bratrem svým Janem Jindřichem spolek ku vzájemné obraně, jenž však vztahoval se toliko na země koruny české a na východní državy rodu habsburského. Nebyl tudíž císař povinen pomáhati Rudolfovi k obraně zemí venkovských a rovněž tak zase vévoda nebyl zavázán přispěti na pomoc vévodství lucemburskému, limburskému a brabantskému. Poněvadž však spolek takový — aspoň pro přítomnost — neměl pro Rudolfa veliké ceny, povolil císař prosbám jeho a na důkaz náklonnosti a lásky své k němu vzal jej ve zvláštní svoji a říšskou ochranu slíbiv mu pomoc proti každému, kdo by jej chtěl na právech a statcích jeho v Elsasích a Švábích jakýmkoliv spůsobem skracovati. Nad to pak mu dovolil svými zeměmi svobodně táhnouti s vojskem proti komukoli vyjímaje krále uherského Ludvíka a polského Kazimíra, s nimiž byl císař již dříve uzavřel zvláštní smlouvy ku vzájemné obraně.

Z toho přátelského poměru obou panovníků měli míti prospěch i jejich poddaní. K tomu směřovala smlouva, kterou císař a bratr jeho Jan Jindřich uzavřeli s Rudolfem, slíbivše v zemích svých dbáti o bezpečnost rakouských poddaných a rovněž i Rudolf slíbil, že bude v zemích svých chrániti příslušníky koruny české. Duchovním i světským osobám, šlechticům i měšťanům zaručena úplná bezpečnost osoby i majetku. Prohřešil-li by se kdo nějak proti nim, měl býti stíhán a potrestán jako lupič a rušitel veřejného pokoje a pořádku. Smlouva tato byla zvláště výhodna pro kupce, zaručujíc jim svobodný průchod zeměmi obou panovníkův a chráníc je zvláště proti všelikému obtěžování novými a nebývalými dávkami a poplatky.

Aby pak v budoucnosti nebyly všecky tyto smlouvy porušeny markrabím Janem Jindřichem, který nepřivěsil k nim své pečeti nemaje jí s sebou, slíbil císař zeti svému, že i Jan všecky zápisy o smlouvách těch vyhotovené potvrdí nejdéle do příštích svátků vánočních přivěšením své pečeti.

Oprávněnější byla obava, že Rudolf sám poruší uzavřené smlouvy, pročež císař chtěje předejíti novým rozbrojům vyžádal

si od vévody písemné potvrzení, že za dodržení všech smluv výše uvedených ručiti mají všichni rakouští pánové.

Smířiv se s císařem, odebral se vévoda Rudolf zase do Mnichova k příteli svému Ludvíku, markrabí braniborskému a pobyv tam několik dní navštívil své země venkovské.

S jakými asi pocity odcházel Rudolf z tábora císařova u Esslink, snadno uhodneme. Byl si zajisté dobře vědom toho, že všecky jeho naděje na nezávislost zemí rakouských od říše i od císaře jsou, ne-li naprosto, tož aspoň z většího dílu zničeny, neboť vzdav se titulu »arcivévody palatina« a prohlásiv, že ho byl neprávem užíval, uznal také nepřímo aspoň částečnou neplatnost svých privilegií. Císař byl sice prohlásil, že některé ústupky, které byl vévoda říši a jemu ze zvláštní úcty a přátelské lásky učinil, nemají vladařům rakouským ani nyní ani v budoucnosti býti ke škodě jejich starých práv. Avšak prohlášení takové mohlo Rudolfovi poskytnouti velmi málo útěchy, když přece nepopíratelná skutečnost ukazovala, že sám přiznal se k neoprávněnosti některých svých domnělých svobod.

Kdo by se tudíž divil, že Rudolf nemohl se odhodlati k tomu, by rázem zanechal svých záměrův a že i po úmluvách esslinských vedl sobě vždy ještě tak, že byla patrna touha jeho po znamenitějším postavení k říši, než jaké zaujímala ostatní knížata říšská.

Císaře nelibě dotýkalo se takové chování jeho zetě, tak že se odhodlal okamžitě proti tomu zakročiti. I vyzval tudíž vévodu, by se k němu dostavil o sv. Martině. Rudolf uposlechnuv rozkazu císařova skutečně s manželkou svojí Kateřinou a se svými třemi bratry přišel v listopadu 1360. do Norimberka*) a tu císař přátelsky jej přijav, »poučil jej o některých věcech, které se na říšského knížete sluší**).«

Poněvadž pak vévoda slíbil u přítomnosti mnoha knížat říšských, že hodlá věrně dodržeti všecko, k čemu se byl císaři úmluvami v Esslinku a před tím v Trnavě uzavřenými zavázal, snažil se Karel všelikým spůsobem osvědčiti mu svoji přízeň a náklonnost, pokud to ovšem bylo možno bez porušení povinností

*) Z listin Rudolfových vysvítá, že byl v Norimberce jistě dne 27. listopadu 1360., ale jest zcela dobře možno, že tam přišel již o sv. Martině. — Císař byl v Norimberce od 16. října, toliko 10. listopadu byl v Laufu záp. od Norimberka.

**) Heinr. de Diessenhov. (ap. Böhmer Fontes IV.) str. 120.

panovnických. Především dav se pohnouti prosbami Rudolfovými přijal dne 13. prosince vévodu Fridricha z Tecku, správce habsburských zemí venkovských opět na milost vrátiv mu důchody a úřady, které byl někdy měl od říše v Augšpurku, Hagenově, Nördlingách a Kemptenu, a které mu byly po bitvě u Schorndorfu odňaty, poněvadž se byl súčastnil odboje hrabat wirtemberských proti říši. Aby aspoň poněkud vyhověl Rudolfově snaze po vynikajícím postavení mezi knížaty říšskými, uvádí ho císař mezi svědky ve svých listinách tehdy v Norimberce vydaných na prvním místě po kurfirštovi saském.

Větší cenu nežli tato formalita mělo potvrzení práva vévodům rakouským již císařem Fridrichem I. uděleného, že totiž smějí chovati v zemi své židy. Právo takové přinášelo knížatům znamenité důchody peněžité, neboť židé — s nimiž se často velmi nemilosrdně nakládalo — musili za ochranu vladařem jim poskytovanou odváděti veliké poplatky a dávky, které na nich bývaly druhdy zcela libovolně vymáhány. Císař potvrdiv Rudolfovi staré jeho právo chovati židy — a to nejen v zemích rakouských, nýbrž i v državách elsasských a švábských — odevzdal mu je v léno jako kteroukoliv jinou věc.

Aby pak ani císař ani jeho zeť nebyl v právu tomto a plynoucích z něho důchodech zkracován, zavázali se vzájemně, že jeden bez povolení a vědomí druhého nepřijme do své ochrany židy, kteří by se z jejich zemí vystěhovali. K závazku tomu přistoupil také bratr císařův Jan Jindřich, markrabí moravský.

Císař nejsa milovníkem zbytečných sporův a svárů upřímně snažil se o to, aby o všech věcech, které by někdy mohly zavdati příčinu k nedorozumění mezi ním a zetěm jeho, bylo docíleno již nyní přátelského dohodnutí. Z té příčiny slíbil spolu s bratrem svým Janem Jindřichem, že ani oni, ani potomci jejich nemíní poddané a lenníky vévod rakouských bez jejich svolení přijímati do svých služeb a nebo bráti je v ochranu proti řečeným vévodům. Podobný slib učinil i Rudolf o poddaných koruny české. A jako by tento vzájemný slib nebyl dostatečnou zárukou dobré shody mezi oběma sousedy, uzavřena byla nová smlouva, kterou se císař a bratr jeho s vévodou dohodli, že spory mezi poddanými jejich vzniklé měly se rozsuzovati dle starých práv zemí jejich. Kdyby pak se vladaři sami mezi sebou nepohodli a ne-

mohli se přátelsky srovnati, měla spor jejich rozhodnouti říše, jejíhož nálezu obě strany měly býti poslušny.

Všecky tyto smlouvy byly uzavřeny v den sv. Lucie — 13. prosince — r. 1360. Téhož ještě dne propůjčil císař zeti svému i bratřím jeho některá léna říšská, jichž byli v zemích venkovských nabyli koupí od hraběte Šimona z Thiersteinu jakož i od bratří Oldřicha a Waltera z Hohenklingen. Rudolf pak potvrdil zápis otce svého Albrechta, jímž se manželce jeho Kateřině za úroky z jejího věna pojišťoval roční plat tisíc kop grošův na některých hradech a městech.

Vévoda znamenaje císařovu ochotu, umínil si v čas použiti příznivé příležitosti k lepšímu ujištění úmluv u Esslinka uzavřených. Bylť s ním Karel uzavíral mír esslinský jakožto císař a spolu král český. Avšak jeden článek míru toho — totiž úmluva o následnictví vévod rakouských na trůně českém — zřejmě se neshodoval s ustanovením sedmé hlavy zlaté bully z r. 1356. Tudíž Rudolf obávaje se, aby kurfirštové neprohlásili řečený článek míru za neplatný, požádal markrabí moravského Jana Jindřicha, aby svojí přímluvou přiměl bratra svého k tomu, by smlouvy esslinské potvrdil také jakožto král český a kurfiršt svaté říše římské. Karel vyhověv žádosti této požádal dne 14. prosince též ostatní kurfiršty, by projevili písemně svůj souhlas s jmenovanými smlouvami, což oni dne 14. dubna příštího roku skutečně učinili.

Dosáhnuv pak na císaři ještě toho, že dne 17. prosince 1360. byly za neplatny prohlášeny všecky listy někdy císařem Ludvíkem Bavorem ku škodě vévod rakouských vydané a obdržev potvrzení všech svobod a práv, která jemu, zemím a poddaným jeho byla náležela až do zvolení Karlova za krále německého, rozloučil se s císařem i odebral se s manželkou svojí a bratry svými do zemí venkovských, kdež strávil svátky vánoční v Kostnici.

Jak patrno, neměl Rudolf ani nejmenší opravdové příčiny k nespokojenosti s jednáním císařovým, jenž — ač jsa vítězem — zachoval se k němu tak mírně a laskavě. I rozcházeli se tudíž oba v nejlepším přátelství — »z čehož« — jak praví současný letopisec — »očekávalo se mnoho dobrého*).«

Avšak dobrá tato shoda neměla dlouhého trvání. Již na počátku nového roku znovu zkalen byl přátelský poměr obou

*) Heinr. de Diessenh. (ap. Böhmer: Fontes rr. G. IV.) str. 121.

Veliká majestátní pečeť Rudolfa IV. (V poloviční velikosti.)

Líc:

Ruodolfus ⁑ quartus ⁑ dei ⁑ gracia ⁑ palatinus ⁑ archydux ⁑ Austrie ⁑ Stirie ⁑ Karinthie ⁑ Sueuie ⁑ et ⁑ Alsacie ⁑ Dominus ⁑ Carniole ⁑ Marchye ⁑ ac ⁑ Portus ⁑ Naonis ⁑ natus ⁑ anno domini ⁑ * ⁑ M * CCC ⁑ XXXIX *

Rub:

Ruod(olfus) ⁑ dei ⁑ gra(cia) ⁑ sa(cri) ⁑ Romani ⁑ imperii ⁑ archymagyster ⁑ uenator(um) ⁑ Alberti ⁑ ducis ⁑ et ⁑ Johanne ⁑ ducisse ⁑ primogenitus *

panovníků. Podnět k novému sporu vyšel jako dříve tak i tentokrát zase od Rudolfa.

V duši jeho zajisté idea samostatnosti a nezávislosti zemí habsburských od říše byla již se zakořenila tak mocně, že nemohl a nemohl odhodlati se k tomu, aby všech snah svých směřujících k uskutečnění této ideje opravdu zanechal, ačkoliv již tolikrát a tak slavně byl slíbil, že tak učiní. Dosavadní zkušenosti mohly ho sice dostatečně poučiti, že snahy takové jsou naprosto marny. Leč to mu nevadilo, aby se i tentokrát nerozhodl, že nedodrží slibův učiněných u Esslinka a v Norimberce. Slibům těm dostál toliko v tom, že od míru esslinského neužíval větší pečeti své, kdežto menší pečeti, na níž se také nazýval »vévodou elsasským a švábským,« nejen neodložil, nýbrž užíval jí i po vánocích a to i v listech pro císaře vydaných. Kromě toho vzdor všem úmluvám, které byl kdy s Karlem učinil, nepřestával užívati odznakův královských stále ještě veda sobě docela jinak než na vévodu rakouského slušelo a jsa pravým opakem prostého otce svého Albrechta.

Ale na tom všem nemaje dosti, ukázal zcela nepokrytě, že nehodlá vzdáti se titulu vévody elsasského a švábského. Vyzval totiž spolu s bratrem svým Fridrichem všecky své lenníky ze zemí venkovských, aby se dostavili dne 24. ledna 1361. k jeho dvoru v Zofingách v Aargavě. Tu pak nazejtří dne 25. ledna udělil jim léna jejich s velikou slavností užívaje při obřadu tom odznakův, kterých směli užívati toliko vévodové. Vedle velikého počtu mannů z Elsasska a Švábska účastnili se slavnosti této také někteří přátelé Rudolfovi, z nichž nejvzácnější byli Ludvík, vévoda bavorský a hrabě tyrolský a hrabě Eberhard z Wirtemberku. Rudolf nedal si ujíti tak vhodnou příležitost, aby se neukázal hostem a lenním pánům svým v plné nádheře. Po obřadu propůjčení lén následovaly ku poctě krásných paní stkvělé turnaje, zábavy a hostiny, které trvaly plné tři dny.

Císař Karel rozhorlen jsa věrolomností zetě svého, který tolikeré slavné sliby svoje tak okázale a bezohledně rušil jako by moci císařské na posměch, vyzval v únoru 1361. všecky kurfiršty, knížata a ostatní panstvo jakož i města říšská k valnému sněmu, jejž položil do Norimberka na sobotu před květnou nedělí (26. března). Na sněmu tomto mělo se jednati o prostředcích, jimiž by se neposlušnosti vévody Rudolfa učinil konec.

A poněvadž Rudolf — ač poučen byl v prosinci minulého roku císařem, co se na knížete říšského sluší a co ne — počínal si stále tak, jako by dřívějších jeho úmluv s císařem ani nebylo, vybízel jej císař dne 5. března 1361. zvláštním listem, aby pečeti své, na níž se zval vévodou švábským a elsasským, do určité doby přestal užívati. Zároveň jej žádal, aby odložil některé odznaky královské a císařské důstojnosti, které mu jakožto vévodovi rakouskému nenáležejí a vůbec aby choval se tak, jako zvěčnělý otec a jiní jeho předkové. Na konec pak jej císař vyzýval, aby do tří neděl po velikonocích — tedy do 18. dubna 1361. — dostavil se do Norimberka, by před kurfiršty ospravedlnil svoje jednání.

Marně obesílal císař vévodu k sobě — Rudolf zdráhal se přijíti vydávaje se takto v nebezpečenství, že upadne v úplnou císařovu nemilost, jejíž možné následky mu byly dostatečně známy.

Avšak záhy byl nucen nechati svého vzdoru a vyhledávati přízně císařovy, jehož i tentokráte — jako po každé posud — nalezl k odpuštení ochotnějšího nežli směl doufati. V polovici měsíce června 1361. sešel se s císařem v Budějovicích a tu přátelský poměr mezi nimi byl obnoven. Rudolf vyznav, že neprávem si počínal vystupuje v Zofingách jako vévoda elsasský a švábský, zavázal se znovu, že nikdy již nechce sobě v zemích těch osobovati titulu vévodského. Zároveň pak slíbil, že na příště hodlá se ve všem zachovati podle úmluv učiněných s císařem u Esslinka. Po té i Karel spolu s bratrem svým Janem Jindřichem prohlásil, že trvaje na smlouvách míru esslinského chce Rudolfovi pomáhati proti jeho nepřátelům, načež vévoda slíbil, že zápisy v Budějovicích zhotovené místo své menší pečeti opatří novou pečetí větší, jakmile tato bude zhotovena.

Příčinou toho, že Rudolf zanechav svého vzdoru změnil tak náhle dosavadní směr své politiky a vyhledával znovu císařovy přízně, byly rozbroje, které znova vypukly mezi ním a patriarchou aquilejským Ludvíkem della Torre o některá zboží a města ve Furlansku.

Nedlouho po smíru v Budějovicích vidíme Rudolfa již dne 1. srpna 1361. zase u císaře v Praze, kdež úmluvy esslinské a branný spolek v Budějovicích uzavřený znova byly stvrzeny. Karel slíbil zeti svému pomáhati proti nepřátelům jeho zemí tak jako proti svým vlastním odpůrcům, zavázav se nad to, že ne-

vejde s nikým v jednání o mír bez vědomí a svolení Rudolfova, jenž za sebe a bratry svoje učinil císaři stejný slib. Ano tak těsné mělo býti nyní spojení mezi oběma rody, že členové jednoho neměli nedohodše se dříve s druhým nic důležitého podnikati; zejména pak bylo ustanoveno, že nemají bez vzájemného svolení s nikým uzavírati jakékoliv spolky a svatební smlouvy. Úmluvy tyto potvrdil Karel dne 3. srpna 1361. ještě zvláště jakožto císař německý.

Rudolfovi kynul z přátelské úmluvy této okamžitě prospěch; neboť Karel hned dne 2. srpna vypověděl všem poddaným patriarchy aquilejského válku, protože prý nedbajíce míru, jejž byl bratr jeho někdy patriarcha Mikuláš s vévodou Albrechtem II. dne 1. května 1351. uzavřel na dvanácte let, odňali vévodům rakouským hrad Chiusu a vypálili město jejich Venzone.

Dosáhnuv pak ještě od císaře některých svobod a obdržev od něho pomocné vojsko, odebral se vévoda Rudolf přímo do Gorice na jižní hranice svých držav, aby ihned počal s patriarchou válku, kterou zahájil Fridrich z Auffensteinu, zemský hejtman jeho v Korutanech, vpadnuv dne 13. srpna z Korutan s osmi sty mužů do Furlanska. Ku konci srpna přitáhl i Rudolf s bratrem svým Fridrichem v čele čtyř tisíc mužův a rychlým výbojem donutil patriarchu Ludvíka k jednání o mír. Patriarcha sešed se s Rudolfem dne 15. září 1361. u Fagnana slíbil, že v průvodu dvanácti šlechticů svých odebere se ihned do Vídně a odtud s Rudolfem k císaři, jenž měl spor jejich rozhodnouti svou výpovědí.

Rudolfovo vítězství bylo úplné. Kdyby byl nyní poměrův náležitě využitkoval, mohl moc svoji v krajích poadrijských značně rozšířiti. Ale Rudolf rozptyloval svoje síly zbytečně znovu zrušiv přátelský svůj poměr k císaři a přidav se k jeho nepřátelům, jak za krátko uslyšíme.

Servité. Neúroda a hlad. Stavba zdi na Petříně.

1360.—1361.

Dne 24. března 1360. odebral se císař Karel v průvodu mnoha vznešených knížat a celého dvora svého na Nové město Pražské, kdež měl vyhlídnuté místo na tak zvaném »Trávníčku« při potoce Botiči v Slupech, a položil tu základní kámen ku kostelu

Rudolf Rakouský prosí Karla za milost v ležení před městem Esslingen r. 1360.

a klášteru ke cti Zvěstování Panny Marie, povolav sem šest mnichův z Florencie, kteří se zvali služebníci Panny Marie čili Servité. Tento nový řád se pak v Čechách více rozšířil, a kostel jeho v Slupech, ač již nenáleží Servitům, zachoval se dosud ve své staré podobě.

Toho času počala zase tak zvaná černá smrt silně řáditi a také v Čechách se hojněji vzmáhala. K tomu připojila se r. 1361. ještě druhá metla Boží, totiž všeobecný hlad, jak v Čechách tak i v zemích sousedních. Stálý déšť totiž všechnu polní úrodu zmařil tak že nastala veliká drahota; korec žita prodával se až za půl kopy grošův českých, a obecný lid počal morem i hladem hynouti. Stalo se mezi tím, že císař Karel počal okolo Hradčan a Strahova přes vrch Petřín stavěti velikou zeď, maje v úmyslu, celou tu stráň řečeného vrchu posázeti domy a osaditi na něm nové obyvatele. I vypravuje se, že na vyzvání císařovo všechna chudina Pražská k tomu dílu běžela a pilně pracujíc od císaře mzdu a pokrm dostávala. Sám prý k dílu pilně dohlížel, mzdu i almužnu rozdával a hladovým pokrmu podávati kázal. Proto také tato zeď, která podnes obkličuje celý hřbet Petřína a jemu k nemalé ozdobě slouží, zove se hladovou zdí, jakožto krásná památka dobrotivosti, moudrosti a šlechetnosti velikého panovníka, jakého Čechové nikdy před tím a nikdy po něm již neměli.

Když se potom císař po delší čas zdržoval v Norimberce, stalo se, že rychtář a konšelé Starého města Pražského nějakého kněze Martina, kterýž byl při hlavním chrámě u sv. Víta, a o této městské radě potupně mluvil, dali zajati, do pytle strčiti a ve Vltavě utopiti. Když se císař Karel v Norimberce dověděl o tomto násilném činu, velice se z toho rozhněval, celou radu městskou sesaditi a všechny, kdož v tom zločinu měli účastenství, z města vypověděti kázal, hroze při tom, že pokud tito lidé v Praze budou, noha jeho do města toho nevkročí. Vypovězenci obrátili se k papeži, prosíce za odpuštění spáchaného hříchu. Papež je odkázal na arcibiskupa Arnošta, který jim uložil, že mají za pokání rozdati mezi chudý a hladem trpící lid pražský sedm tisíc korcův žita a učiniti nadání, na dvě věčné lampy ve chrámě u sv. Víta. Tak se hledělo všelikým spůsobem panující nouzi přítrž učiniti, a bez této pomoci bylo by prý mnoho pilných a hodných řemeslníkův a měšťanů v Praze hladem zahynulo. Trvaltě hlad ten až do nových žní r. 1362., které prý tak bohatě vypadly, že cena

obilí hned nadobyčejně spadla, a korec žita za jeden groš se prodával. Obyčejná cena žita byla však v jiná léta po třech groších, to jest asi 84 krejcarů nynějšího rakouského čísla.

Narození Václava, nástupce trůnu.

1361. 26. února.

Císař Karel zdržoval se již od polovice měsíce června 1360. v Norimberce, vedl potom válku proti výše řečenému Eberhardovi hraběti wirtemberskému, zajel také do Porýnska, byl však na podzim zase v Norimberce a zdržoval se tu až do polovice měsíce května 1361. Hlavní příčina toho byla těhotnost jeho manželky Anny Svídnické. Císaři totiž na tom záleželo, aby její dítě, zvláště když by to syn byl, v tomto německém říšském městě narozeno bylo, aby mu pak Němci někdy vytýkati nemohli cizí rodiště a tak tím spíše jemu nakloněni byli.

I tak dne 26. února 1361. narodil se Václav, nástupce trůnu na císařském hradě Norimberském. Dítě bylo zdravé a silné, radost otcova nesmírná, tak že hned vlastnoručně papeži, králům a knížatům o svém štěstí listy psal, a jmenovitě také svým Čechům zvláštním psaním štastné narození jejich budoucího krále zvěstoval.

Psalť jim Karel takto: »Radujte se srdce všech našich milých věrných! plesejte všickni, veškeren lid ať se veselí! Celá země Česká a všickni krajové oplývejte radostí a potěšením, neboť nás všecky potkalo veliké štěstí! Bohatí a chudí, mladí a staří výskejte, neboť hle, z kmene královského vynikla ratolest přeutěšená! Sám Bůh modlitby a prosby naše konečně vyslyšev, ráčil nám dáti dědice a nástupce! Máme syna, věrní Čechové! Radujte se a výskejte! onť vás již takové péče, starosti a strachu sprostil, aby kmen královský nezahynul a země česká opět do nové záhuby uvržena nebyla. Hle máme syna! Den narození jeho byl nám den slavný a rozkošný; jeho příští bylo jako vycházející slunce, kteréž tmavé mlhy zapuzuje. Takť synáček tento nově narozený všechnu nechuť, nevrlost, strach a bázeň ze srdcí našich vypudil, i obdařil nás předešlou veselostí, utěšením, štěstím, důvěrností a láskou. Hle, máme syna, na němž království naše jako na pevné skále nepohnutelné státi bude! Již netřeba se vám obávati zuřivých nepřátel, prozřetelnost Božská vás zřejmě opatruje

a ostříhá, a čím více synův, nástupcův a dědicův míti budeme, tím většího štěstí a blaženosti užijete.«

S počátku myslil císař, že s císařovnou bude putovati do Cách, starého korunovačního města králů svaté říše římské, aby tu v chrámu Panny Marie Bohu děkoval za takovou milost; že však jeho přítomnost v Norimberce byla právě potřebna, dal toho svého syna zvážiti a poněvadž vážil šestnácte hřiven ryzího zlata, tedy tolik zlata Panně Marii do Cách ku chrámu od Karla Velikého tam vystavěnému obětoval.

Slavný křest měl se slaviti teprve dne 11. dubna 1361. v Norimberce, a činily se k tomu velikolepé přípravy. I vypraveni jsou poslové po vší říši německé, a zvali se všickni kurfirštové, knížata, biskupové a ostatní říšští pánové, a také z české říše stavové k tomu byli pozváni, a svátosti na Karlšteině chované schválně k tomu dni též do Norimberka byly vezeny. V určený den pokřtěn byl císařův syn od mohučského arcibiskupa Gerlacha ve chrámě sv. Sebalda, a to z kovové křtitelnice, která se tam podnes ještě ukazuje, i dáno mu jméno Václav. Přítomni byli dva arcibiskupové, mohučský a pražský a nesčíslný počet nejznamenitějších hostí ze všech zemí. Radovánky všeho druhu, turnaje, divadla, kejkle a plesy trvaly pak v Norimberce za plných osm dní.

Štastný otec sobě přál, aby přítel a ctitel jeho, slavný básník Petrarka řídil vychování malého králevice; avšak Petrarka omluvil se svou láskou, kterou lne ku své vlasti italské, a která jemu nedovoluje, aby po delší čas přebýval v zemích německých aneb českých. Tedy z toho sešlo, a císař Karel s císařovnou a malým synáčkem vrátil se v druhé polovici měsíce května 1361. do Prahy.

Spor s králem uherským Ludvíkem a nové rozbroje s Rudolfem IV. Rakouským.

1362.

Vévoda Rudolf přes všecky zápisy a sliby nezměnil svého smýšlení a stále ještě pomýšlel na uskutečnění svých snah po samostatném panství. Ještě na sklonku roku 1361. zrušil svůj přátelský poměr s císařem Karlem, dav se přemluviti ku spolku

s králem uherským Ludvíkem, který společně s ujcem svým Kazimírem, králem polským strojil se k válce proti císaři.

Příčina k rozbroji mezi Karlem a králem Ludvíkem byla dosti nepatrná. Stalo se totiž, že Karel kdysi královnu Alžbětu, matku krále Ludvíka a Kazimíra Polského sestru, která jsouc vdovou vedla život nevelmi příkladný, pojmenoval jménem, kteréž tuto nelze opakovati.*) Že pak tato královna měla vždy ještě značný vliv při dvoře uherském a protože výrok Karlův musil býti pokládán za velikou potupu, zahořel král Ludvík, její syn, velikým hněvem proti císaři a chtěl se mu pomstíti za urážku své matky.

Proti všemu nadání podařilo se Ludvíkovi a Kazimírovi získati také vévodu Rudolfa pro svůj spolek proti císaři. Vévoda Rudolf odebrav se o svátcích vánočních r. 1361. do Prešpurka tu dne 31. prosince nejen za sebe a své bratry, nýbrž i jménem svata svého Menharta, vévody bavorského a hraběte tyrolského — jenž po smrti otce svého Ludvíka markrabí braniborského († 17. září 1361) ujal vládu v horních Bavořích a Tyrolích — uzavřel spolek branný s oběma králi výše jmenovanými. Smlouvou zavázali se všichni tři pomáhati sobě vzájemně s veškerou svojí mocí proti každému nepříteli nevyjímajíce nikoho, »byť se honosil třeba královskou a císařskou důstojností.« Zároveň si také přislíbili, že jeden bez vědomí a svolení ostatních nepočne válku ani nevejde s nikým v jednání o mír ani o jakýkoliv spolek; dokonce pak nikdo z nich neměl ani svatebních smluv uzavírati, nedohodna se dříve s ostatními spojenci.

Sotva že se byl z Prešpurku navrátil, potvrdil Rudolf dne 7. ledna r. 1362. v sídelním městě svém Vídni spolek právě uzavřený výslovně přislíbiv králi uherskému, že mu proti Karlovi a bratru jeho Janu Jindřichovi přispěje s celou svojí brannou mocí na pomoc. Vymínil si však při tom, kdyby zdvižena byla proti Uhrám válka říšská, že smí proti nim vypraviti do pole dvanáct mužů na dobu jednoho měsíce. Tím hodlal vévoda do-

*) Zprávy o tom podává polský kronikář Dlugoš (Hist. Polon. lib. IX. sl. 1134 a násled.) jinak nevelmi spolehlivý, jenž žil o celých sto let později. Že však Karel skutečně byl matku Ludvíkovu pohaněl jménem, nad kteréž příkřejšího doslechnouti se synovi nelze, jeví se i ze psaní hanlivého, kteréž mu Ludvík proto poslal. Karel odpověděl psaním protkaným větami z písma svatého. Oba listy otištěny u Kurze Rud. IV. str. 377 a násl. (příl. XIV. A.)

státi svojí povinnosti, kterou jemu jakožto lenníku říšskému ukládalo podvržené privilegium větší z roku 1156. Nad to chtěl výhradou takovou dosíci také toho, by proti němu nebylo vypraveno vojsko říšské, poněvadž dle slov svých nevešel ve spolek proti hlavě říše německé, nýbrž toliko proti králi českému. Jak schytralá to vytáčka!

Co přimělo Rudolfa k tomu, že tak náhle změnil svoje smýšlení a přátelský poměr se svým tchánem přerušil, nelze s určitostí pověděti. Karel sám nezavdal vévodovi ani sebe menší příčiny k takovému jednání, naopak hleděl mu přízeň svoji při každé příležitosti osvědčiti. Ještě v říjnu roku 1361, když byl zrušil všecka svoje a svých předchůdcův privilegia, jimiž poskytoval k osvobození od zemských soudův ve Stadelhofu a Rotweilu, výslovně ustanovil, že privilegia toho znění, pokud jsou vydána vévodům rakouským pro jejich državy ve Švábsku, mají i na příště zůstati v platnosti.

Čím asi dal se Rudolf získati pro spolek s králem Ludvíkem, byly bez pochyby některé nepopíratelné výhody, které mu ze spolku toho kynuly. Bylať — jak se podobá — současně s branným spolkem učiněna mezi vévodou Rudolfem a králem Ludvíkem také dědická smlouva, v níž si oba slíbili nástupnictví v zemích svých kdyby potomstvo jednoho či druhého z nich vymřelo po meči i po přeslici. Poněvadž pak Ludvík, jediný mužský člen královského rodu uherského, neměl tehdy dítek a poněvadž jeho neť Alžběta, která — jak se dalo očekávati — státi se měla jeho dědičkou, v týž skoro čas byla zasnoubena Rudolfovu bratru Albrechtovi, zdálo se, že rod habsburský jistě nabude koruny uherské.

Kromě toho podobá se, že Rudolf zatoužil zase po uznání svých privilegií, které mu bylo již několikráte Karlem odřeknuto. Počalť se koncem roku 1361. nazývati opět arcivévodou, čímž dával na jevo, že posud nevzdal se snah po znamenitějším postavení zemí svých. Snad tedy i naděje, že s pomocí Ludvíkovou podaří se mu vymoci sobě potvrzení privilegií řečených pohnula jej ku spolku proti císaři.

Mocnou pohnutkou ku spolku tomu byly asi Rudolfovi také poměry Tyrolské, kterým již otec jeho vévoda Albrecht II. věnoval zvláštní pozornost čině přípravy k získání země této rodu svému.

Byloť zjevno, že haluz rodu wittelsbašského, která vládla v Tyrolsku, jest blízka úplnému vymření. Ludvík, markrabí braniborský, jemuž byly Tyroly připadly s rukou Markéty řečené Maultaš, zemřev dne 17. září 1361 zůstavil po sobě jediného syna, mladistvého Menharta. Ponévadž pak všeobecně očekávalo se, že neduživý a slabý Menhart za nedlouho zemře bez potomkův, snažil se Rudolf zajistiti si dědictví Tyrolska. K tomu ostatně měl ze všech, kdož o totéž usilovali, nejvíce práva, protože Alžběta, matka otce jeho Albrechta II. byla sestrou otce Markéty řečené Maultaš. Ale největší část državy rodu wittelsbašského v Tyrolsku tvořila různá léna, z nichž mnohá pokládala se za léna říšská, ač ve skutečnosti byla lény biskupů tridentských a brixenských. Pojal tudíž Rudolf obavu, že císař použije vhodné příležitosti k tomu, aby rodu svému zase zjednal hrabství tyrolské, jež bylo bratru jeho Janu Jindřichovi r. 1341. tak hanebným spůsobem odňato. Obavu takovou pokládal Rudolf tím spíše za oprávněnou, když sobě vzpomenul na úmluvy učiněné v Seefeldu, kdež byl musil dne 21. května 1360. vyznati, že mu císař hrabství tyrolského nepropůjčil ani propůjčiti nechtěl. Ještě více snad jej utvrzovalo v obavě takové nynější chování Karlovo, jenž snažil se Menharta pro sebe získati jmenovav jej dne 11. října 1361. svým dvořanem a přijav jej mezi své rádce, při čemž mu propůjčil všecky svobody a práva, která císařským rádcům od starodávna náležela.

To byly asi příčiny, které pohnuly Rudolfa ku spolku uzavřenému v poslední den roku 1361. v Prešpurce. Jinak sotva bychom si mohli vysvětliti, proč znova počal nepřátelsky vystupovati proti císaři, ač podobnými podniky dřívějšími nabyl tolikerých trpkých zkušeností a došel tolikerého sklamání.

Počátkem r. 1362. hledal Rudolf nové spojence a již dne 29. ledna získal pro sebe Ortolfa, arcibiskupa solnohradského. Také pokusil se důvěrným listem vzbuditi u Menharta nedůvěru proti císaři vykládaje mu, kterak prý Karel chová úmysly, které směřují k záhubě jich obou. Ale tento záměr vévodův se nepodařil, neboť list uvedený dostal se neznámým spůsobem do rukou císařových.

Kdož by se divil, že císař seznav nepřátelské chování svého zetě — jenž tak záhy byl zapomněl všech svých slibův a úmluv, minulého leta v Praze učiněných — umínil si každé vhodné pří-

ležitosti užiti k jeho pokoření. Již za svého pobytu v Kostnici dne 23. února 1362. uzavřel s městy Kostnicí, Curichem a jinými městy říšskými branný spolek, jenž měl trvati až do jeho smrti a i potom po dvě léta. Dne 27. února téhož roku přijal curišské ve svoji a říšskou ochranu slíbiv, že jim proti každému jich nepříteli přispěje ku pomoci, které jim za jeho nepřítomnosti měli poskytnouti zemští opravci v Elsasích a Švábích. Kromě toho odhodlal se potvrditi též spolek Curichu s kantony Bern, Luzern, Uri, Schwyz a Untervalden, jenž namířen byl proti rodu habsburskému, i snažil se — ač ovšem marně — pohnouti Švýcary k válce s Rudolfem.

V první polovici března 1362. zasedal v Norimberku říšský sněm, k němuž povolána byla nejen všecka knížata, nýbrž i říšská města. Z kurfirštů byli nepřítomni toliko dva, totiž arcibiskup kolínský a markrabí braniborský. Císař přednesl shromážděným trpké stížnosti na Rudolfa, jak znovu porušil svoje sliby a smlouvy. Také jim vylíčil, jak bezohledně nakládá vévoda s patriarchou aquilejským Ludvíkem della Torre drže jej ve Vídni v zajetí, kdežto dle smlouvy smírné měl se s ním dostaviti k císaři, jenž měl spor jejich konečně rozhodnouti. Mimo to předložil císař kurfirštům výše vzpomenutý list důvěrný, kterým se byl Rudolf snažil proti němu popuditi vévodu bavorského Menharta a na konec vyzval kurfiršty, by pohnali Rudolfa před sebe k zodpovídání slíbiv, že chce zachovati se dle jejich rozhodnutí.

Nevole císařova proti Rudolfovi byla dostoupila takového stupně, že na sněmu norimberském zavázal se přísahou za svého nástupce na královském trůně českém, že po smrti jeho ani Rudolf ani kterýkoliv z jeho bratří nebude volen hlasem českým za krále římského. Podobný slib, »pro zjevnou urážku, která se byla říši často stala od vévod rakouských,« učinili ihned také všichni v Norimberce přítomní kurfirštové totiž: Boemund, arcibiskup trevírský, Ruprecht starší, falckrabě rýnský, Rudolf vévoda saský a Gerlach, arcibiskup mohučský. Slibu takového dosáhl Karel od kurfirštů tím spíše, poněvadž jim známa byla nepokojná a panovačná povaha Rudolfova a poněvadž zřejmé jeho usilování o trůn německý vzbudilo u nich nemalé pohoršení, tak že to považovali za neslušné omezování práva svého. Také jinak vyhověli kurfirštové císařovým přáním. Uložilit arcibiskupu trevírskému Boemundovi, by jménem jich všech pohnal Rudolfa k zodpovídání.

Ale Rudolf nevalně všímal si listů Boemundových.

Na počátku měsíce března 1362. sešel se opět s králem Ludvíkem v Budíně, a tak pevné chovali již tehdy oba spojenci přesvědčení o úplném vítězství svém, že dne 10. března uzavřeli zvláštní smlouvu, kterak by se měli rozděliti o kořisť, které prý na Karlovi dobudou v nastávající válce! O zajatce, města, hrady i tvrze dobyté poděliti se měli rovným dílem podle jejich počtu i ceny. Kdyby však některý z nich zmocnil se věcí, které buď jemu nebo předkům jeho někdy náležívaly, měl si je nechati pro sebe.

Uprostřed nejhorlivějších příprav k válce s Karlem došly Rudolfa nemilé zprávy o nových nepokojích ve Furlansku. Nic nemohlo býti Rudolfovi nyní nevítanějšího, než nové boje na jihu. Toho si nepřál také král uherský, jenž tudíž snažil se nemálo, aby příměří právě uzavřené (až do 15. srpna) bylo proměněno v trvalý mír. Nepokoje tyto přiměly Rudolfa, že s patriarchou aquilejským Ludvíkem — jejž posud vzdor napomínání arcibiskupa trevírského držel ve Vídni v zajetí — počal opravdově vyjednávati o mír, který konečně uzavřen 21. dubna 1362. ve Vídni.

Konečně po tak dlouhých přípravách zdálo se, že v létě r. 1362. dojde k válce, v níž bude míti účastenství celá střední Evropa. Král uherský shromáždiv ku konci měsíce června vojsko svoje u Trenčína — kamž dostavil se bezpochyby s pomocnými zástupy svými též polský král Kazimír — strojil se ku vpádu do Moravy. Také vévoda Rudolf přivedl s sebou četné vojsko. Císař Karel činil se své strany také rázné přípravy a shromažďoval své vojsko u Kolína sám zatím jezdě po Čechách i po Moravě, aby všude zařídil čeho bylo potřebí k obraně země, načež vytáhl s vojskem svým do Moravy. Ale k boji nedošlo, neboť císař vyslal ihned přítele svého Bolka, vévodu svídnického, spolu s některými pány svými do ležení uherského jednat o mír. Proti všemu nadání Ludvík ukazoval se ochotným ku smíru a uzavřev s posly českými příměří, vyslal palatina svého Mikuláše Kontha i nejvyššího sudí Štěpána Bebeka s některými jinými pány k císaři, jenž s vojskem svým ležel v Brně, vyjednávat o podmínky pokoje. Nebylo však dosaženo nijakého dohodnutí, poněvadž Karel, dostav tuším zprávy, že manželka jeho těžce jest nemocna, přerušil na počátku měsíce července vyjednávání a rychle odebral se do Prahy.

Smrt císařovny Anny Svídnické a papeže Innocence VI.

1362.

Veliký zármutek očekával císaře Karla v Praze, neboť hned nazejtří po jeho příchodu, dne 11. července 1362. královna Anna náhle zemřela v šestinedělích i s novorozenou dceruškou svojí majíc teprvé dvacet tři léta věku svého. V manželství s císařem Karlem žila něco málo přes devět let, i zůstavila mu po sobě dvé dítek, totiž dceru Alžbětu, která v lednu roku 1382. stala se manželkou Richarda II., krále anglického, a syna dědice trůnu Václava. Byla krásná, ctnostná a rozumná, a její smrti bylo tím více litovati, poněvadž by na vychování svého syna Václava byla mohla dobře působiti. Císař Karel dal ji slavně pochovati v královské hrobce v hlavním chrámu u sv. Víta, a stal se nyní vlastníkem slezských knížetství svídnického a javorského, ačkoliv kníže Bolek, strýc zemřelé císařovny, v nich ještě vládl.

Když pak toho roku 1362. přehojné žně učinily konec hladu tehdáž vůbec panujícímu, pomýšlel císař na prostředky, jak by se v budoucnosti podobné pohromě mohlo zabrániti. Nařídil tedy všem městům a klášterům, které měly statky pozemské, že mají jisté množství obilí na sýpkách svých míti v zásobě pro případ, že by vypuknul zase hlad nebo válka; města pak a kláštery musily císaři zvláštními listy oznámiti, že určené zásoby již mají připraveny. Tak ku příkladu klášter strahovský 1000 strychů žita, klášter svatojiřský na hradě pražském 1300 strychů, město Plzeň 1300, Písek 4200, Čáslav 2800, Most 1900, Mělník 700, Vodňany 306 strychů musily míti připraveno v zásobě.

Že pak válka s císařovými nepřátely vždy zase na novo vypuknouti mohla, pomýšlel císař Karel i na to, aby od nich nebyl překvapen. Proto dal přichystati znamenité množství úplných zbrojí, kteréž potom rozeslal do českých měst, aby je měšťané ve svých zbrojnicích chovali a v čas potřeby jimi se ozbrojiti mohli. Plzeň dostala 400 úplných zbrojí, Králové Hradec též 400, Litoměřice, Nymburk a Vysoké Mýto po 300, Most 250, Kouřim 200, Domažlice, Louny a Polička po 150, Ústí nad Labem 126, Beroun, Vodňany, Kolín a Netolice po 100, Sušice 80. Kolik jich jiná města dostala, nevíme.

Obavy, že by opravdová válka vypukla, nesplnily se. Král uherský sice znovu sebral vojsko a položil se s ním v polovici měsíce srpna 1362. zase u Trenčína, kamž se i vévoda Rudolf dostavil*). Ale nepřátelé císařovi nepodnikli ničeho více, nežli že někteří uherští houfové vedení Ladislavem, vévodou apulským a bánem Petrem na krátko vrazili do Moravy a spustošili některé pohraniční krajiny. K rozhodnému činu nějakému nedošlo ani potom, i zachováván mezi oběma stranama pokoj, ačkoliv ovšem — pokud známo — o smlouvy smírné nestalo se posud dohodnutí žádného.

Toho roku 1362. stavěl Karel kostel sv. Apolináře na vrchu Větrové na Novém městě Pražském, a přeložil k němu kollegiatní kapitolu ze Sadské, kterouž tam r. 1118. kníže Bořivoj II. při kostele sv. Apolináře byl založil. Tato kapitula sice již dávno zašla, avšak vždy ještě mívá jeden z kanovníkův kostela pražského titul a jisté příjmy »kapitulního děkana od sv. Apolináře.«

Dne 11. září 1362. umřel papež Innocenc VI. Císaři záleželo na tom, aby nyní stolice svatého Petra obsazena byla řádným mužem, i vyslal Mikuláše z Kroměříže, kanovníka pražského a arcijahna boleslavského, s jinými posly do Avignona, aby se s kardinály smluvil o volbě nového papeže. Zdá se pak, že jim měl za papeže navrhovati Arnošta z Pardubic, arcibiskupa pražského; a skutečně byla mezi kardinály řeč o Arnoštovi, neboť tento výtečný duchovní kníže a první rádce císařův požíval velké vážnosti a byli by jej jistě zvolili za hlavu církve, kdyby byl býval národnosti vlašské nebo francouzské. Jen to bylo příčinou, že kardinálové místo něho zvolili rozeného Francouze totiž Urbana V., který dne 6. listopadu 1362. byl slavně dosazen na trůn papežský.

Císař Karel vyjel v měsíci listopadu 1362. do Německa a dne 30. prosince založil ve hlavním chrámě Panny Marie v Cáchách oltář ke cti sv. Václava, učiniv k němu nadání na českého kněze, aby v jazyku českém mohl zpovídati poutníky, kteří by ze zemí koruny české přišli do Cách.

---

*) O tom svědčí dva zápisy jeho dané dne 15. a 18. srpna 1362. v Trenčíně (c. k. taj. archiv ve Vídni).

Kterak se Karel po čtvrté oženil pojav za manželku Alžbětu Pomořanskou.

1363.

Rudolf záhy přestal starati se o válku s císařem, obraceje veškerou svoji pozornost ku sporům mezi vévody bavorskými a Menhartem Tyrolským, z nichž mínil těžiti ve svůj prospěch.

Starožitné poprsí Jana Očka z Vlašimi v hořejších chodbách hl. chrámu sv. Víta.

Brzká smrt Menhartova — dne 13. ledna 1363. v Meranu — uskutečnila záměry jeho dříve snad nežli se byl nadál. Hrabství tyrolské připadlo Menhartově matce Markétě, řečené Maultaš, která

však již dne 26. ledna 1363. v Bozenu postoupila všechny své državy vévodům rakouským jakožto svým nejbližším příbuzným a dědicům.«

Touž dobou císař, jenž od polovice měsíce února 1363. zdržoval se s dvorem svým v Norimberce, zjednal rodu svému naději na veliké rozmnožení jeho moci. Podala mu ji nesvornost bratří z rodu wittelsbašského.

Podle dílčích smluv již před lety uzavřených měli po smrti vévody Menharta nastoupiti v horních Bavořích oba bratří markrabí braniborští: Ludík řečený Říman a Otto. Ale bratr jejich Štěpán, vévoda bavorsko-landshutský předstihnuv je, sám se uvázal v jejich dědictví a již dne 26. února 1363. dosáhl toho, že mu stavové hornobavorští přislíbili svoje poslušenství. Rozhněvaní markrabové chtějíce se Štěpánovi pomstiti, uzavřeli dne 18. března 1363. v Norimberce s císařem dědickou smlouvu, dle které země jejich, kdyby zemřeli bez mužského potomstva, připadnouti měly ke koruně české, začež se jim Karel zavázal pomocí svojí proti druhým jejích bratřím.

Bylo též ustanoveno, že i mladičký císařův syn Václav mohl se ihned psáti markrabím braniborským, a že mu pro případ smrti obou markrabat měla býti také složena přísaha věrnosti.

Téhož dne 18. března přislíbil císař markrabí Ottě, že mu dá za manželku svoji dcerušku Alžbětu, která se byla narodila z Anny Svídnické. S ní měl markrabí dostati — ovšem se svolením vévody Bolka — také vévodství svídnické a javorské, začež zase markrabství dolnolužické mělo býti připojeno ku koruně české.

Nebezpečenství války mezi císařem Karlem a králem uherským i jeho spojenci, která by se byla minulého roku málem rozzuřila, posud nepominulo. Protož papež Urban V. — jenž po smrti Innocence VI. dosedl na stolec sv. Petra — za prostředníka se vloživ pro uvarování všelikého krveprolití poslal dne 24. ledna 1363. do Němec zvláštního vyslance svého Petra z Volterry, biskupa florentinského, aby přiměl znepřátelené panovníky ku smíru.

Úloha legáta papežského byla tím snazší, poněvadž míru bylo všem svářícím se stranám potřebí.

Vévoda Rudolf maje činiti s bavorskými vévody o panství svoje v Tyrolsku nemohl ani opravdově pomýšleti na válku s císařem. Také Karlovi, jenž sporů těch vlastně si ani nepřál,

byla nyní válka tím nepohodlnější, poněvadž bylo mu především starati se o to, by rodu svému pojistil panství v Braniborsku. K válce s králem uherským a polským měl nyní tím méně chuti, poněvadž bylo se mu obávati, že od severu naň učiní útok i král dánský Valdemar IV. a vévoda Bohuslav Pomořanský a Štětínský.

Avšak nebezpečenství takové odvrátil císař od sebe požádav o ruku Alžbětu Pomořanskou, dceru vévody Bohuslava a vnučku polského krále Kazimíra. Tím najednou všecko nepřátelství přestalo.

Sňatek slaven v Krakově v polovici měsíce května 1363. s neobyčejnou nádherou. Přítomni byli zejména tito panovníci: Kazimír, král polský, Valdemar, král dánský, Petr, král cyperský, vévoda Bohuslav Pomořanský, otec nevěstin, vévoda Bolek Svídnický, knížata Přemysl a Vladislav Těšínští, markrabí Ota Braniborský, a veliký počet nejpřednějších pánův ze všech království a zemí právě jmenovaných panovníkův. Avšak především polští a čeští pánové vystoupili při tom s takovou nádherou jaká příslušela jejich úřadům, které při svých králích zastávali.

Při rozmanitých rytířských kolbách bylo se diviti krásným postavám zápasníkův, výtečným koním a drahocenným oděvům a zbraním. Král Kazimír dal své vnučce co nejskvostnější výpravu, sto tisíc zlatých peněz a veliké množství drahých kamenů, kterým se všickni cizinci nesmírně divili.

Po svatbě vezl Karel svou novou manželku ku konci dubna do Čech a přijev sám o několik hodin dříve do Prahy vyšel jí pak z města naproti v čele skvostného dvora svého císařského. Tudy s velikou slávou do Prahy ji uvedl a obyvatelé pražští vítajíce s plesáním novou královnu svoji, divili se nejvíce stkvělým oděvům a nádheře polských pánův, kteří byli v jejím komonstvu. Koně jejich měli udidla, přípasky a třmeny všecko ze stříbra, draze vyšívaná sedla a převeliké drahé přikrývky, které za sebou po zemi vláčeli.

Alžběta Pomořanská byla krásná a neobyčejně silná paní, domácími ctnostmi výtečná, svému císařskému manželu věrnou láskou oddaná, a národ český si ji brzy zamiloval jako pravou matku a dobroditelkyni.

Svatbou touto pojištěn a upevněn byl mír mezi císařem Karlem a králem polským. Král Kazimír spolu s Bolkem Svídnickým podporováni jsouce i legátem papežským Petrem z Volterry

starali se pak, aby také král uherský Ludvík choval se pokojně a nepočínal války proti Karlovi.

Neshody mezi dvorem českým a uherským byly konečně vyrovnány smírčím rozsudkem krále Kazimíra a vévody Bolka vyneseným v Krakově dne 12. prosince 1363. Nálezem tímto přikázáno oběma stranám, aby zachovávaly úplný pokoj a obnovily své předešlé přátelské poměry. A tak nežli tento rok 1363. minul, byly všecky rozbroje mezi císařem Karlem a králem Ludvíkem odstraněny, ač ovšem požadavek krakovského nálezu smírčího stal se skutkem teprvé na osobním sjezdu císaře s Ludvíkem Uherským a Rudolfem Rakouským, jenž držán byl v Brně v měsíci únoru r. 1364.

Korunování mladého Václava a Alžběty Pomořanské na království české.

1363. 15. a 18. června.

Mladý Václav byl teprvé dvouleté dítě, a dával se mu již na základě smlouvy s markrabaty Ludvíkem a Otou titul markraběte braniborského. Nicméně císař Karel sobě přál, aby jeho syn a nástupce byl již také skutečným králem českým; proto jej chtěl dáti korunovati, ačkoliv tomu dítěti nástupnictví na otcovském trůnu, když by dospělo, nemohlo nikterak ujíti. Že pak v Čechách nebylo obyčejem, aby se nástupci trůnu již za živobytí panujícího krále korunovati dávali, ačkoliv se to stalo již za Přemysla Otakara I. s Václavem I., musil císař Karel jednati o to s českými stavy, mezi kterými však byli mužové, kteří s císařem nebyli stejného smýšlení, a k tomu korunování dítěte neradili.

Když pak císař na valném sněmu stavův svou žádost přednesl, povstal arcibiskup Arnošt z Pardubic, první rádce císařův, řka k němu slova vážná: »Císařská milosti! Koruna není důstojenstvím bezvýznamným, ona jest naopak břemenem a blaho celého národu od ní závisí. A jako všeobecná nouze, tak i bída každého jednotlivého občana klade se králům za vinu. Za všecky činy bude králům někdy před Bohem odpovídati, a proto nesází se koruna na hlavu dětem, nýbrž mužům, kteří své povinnosti dokonale znají.«

Ale císař tak velice byl zaujat svou myšlénkou, že v tom

Smrt arcibiskupa Arnošta z Pardubic 30. června 1364.

svému věrnému rádci odporoval a potřebu korunování asi těmi slovy zastával řka:

»Arnošte! víme to všecko, vždyť jsi nás tomu sám tak učil; chceme však starati se o to, aby se náš syn Václav tomu také naučil. Již jsme si zvolili muže učené, nábožné a věhlasné, jakož i v umění panovnickém zkušené, v jichžto čelo tebe postavíme, kteří syna mého vyučovati, a jemu ve všem tom, kterak by budoucně dobře panovati mohl, raditi budou. Nevyhledáváme tímto korunováním ničeho jiného, než abychom říši své zabezpečili pokoj a bezpečnost, kdežto našemu domu královskému chceme pojistiti nástupnictví na trůnu. Víš dobře, Arnošte, že nic není říši více nebezpečno, než pochybné nástupnictví, že nic není otci příjemnějšího, nežli syna na trůnu viděti, a že nic národu není prospěšnějšího, nežli když nemusí obávati se zmatkův a záhubných válek o trůn.«

Stavové slyšíce poslední slova císařova, byli pohnuti i svolili k jeho žádosti. Pohříchu! Karel nerozvážil si tuto věc dosti důkladně a nepomyslil, že korunovace bude rozumnému a zdárnému vychování dědice trůnu klásti v cestu veliké překážky; neboť který vychovatel může říditi vůli korunovaného dítěte, kterému se musí královská čest prokazovati, a které může z moci královské udělovati milosti a výsady? V takovém dítěti s nesmírnými obtížemi vzdělává se vědomí o svatosti jeho budoucích povinností panovnických. A kdyby i Petrarka byl přijal císařovu nabídku, a mladého Václava vychovávati pomáhal, jak by byl mohl svého živého a dovádivého svěřence jakožto korunovaného krále českého podrobovati potřebné kázni dětské?

I tak již v květnu 1363. konaly se v Praze přípravy ku slavnému korunování mladého Václava a nové královny české Alžběty. Václav korunován byl od arcibiskupa Arnošta na den sv. Víta, dne 15. června, ve hlavním chrámě na hradě Pražském a o tři dni později, dne 18. června, přijala na témže místě královskou korunu českou Alžběta Pomořanská, čtvrtá manželka císaře Karla.

Brzo po tomto dvojím korunování odebral se císař Karel v měsíci červenci 1363. se silnou mocí vojenskou do markrabství braniborského, aby od stavů a měst této země přijal přísahy věrnosti ve jménu syna svého Václava, jenž dle dědičné smlouvy uzavřené s markrabaty Otou a Ludvíkem Římanem v Norimberce

dne 18. března 1363. měl se státi dědicem této země po bezdětné smrti obou markrabat. Předvídalť bez pochyby opatrný Karel, že skutečnému provedení uvedené smlouvy mohly by se někdy v cestu stavěti nějaké překážky, jakož se po letech skutečně stalo. Napřed zajel do Grodku v Dolní Lužici, kteréžto město zvalo se již tehdáž po německu Spremberk, a zdržoval se tu od 15. do 20. července; potom byl 25. a 26. července ve Frankfurtě nad Odrou, dne 30. července v Berlíně a později ve Špandavě.

Všude přijímal od stavův a poslův měst přísahy věrnosti a uděloval hojné milosti. Konečně pobyl ještě na zpáteční cestě po nějaký čas v Budišíně a přijel ku konci srpna 1363. zase do Prahy. Nabyv dědičného práva na Braniborsko, upevnil sobě naději na nové znamenité rozšíření moci rodu svého.

Císař Karel potom v září téhož roku 1363. učinil platné nařízení stran věnných měst Hradce nad Labem, Mýta, Chrudimi a Poličky, která někdy královně Alžbětě čili Rejčce, vdově Václava II. a Rudolfa I., dána byla od Rudolfa I. místo 40.000 hřiven z Kutných Hor; ustanovil totiž, aby jich také Alžběta, čtvrtá jeho manželka, kdyby ovdověla, užívati mohla a z nich platy a jiné užitky vybírala.

Kterak Karel učinil dědickou smlouvu s rodem habsburským a koupil Dolní Lužici.

1364.

Kateřina, vévodkyně rakouská, císaře Karla dcera, velmi těžce to nesla, že její manžel, Rudolf, chová se k jejímu otci tak neupřímně a nepřátelsky, i snažila se pokud síly její stačily, aby jej se svým otcem zase smířila. Rudolf sám asi počínal dobře poznávati, že všecky jeho nezdržené přísahy, všecky pletichy a úklady proti císaři, jeho tchánovi, strojené ničeho mu nevynesly, ano že i nově nabytého hrabství tyrolského nebude moci bezpečně držeti proti nárokům bavorského vévody Štěpána, pokud jej v tom držení císař nepotvrdí. Proto dav se k tomu od své manželky přemluviti, ustanovil se na tom, že nyní bude se chovati k svému tchánovi jinak než dosud i doufal, že dobude si znovu jeho přízně; naděje jeho v odpuštění císařovo povzbuzovala man-

želka jeho ukazujíc jak v minulých sporech a nedorozuměních dal se císař pokaždé snadno uprositi a smířiti.

A skutečně, vévodu Rudolfa naděje jeho nikterak nesklamala; císař Karel ustanovil Brno za místo, kde by se s ním a s jinými knížaty chtěl sejíti. A tak se stala v Brně památná schůze a smlouva, která měla v budoucnosti veledůležité následky.

Vévoda rakouský Rudolf přistoupivpřed císaře vysvětloval, že vévodové rakouští jsou jedinými pravými dědici vdovy po markrabí Ludvíkovi Markéty, markraběnky braniborské, vévodkyně bavorské a hraběnky tyrolské i dovolával se listu, jímžto Markéta jemu a bratřím jeho Albrechtovi a Leopoldovi odkázala hrabství tyrolské, území při řece Etsch a údolí řeky Innu s veškerým příslušenstvím. Císař pak poradiv se s knížaty říšskými potvrdil Rudolfovi dne 8. února 1364. odevzdací listinu Markétinu a propůjčil vévodům rakouským v léno všecko, k čemu ve hrabství tyrolském měla říše právo. O dva dny později potvrdil císař Karel se své strany a Ludvík, král uherský, a Rudolf Rakouský se strany druhé smlouvu pokoje, kterou byli král polský Kazimír a Bolek, vévoda svídnický sestavili v Krakově jakožto rozsudí mezi oběma stranama uvedenýma, které sobě nyní pod přísahou slíbily úplné smíření, svornost, lásku a věrnost. Téhož ještě dne byla mezi rodem habsburským a lucemburským uzavřena proslulá smlouva dědická.

Mezi vévodami rakouskými a králem uherským Ludvíkem byla již roku 1362. uzavřena smlouva o vzájemné dědění, tak aby země strany jedné připadly straně druhé, kdyby jeden nebo druhý rod vymřel bez přirozených dědicův. Proto nyní dne 10. února 1364. při uzavírání dědické smlouvy mezi vévody rakouskými a královským rodem českým byl do ní pojat i král uherský. Byloť ustanoveno, že země koruny české v tom případě, kdyby vymřelo mužské i ženské potomstvo císaře Karla a bratra jeho markrabí Jana Jindřicha, mají připadnouti dědičně vévodám rakouským a naopak zase ustanoveno, kdyby dříve vymřel rod rakouský i uherský po meči i po přeslici, aby země rakouské dostaly se jakožto dědictví koruně české.

Panovnické osoby, o jejichžto potomcích se v řečené smlouvě jednalo, byly tyto: císař Karel a jeho děti obojího pohlaví, potom jeho bratr Jan Jindřich, markrabí moravský, a všecky jeho děti, se strany lucemburské; rakouští vévodové bratří Rudolf IV.,

Albrecht a Leopold, a jejich sestra Markéta Rakouská se strany habsburské; konečně král Ludvík Uherský, jeho matka Alžběta, dcera polského krále Vladislava Lokýtka, a jeho neť Alžběta, dcera nebožtíka Štěpána, vévody uherského.

Po vymření královského rodu českého příslušelo stavům zemí českých právo voliti si svobodně nového krále. Císař Karel práva toho nikterak nepopíral, nýbrž potvrdil je i ve své zlaté bulle*). A poněvadž touto smlouvou dědickou bylo uvedené právo svobodné volby značně omezeno, bylo nutno zjednati si souhlas české šlechty, aby v tom případě, že by vymřel rod lucemburský, nevolili si nového krále, nýbrž aby přijali ihned vévody rakouské za své panovníky. Souhlasu takového Karel skutečně došel, neboť celá řada pánů českých zavázala se slavnou přísahou, že chtí zachovati se dle těchto smluv, o čemž vydali v Brně téhož památného dne 10. února zvláštní listinu. Byli pak to zejména tito pánové: Jan hrabě z Hardeku, císařský nejvyšší hofmistr, Jindřich z Lipé, nejvyšší maršálek království českého, Beneš z Wartenberka, nejvyšší purkrabí, Půta z Častalovic, Jaroslav ze Šternberka, Těma z Koldic, Hašek ze Zvířetic, Petr z Wartenberka na Kosti, Bedřich z Schönburka, Hynek Hlaváč z Dubé, Ješek z Vilhartic, Ješek z Landšteina na Kosové Hoře, Ješek Ptáček z Pirkšteina, Břeněk z Riesenberka na Švihově, Jaroslav z Březnice, Boček z Kunštatu na Poděbradech, děd pozdějšího krále českého Jiřího z Poděbrad, města Pražská a potom všecka královská města v Čechách. Příkladu šlechty české následovali později také páni zemí rakouských. Vévoda Rudolf Saský, který právě byl také v Brně, schválil tyto smlouvy jakožto kurfiršt svaté říše římské listem svým daným dne 11. února.

Dne 12. února vydal císař se svým synem Václavem, králem českým a bratrem Janem Jindřichem, markrabětem moravským, zvláštní list, v němž přislíbili stavům zemí rakouských, že je zachovají při jejich svobodách, právech, obyčejích i statcích a že jich mocně chtějí chrániti, budou-li země rakouské po vymření rodu habsburského připojeny ke koruně české. Totéž slíbil i vévoda Rudolf s bratry svými a sestrou svojí Markétou stavům koruny české, čímž dědické smlouvy často vzpomenuté nabyly dokonalé právní formy.

*) V sedmé hlavě zlaté bully.

Tyto dědické smlouvy a přátelské poměry mezi rodem lucemburským a habsburským byly hned po té ještě více upevněny novou svatbou. Markrabí Jan Jindřich Moravský nedávno před tím ovdovělý pojal za manželku Markétu, sestru vévody rakouského Rudolfa a vdovu po mladém Menhartovi, vévodě hornobavorském a hraběti tyrolském. Markrabí ponechal bratru svému císaři Karlu, aby rozhodl, jaké věno má dáti své nové manželce a císař ustanovil, že deset tisíc kop grošův pražských; za jeden tisíc měla dostati jistou zástavu v Rakousích. Svatba sama slavena byla již dne 26. února téhož roku 1364. ve Vídni.

Císař Karel uzavíraje s rodem rakouským dědickou smlouvu, o níž jsme právě byli obšírně promluvili, činil tak patrně s jistou nadějí, že takovým spůsobem nejspíše země rakouské svému rodu získá; Rudolf Rakouský byl bezdětek, jeho bratří Albrecht a Leopold ještě mladí, neženatí; pohledl-li však Karel na svého syna a na nadějné syny bratra svého, mohl ovšem doufati, že tato smlouva bude spíše jeho domu ku prospěchu — ovšem, co budoucnost ve svém lůně chová, to Bůh před člověkem ukrývá; a ukázalo se, že prozřetelnost boží usoudila jinak.

Císař Karel hned potom na konci měsíce března 1364. zajel do svého města Perna a sešel se tam s markrabaty míšeňskými Bedřichem, Baltazarem a Vilémem jakož i s markrabaty braniborskými Ludvíkem a Ottou. Příčinou toho sjezdu bylo Karlovo přání, jak by již nyní spojil Dolní Lužici s korunou českou, ač měl naději, že mu ta země spolu s Braniborskem připadne. Dolní Lužici drželi však od roku 1350. markrabata míšenští v zástavě, a tu se císař Karel s nimi s přivolením markrabat braniborských smluvil, že jim vyplatí zástavní sumu 21.000 hřiven stříbra a tím zemi tuto ujme. Takovým spůsobem císař Karel zakoupil Dolní Lužici hotovými penězi a zároveň se všestranným svolením postoupil jí svému tchánovi Bolkovi, vévodě svídnickému, aby jí užíval do svého života. Při tom však bylo markrabatům braniborským vyhraženo právo výkupné. Za pobytu svého v Perně vstoupil Karel s markrabaty braniborskými v užší svazek, neboť dne 14. února slíbil mladšímu markrabí Ottě dceru svoji Alžbětu — tehdy teprvé pětiletou — dáti za manželku a dne 30. dubna téhož roku mu ji v Budišíně zasnoubil. Ale ku sňatku tomu nedošlo, jakož bude pověděno později.

Kazatelové Konrad Waldhauser a Jan Milič z Kroměříže.

Mezi tím časem, co císař úsilně se staral o založení moci rodu svého a rozmnožení koruny české, počalo se v samém srdci království českého, v Praze totiž, divné hnutí lidských myslí, když vystoupili kazatelé, kteří proti kleslé mravnosti a mnohým tehdáž značně se vzmáhajícím neřestem s kazatelny horlivá slova hlásati se jali.

Již výše učinili jsme zmínku o tom, že císař Karel r. 1358. z Rakous do Prahy povolal kněze Konrada Waldhausera, aby svým kázáním německý městský lid pražský vytrhl z mravní propasti, do které, jako Němci v říši, vždy hlouběji padal. Kněz Konrad obdržel v Praze úřad kazatele při farním chrámě u sv. Havla na Starém městě a zároveň mu císař udělil faru v Litoměřicích. Když pak se Waldhauser této fary zbavil, obdržel asi roku 1360. nejpřednější faru pražskou při kostele Panny Marie před Týnem. Ve svých kázáních nešetřil nikoho, i bez milosti káral pýchu, lakotu a rozmařilost bohatých měšťanův a měšťanek, a potkal se v tom krátkém čase s neslýchaným účinkem. Kostely sv. Havla a před Týnem byly tehdáž ještě malé, i nestačily množství posluchačův, kteří se scházeli na jeho kázání, tak že musil často kázati před kostelem pod širým nebem. I brzo patrna byla změna, kterou jeho kázání spůsobila ve smýšlení a ve mravích lidu; změna tato počala se jeviti především podivuhodnými příklady kajícnosti. Měšťanky pražské odkládajíce znenáhla svoje oblíbené šperky, drahé závoje, zlatem a stříbrem vyšívaná roucha, počaly odívati se jednoduše; lichva pomíjela a nejeden hříšník toho druhu nabízel se sám, že chce nahraditi, komu prvé uškodil.

Byliť pak tehdáž mezi mužskými v Praze zpustlí hýřilové, kterým se říkalo německy »helmbrechti«, a před jichžto dotíravostí cudná dcerka městská ukryti se nemohla ani v kostele; ti prý sami obraceli se Konradovým kázaním, činili pokání, počínali lepší život a v kostelích v pobožnosti jiným dobrý příklad dávali. Sám kněz Konrad divíval se tomu, tázaje se: »Čím to jest, že ten lid má tolik lásky a přítulnosti ke mně, kdežto já ho kárati nepřestávám? Žebraví mnichové počínají sobě naopak, oni pochlebují lidu a hle! v jejich kostelích jest prázdno!«

Znamenati sluší, že kostely mnišské co do prostrannosti

proti tehdejším farním kostelům byly pravé chrámy. Již z té příčiny počali Minorité, Dominikáni, Augustiáni a Karmelitáni na kněze Konrada hleděti s velikou nelibostí. Tu však Konrad v prosinci r. 1363. počal proti nim samým kázati a horliti, jmenovitě proti jejich svatokupectví. Svatokupectvím pak nazýval i to, když ku příkladu do ženského kláštera nebyla novicka přijata jinak, leč s dostatečným věnem. Konrad došel sobě k arcibiskupovi Arnoštovi, a jemu žaloval, že klášterníci neslušným spůsobem od lidí vymáhají peníze a dary, i žádal jej, aby tomu učinil přítrž. Arcibiskup však omlouval se tím, že žebravé řehole, majíce své zvláštní starší nepodléhají jeho duchovní správě. V tom přijel v měsíci lednu 1364. generál řádu Dominikánského jakožto papežský legat do Prahy, a Domikáni chopivše se té příležitosti, pohnali nenáviděného kazatele Konrada na soud před arcibiskupa pro dva kacířské články, kterým prý učil. Konrad bez meškání podal proti tomu písemnou obranu; nicméně arcibiskup Arnošt uznal za dobré veřejným ohlášením ustanoviti den a hodinu, aby každý, kdo by na Konrada Waldhausera měl nějakou stížnost, postavil se před ním, arcibiskupem, se svou žalobou. I nepostavil se nikdo. Tím nabyl ostrý kazatel, jak se zdá, tím více smělosti. V květnu po té přijel rakouský vévoda Rudolf IV., nyní s císařem dokonale smířený, do Prahy, a tu chtěl kněz Konrad veřejně o své rozepři s mnichy kázati; avšak vystříhán jsa od svých vyšších představených, aby toho nečinil, uposlechl konečně nechtěje prý lid, i bez toho na mnichy již velice popuzený, ještě více rozdrážditi. Vévoda Rudolf bez pochyby teprvé nyní poznal cenu toho muže, a zamýšleje právě také vysoké školy ve Vídni založiti, vábil kněze Konrada sliby nad míru vnadnými, aby se do vlasti navrátil. Konrad však odpíral, i nechtěje do Vídně jíti pravil, že vděčnost, kterou císaři jest zavázán za tolikerá dobrodiní nedovoluje mu, aby království české opustil.

Později povstali proti němu opět Dominikáni s osmnácti, Augustiáni pak se šesti články, z nichžto — jak pravili — šlo na jevo, že Konrad Waldhauser jest kacířem. Augustiáni vinili jej mimo to také z odpadlictví, proto že vystoupil z jejich řehole. On však na to všecko sepsal zase obšírnou obranu, jejížto slova byla někdy až příliš důtklivá a prostořeká, jako vůbec celý spůsob jeho kázání. Napsalť v této své obraně mimo jiné, že mnichové prý již tak velice uchýlili se ve všem od prvních předkův svých,

že kdyby svatí zakladatelé jejich řeholí zjevili se nyní mezi nimi, že by jich nejen nepoznali a nepřijali, nýbrž že by je dokonce ukamenovali; tak prý jim proti mysli jest, když jim někdo vytýká jejich zkažené mravy. Jen v jednom že se konečně přece polepšili až ku podivu: jindy prý se hašteřívali bez ustání mezi sebou a o mrtvoly bohatých prý se často tahávali, jako hladoví dravci o mrchu; nyní však že jsou smířeni a svorni mezi sebou všickni za jednoho, a to proti němu, Konradovi, jakožto společnému odpůrci svému.

Tato pře kněze Konrada s mnichy žebravými rozhlásila se až do zemí sousedních, ale císař Karel nepřestával smělého kazatele ochraňovati až do konce jeho života. Umřel pak kněz Konrad Waldhauser v desátém roce svého kazatelského působení v Praze jakožto farář Týnský dne 8. prosince 1369.

Vedle Konrada Waldhausera, jenž jest prvním z tak řečených předchůdcův Husových, vynikl druhý horlitel téhož směru mravokárného, kněz Jan Milič z Kroměříže, o kterém jsme se také již dříve zmínili. Zde budiž ještě podotčeno, že v letech 1358—1362. byl registratorem a později notářem v české kanceláři královské. Náležel pak mezi vlastence, jimž šíření se Němců v Čechách a jejich stále rostoucí prospěchy byly největší pobudkou, aby se tím více o národ český starali a o jeho hmotný i duševní blahobyt se zasazovali. Za moudré vlády Karlovy počalo již vlastenectví národní silně působiti na lid český, tak že se národ nyní nad sebou rozpomínal a počal horlivě usilovati o to, aby svého práva ve vlasti od cizích si bráti nedal a u vzdělání duševním jakož i v živnostech a ve spůsobilosti k uměním a řemeslům pozadu nezůstával.

Miličovi, jenž viděl úspěchy, jakých Konrad Waldhauser svými kázáními nabyl u pražských Němců, zdálo se, že netoliko německé obyvatelstvo pražské, nýbrž i český lid potřebuje, zvláštního poučení a napomenutí, aby neklesl ve mravní propasť, do které již sousedé jeho padali. Maje pěkné postavení jakožto kanovník pražský a v kanceláři při císařském dvoře, konečně i jakožto pán statku Tmaně, rozhodl se najednou r. 1363., že se odřekne všech svých důstojenství a příjmů církevních a jen Kristu a jeho nauce v úplné chudobě sloužiti bude. Chtěl býti kazatelem a napomínatelem lidu českého, a nikdo ho nemohl od tohoto úmyslu odvrátiti. Arcibiskup Arnošt tak pobožného a učeného muže ze své

kapituly nerad propouštěl, řka k němu: »Což pak můžeš lepšího učiniti, nežli pomáhati ubohému arcipastýři svému u vedení svěřeného jemu stáda?« Avšak Milič ve snivém nadšení ducha svého přese všecko podobné domlouvání setrval při svém úmyslu a odešed z Prahy do Horšova Týna, byl u tamnějšího faráře po nějaký čas kaplanem, aby se přiučil péči pastýřské a zvláště umění kazatelskému. Po půl létě vrátil se zase do Prahy, a počal kázati česky nejprvé u sv. Mikuláše v Menším městě Pražském, potom u sv. Jiljí na Starém městě.

Milič měl stejný účel a stejné smýšlení jako Konrad Waldhauser, avšak oba jak v povahách tak v řečech svých podstatně od sebe se lišili. Konrad mluvil svým německorakouským nářečím jasně, pádně a nelíčeně, Milič naopak raději povzbuzováním citu a obraznosti, barvou mystickou a řečí hojně protkanou obrazy ze zjevení sv. Jana chtěl působiti na své posluchače. Z počátku měl málo posluchačův, a i ti dovolovali prý sobě vtipkovati o výřečnosti jeho, neboť jsa rozený Hanák mluvil nářečím moravským; avšak znenáhla množil se počet jejich a vzrostl konečně tak, že Milič, chtěje na všech stranách vyhověti žádostem, byl nucen často za den třikráte v rozličných místech kázati, ano jednoho dne i pětkráte. A nejen obecný lid zaujat byl jeho nábožným nadšením, nýbrž i učení mužové poslouchali ho nemohouce dosti podiviti se neobyčejné plodnosti, živosti a pružnosti ducha jeho. Byl tehdáž v kapitule Pražské školastik mistr Albrecht, kterýž se latinsky psal Ranconis de Ericino, nejučenější Čech toho času, jenž byl roku 1355. rektorem vysokých škol Pařížských, a ten jednou slyše Miliče kázati v podivení zvolal: »Zajisté, potřeboval bych téměř víc nežli měsíc na přípravu k takovému kázání, a ten Milič to má za hodinu pohromadě.« O dalším působení Miličově a o jeho osudu později se ještě více dovíme.

Smrt arcibiskupa Arnošta z Pardubic.

1364. dne 30. června.

Roku 1364. utrpěla země česká velikou a bolestnou ztrátu; rozžehnalť se dne 30. června s tímto světem Arnošt z Pardubic, první arcibiskup pražský a první kancléř vysokého učení pražského. Císař Karel prodléval v měsíci květnu toho roku v Budišíně, a tam Arnošt v záležitostech svého kostela za ním přijev ochu-

ravěl; jsa postižen zimnicí, dal se převézti na svůj arcibiskupský zámek v Roudnici, kdež po několika nedělích skončil svou životní pouť maje věku svého něco přes šedesáte let.

Po celý čas samostatného vladaření Karlova byl Arnošt jeho stálým a upřímným rádcem vynikaje v záležitostech politických nad jiné svým věhlasem a znamenitou zkušeností; z té příčiny doprovázel často krále a císaře na jeho cestách a výpravách. Mnohý záslužný skutek směřující ku povznesení království českého byl společným dílem Karlovým i Arnoštovým. Avšak Arnošt nevynikal jen jakožto výtečný státník a rádce císařův, bylť zároveň též znamenitým pastýřem duchovním a upřímně i vytrvale staral se o zvelebení a napravení života církevního. Zásluhy, které sobě získal v této příčině, jsou vskutku stkvělé a dovedeme cenu jejich tím spíše poznati, uvážíme-li, že byl prvním organisatorem nové církevní provincie české.

Ve dvaceti letech, po která zastával úřad arcibiskupský, držel často synody či církevní sněmy provinciální i diecezánské, na kterých vydával předpisy a nařízení k zavedení i zachování dobrého řádu ve věcech církevních. Nejdůležitějším výsledkem činnosti jeho v tomto oboru jest nové zřízení, které dal církvi české roku 1349., jsou to tak zvané statuty Arnoštovy (statuta Ernesti), které byly časům i poměrům země české přiměřenější nežli byla stará statuta mohučská, jimiž se církev česká řídila až do časů Arnoštových; bylať to sbírka pravidel, jimiž se mělo spravovati duchovenstvo v celé provincii pražské. Kostely biskupské a kapituly obdržely kromě toho ještě zvláštní statuty. Vedle toho vlastním příkladem i častými visitacemi přičiňoval se o napravení mravů duchovenstva, které bylo se oddalo velkým nepravostem a nezřízenému životu; zřídil proto úřad tak zvaného korrektora, jímž přísně dal trestati všeliké přestupky proti kázni kněžské, a podporoval mravokárné kazatele Konrada Waldhausera i Miliče. Dobré následky toho počaly se objevovati již za jeho živobytí, a nebylo by snad došlo k bouřím husitským, kdyby jeho nástupcové byli uměli v témže úsilí zdárně pokračovati. Arnošt bděl i jinak nad spravedlností při soudu arcibiskupském, která dříve bývala často porušována, a zavedl chvalitebný pořádek v celém úřadování církevním.

Trvalou památku zjednal si Arnošt také zavedením dvojích knih úředních v diecesi pražské; do jedněch z nich, tak řečených

Libri Confirmationum (t. j. knihy potvrzování*) jež byly počaty roku 1354., zapisovalo se každé dosazení k beneficiu duchovnímu; druhé, tak zvané Libri Erectionum (t. j. knihy nadání**), které byly založeny roku 1358., jsou takořka deskami stavu duchovního obsahujíce listiny na všeliká nadání učiněná při kostelech. Oboje ty knihy jsou přehojným nalezištěm přesných údajův pro náš domácí místopis a rodopis, a sotva která jiná země může se honositi takovým dějezpytným pokladem z oné doby. K obojím těmto knihám druží se Akta soudní konsistoře pražské***), která jsou výdatným pramenem pro kulturní dějiny oné doby.

K tomu sluší ještě připomenouti, že dal Arnošt pro kostel psáti a malbami skvostně ozdobovati nové zpěvníky, gradualy a antifonáře, i jiné náboženské a bohoslužebné knihy, maje při tom zření k tomu, aby se církevní český zpěv povznesl a zvelebil, jakož se podnes zpívají staročeské zpěvy roratní, které on do kostela uvedl.

V soukromém životě svém byl pobožný, pokorný a vlídný ke vznešeným a nízkým, s kýmkoliv mu bylo jednati. Dobročinnost jeho prokázala se zvláště velikými almužnami konanými po celé zemi za velikého hladu r. 1362. Mimo to pečoval zvláště o mladé duchovní, kteří se snažili nabyti důkladnějšího vzdělání vědeckého.

Krásné umění podporoval hojným nakládáním na malby a stavby kostelní a hradní. Na stavbu nového hlavního chrámu u sv. Víta přispěl velikými náklady ze svého jmění, jednu kapli pak při něm — která podle něho nazývá se »Arnoštovská« a ve které byl oltář ke cti sv. Antonína Poustevníka — dal celou na svůj náklad stavěti. Ve městě Kladště, kdež jeho otec byl královským purkrabím, a kdež Arnošt jakožto pachole navštěvoval farní školu u Panny Marie, při témž kostele založil znamenité proboštství kanovníkův řehole sv. Augustina. Také v Jaroměři již r. 1356., potom ve svém arcibiskupském městě Rokycanech roku 1362. vystavěl těmto řeholním kanovníkům podobné kláštery, a když císař Karel přesadil Augustianské kanovníky r. 1362. ze

*) Vydány tiskem od prof. Dr. Jos. Emlera.

**) Knihy ty počal vydávati p. kanovník Dr. Kl. Borový.

***) Akta tato vydává nyní Česká Akademie péčí p. Ferd. Tadry, skriptora univ. knihovny pražské.

Sadské do Prahy k sv. Apolináři, uvedl Arnošt do Sadské na jejich místo jiné kanovníky téhož řádu. Chrám sv. Jiljí na Starém městě Pražském, jejž byl roku 1339. založil pražský biskup Jan IV. z Dražic, dostavěl svým nákladem a při něm založil kollegiatní kapitulu. Ve svých arcibiskupských městech Českém Brodě a v Příbrami potom ve svém zděděném městečku Libáni špitály pro chudé založil a všemi potřebami hojně je nadal. Téměř všecky arcibiskupské hrady stářím sešlé nově opraviti, hrad v Příbrami zcela nově vystavěti dal. Při svém hradě Roudnickém, na kterém nejvíce se zdržovával, počal stavěti novou silnou věž s kaplí a arcibiskupská města Český Brod, Horšův Týn a Roudnici kázal hradbami opatřiti.

Arcibiskupské statky rozmnožil r. 1347. přikoupiv půl hradu a města Rožmitála, a zveleboval je zakládáním nových rybníkův u Kyj, Rokycan, u Horšova Týna, Příbrami, Řečice, Žerčiněvs čili Žerčice a u Chýnova.

Vůbec pak byla činnost jeho ve všech směrech neunavná a výtečná; všeobecně pravilo se, že není výtečnějšího preláta v celé římské říši ano i v církvi; papežové Kliment VI. a Innocenc VI. často jemu nabízeli vyšší důstojenství, a po smrti Innocenciově mnozí kardinálové mínili, že Arnošt hoden jest, aby dosedl na papežskou stolici. Arnošt však nebažil po povýšení, ano často pokoušel se o složení svého arcibiskupského důstojenství; neboť oblíbenou jeho myšlénkou bylo, skončiti život svůj tiše v klášteře Kladském, kterýž byl založil. Avšak ani císař ani papežové nechtěli svoliti k odstoupení toho muže z veřejného života, který právě v něm měl své pravé povolání. Arnošt však touhu svoji po odstranění se z veřejného života tím na jevo dával, že na oknech a na jiných obrazích malovati se dával, kterak před Bohem neb rodičkou Boží klečí na kolenou maje všecky odznaky arcibiskupské důstojnosti své před sebou na zemi složené. Jakožto převzácnou památku po Arnoštovi chová museum království českého jeho latinskou modlitební knihu, kterou Zbyšek z Trotiny nejznamenitější český malíř oné doby, vyzdobil svými překrásnými, drobně malovanými obrázky, tak že tato kniha nyní slouží celému národu českému jakožto plod znamenitého umění vlasteneckého k veliké chloubě.

Dle Arnoštovy žádosti bylo tělo jeho převezeno do Kladska a tam ve farním chrámě Panny Marie před velkým oltářem po-

chováno. Snad zvolil si tam svůj poslední odpočinek proto, že v těch místech byl v mladosti své vychováván. Až do našich dob spatřoval se tam znamenitý náhrobek jeho, na němž byla vytesána jeho postava. Že pak již byl časem značně sešlý a velice porouchán, byl mu za naší paměti postaven nový náhrobek z darův a příspěvků, které se byly sešly r. 1864. při slavnosti pětistyleté památky Arnoštovy smrti.

Arcibiskup pražský Jan Očko z Vlašimě, biskup olomucký Jan ze Středy a Albrecht ze Šternberka, biskup litomyšlský.

1364.

Nedlouho po Arnoštově smrti sešli se kanovníci pražští dne 12. července 1364. v kapli sv. Václava, a bez pochyby dle přání císaře Karla zvolili jednohlasně za nástupce na arcibiskupské stolici Jana přijmím Očka z rodu pánův Vlašimských, dosavadního biskupa olomouckého, praelata neméně výtečného, jako i u císaře oblíbeného, který Karlovi již jakožto markraběti moravskému konal mnohé věrné a platné služby a tudíž požíval jeho největší důvěry. Jan Očko zdráhal se sice přijati důstojenství arcibiskupské omlouvaje se pokročilým stářím svým, avšak pohnut prosbami jak císaře a knížat tak i děkana a veškeré kapituly pražské přivolil k tomu, aby jeho povýšení papeži bylo oznámeno a potvrzení od něho vyžádáno. Posláni jsou tedy hned poslové k papeži Urbanovi V. do Avignona a papež maje zprávu o zvláštní hodnosti Janově na arcibiskupství pražské jej potvrdil, a potom po biskupovi špírském poslal jemu pallium, kterým Jan Očko jsa ozdoben na den sv. Havla 1364. ve hlavním chrámě u sv. Víta slavně byl nastolen.

Na uprázdněné biskupství olomúcké dosedl nyní Jan IX. ze Středy*) dosavadní biskup litomyšlský, a na biskupství litomyšlské zvolen byl po smrti Mikuláše, probošta pražského, který po svém zvolení do Litomyšle již dne 6. srpna 1364. zemřel, Albrecht ze Šternberka, dosavadní biskup zvěřínský a dědic panství Šternberského na Moravě. Znamenati sluší, že nový arcibiskup i oba

*) Neumarkt ve Slezích.

biskupové byli, jako právě zemřelý Arnošt z Pardubic, mužové znamenitě učení, a že byli důvěrnými rádci císaře Karla, který vedle nich jen některé ještě světské pány a šlechtice do své rady připouštěl. Jan ze Středy byl po dvacet let (1353—1374.) i kanclěřem dvorským, a to jediným, tak že jeho rukama šly všecky listiny, které Karel vydával i jakožto král český i jakožto císař svaté římské říše.

Budiž zde ještě připomenuto, že všichni tři tito nově jmenovaní preláti byli velikými milovníky krásného umění, a kromě jiných památek zachovaly se nám po každém z nich vzácné latinské bohoslužebné knihy s výtečnými drobnými obrázky čili miniaturami; totiž missal arcibiskupa Jana Očka v pokladu hlavního chrámu u sv. Víta, modlitební kniha biskupa Jana ze Středy nazvaná liber viaticus, s obrázky od znamenitého Zbyška z Trotiny, která se chová v museum království českého, a pontifikalní kniha biskupa Albrechta ze Šternberka, chovaná v bibliotece Strahovské, s obrázky od jiného českého umělce Hodíka.

Vysvěcení královské kaple sv. Kříže na Karlově Týně.

1365.

Císař Karel nabyv koupí Dolní Lužice dříve, nežli by dle smlouvy s markrabaty Ludvíkem a Otou rodu jeho připadnouti měla, jel tam s celým dvorem svým ku konci měsíce října r. 1364. a zdržuje se tam až do začátku prosince, dal si ve městech Lukově, hlavním městě této krajiny, v Gubíně, Žemři (Sommerfeldě) a v jiných skládati od obyvatelův přísahu věrnosti.

Několik let před tím — r. 1355. — přivtělil Karel staré Záhvozdí k Horní Lužici, které tím od Čech odpadlo, a tu potom hornolužická města Budišín, Zhořelec, Žitava, Lubáň, Lubij a Kamenec učinila spolek zvaný Šestiměstí, aby majíce v tom velkou podporu od císaře Karla svými vlastními vojsky tím snáze brániti se mohla proti nájezdům loupežnických rytířův.

První veřejný obřad, jejž nový arcibiskup Jan Očko z Vlašimě vykonal, bylo vysvěcení dvojího kůru v novém hlavním chrámě u sv. Víta na hradě Pražském. Stalo se to dne 5. ledna r. 1365., neboť stavba toho chrámu byla již v dolejších částech

ukončena, a počala se nyní stavěti hořejší chodba, veliká okna nad ní a z venku překrásné opěrací pilíře a oblouky. V hořejším kůru, kde sedávali kanovníci, vysvěcen jest oltář ke cti sv. Víta v dolejším kůru mansionářův, okolo královských hrobů, oltář Panny Marie.

Rudolf IV. Habsburský, zeť císaře Karla IV.

Také stavba královské čili korunní kaple sv. Kříže na Karlšteině, kterou císař Karel ve veliké věži dal s obzvláštním nákladem vyozdobiti, dospěla již k svému ukončení a ustanoven

k vysvěcení jejímu den 9. února 1365. I zdvihl se císař s celým dvorem svým z hradu Pražského, a přijev na Karlštein byl přítomen tomu vysvěcení, jež vykonal arcibiskup Jan Očko. Kaple tato byla nejskvostnějším a nejposvátnějším místem v celém hradě, jemuž — jak Beneš z Weitmile za to měl — co do bohatství, umělecké výzdoby a posvátnosti tehdáž v celém světě žádný jiný hrad nemohl se vyrovnati. V této kapli za pozlacenou mříží nad oltářem chovala se potom koruna Svatováclavská s ostatními královskými klenoty, jakož i nejdůležitější listiny království českého, také koruna římského císařství a všecky ostatní říšské klenoty a svátosti byly sem přeneseny ze staré kaple Svatováclavské na hradě Pražském. Všecko se tu svítilo leskem drahých kamenů a nejvzácnějších obrazů, a zářilo plameny třinácti set a třiceti rozžatých voskových svíček při službách Božích, jež tu směli vykonávati jenom biskupové a místní kapitulní děkan. Pro svátosti v této kapli chované nesměla v té věži, v které se ta kaple nachází, žádná žena — ani samotnou císařovnu nevyjímajíc — přes noc s mužem přebývati.

Brzy po té udělil císař listem svým, jenž jest dán v Praze dne 1. března 1365., svému říšskému kancléři, nově jmenovanému biskupu olomúckému, Janovi IX. ze Středy, a všem nástupcům jeho titul »hraběte královské kaple české«, kteréhožto titulu nynější arcibiskupové olomúčtí podnes užívají.

Kterak Karel navštívil papeže Urbana V. v Avignoně.

1365.

Císař Karel zamýšlel již po delší čas navštíviti papeže Urbana V. v Avignoně. Úmysl takový pojal především z té příčiny, že při návštěvě své a rozmluvách s papežem, hodlal učiniti pokus, zdali by se papež nedal pohnouti k tomu, aby se opět navrátil do Říma a tam — jako bývalo od prvních počátků křesťanství — měl zase svoje stálé sídlo. Nyní konečně jsa o to požádán papežem samotným, vypravil se z Prahy na počátku měsíce dubna r. 1365.; velikonoční svátky, které připadly toho roku na 13. dubna, slavil v Norimberce, pak jel přes Švábsko do Štrassburka, kamž přibyl nazejtří po sv. Jiří, to jest dne 24. dubna, i uvítán

byl od duchovenstva i měšťanstva velmi slavně jakožto císař neboť bylo to poprvé, co po svém korunování v Římě zavítal do Štrassburka. Po jednodenním pobytu nastoupil v den sv. Marka další cestu přes Basilej, Solothurn a Bern do Savojska, kdež při svém pobytu v Chambery dne 12. května svěřil hraběti Amadeovi Savojskému a jeho nástupcům jakožto vikářům či náměstkům sv. říše římské všecka práva, která náležela říši v diecesích a městech: Sitenu, Lausannu, Ženévě, Aostě, Ivreji, Turině a některých jiných.

Posléze nazejtří po svátku Na nebe vstoupení Páně — dne 23. května — dospěl císař do Avignona. Vjezd svůj do tohoto města slavil ozdoben jsa odznaky svého důstojenství císařského a maje kolem sebe veliký počet říšských knížat i stkvělý průvod čítající osm set jezdců. Papež Urban V., kardinálové a ostatní duchovenstvo meškající při dvoře papežském přijali ho s velikou ctí a slávou. V Avignoně pobýval Karel téměř tři neděle a měl s papežem mnohé důležité rozmluvy a porady.

Karel byl již před některým časem papeži radil k tomu, aby se přestěhoval do Říma, při čemž dokazoval, že by to bylo prospěšnějším všemu křesťanstvu vůbec a zvláště říši římsko-německé, proto že v Římě by nemohl papež podléhati vlivu francouzskému tou měrou, jako se to mohlo díti v Avignoně. Papež Urban jevil aspoň jakousi ochotu, aby přání císařovu vyhověl, avšak tomu stavěl se na odpor sbor kardinálský, v němž bylo mnoho Francouzů, kteří podporovali s veškerým úsilím snahy královského dvora francouzského směřující k tomu, aby sídlem papežů zůstal i na příští časy Avignon. Tato část sboru kardinálského starala se nyní především o to, aby papeže zaneprazdňovala myšlénkou o nové křižácké válce na východě a o dobytí Jerusaléma. Papež Urban proto již dříve císaře vyzýval, aby se jakožto hlava všeho křesťanstva postavil v čelo křižácké výpravy; učinil tak v listě daném v Avignoně dne 25. května 1363., kdež císaři dával zprávu, že dav se pohnouti pobídkami Petra, krále cyperského vyhlásil křižovou výpravu do svaté země, která má počíti dne 1. března r. 1365. a kdež mu zároveň oznamoval, že králi francouzskému Janovi pro zvláštní jeho horlivost udělil titul hejtmana křižáků.

Císař Karel byl však muž praktický, a jako se nedal svésti aby v Římě a v Italii obnovil panství císařské, tak nechtěl ani té křižácké válce rozuměti říkaje, že jako předešlé křižácké války

k ničemu nevedly, též nyní takové předsevzetí zdařiti se nemůže. Avšak nechtěje papeži odmlouvati, poněvadž ho potřeboval a všeličehož od něho dosáhnouti chtěl, slíbil mu, že se té křižácké výpravy ujme, a navrhoval, aby strašné roty loupežníkův, které tehdáž pod vůdcem jakéhosi baskického arcikněze Arnolda z Červoly Francii a sousední krajiny německé naplňovaly loupežemi a žhářstvím, vzal do svého žoldu a proti Turkům do Asie poslal. Tyto roty rozličného lidu bojovného dávaly se totiž knížatům najímati do válek, a nejvíce jich užíval Eduard III., král anglický ve svých válkách proti Francii. Když byl uzavřen mír, propustil tyto roty, avšak žoldnéři tito nechtíce se ani potom rozejíti stávali se pravým bičem Božím pro země, kamkoliv přišli. Nazývali svůj sbor »velkou společností,« lid však jim přezdíval »pozdě přišlých«, nebo je jmenoval Malandrini, Linfardi, Gugléři anebo zkrátka Angličané. Jiné takové roty vodili krátce před tím po Italii jakýsi Fra Moriale a tak řečený hrabě Landavský. Papež byl srozuměn s návrhem císařovým, aby tyto roty byly poslány do Asie, slíbil, že k tomu také sám přispěje značnou podporou peněžitou, jakož i že vypíše všeobecnou církevní daň na výpravu do Jerusaléma. Karel tudíž poslal poselství k výše řečenému Arnoldovi z Červoly, aby se s ním smluvil a zároveň jej vyzval, aby k vůli lepšímu dohodnutí přišel za ním do Elsasu. Potom slíbil papež Urban V. císaři, že jest ochoten přestěhovati se do Říma, a císař se mu svou pomocí k tomu rád nabídl.

Císař Karel ani při této návštěvě nezapomněl na své království české. Vymohlť na papeži, že Janu Očkovi z Vlašimě, druhému arcibiskupu pražskému, i všem jeho nástupcům udělena byla práva a titul apoštolského stálého legáta, a to netoliko v arcibiskupství pražském, v biskupstvích olomúckém a litomyšlském, nýbrž i nad to v biskupství řezenském, bamberském, a míšeňském, poněvadž v těch biskupstvích mnohé země, hrady a města již s českou korunou byly spojeny, a biskupové tamější církevní kázni — jako tehdáž v Němcích vůbec bylo — valně dali klesnouti. Na potvrzení toho vydal papež dne 28. května r. 1365. arcibiskupovi Janu Očkovi zvláštní bullu, a poslal mu stříbrný pozlacený kříž, klobouk široký černý a kápi hnědou, aby toho oděvu a těch znamení jakožto papežský legát v dotčených biskupstvích užíval; zároveň pak byla touto bullou diecese řezenská vyňata z pravomoci, která v ní příslušela arcibiskupu solnohradskému,

jakožto dosavadnímu legátu této diecese. I tak od toho času píší se až po tu dobu arcibiskupové pražští stálými apoštolskými legáty ve všech diecesích provincie pražské i v biskupství řezenském, bamberském a míšeňském.

Zvláštní bullou vydanou téhož dne 28. května oznámil papež biskupům míšenskému, řezenskému a bamberskému i všemu duchovenstvu těchto diecesí toto vyznamenání arcibiskupa pražského a zároveň vyňal biskupa míšenského z pravomoci, kterou až na onen čas v jeho diecesi vykonával arcibiskup magdeburský jakožto legát apoštolské stolice.

O svátcích svatodušních, které toho roku slavily se dne 1. června, obě hlavy světa — abychom užili slov současného kronikáře — ozdobeny jsouce odznaky svých důstojenství byly společně přítomny službám Božím *); i naplnilo prý se proroctví Habakukovo, jenž dí: »Slunce i měsíc stanuly ve stánku svém« **). Při slavné mši, kterou z úcty k císaři sloužil sám papež, a při níž Karel v majestátu svém seděl na trůně, přítomna byla i stkvělá družina hodnostářů církevních i knížat a pánův říšských, z nichž uvádíme jen Ruprechta mladšího, falckrabí rýnského, vévody Barnima Štětínského, Jindřicha a Ruprechta Lehnického, Bolka Opolského, Přemyslava Těšínského a mnoho jiných, mezi nimiž byli i čeští pánové zastoupeni v počtu nemalém.

Jak se Karel dal korunovati na království arelatské a jak tělo sv. Sigmunda vyzdvihl.

1365.

V pondělí po hodu božím svatodušním — dne 2. června r. 1365. — císař vzav od papeže odpuštění odejel s komonstvem svým do města Arles.

Město toto bývalo hlavním městem někdejšího království arelatského čili Burgundského, které od r. 933. obsahovalo krajiny od řek Rodanu a Saône až k moři Středozemnímu a k Lombardii, a po čase, r. 1032. německému císaři Konradovi II. připadlo. Nástupcové Konradovi po dlouhou dobu nestarali se o krá-

*) Ann. Osterhov. v. Mon. Germ. SS. XVII., 558.

**) Beneš z Weitmile v Pram. děj. čes. d. IV., 533.

lovství arelatské, ačkoliv svrchované panství nad zemí touto císařům německým zůstalo.

Co se týče poměru státoprávního, můžeme pozorovati v krajinách těchto průběh dosti podobný tomu, jaký byl v krajinách hornoitalských. Poslední císař římskoněmecký, který dal se korunovati na krále arelatského, byl Fridrich I. přijmím Barbarossa; korunování jeho dálo se dne 30. června 1178. Od té doby závislost krajin těchto upadala stále více v zapomenutí. Některá knížata, která vládla v různých částech království arelatského stala se samostatnými, jiná knížectví tamní octla se jednak v přímém a jednak v nepřímém držení koruny francouzské a částečně dostala se také pod moc papežskou.

Císař Karel byl první, jenž po dlouhém čase opět obrátil pozornost svoji ku království arelatskému, a již v letech 1348. a 1353. ve zlaté bulle jmenoval arcibiskupa trevírského Balduina, strýce svého, a všecky jeho nástupce říšskými kancléři v Arelatu a v Gallii, ačkoliv jmenování to nemělo nijakého skutečného významu jsouc pouhým titulem beze všech opravdových práv.

Větší důležitost měly smlouvy, které Karel před desíti lety — dne 26. srpna roku 1355. — uzavřel s francouzským králem Janem II., v nichž dosáhl toho, že koruna francouzská uznala, že města Vienne a Camrich jsou pravým majetkem říše římskoněmecké, a v nichž manské svazky Delfinatu i hrabství burgundského k říši byly obnoveny. Državy hraběte Savojského byly k jeho vlastní žádosti zvláštní zlatou bullou danou v Praze dne 17. května r. 1361. vyňaty z nominálního království arelatského a přivtěleny přímo k říši.

Nyní meškaje v těchto krajinách snažil se císař Karel vrchní právo své ku starému království arelatskému jakožto císař římský obnoviti a lenníkům v této zemi slavným způsobem připomenouti, že náležejí ve svazek svaté říše římské.

Za tím účelem dal se dne 4. června*) r. 1365. podle příkladu císaře Fridricha Barbarossy korunovati ve hlavním chrámu ve městě Arles. Obřady korunovační vykonal Vilém de la Gardia, arcibiskup arelatský, u přítomnosti mnoha lenních knížat, mezi nimiž byli zejména také vévoda Bourbonský a hrabě Savojský.

*) Pelcl a Palacký kladou korunování toto na den 18. června, ale ze souvěkých pramenů vysvítá, že korunování to stalo se dne 4. června.

Avšak i krajina Avignonská, Delfinát, Piemont a celá Provencie byly arelatskými lény. Na památku toho korunování dal císař Karel pro tyto krajiny raziti nové zlaté peníze se svým jménem a obrazem.

Jak jsme již svrchu podotkli, zamýšlel Karel obřadem korunovačním v Arelatě opatřiti si lepší právní titul k dalším krokům, kterými by se císařská práva v těchto končinách obnovila. Ale musil od úmyslův svých záhy upustiti hlavně pro žárlivost papeže, jenž pokládal takové snažení Karlovo za nebezpečné svojí moci. A tak zůstalo korunování na království arelatské pouhým obřadem, jenž neměl valného významu, ačkoliv ovšem sluší přiznati, že do jisté míry byla moc císařská v těchto končinách přece obnovena. Toto vzkříšení císařské moci jevilo se jednak řádem mincovním, jejž Karel vydal s radou papeže samého, jednak tím, že k prosbám hraběte Amadea Savojského založil dne 2. července 1365. vysoké učení v Ženévě, jednak i tím, že tamnější knížata, duchovní i světská, ucházela se u něho o potvrzení svých privilegií. Delfin vienneský Karel i hrabě savojský Amadeus obdrželi od císaře privilegia, kterými se jim udělovala dědičná moc generálních vikářů říšských v jejich državách *).

Dne 6. června byl Karel zase v Avignoně, odkudž po třech dnech vydal se na zpáteční cestu do říše, na níž jej až do Bernu provázel hrabě Amadeus Savojský, jenž si od císaře dal ve městě Chambery země své uděliti v léno.

Ze starých legend věděl císař Karel, že jeden z bývalých králův Burgundských, Zikmund, byl za svatého vyhlášen a v těch krajinách jakožto patron ctěn, také vyzvěděl, že jeho tělo v klášteře ve Svatém Maurici, bývalém římském městě Agaunum, bylo pohřbeno. A z té příčiny na zpáteční cestě z Arlesu přes Savojsko obrátil se do Sv. Maurice v krajině valliské a navštíviv řečený klášter z opata i nejstarších jeho bratří vyzvídal, kde by tělo sv. Zigmunda pochováno bylo. Ani opat ani jeho klášterní bratř ničeho o tom nevěděli, a tu Karel té nevědomosti jim za zlé pokládaje vyňal spis nějaký a z něho jim četl, že tělo sv. Zigmunda odpočívá v kapli sv. Maurice. Když pak na udaném místě pod podlahou hledali, našly se tam skutečně ostatky sv. Zikmunda

*) Srv. Kalousek Karel IV. str. 95., kdež poznámce 37 uvedeny příslušné doklady.

v rakvi složené, a opat je musil darovati císaři Karlovi, který je dal odvézti do Prahy*).

Ku konci měsíce června dospěl Karel na zpáteční cestě své do Bernu, kdež byl skvěle pohostěn; pobyt jeho stál obec bernskou tři tisíce hřiven stříbra. V den sv. Petra a Pavla — 29. července — byl již ve Štrassburku, kamž přibyl po lodi po řece Rýnu. Tam mínil sejíti se s vůdcem »velké společnosti« čili Malandrinův, Arnoldem z Červoly, o kterém jsme se již dříve zmínili. Ale nemoha se ho dočkati odejel dne 1. července 1365 do města Selsu. Mezi tím, co císař meškal v tomto městě, vpadl Arnold s velikým sborem svých žoldnéřův, jimž se říkalo také »Angličtí« do Elsasska. A tyto roty, jež čítaly na čtyřicet tisíc ozbrojených mužův a dvanáct tisíc koní loupily, pálily krajiny, jimiž táhly, žádné kázně mezi sebou neznajíce. Císař vida v jaké tísni se ocitla jeho země

*) Tento svatý Zigmund předposlední král burgundský, byl syn krále Gondebalda, bratrovraha, který umřel r. 516. Zigmund náležel jako všickni němečtí Burgundové k vyznání Arianskému, avšak již r. 515 přišel do Agaunum, nynějšího Svatého Maurice ve švýcarském kantoně valliském, kde prý sv. Theodor, biskup valliský již ve 4. století založil klášter, a kde byl právě držán církevní sněm. Tu Zigmund od Arianova učení odstoupiv, navrátil se do lůna katolické církve a řečený klášter neobyčejně zvelebil, tak že považován byl za druhého jeho zakladatele. Vystavěl slavný chrám téhož kláštera, při jehožto posvěcení r. 517. pět set mnichův prý ve dne v noci zpívalo.

První Zigmundova manželka byla dcera Italského krále Theodorika, i měl z ní syna Sigirika. Po její smrti oženil se Zigmund s její bývalou komornou, která jakožto macecha syna toho nemilovala a jej u otce pomlouvala. Stalo se pak při jedné velké slavnosti, že Sigirik spatřiv svou macechu ve skvostný šat někdy matky své oblečenu řekl k ní pln zlosti: »Nejsi hodna, abys ramena svá přikrývala rouchem, které někdy tvé paní, mé matce, náleželo.« Macecha chovajíc potom velkou zuřivost k Sigirikovi v srdci svém, lstivě králi Zigmundovi, svému manželu, našeptávala řkouc: »Zločinná chtivost syna tvého, aby již tvé království měl, které jako někdy děd jeho Theodorik až k mezem Italie rozšířiti chce, nedá mu pokoje, až tě zabije. Lépe by bylo, aby on zahynul, než abys ty padl.« Zigmund ulekl se těchto slov, a tak královna ustavičně naň dorážejíc to spůsobila, že král Zigmund strašného činu se dopustiv syna svého zabil. Stalo se to jednoho dne po obědě, když Sigirik vínem se upiv na rozkaz otcův spát se položil. Otec spícímu hodil šátek okolo krku, a dva otroci tahajíce ten šátek za oba konce zardousili jej. Pozdě litoval Zigmund toho hrozného činu a vrhnuv se na mrtvolu bez přestání plakal. I řekl prý nějaký kmet k němu: »Plač jenom za sebe, kterýž jsi omámen zlou radou přehrozné samobojství spáchal; syn tvůj nevinně zabitý slzí tvých nepotřebuje.« Horlivým stavěním kláštera ve Svatém

i jaké nebezpečenství hrozí jeho vlastní osobě, vypravil do všech okolních krajin bez průtahu rychlé posly, vyzývaje knížata i města. aby co nejspěšněji zbrojnou moc svou sebrali, a pro odvrácení pohromy, která se na ně řítila, proti těm loupežníkům do pole vytáhli.

O polednách dne 5. července přihrnuli se Malandrini až ku branám města Štrassburka a vůdce jejich Arnold měšťanstvo drze vyzval, aby se s ním v poli bitvou měřilo. Avšak měšťané z města nevyšli, a Malandrini, nemajíce dobývacích strojů, musili od něho upustiti; za to však okolní krajinu strašně splenili.

K císaři Karlovi zatím docházely četné sbory vojska říšského zejména se dostavili k němu arcibiskupové Kuno Trevírský a Gerlach Mohučský, pak falckrabí rýnský Ruprecht a mnozí jiní. Spojené toto vojsko čítalo celkem asi dvacet čtyři tisíce mužů, s nimiž císař přitrhl ke Štrassburku, kdež se s ním spojilo také měšťanstvo.

Maurici, ustavičným pláčem a postem hleděl Zigmund za svůj hrozný zločin činiti pokání, avšak trest Boží následoval ho v zápětí. Zigmundův otec Gondebald, zabil jest před časy bratra svého a téhož dcera Klotilda, byla manželkou franckého krále Chlodvíka. Jakož vůbec ženy starých Germanův bývaly rekyně v náruživostech svých krvežíznivé, tak i Klotilda, ovdověvši r. 511, své tři syny k tomu vychovávala, aby smrt svého děda na Gondebaldových synech Zigmundovi a Gondemarovi, pomstili. I tak r. 523. se tito tři synové, králové frančtí, zdvihli a Zigmundovi a Gondemarovi válku vypověděli. Zigmund a Gondemar, nemohše se svými Burgundy Frankům odolati byli od nich poraženi. Gondemar ušel zajetí útěkem a také Zigmund musil se útěkem do kláštera ve Sv. Maurici zachrániti, kde prý mnišský habit na se vzal a sobě vlasy ustříhati dal. A však od některých zpronevěřilých lidí svých byl i se svou manželkou a dvěma syny Frankům vydán a do Orleanu zavezen, v kterémžto městě sídlel Chlodomír, jeden z královských bratří franckých. Mezi tím Gondemar, Zigmundův bratr, Burgundy zase pod své prapory svolal a burgundský trůn opanoval. Tomu Chlodomír nechtěl připustiti, a zase proti Burgundům válku zdvihl; dříve však, nežli vytáhl proti Gondemarovi, přes všecka napomínání znamenitého kněze opata Avitusa, dal Zigmunda, jeho manželku a oba syny r. 524. ukrutně zabiti, a zohavená těla jejich do studně hoditi. Gondemar však teprv po desítiletém boji Frankům podlehl, a tito opanovavše království burgundské připojili je ku své říši Francké. Zigmund byl potom za svatého vyhlášen, a to ne tak pro svůj život, nýbrž pro ukrutnou smrt, kterou utrpěl, a pro svou štědrost, kterou ku klášteru ve Sv. Maurici ukazoval.

Památka jeho slaví se v církvi na den 2. května.

V jakých spisech to císař Karel našel, že tělo jeho pochováno bylo v klášteře ve Sv. Maurici, toho již nyní vyzpytovati nelze.

Loupežníci mezi tím ustoupili ke Kolmaru, ale císař i potom je pronásledoval, až je zapudil za hranice krajin německých v strany města Makonu. Arnold z Červoly byl brzy potom od svých vlastních lidí zabit, a Karel navrátiv se nazpět do Štrassburka, vojsko rozpustil, načež navštívil v Lucemburce svého bratra Václava, a pak se vrátil přes Špír a Sulzbach do svého království českého. Dne 23. srpna byl v Plzni a téhož ještě dne přibyl do sídelního města svého Prahy; odtud počátkem měsíce října zajel do Vratislavě, ale již 17. října byl opět v Praze.

Od těch dob nebylo již při císařském dvoře řeči o nějakém tažení do svaté země.

Nedlouho po té přivezeno bylo i tělo sv. Zikmunda do Prahy a položeno na oltáři v kapli nového hlavního chrámu sv. Víta, která jest na půlnoc naproti nové kapli sv. Václava. Svatý Zikmund od té doby počítá se mezi patrony a dědice země české.

Dvojí svatba Karlových dcer.

1366.

Dne 27. července 1365. zemřel Rudolf IV., vévoda rakouský, císařův neupřímný zeť, v Miláně, kamž v krátce po založení obecného učení ve Vídni Barnabáše Viskontiho navštívit přišel. Vdova jeho Kateřina, dcera Karlova, nyní 24letá, potom jeho dva mladší bratří, Albrecht a Leopold, vévodové rakouští, přišli asi v lednu 1366. k císaři do Prahy. A tu požádal vévoda Albrecht císaře, aby mu dal za manželku svou mladší dceru Alžbětu, kterou měl z Anny Svídnické, ač měla nyní teprv osm let věku svého.

Císař tuto dceru ovšem před několika lety zaslíbil braniborskému markraběti Ottovi, avšak ten Otta vedl život velmi zpustlý, ba také i země své braniborské velmi špatně spravoval. Proto umínil si císař, Ottovi místo Alžběty dáti Kateřinu, ovdovělou vévodkyni rakouskou, kteráž byla paní rozumná, a spustlého Ottu spíše na uzdě držeti a k lepšímu životu přivesti mohla, Alžbětu pak zaslíbil Albrechtovi Rakouskému. Markrabí Otta byl s tou záměnou spokojen, a tak slaveny byly dne 19. března 1366. v Praze dvoje svatby, Albrechta Rakouského s Alžbětou Českou, a Otty Braniborského s Kateřinou, vdovou po Rudolfovi, někdy

vévodě rakouském. Po slavnostech obnovena byla mezi císařem Karlem a vévodami Rakouskými dědičná smlouva r. 1364. uzavřená, a ku konci dubna zdvihl se císař s celým dvorem svým, jeho bratr Jan Jindřich, markrabí moravský, Rudolf mladší, vévoda saský, Otta, markrabí braniborský, Bolek, kníže svídnický, arcibiskup Jan Očko z Vlašimě a všickni ostatní hosté císařovi, a jeli s výše řečenými vévodami rakouskými, Albrechtem a Leopoldem, z Prahy do Vídně, kde se císař zdržel až do 15. května, vévodám a stavům zemí rakouských jejich výsady a práva na novo potvrdil a mnohé milosti jim udělil. Potom se celá společnost knížat, pánův a biskupův obrátila za císařem do Znojma, a tu ještě celých osm dní pobyli pospolu.

Když pak se císař Karel okolo 21. května navrátil do Prahy, zastal tu novou dcerušku, kterou mu dne 11. května 1366. císařovna Alžběta Pomořanská porodila. Novorozené dcerušce dáno při křtu jméno Anna; když pak dospěla věku dvanácti let, stala se královnou anglickou pojavši v lednu roku 1382. za manžela Richarda II., krále anglického.

Založení kolleje Karlovy a kolleje Všech Svatých.

1366, 30. července.

Do té doby nemělo obecné učení pražské určitého místa, kde by se slavná veřejná jednání university mohla vykonávati, až povstaly kolleje k universitě patřící.

První kollej takovou založil císař Karel teprvé listem daným v Praze dne 30. července 1366., a rozkázal ji podle vlastního jména svého nazvati kollejí Karlovou. I byla tato nejstarší kollej povždy také nejhlavnější při universitě pražské, rovnajíc se v tom slavné kolleji sorbonnské při universitě pařížské.

Taková kollej skládala se ze sboru mistrů, kteří bydleli pohromadě, užívajíce jistých statkův a jiných příjmův, začež byli povinni v jisté fakultě obecného učení, avšak ve své kolleji žáky vyučovati. Bylyť tedy kolleje jako nějací klášterové učených mužův stavu duchovního i světského, pročež ovšem ti, kteří byli stavu světského nesměli býti ženati. Představený každé kolleje nazýval se proboštem, a údové kolleje sluli kollegiati.

Kollej Karlova ustanovena byla dle zakládacího listu pro

dvanácte mistrův svobodného umění, a první sídlo její byl dům čili dvůr Lazara Žida někde ve městě židovském; k nadání jejímu patřila od Karla darovaná ves Horní Počernice a pět kop ročního platu ve vsi Čertousích u téže vsi Počernic, potom ještě vsi Drahelčice, Uněbuzy, Nenačovice a Holonohy.

Zároveň s kollejí Karlovou, a to listem pod týmž rokem a dnem, 30. července 1366. v Praze daným, učinil Karel základ druhé kolleje, Všech Svatých nazvané.

Kollegiatní kapitolu při královské kapli u Všech Svatých na hradě Pražském založil Karel již za živobytí svého otce roku 1342.; nyní však řečeným listem nařídil, aby prázdná kanovnická místa při této kapli nebylo udělována nikomu jinému, nežli vždy nejstaršímu mistru kolleje Karlovy, počítajíc podle vstoupení jejich do kolleje. Mimo to daroval téže kapitule prostranný dům na Starém městě, stojící naproti faře, nynějšímu zrušenému klášteru u sv. Mikuláše na Kuřím trhu, aby tito kanovníci v něm společně přebývali a zde také svá čtení měli krom těžké nemoci anebo nedostatečnosti pro stáří; neboť ovšem všickni byli již hodně staří, nežli se z kolleje Karlovy sem dostali.

Tak byli od těch dob znenáhla všickni kanovníci kapituly u Všech Svatých mistry svobodného umění a professory na obecném učení pražském, a přebývali v domě jim od císaře darovaném, kterýž odtud nazýval se kollejí Všech Svatých. Kapitulní probošt a děkan zůstávali však i potom při samé kapli Všech Svatých na hradě. Starým kanovníkům a mistrům zároveň ulehčen jest úřad jejich kostelní, že měli toliko v neděli a ve svátek býti přítomni slavnému processí, velké mši a nešporům v kapli samé na hradě, ve všední den pak měli toliko při velké mši býti.

Znamenati sluší, že císař Karel královskou a kollegiatní kapli Všech Svatých na hradě Pražském skvostně přestavěti dal od Petra Parléře, a že až do velikého ohně r. 1541. bývala mnohem krásnější, nežli nyní.

Nová kaple sv. Václava na hradě pražském.

1366.

Dne 27. září 1366., v předvečer svátku sv. Václava byla dokonána stavba kaple sv. Václava při novém hlavním chrámě u sv. Víta na hradě Pražském. Mistr Petr Parléř musil tuto kapli

bezpochyby k výslovné žádosti císaře Karla hned s kraje vysokého kůru chrámového, tedy na jiném místě, nežli by byla při úplném provedení zamýšlené chrámové stavby obdržela, vystavěti, a to tak, že jako stará kaple při starém chrámě k polední straně proti královskému paláci hledí.

Záleželo totiž císaři hlavně na tom, aby ještě za svého živobytí tuto novou skvostnou kapli zemského patrona, jako nejvzácnější místo v novém chrámě, viděl dokončenou a v ní nový, nad míru skvostný a drahý náhrobek pro ostatky sv. Václava postaviti mohl.

Zdi kaple této dal jako v královské kapli na Karlově Týně ozdobiti leštěnými drahými kameny, zlatem a vzácnými obrazy, náhrobek sv. Václava však byl již r. 1358. zhotoven a nyní ze staré kaple sem přenesen. Byl to skvost nejdražší, jakého za oněch časů nikde podobného a vzácnějšího viděti nebylo.

Jak Beneš z Weitmile tvrdí, udělána byla rakev z ryzího zlata, a v ní hlava sv. Václava celá zlatem obložená. Jak zase starý inventář svědčí, stál v hlavách rakve obraz sv. Václava ve vzácném kameně řezaný, mající v pravé ruce kopí s praporečkem, na kterém spatřovala se orlice, v levici pak štít se lvem z perel; potom tu byly obrazy dvou andělů, Krista Pána a císaře Karla i císařovny — bezpochyby Anny Svídnické. Po rakvi pak byly desky s obrazy, ježto představovaly sv. Víta, sv. Vojtěcha, sv. Václava, sv. Ludmilu a svatých pět bratří, každý s vedlejším obrazem představujícím umučení těchto patronův českých, mimo to ještě obrazy Panny Marie, sv. Petra, Pavla, čtyř evangelistův, velebnosti Boží, sv. Kříže s dvěma anděly, arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic, biskupa litomyšlského Albrechta ze Šternberka a šesti jiných světských pánův českých, každý s erbem. Kromě toho byly tu ještě jiné obrazy, koruny, kříže a nesčíslné ozdoby, což všecko posázeno bylo také nesčíslným množstvím smaragdův, safírův, rubínův, jiných kamenův řezaných, kterým se gemny říká, a velikých drahých perlí.

Jakou formu ten náhrobek vlastně měl, ovšem nevíme, proto že jej císař Zikmund, Karlův nezdárný syn, dočista zmařil.

Vysvěcení nové kaple Svatováclavské stalo se teprv po roce, totiž dne 30. listopadu 1367. a téhož dne vysvěcen byl též oltář v hlavách náhrobku sv. Václava postavený. Ozdoby a obrazy na stěnách kaple dodělány byly teprvé v roce 1372.

Touto kaplí svatováclavskou dostavena jest spodní částka kůru nového hlavního chrámu, to jest právě tolik, co ho po dnešní den zbylo.

Tohoto roku 1366. počal Petr Parléř stavěti hořejší chodbu, veliká okna a venkovské opěrací pilíře, potom příčná čili křižová ramena chrámu. Starý hlavní chrám stál však do té doby ještě celý neporušený vedlé hotové již části nového chrámu.

Kterak Karel plavbu na Vltavě upravil a zločiny přísně trestal.

1366.

Již po delší čas stěžovali sobě Pražané, že pro samé jezy — které někteří pánové zemští v řece Vltavě vystavěli, aby při nich vybírali od plavcův cla — plavba po té řece s velikými obtížemi se potkává, tak že Pražanům stíží jest dostati dříví a jiného zboží, které se jindy mnohem svobodněji plavilo z Budějovic až do Prahy. Z té příčiny vydal císař Karel dne 3. srpna 1366. rozkaz, aby se v každém jezu učinila vrata zšíří dvaceti loket pražských, aby jimi lodi proplouti mohly, potom aby všecka cla byla zrušena, i ta, která pocházela z časův krále Václava II., a jenom aby v následujících místech vybíralo se clo z dříví, nikoliv však z jiného zboží na vorech naloženého, totiž: pod hradem Hlubokou, pod Újezdcem, Zvíkovem, Orlíkem, Kamýkem, Braníkem a Vyšehradem. Podobně upravil císař Karel také plavbu na Mži, Lužnici a Otavě, čímž Pražanům bylo velmi ulehčeno.

Beneš z Weitmile zaznamenal k tomuto roku 1366. také některé příklady přísné spravedlnosti, s jakou Karel všeliké zločiny uměl stíhati.

Dva měšťané v Jaroměři měli bezpochyby o nějaké dávky ku kostelu nesnáze s jedním knězem tamějším, a byli od něho pohnáni před duchovní soud arcibiskupský do Prahy. Ale oni nechtíce se dostaviti, kněze toho v měsíci únoru úkladně zabili. Císař Karel o tom zprávu maje, kázal ty měšťany zajati a jim hlavy stíti, ačkoliv svá hrdla velkými penězi vykoupiti chtěli.

Také se toho času přihodilo, že nějaký vládyka nedaleko Hradce Jindřichova z ponuknutí ďábelského svému místnímu faráři obě oči dal vypíchnouti proto, že jej před duchovní soud arci-

biskupský pohnal. Když to císař zvěděl, kázal toho vladyku zajatého do Prahy přivésti, a tu zjevně přede všemi lidmi obě oči jemu vyloupati, tak že z toho třetího dne zemřel.

Mnozí z knížat, pánův a rytířův se za toho vladyku, protože byl jejich přítelem, u císaře přimlouvali, slibujíce, že tomu faráři za ty oči zlatem a stříbrem zadost učiní: odpověděl prý k tomu císař: Kterak může člověk člověku jeho zdraví a zvláště zrak stříbrem a zlatem zaplatiti? A tak císař jako spravedlivý pán ani prosbami ani penězi nedal svého soudu spravedlivého porušiti, pravě, že chce všem přítomným i budoucím za příklad spravedlivosti býti.

Hájek toho vládyku Záhorou jmenuje, ač toto jméno jen si takto vymyslil, lid však o Záhoře a jeho zlém činu dlouho sobě vypravoval.

Téhož také roku nějací lotři nočního času do kláštera Skalického u Kouřimě se vloupali a opata, muže dobrého a zbožného, uškrtili.

Klášterové na Ojvině a v Třeboni. Smrt Mikuláše II. Opavského. Povodeň.

1366.—1367.

R. 1366. založil císař Karel nový klášter ve hradě svém Ojvině u Žitavy v starodávném Záhvozdí nyní již k Horní Lužici přiděleném. Uvedl do něho mnichy nové řehole, kterým se po papeži Celestinovi V., který je potvrdil, Celestini říkalo. Podnes spatřují se zříceniny toho kláštera u Žitavy.

Synové někdy Petra z Rožmberka, pánové Petr, Jošt, Oldřich a Jan, založili téhož roku s povolením císaře Karla, arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě a jeho kapituly při farním chrámě ve svém městě Třeboni klášter řeholních kanovníkův sv. Augustina, kterýž v XV. století získal si velikých zásluh o českou literaturu; neboť celá řada starých spisů zachovala se nám pouze v rukopisech, které napsány byly v tomto klášteře.

Tohoto roku 1366. umřel Mikuláš II., kníže opavský a ratibořský, vnuk někdy Přemysla Otakara II., krále českého. Ženat byl napřed s Annou Ratibořskou, s kterou dostal knížectví ratibořské, potom s Gutou a konečně s Alžbětou neznámého rodu.

Z těchto žen měl čtyři syny: Jana I. Opavského a Ratibořského, Mikuláše III. Opavského a Hlubčického, Václava I. Opavského, a Přemka čili Přemysla Opavského; potom šest dcer, z nichž byla Markéta, která zemřela roku 1364., manželkou Jana Jindřicha, markraběte moravského. Císař Karel učinil listem daným dne 20. prosince 1366. mezi těmito čtyřmi syny dědičné porovnání, že se všickni o knížectví ratibořské mají rozděliti.

Václav a Přemek dostali pak r. 1371. za dědičný podíl Krnov. Potomci Přemkovi kvetli až do začátku XVI. století, potomci Jana I., jakožto starší linie, vymřeli o něco později r. 1521. Valentinem, knížetem ratibořským.

Na začátku března roku 1367. přišlo náhlé jihnutí, a z toho povstala velká povodeň v Čechách; Vltava v Praze ze svých břehů vystoupila tak vysoko, že zatopila půl Starého města, a voda u kostela sv. Mikuláše na Kuřím trhu na druhý stupeň, u sv. Jiljí na první stupeň dosahovala.

Na Malé Straně dostala se voda do všech pivnic a sklepův arcibiskupova dvora a na ulici před saským domem koně brodili. Prozatimní most dřevěný voda vzala, a také jeden pilíř nového kamenného mostu, kterýž se tehdáž stavěl, silou ledových ker celý byl rozbořen. Dřevěných stavení, jako mlýnův, stodol, chlévův a chalup mnoho bylo vodou pobráno a také mnoho lidí se utopilo. A po té povodni měsíce dubna veliké těžkosti a nemoci na lidi přišly, tak že v pražských městech málo lidí bylo, kteří by toho měsíce nebyli těžce nemocni, a jako v celku málo kdo od té nemoci zemřel, také málo kdo stonal déle čtyř dnů.

Mladší král Václav v Dolní Lužici. Karel Prahu zveleboval. Kralevic Zikmund se narodil. Petr Jelito, biskup litomyšlský.

1367.—1368.

Císař Karel vida, kterak markrabí braniborský, Otta, zeť jeho, povahu svou nemění, a dosud zůstává marnotratným i nesmyslným, obával se, aby Dolní Lužici, císaři již prodanou, nechtěl zase někomu jinému zastaviti. A proto vypravil císař syna Václava, již korunovaného krále českého, jenž onoho času čítal teprvé sedm let věku svého, v měsíci říjnu roku 1367. do Dolní

Králevič Václav jede za otcem do Norimberku r. 1370.

Lužice, kdež mu stavové i města, též i jiní obyvatelé té krajiny skládali přísahy věrnosti, poddanosti, manství a všelikých jiných povinností. Bylť pak s Václavem, také Jan Očko z Vlašimě, arcibiskup pražský, kterýž tu ponejprv úřad svého papežského legatství beze vší překážky počal vykonávati, neboť ta země celá patřila k biskupství míšeňskému.

Arcibiskup Jan, navrátiv se z Lužice do Prahy, dne 29. listopadu téhož roku 1367. slavným spůsobem nový panenský klášter a kostel sv. Kateřiny na Novém Městě Pražském — od císaře Karla roku 1355. založený — posvětil u přítomnosti císaře a celého dvoru jeho. Druhého dne pak, na sv. Ondřeje, posvětil novou kapli sv. Václava na hradě Pražském, jakž o tom již výše vypravováno bylo.

Týž arcibiskup dal toho roku 1367. také sídlo svoje v Menším městě Pražském znamenitě zvelebiti, přestavěv dvě veliké síně na paláci, jednu dole, druhou nahoře na patře, a vyozdobiv je znamenitými a krásnými řezbami a obrazy. Také ve dvoře mnohé nové a užitečné stavby vyvedl a velikou věž, kterou při hradě Roudnickém počal stavěti předchůdce jeho, arcibiskup Arnošt z Pardubic, dokončil a krásnou kaplí ozdobil. Obraz z této kaple, na kterém sám jest vymalován u prostřed svatých patronův českých s Matkou Boží, s císařem Karlem a mladým králem Václavem, podnes zachoval se jakožto vzácná památka v obrazárně pražské.

V měsíci prosinci téhož roku 1367. nařídil císař Karel, aby hradby a věže Starého města Pražského, — kteréž dělily Staré město od Nového — byly pobořeny, a zároveň též dal příkopy před nimi zaházeti a zarovnati; a to proto, aby obě města v dobrotě, míru a svornosti byla spojena, aby jakož jednoho práva užívala, nesla také stejná břemena, aby se jedni před druhými nezavírali, nýbrž svobodně a dobrém přátelství spolu obývali. Ale ačkoliv současný kronikář Beneš z Weitmile píše, že přání a rozkazu císařovu bylo vyhověno, jisto jest, že hradby i příkopy staroměstské zůstaly i potom tak jako byly dříve.

Při novém hlavním chrámě u sv. Víta na hradě Pražském dokonána byla mezi tím časem dolejší část stavby křížových ramenou čili příčných lodí kostela, a vystavěn jest v průčelí jednoho ramena na polední straně vedle samé kaple sv. Václava znamenitý portál, nad kterým jest korunní komora, v níž chovají se

korunovační klenoty české. Když pak v této příčné lodi bylo všecko hotovo, tu dal císař Karel ještě v měsíci prosinci téhož roku 1367. ostatky blahoslaveného Podivena, věrného služebníka sv. Václava, a blahoslavené Přibislavy, sestry sv. Václava, ze starého kostela vyzdvihnouti, a pod západní zdí kaple sv. Václava v příčné lodi znova pochovati, aby odpočívaly právě tak, jako někdy ve starém chrámě bylo.

Průčelní stěnu nad portálem téhož příčného ramene kázal potom císař Karel r. 1370. od vlašských mistrův ozdobiti mosaikovými obrazy; bylo pak na tom díle pracováno až do r. 1371.

Mezi tím počal se starý kostel již asi r. 1369. od východní strany v té míře, jak nová stavba pokračovala, pomalu ubourávati.

Císař Karel mezi tím časem v letech 1366. a 1367. několikráte podnikl cestu do Němec, kdež roku 1367. na několika stranách vedly se soukromé války. Nyní právě na samém sklonku roku 1367. po svátcích vánočních zase odebral se do říše, aby urovnal tam spory a různice, jakož i aby vykonal některé přípravy k výpravě své do Italie, o níž budeme ihned vypravovati.

Mezi tím, co Karel meškal mimo království české porodila císařovna Alžběta v Praze v pondělí po neděli Exsurge t. j. dne 14. února syna, jenž při křtu nazván jest Zikmundem*). Známý kronikář český Beneš z Weitmile dodává, že právem byl novorozený syn takto nazván, poněvadž oba jeho rodičové domnívali se, že jim jej Bůh dal na přímluvu nového patrona českého sv. Zikmuda, jehož oni oba byli zvláštními ctitely.

Když pak císař sám navrátil se opět do Prahy, dal rakev ve které byly ostatky sv. Zikmunda uloženy, zlatem, stříbrem a drahými kameny co nejskvostněji ozdobiti. V den křtu svého syna pak věnoval tisíc zlatých, aby za ně opatřen byl důchod pro oltář sv. Zikmunda, a konečně daroval kapitule svatovítské deset hřiven stříbra na rozdělenou.

Špatně se však tento Zikmund, jenž později stal se císařem, památce otce svého a vlasti své zachoval, zloupiv r. 1420. tento hrob svého patrona, rovněž jako skvostný hrob sv. Václava, a

*) Beneš z Weitmile (ap. Emler Fontes IV., p. 536.) udává, že se Zikmund narodil dne 16. února; my však přidrželi jsme se data uvedeného v listu, jímž se o radostné této události dává vědomost radě města Štrassburka (Huber Reg. str. 499, č. 10.).

dav ze zlata a stříbra zde pobraného raziti peníze, aby své žoldnéře, které uvedl do země proti Čechům, vypláceti mohl.

Tohoto roku 1368. povýšen byl Albrecht ze Šternberka, biskup litomyšlský a rada císaře Karla, za arcibiskupa magdeburského, a na jeho místo za biskupa do Litomyšle dosazen byl Petr příjmím Jelito, kterýž se r. 1325. narodil ve vsi Třešňovci (něm. Nieder-Jansdorf) u Landškrona v Čechách. Selský statek, kterýž jeho rodiče v té vsi měli a v němž Petr narozen byl, tamější poněmčilí obyvatelé podnes nazývají Wurstgrund, to jest Jelitovským statkem. Petr studoval v Bolonii, Perugii a v Římě, a byl od papeže Innocence VI. r. 1355. povýšen za biskupa v městě Churu v nynějších Švýcařích, odkud nyní do vlasti své se navrátil.

Karlova druhá výprava do Říma.

1368.—1369.

Již dříve jsme pověděli, že nejdůležitější částí vyjednávání, které císař Karel při návštěvě svojí v Avignoně v měsících květnu a červnu roku 1365. vedl s papežem Urbanem V., byl návrh císařův, aby se stolice papežská navrátila do Říma. Přání takové sdílel s císařem téměř všechen křesťanský svět — vyjímaje Francouze, neboť bylo všem zřejmo, že jest nutno, aby stolice papežská vybavila se z vlivu dvora francouzského.

Návrh podobný byl císař Karel učinil již r. 1361. Urbanovu předchůdci Innocenciovi VI., nabízeje mu svoji císařskou ochranu jakož i ozbrojený průvod. Papež tehdy bullou danou v Avignoně dne 28. dubna 1361. odpověděl, že na ten čas jednak pro slabost tělesnou jednak pro i pro jiné překážky nemůže se odhodlati k návratu do Říma, že však milerád tak učiní a nabízenou pomoc císařskou přijme, až překážky takové budou odstraněny.*) Ale k opravdovému podniku nějakému nedošlo, neboť již dne 12. září roku 1362. zachvátila papeže Inncencia VI. smrt.

Papež Urban V. — jak jsme již dříve podotkli — byl skutečně ochoten vyhověti přání císařovu a ku konci května 1365. dohodl se s ním v Avignoně také o způsob, jak by se celá zá-

---

*) Martene et Durand II., 946. — Huber Reg. Karla IV. str. 511, č. 71.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

co nejdříve výpravu svou uskutečniti, on — papež — sám, pokud na něm bude, že se přičiní o zdar tohoto podniku.

Císaři Karlovi však překážely dlouho spletky s knížaty v říši, než mohl pomysliti na výpravu do Italie; nad to pak knížata duchovní vzpírala se velice vybírání desátkův, které scházely se velmi nedbale

Mezi tím co Karel rovnal v Němcích různice a konal přípravy k výpravě do Italie, opustil papež Urban V. — a to, jak praví Beneš z Weitmile, proti vůli téměř všech kardinálů*) — své dosavadní sídlo v Avignoně již dne 30. dubna 1367, a přistál dne 4. července v přístavu kornetském k zemi římské, kdež ho jeho výborný legát čili náměstek v Římě, kardinal Jiljí z Albornozu očekával s velikým počtem šlechticův a prelátů. Zvláštní poselstvo z Říma odevzdalo tu papeži plné panství nad městem a podalo mu klíče Hradu Andělského. Odtud ubíral se papež do Viterba, kamž dospěl dne 9. června 1367. Tu pak čekal papež dlouho marně na císaře Karla, a v tom čase umřel mu také dne 24. srpna 1367. řečený kardinal z Albornozu, kterýžto po čtrnácte let již s neobyčejnou obratností a pilností papežské země udržoval v pořádku.

Zatím, co papež prodléval již v Italii, bylo císaři Karlovi stále ještě zápasiti s neochotou duchovenstva, tak že papež viděl se nucena listem svým daným v Římě dne 18. prosince 1367. svěřiti vybírání desátků Petrovi z Calesia, probožtu nimesskému. — V Němcích největší odpor proti zamýšlené výpravě římské činil arcibiskup mohučský Gerlach a — jak se zdá — nedal se k odložení odporu tohoto pohnouti ani listem, jejž mu papež Urban V. poslal z Říma dne 17. prosince 1367. Musil jej tudíž papež za krátko novým listem daným dne 12. dubna roku 1368. napomínati, aby zanechaje odporu svého proti zamýšlené výpravě raději osobně císaře do Italie provázel, aneb aby jej aspoň přiměřeně podporoval.

První ze vzpomenutých právě listů papežských arcibiskupu Gerlachovi poslaných podává nám zprávu, že císař zamýšlel tak dlouho již chystanou výpravu svoji do Italie podniknouti v měsíci březnu roku 1368. Ale bezpochyby stavěly se mu ještě v poslední chvíli nějaké překážky v cestu, tak že teprvé, když jej

---

*) Emler: Fontes IV., 535.

papež znovu vyzval zvláštním poselstvem, aby déle neotálel, vydal se konečně na výpravu, která měla za účel uvésti papeže opět do původního sídla nástupců sv. Petra.

Svěřiv správu království českého a zemí k němu příslušných arcibiskupovi pražskému Janu Očkovi z Vlašimě opustil císař Prahu na květnou neděli — to jest dne 2. dubna — roku 1368. Později v letě vypravila se i císařovna Alžběta do Italie.

Vojsko svoje, v Čechách sebrané, které i se zástupy vypravenými z říše čítalo — jak dvě současné zprávy udávají — sedmdesát tisíc rytířův a ozbrojenců, byl poslal již napřed, velení nad ním odevzdav panu Petrovi z Michalovic.

Cesta císařova vedla přes Vídeň zeměmi rakouskými do Friulska a tudy k Italii. Tam právě Barnabáš Viskonti obléhal města Reggio a Mantovu a protože se již také byl zmocnil několika papežských měst a krajin, dal jej papež do církevní a císař do říšské klatby.

Císařovo vojsko spojilo se v Italii s lidmi tamnějších věrných manův a měst a vzrotlo na čtyřicet tisíc mužův. Poněvadž pak mezi tím pan Petr z Michalovic zemřel, jmenoval císař hraběte Jindřicha Gorického a arcibiskupa salzburského hlavními vůdci toho vojska. Přirazil s ním k Mantově, chtěje toto město od oblehatelův osvoboditi, avšak Barnabáš Viskonti spojiv se s pány de la Scala z Verony, měl tu tak prospěšné a silné postavení a tak bedlivě se otevřené bitvě vyhýbal, že císařské vojsko nemohlo proti němu ničeho svésti. Císař nechtěje se tu zbytečně zdržovati a mařiti čas, zůstavil k ochraně Mantovy pět tisíc mužův a obrátil se proti Veroně, kteréžto město bylo vzato útokem. Galeazzo Viskoni, kterýž mu šel na pomoc, byl obrácen na útěk, císař opanoval množství hradův a opevněných měst, a vojska jeho dle tehdejšího hrubého spůsobu ve válce venkov daleko široko ukrutně poplenila.

Obě strany brzy poznaly, že takovýmto spůsobem válčení nebylo by docíleno nijakého výsledku rozhodného, a proto rády byly tomu, že oba bratří vévodové bavorští, Štěpán a Fridrich, kteří byli spřáteleni s Viskonty, mezi císařem se strany jedné a Barnabášem i Galzazzem Viskonty se strany druhé sprostředkovali příměří, a to tak, že císař do města Modeny sjezd položil, aby se tam o konečném míru jednalo.

Když pak sám do Modeny přijel, tu dostal z Čech zprávu,

že jeho tchán, kníže Bolek Svídnický a Javorský, dne 28. července 1368. zemřel. Tím připadla jeho knížetství jakož i Dolní Lužice pod bezprostřední vládu krále českého, a císař Karel psal ihned svému synu Václavovi a arcibiskupovi Janu Očkovi, na onen čas správci zemí koruny české, aby se Václav ihned uvázal v držení Dolní Lužice, a arcibiskup aby ji spravoval.

V Modeně uzavřen byl konečně dne 27. srpna 1368. mír mezi císařem a papežem s jedné, a Barnabášem a Galeazzem Viskontim s druhé strany. I přicházeli z Pisy, Lukky, Florencie, Savony a z Janova poslové k císaři slibujíce mu poslušnost a poddanost, a přinášejíce mu dary v penězích, jemu k zaplacení jeho vojska velmi potřebných.

Z Modeny obrátil se císař do Toskanska, pobyl v městech Lukce, Pise a Sieně, kdež mu bylo přísně vystupovati proti rozličným nepořádkům, a dojel konečně dne 17. října do Viterba, kdež jej papež Urban V. již dlouho očekával. Odtud táhl pak císař hned do samého Říma, a papež ho pomalu následoval.

Když papež dne 21. října k Římu se blížil, vyšel mu císař vstříc se vším duchovenstvem a velikým množstvím lidstva Římského, a sám jej do města uvedl; a když přišli k bráně tvrze Andělské, tu císař s koně ssedl, vlastní rukou uchopil otěže bílého komoně, na kterém papež seděl, a jda pěšky vedle něho vedl jej až ke stupňům chrámu Svatopeterského ve Vatikáně, kdež papež setoupiv s koně, byl veden císařem k oltáři. Podobně někdy císař Fridrich I. Barbarossa roku 1177. v Benátkách vedl za třmen koně, na němž seděl papež Alexander III.; rozdíl byl toliko ten, že strašný vlachobijce Fridrich učinil tak jsa přemožen a pokořen, kdežto císař Karel vzdal tu poctu papeži, s nímž vždycky žil v přátelství chtěje tak vykonati skutek křesťanské pokory. Dávno nevídaná tato pocta, prokázaná hlavě církve od císaře, nemálo dojímala mysli současníků a veliké množství divákův, zvláště kněží, vidouce to, byli jako u vytržení radostí, jakou měli z toho skutku císařovy pokory. Jiní však si to naopak vykládali, majíce to za podlou poníženost, i reptali hlasitě a smáli se rouhavě; neboť oni přáli si svornosti mezi císařem a papežem, těmto však svornost taková byla velice proti mysli. Za několik dní po příchodu císařově přijela také císařovna Alžběta do Říma a kardinalové, vyjedše jí vstříc, uvedli ji s nemalou slávou do paláce papežského ve Vatikáně.

Na den všech Všech Svatých, dne 1. listopadu 1368. zpíval papež ve chrámě u sv. Petra velikou mši svatou, a císař Karel mu při tom v některých dobách místo diakona posluhoval, jakož tehdáž bývalo v obyčeji. Mezi mší pak biskup kardinal ostienský císařovně Alžbětě pomazání dal na císařství, a potom sám papež korunoval ji císařskou korunou.

Tenkráte se císař Karel se svým dvorem a komonstvem v Římě zdržel asi dva měsíce přebývaje spolu s papežem v paláci Vatikánském vedle chrámu sv. Petra až do svátkův vánočních. V tom čase bezpochyby koupil v Římě dům na blízku prostranství, kterému se říká Campo di Fiore. Z toho domu pak učinil špitál pro Čechy do Říma putující, aby v něm měli hospodu a opatření, a Petr z Rožmberka, probošt u Všech Svatých na hradě pražském, jakož i bratří Oldřich a Jan z Rožmberka, postarali se o to, aby tento český špitál v Římě řádně byl zařízen podle vůle císařovy a stálými důchody opatřen. Také dán jest na tento špitál nápis latinský toho smyslu: »Císař Karel čtvrtý, král Český, založil mne.« *)

Císař rozloučiv se potom s papežem, jejž v Římě osadil opustil Řím o vánocích, a přišel zpět do města Sieny, kdež pak pozdržel se až do dne 25. ledna následujícího roku 1369. Bylo mu zde však dne 18. ledna podstoupiti tuhý boj se šlechtou a lidem; neboť Sienští nebyli spokojeni s představenstvem města, které jim Karel dal. Mnozí udatní mužové z jeho komonstva padli anebo byli raněni; počet jich dává se na čtyři sta. Císař sám byl v nebezpečenství života, tak že se musil zavříti do svého paláce, jejž povstalci oblehli. Potlačiv konečně vzpouru uložil Sienským pokutu dvaceti tisíc zlatých peněz, načež potvrdiv obci dosavadní samosprávu, změnil představenstvo a vládu města, jak si toho většina obyvatelstva přála.

Ze Sieny odebral se císař do Lukke a zůstal zde téměř půl roku až do léta.

Za tohoto pobytu svého v Italii hleděl Karel utvrzovati moc císařskou v hořejší Italii, tehdy tak velice pokleslou, i dosáhl některých nových úspěchův a značných dávek peněžitých. Vzdálený Janov uznal panství císařské a vyžádal si, aby jeho dóže jmenován byl náměstkem císařovým v obvodu té obce. Floren-

---

*) Tento špitál v Římě posud trvá, byv před nedávnými lety obnoven

čané zaplatili znovu pedesát tisíc peněz mimořádné dávky. Město Pisa za převrat, který tam — dne 4. dubna — provedla jedna strana proti druhé, pykalo ztrátou panství nad' Lukkou; toto město stalo se nyní samostatným pod říší, začež zaplatilo Karlovi sto tisíc zlatých peněz, a zároveň obdrželo vládní ústavu, která se tam potom po věky zachovala až do minulého století. Část svého vojska poslal císař do papežských zemí proti loupeživé sběři válečných rot, která tam mnoho škod činila. Císařské vojsko je dne 15. června 1369. u Rieti na hlavu porazilo, začež papež zvláštním listem učinil poděkování. Potom ustanovil císař kardinála Quidona, hraběte buloňského, za svého náměstka v Toskánsku a za sídlo mu vykázal město Lukku.

»Ačkoliv sluší uznati, že se císaři podařilo dobyti mnohých čestných úspěchův, nelze nicméně toho popírati, že k dokonalému a trvalému úspěchu této druhé výpravy italské, jejíž průběh jsme právě vylíčili, scházelo mnoho, což ovšem nebylo by se dalo provésti bez velikého krveprolití a bez nejvyššího namožení sil. Roty žoldnéřské a Viskontové byli sice zahroženi, ale nikoliv zničeni; a papež uvedený císařem do Říma viděl se již podzim roku 1370. pohnuta, aby se přestěhoval opět do Avignona« *)

Konečně došla císaře zpráva, že králové polský a uherský jakož i vévodové bavorští v nepřátelském úmyslu proti němu se spojili. Nemoha věděti, co by tito noví nepřátelé v jeho nepřítomnosti mohli podniknouti proti jeho království českému, pospíchal nyní císař z Italie, i táhl se svou manželkou a s dvorem svým přes Bolonii, Ferraru a Videm do zemí vévod rakouských. Císařovna Alžběta pak jela sama napřed do Čech a byla dne 20. srpna v Praze slavně přijata; císař však pospíchal přímo do Slezska.

Svídnice připadla ku koruně české. Nepřátelský spolek knížat. Zasnoubení mladého krále Václava.

1369.—1370.

Císař Karel navštívil ve Slezsku napřed Vratislav, kdež prodlel až do konce září 1369, pak pospíchal do Svídnice, aby přijal dědictví po knížeti Boleslavovi, tchánu jeho, naň připadlé.

*) Kalousek Karel IV. str. 98.

Bylť pak s ním ve Svídnici také mladší král Václav, a tu dne 11. a 12. října stavové a města obou knížectví, svídnického a a javorského, císaři Karlovi a králi Václavovi, jakožto svým nyní bezprostředním a dědičným pánům, skládali přísahy věrnosti.

A však jakkoliv všechna ta práva na připojení těchto zemí ku koruně české několikráte od knížat i sněmův byla zaručena, listy a pečeťmi stvrzena, přece vyskytly se rozličné překážky, když to připojení ve skutek uvedeno býti mělo. Kazimír, král polský, upomínal císaře o sumy peněz, které byl nebožtíkovi knížeti Bolkovi zapůjčil; knížata Bolek Zembický a Bolek Opolský činili jakožto blízcí příbuzní zemřelého knížete nové nároky na Svídnici a Javorsko, ačkoliv císař druhému z nich již dne 23. října roku 1365. česká města Trutnov a Dvůr Králové, potom hrad Žacléř v zápisné držení jakožto náhradu za jeho dědičné nároky byl odevzdal. I vlastní císařova dcera, Alžběta, vévodkyně rakouská, také jakési nároky činila, a při tom všem musilo věno kněžny Anežky, vdovy zemřelého knížete, pojištěno býti na Svídnici a Javoři. Aby všemu tomu požadování, které se k němu s tolika stran činilo, vyhověl a další zápletky odstranil, obrátil se císař Karel k národu českému, předložil stavům velikou svou potřebu, a slavným úpisem se zaručil, kdyby se obecná berně na celou zemi rozepsala, že na příští rok žádných daní nepožádá. Čechové k obecné berni svolili, a císař všecky nároky na Svídnici a Javor vyrovnal hotovými penězi.

Tak bylo knížectví svídnické a javorské zároveň s Dolní Lužicí získáno ke koruně české; stát český dosáhl tím onoho rozsahu, ve kterém se potom zachoval až do války třicetileté. Listina císařova na vtělení Dolní Lužice ku koruně české vydána byla v Praze dne 1. srpna roku 1370.

Ale rostoucí moc království českého a rodu lucemburského zvláště nedávala závistníkům pokoje: Kazimír Polský, Ludvík Uherský, vévodové bavorští a jiná knížata srozumívali se mezi sebou k tomu konci, jak by nejenom Braniborsko ku koruně české nepřipadlo, nýbrž jak by se vůbec domu lucemburskému státi mohla všechna možná ujma.

Císař Karel o tom zvěděl, a předsevzal si, takové úklady opatrným jednáním odstraniti.

Když na den tří králův, dne 6. ledna 1370. přijel ze Svídnice do Prahy, vydal pro zvelebení domácího vinařství nařízení, aby se cizí vína do Čech nevozila, jiné nařízení pak, aby kupci Be-

nátští, Norimberští, Hamburští, Lübečtí a jiní zboží svoje vozili přes Prahu a zde také je na skladě měli. Potom koupil dne 3. února od Cistercianův kláštera Nové Cely město Fürstenberk nad Odrou v Dolní Lužici, a odejel tam hned ku konci února, aby se ve svůj nový majetek uvázal. A poněvadž právem se obával, že mu o držení Lužice a Braniborska boj nastává, oblíbil si toto město Fürstenberk a jsa přítelem stavitelství dal je celé novými hradbami obehnati, nový hrad pro sebe vedle města a přes Odru kamenný most stavěti, tak aby tuto pevné sídlo měl, o které by se v čas potřeby mohl opírati. Stráviv celé jaro ve Fürstenberku, odejel se svým synem přes Míšeň do Norimberka, potom do Gubína v dolní Lužici a konečně do Prahy, kde císařovna Alžběta dne 22. června 1370. porodila třetího syna, jemuž potom po dvou dnech při křtu dáno bylo jméno Jan. Tento Jan stal se potom vévodou Zhořelickým, o čemž budeme vypravovati později.

Mezi tím časem staral se císař Karel, jak by jednoho z knížat proti němu spiklých na svou stranu získal, což se mu též úplně podařilo. Byl to vévoda bavorský Albrecht, jenž sídlel ve Štrubině, a kterému zároveň náleželo hrabství Hollandské. Ten měl dceru Johannu, a císař snažil se, aby ji obdržel za manželku pro svého syna a nástupce Václava. Otec k tomu sňatku milerád svolil a umluviv svatbu s císařem se spřátelil. Potom položil císař Karel všem říšským knížatům a stavům sněm do Norimberka, a odebral se tam na počátku měsíce srpna roku 1370. Měla se tu slaviti svatba mladého krále českého Václava s bavorskou kněžničkou Johannou. I vypravil císař Karel slavné poselství do Prahy ku svému synu Václavovi, aby se dostavil jakožto král český za ním do Norimberka. Václav pojav s sebou množství znamenitých pánův českých vydal se na cestu, a když se dne 11. srpna k Norimberku blížil, tu podle starého práva a obyčeje ne sice jako za starodávna vsi, ale dvě hranice dříví kázal zapáliti, aby všem bylo známo, že král český jede ke dvoru císařskému. Knížata německá, pánové i měšťané norimberští uzřevše ty plameny, hned o příjezdu krále Václava zvěděli, s císařem naproti němu vyjeli, a s velikou ctí do města ho uvedli. Třetího dne po příjezdu svém — 14. dubna — oddán byl mladý král Václav s Johannou, kněžničkou bavorskou, v témže městě, ve kterém se byl před devíti lety a pěti měsíci narodil. Pro mládí novomanželův

odbývala se však slavnost společného lože teprvé o šest let později.

Po svatbě zůstal císař se svým synem a s nevěstou až do začátku měsíce října 1370. v Norimberce, a jel pak s nimi přes Karlovy Vary do Prahy, kdež hned kázal činiti přípravy ku korunování mladé královny české. A tak již dne 17. listopadu téhož roku mladá královna Johanna Bavorská byla v hlavním chrámu u sv. Víta na hradě Pražském od arcibiskupa Jana Očka korunována; císař Karel a mladší král Václav seděli při tomto obřadu ve svém majestátě. Slavnosti, hody, radovánky a rozmanitá divadla, jež císař kázal na oslavu této události vystrojiti, trvaly po celých osm dní.

Karlovy Vary.

1370.

Objevení Karlových Varů mylně se připisuje císaři Karlovi, neboť byly ony znamenité horké prameny, které tak zázračnou mocí choroby lidského těla léčí, starým Čechům již dávno známy, jakož dokazuje jméno řeky Teplé, do které se tyto prameny vlévají a ji oteplují, a jméno řeky Ohře, do které Teplá teče, a ji ohřívá. Ovšem pak nebylo při těch horkých pramenech příbytkův lidských, kde by se lidé pohodlně mohli zdržovati a pitím jejich léčivé vody zdraví svého napravovati. Vůkol byla lesní houšť, a nejbližší osada byla ves Obora s kostelíčkem sv. Linharta. Teprvé císař Karel znaje ty vary, proto že ležely v hájemství hradu loketského, vystavěl si na skalce lovecký hrad při nich, dav mu německé jméno Karlsbad, a obyvatelům blízké obory rozkázal, aby svoji ves opustili a pod tím hradem v lesnatém údolí po obou stranách řeky Teplé se osadili. Císař Karel byl tedy zakladatelem města Karlových Varů, a právě když se toho roku 1370 v Norimberce zdržoval, v samý den sňatku svého syna Václava s Johannou Bavorskou, 14. srpna, této nové osadě karlovarské vydal milostivý list., kterýmž jí udělil právo městské jakož i. všechny svobody, práva a zvyklosti, jakých dotud královské město Loket užívalo a ještě užívati bude. Když pak se vracel po uplynutí jednoho měsíce z Norimberka do Prahy, dne 16. října 1370 v Karlových Varech se pozdržel, a zajisté

byl od osadníkův tohoto nového města jakožto zakladatel a dobrodinec přivítán s velikou ctí a radostí. Tak velebilo a dosud velebí kromě osadníkův samých statisíce lidí, kteří ze všech končin světa k těmto zázračným pramenům putovali a ještě putují, a tam svého zdraví nalézají, vznešeného panovníka, který dal vznik místu tomu slavnému a jeho jménem podnes se honosícímu.

Jak se Praha jakožto sídlo císařské vždy více zvelebovala.

1370.

Toho času přicházelo do Prahy neobyčejné množství poutníkův a jiných cizincův; kanovník Beneš z Weitmile píše k roku předešlému, 1369, že v den svátostí druhý svátek po velikonoci, to jest dne 13. dubna, celé veliké náměstí Novoměstské, kde se svátosti říšské ukazovaly, lidstvem, namnoze z dalekých cizích zem přišlým, bylo přeplněno, tak že všichni měli za to, že tolik lidí na jednom místě shromážděných nebylo ještě viděno. Také prý nesmírně mnoho lidí toho roku po celý oktáv před svátkem Na nebe vzetí Panny Marie do hlavního chrámu sv. Víta na hrad Pražský, aby se stali účastnými plnomocných odpustkův, tak že čeho podobného nikdo nepamatoval. Starý chrám sv. Víta toho roku počal se již ubourávati.

Roku 1370. umřel Vilém Zajíc z Hasenburka, probošt vyšehradský, zůstaviv po sobě znamenitý počet učených knih, které byl nakoupil na svých cestách v Italii a ve Francii. Císař Karel slyše, že se tyto knihy mají prodávati, sám se na Vyšehrad odebral a vybral z nich sto čtrnácte svazkův co tu bylo lepšího, za ně zaplatil sto hřiven stříbra a kolleji Karlově je daroval. Tím položen jest znamenitý základ ku knihovně vysokých škol pražských, neboť byl to v onom čase vzácný počet knih, proto že umění knihtiskařské nebylo ještě vynalezeno a knihy s velikým nákladem času musily býti přepisovány.

Tou dobou již vzrůstal počet studentů, bakalářů a mistrů na obecném učení nad míru, tak že mezi jednotlivými fakultami v krátkém čase povstaly i rozličné třenice. A jako vědy kvetly, tak počala se v Praze provozovati i rozličná nová umění.

Vlachové počali toho roku 1370. nad hlavním vchodem do nového chrámu u sv. Víta sestavovati z rozličných barevných skel známé mosaikové obrazy a přišli prý také průmyslníci z dalekých zemí východních, víry mohamedanské, kteří jsouce prý od císaře pozváni, hotovili v Praze všelijaké skvostné tkaniny a koberce podle perského spůsobu. Aby pak mezi křesťany nepřebývali, vykázal jim prý císař horu Petřín, aby tam pod svými letními stany bydleli a umění své provozovali. A že ty své stany rozmanitými barvami vylíčené měli, poskytovala prý ta mohamedanská osada na Petříně Pražanům veselý pohled.

Na hradě Pražském dal císař Karel vystavěti dvě vysoké, skvostné věže, jednu k východní, druhou k západní straně od paláce, a jejich olověné báně kázal celé silně pozlatiti, tak že daleko široko jako prý dvě slunce se třpytily a z daleka poutníkům zlaté sídlo císařské nad zlatou Prahou, jak se říká, oznamovaly. Nyní po nich není již ovšem památky.

Také toho roku 1370. arcibiskup Jan Očko z Vlašimě ve svém dvoře v Menším městě Pražském na hořejším patře čili na paláci dokonal skvostnou úpravu své nové domácí kaple, a císař Karel i mladší král Václav s velikým počtem knížat, biskupův a jiných vznešených osob oslavili přítomností svou dne 7. července téhož roku zasvěcení této kaple, načež všichni hosté zasedli u arcibiskupa ku slavné tabuli.

Že Němci na slávu Prahy, jejího císařského sídla a vůbec na zvelebování země české závistivým okem pohlíželi, dá se ovšem mysliti; i jakkoliv císař často celý rok v říši trávil, a ustavičně po německých zemích jezdil, přece nelibě to nesli, že vlastně v Praze má svůj domov a všechna velebnost císařská tuto jeho dvorem nejvíce se proslavuje, tak že všecka knížata okolní, páni a hrabata, někdy i cizí králové k císařově osobě do Čech a do Prahy jako ku světlu světa ustavičně jedou. Podobá se tedy poněkud k pravdě příběh, jejž Hájek do své české kroniky položil; i ačkoliv snad to všecko na vlas nebylo, jak to Hájek podle svého spůsobu vypravuje, neostýcháme se přece jeho vypravování tuto položiti, proto že jest dosti významné.

Přijeli prý času jednoho poslové z říše od kurfirštův, knížat a říšských měst k císaři do Prahy, a předstoupivše před něho takto prý poselství své učinili řkouce: »Veleslavný císaři! Račí znáti tvá velebnost spůsob rozdělení božského v tomto světě, že

Královna Eliška podává důkaz své síly.

Pán Bůh ráčil učiniti v některých krajinách správce pány, a v některých knížata, a jinde krále, a v krajinách říšských líbilo se jeho svaté milosti, aby byl správcem císař, jenž jest po Pánu Bohu první správce věcí světských. I protož, poněvadž zde v Čechách jest stolice královská, a tvůj syn Václav jest král český, nechť on sedí na své stolici, a ty jakožto císař rač seděti na stolici císařské v říši. To že tvá jasnost učiniti ráčí, tomu věří a za to prosí všecka říše.« Tu prý císař hned na to dlouho se neradiv, dal jim asi takovou odpověď: »Poslové milí, takť jesti což vy pravíte; a víte dobře, že všem lidem přirozená jejich vlasť a krajina pokojná, v kteréž se zrodili, k velikému jest potěšení, mezi známými sladký život, a zvláště tu, kdež mají znamenité z časných věcí užitky.« A uved je do své královské komory, kdež byla zlata a stříbra hojnost, pravil k nim řka: »Můž-li mi tento a takový plat dávati všecka říše, kterýž tuto vidíte, jakož mi dává česká země tento plat na zlatě a stříbře každého roku?« I řekli prý poslové: »Říše s ten a takový plat býti nemůže, neboť by se tím nad míru obtížila.« I řekl prý císař: »Tehdy jest slušnější, abych já sedě na královské stolici tento plat bral, kterýmž bych mohl říši obraňovati, nežli sedě v říši, jí nic aneb málo užívaje, ten plat měl pustiti králi českému. Ač na tento čas syn můj králem českým jest, a když by jeho Pán Bůh z tohoto světa povolati ráčil, byl by někdo jiný, ješto maje z tohoto království takové znamenité důchody mohl by se mě anebo budoucímu císaři a veškeré říši zprotiviti.« Poslové vidouce prý takovou hojnost zlata, divili se, tak jako by užasli, a vyslyševše císaře, že pravdu praví toho potvrdili, i obdrževše od něho poctivé dary navrátili se do říše.

Neobyčejná síla císařovny Alžběty. Císař Karel onemocněl.

1371.

Roku 1371. slavil císař Karel velikonoční svátky ve svém sídle na hradě Pražském. Při té příležitosti vypravuje kronikář Beneš z Weitmile, kterak císařovna Alžběta, kteráž byla paní nad míru ušlechtilá, slušné postavy i krásné tváři, o božím hodě po tabuli u přítomnosti velikého počtu knížat, pánův a

rytířův od svého manžela jsouc požádána, aby svou neobyčejnou sílu jemu k potěšení a těm hostům k podivení ukázala, novou velikou a silně ukovanou podkovu sobě přinésti kázala, a ji pak rukama roztáhla a zlomila, jako by byla dřevěná. Dvořané a jiní císařovi rytíři chtěli totéž s jinými podkovami zkoušeti, avšak žádný nemohl téhož dokázati. Potom jí přineseny byly tesáky rytířské a nože kuchyňské, a ona je vezmouc v ruce, svinula prý je jako řípu anebo zlomila. Také v jiné časy dávala prý tato císařovna důkazy své velké síly, a přede všemi dvořany vzavši pancéř rytířský roztrhla jej od vrchu až dolů tak snadně jako plátěnou košili. Nenašel se mužský, který by se jí v tom svou silou mohl vyrovnati, a všickni lidé, kteří se na to dívali, říkávali prý, že jistě od času kněžny Libuše nebylo silnější ženy v Čechách. Císařovna však nehonosívala se nikdy takovou neobyčejnou silou svou, aniž ji ledakdes na odiv stavěla, nýbrž jen když za to od císaře byla požádána, pokládajíc ji za zvláštní dar boží.

Čtvrtou neděli po velikonoci, dne 4. května 1371, byla veliká slavnost na Starém městě Pražském. Chrám sv. Jiljí s kollegiatní kapitulou, založený roku 1339. od biskupa Jana IV. z Dražic, jehož stavbu dokončil arcibiskup Arnošt z Pardubic, byl totiž nyní po úplném upravení a vyozdobení od arcibiskupa Jana Očka u přítomnosti císaře Karla, císařovny Alžběty, mladšího krále Václava, mnoha knížat a velkého počtu pánův a jiných vznešených osob slavně posvěcen.

Stalo se pak toho roku 1371. v měsíci květnu, že císař Karel na hradě Karlově Týně přebývaje, upadl náhle do těžké a nebezpečné nemoci, tak že lékaři vzdali se již veškeré naděje na jeho uzdravení. Císařovna Alžběta vidouc manžela svého již jako na prahu věčnosti, a uznávajíc, že jemu lékaři nic nemohou pomoci, srdcem žalostivým utekla se na pomoc k Pánu Bohu, a putovala tři míle pěšky z Karlova Týna až na hrad Pražský do chrámu sv. Víta ke hrobu sv. Zikmunda, a tu obětovala osm mis z čistého zlata, které vážily dvacet tři hřivny a pět lotů, aby tím zlatem okrášlena byla hlava sv. Zikmunda. A vykonavši při tom hrobě modlitby a oběti své zase na Karlův Týn k císaři se navrátila, aby mu svou laskavou péči věnovala. A císař Karel v skutku brzy se uzdravil a svých předešlých sil nabyl. Bůh ráčil od české země odvrátiti velké neštěstí, které by ji v tomto

čase, kdyby byl císař Karel z tohoto světa sešel, zajisté bylo potkalo.

Potom přišel v měsíci červnu roku 1371. přispěním císařovým nově zvolený arcibiskup mohučský Jan z Ligne, k císaři do Prahy, aby od něho kurfirštství své mohučské přijal v léno. I posadil se císař Karel dne 22. června v majestátu svém na veřejném náměstí pražském obklopen jsa knížaty a celým dvorem svým; arcibiskup nový přistoupil pak před stupně trůnu a pokleknuv přijímal z rukou císařových korouhve kurfirštství mohučského. Již tehdejší lidé velice divili se tomu, jaký to obrat se stal ve věcech politických; a sám kronikář Beneš z Weitmile o tom píše, kterak v tom se ukázala veliká milost od Pána Boha národu českému a tomu království prokázaná, neboť prý před málo léty ještě arcibiskupové mohučští měli obyčej a právo volenému králi českému na království pomazání dávati a jemu korunu na hlavu vstavovati, biskupům českým a moravským pak bylo do Mohuče jezditi a od tamnějších arcibiskupův potvrzení a vysvěcení žádati, — nyní však přišel mohučský arcibiskup do Prahy, aby císaři složil přísahu věrnosti a od něho v světském panství a důstojenství svém potvrzen byl, a z rozkázání papeže i císaře poctivý v Kristu otec, arcibiskup pražský, Jan Očko z Vlašimě osobně jel do Mohuče a napřed řečeného arcibiskupa, Jana de Ligne, v kostel mohučský a ve všecka jeho práva v duchovní a světské panství pořádně a skutečně uvedl.

Kterak bylo nebezpečenství odvráceno a Braniborsko ku koruně konečně přivtěleno.

1371.—1373.

Mezi tím panovníci proti Karlovi a moci jeho domu lucemburského spiklí, jakož byli oba králové Kazimír Polský, Ludvík Uherský a vévodové bavorští nepřestávali v úkladech svých, a k tomu ještě jiná knížata proti císaři brojiti počala.

Tak předně byl papež Urban V. nespokojen s Karlem, proto že na své druhé jízdě do Říma milanské Viskonty dosti neskrotil a jim Lombardii nevzal. Císař ovšem toho učiniti nechtěl, aby tím světskou moc papežovu bez potřeby příliš nemnožil; avšak papež Urban V. nepokládaje se v Římě v samém

sousedství Viskontův, svých největších nepřátel, za dosti bezpečna, po krátkém čase zase do Avignona se přestěhoval na podzim roku 1370. Také bývalý arcibiskup mohučský Gerlach Nassavský, od Karla na důstojenství kurfirštské někdy povýšený, falckrabě Ruprecht a markrabata míšeňská na císaře se rozhněvali, ač se o příčinách toho ničeho neví. A kdyby byli všickni tito nespokojení panovníci moc svoji v jedno sloučili a proti Karlovi se obrátili, mohl se Karel octnouti v tak hrozném nebezpečenství, jako před sto lety praděd jeho Přemysl Otakar II. Avšak sama prozřetelnost boží odvrátila záhubu strašně hrozící, a rozptýlila mraky bouře, která se již již stahovala nad Čechy.

Již dne 5. listopadu 1370. zemřel Kazimír, král polský, poslední Piastovec na trůnu polském, kterýž nemaje právních potomkův mužských odkázal království své Ludvíkovi králi uherskému. Ludvík Uherský uvazuje se v dědictví své polské, neměl tedy času, aby mohl ve skutek uvésti zamýšlené nepřátelské kroky proti Karlovi a moci domu lucemburského. Potom umřel dne 19. prosince 1370. papež Urban V. v Avignoně, a za nástupce jeho zvolen byl Řehoř XI., kterýž byl právě císaře Karla výborným přítelem. Konečně zemřel dne 21. února 1381. také bývalý mohučský arcibiskup Gerlach, a působením císařovým povýšen jest na jeho místo Jan de Ligne, rodem z Lucemburka a příbuzný císařův, kterýž, jak jsme vypravovali, potom do Prahy přišel, aby od císaře přijal své kurfirštství. Tak Bůh hlavní nepřátely Karlovy s toho světa povolal a Karel mohl proti ostatním tím důrazněji vystoupiti.

Starší nepřátelé císařova domu vybízeli již po delší čas Ottu, markrabí braniborského, znajíce jeho lehkomyslnou a nepevnou povahu, aby císaři smlouvy o postoupení Braniborska nezdržel a zemi tuto zachovati hleděl svému rodu wittelsbašskému, Otta veda dosavade život ničemný, tak že ani se svou manželkou Kateřinou nežil, a tato po všechen ten čas při dvoře svého otce v Praze přebývala, dal se snadno přemluviti k činu tak věrolomnému, a hned na počátku roku 1371. svého synovce Fridricha Bavorského pozval do Branibor, aby tam přišel s vojskem. Stalo se tak, a braniborští stavové museli dne 15. května 1371. tomu Fridrichovi a jeho bratřím skládati přísahy věrnosti. Takové jednání musil císař Karel potrestati, a opověděv Ottovi i Fridrichovi dne 22. června válku hned s velkým vojskem pospíchal

do Branibor. I trvala ta válka po dva měsíce, červenec a srpen, aniž vědomo, zdali ta neb ona strana nade druhou zvítězila. Císař Karel se vrátil na začátku měsíce září 1371. zase do Prahy, uzavřel dne 16. října příměří s Ludvíkem, králem uherským a nyní také polským, s markrabím Ottou, s vévodami bavorskými, s arcibiskupem solnohradským a dne 23. října ve městě Perně také s markrabaty míšeňskými a s biskupem bamberským. Toto příměří mělo trvati až do 29. května 1383. a císař získal tím času, že nyní mohl pokojně vyjednávati se všemi svými protivníky. Z Perna odešel do Budišína, kde zůstal až do konce roku a na počátku roku 1372. odebral se do Vratislavě. Mezi tím vyjednávali kníže Přemysl Těšínský, císařský dvorní sudí, a kníže Vladislav Opolský, synovec krále Ludvíka a palatin uherský, s králem Ludvíkem, aby jej s císařem smířili. Také papež Řehoř XI. vyslal svého legáta Jana, patriarchu alexandrijského, aby působil k uzavření míru a k svornosti mezi oběma mocnými panovniky, císařem Karlem a králem uherským a polským. A tak přišel tento papežský legát zároveň s Vladislavem Opolským, palatinem, a Tomášem, arcibiskupem ostřihomským, posly to krále Ludvíka, k císaři do Vratislavě a počali vyjednávání o to, aby se císař s Ludvíkem úplně smířil a pro lepší utvrzení obapolného přátelství aby oba své děti sobě zaslíbili k manželství. Král Ludvík maje dvě dcery, Marii a Hedviku, chtěl starší Marii, dáti císařovu druhorozenému synu Zikmundovi za manželku. Mezi tímto vyjednáváním došla do Vratislavě zpráva, že císařovna Alžběta v Praze dne 13. března 1372. porodila syna. Ihned zdvihl se císař Karel a do Prahy pospíchal. Papežský legát a poslové krále Ludvíka jej tam následovali.

Řečený patriarcha a papežův legát světil na květnou neděli palmy ve hlavním chrámě u sv. Víta, a na bílou sobotu, dne 27. března, vodu, kterou také hned téhož dne novorozeného syna císařova pokřtil dav mu jméno Karel. Na Boží hod velikonoční zpíval tentýž patriarcha velkou mši svatou ve hlavním chrámě, a při všech těch slavnostech byli přítomni císař Karel a mladší král Václav, oba v majestátě svém, také tu byl Václav, kurfiršt saský, Jan, kurfišt mohučský, arcibiskupové Pražský a ostřihomský, biskupové metský, augšburšký, pařížský a neuburský, Vladislav, kníže opolské, a mnohá jiná světská knížata.

Ve druhý svátek velikonoční, dne 29. března, zdvihl se císař

Karel se všemi svými hostmi a celým dvorem svým, i odebral se na Nové město Pražské, kdež v jeho přítomnosti Jan Očko, arcibiskup pražský, dostavěný chrám a klášter na Slovanech ke cti slovanským apoštolům a svatým, Cyrillu a Methoději, Vojtěchu, Prokopu, a sv. Jeronymu slavně posvětil; a protože se toho dne čte v církvi evangelium o dvou učennících Páně, s Kristem do Emaus putujících, vzal sobě lid pražský v obyčej slovanský klášter nazývati Emausy, jakož se to též podnes děje. Veliký chrám klášterní posud se zachoval, klášter pak byl velmi nákladný a skvostný ve slohu gotickém; prvotní podobu svou zachoval v něm však ještě jenom ambit přízemní, jejž císař Karel dal skvostně vyozdobiti, obrazy na stěnách, představujícími rozličné výjevy ze starého a nového zákona. Tyto malby, ačkoli byly již často opravovány, patří posud mezi nejvzácnější památky staročeského malířství.

V Praze pokračovalo se zatím v jednání mezi císařem a posly uherského krále Ludvíka; potom však musil císař Karel někdy v polovici měsíce dubna r. 1372. odebrati se do Němec ua Rýn, kamž jej bezpochyby doprovázel též legát papežský Jan, patriarcha alexandrijský. Poslové uherští, ku kterým císař připojil arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě jakožto svého posla, vrátili se do Uher.

Hlavní příčina císařovy jízdy do Porýní byla ta, že jeho bratr Václav, vévoda lucemburský, limburský a brabantský a zároveň říšský vikář čili náměstek v zemích německých, upadl do zajetí Viléma, vévody julišského. Císař, provázen jsa kurfirštem falckým a arcibiskupy kolínským, trevírským a mohučským přijel po svátcích svatodušních do Mohuče, kdež dne 26. května prohlásil sliby a přísahy těch, kteří zajati byvše spolu s vévodou lucemburským Václavem, byli donuceni státi se lenníky vévody julišského, za neplatné. Ustanoviv dne 30. května arcibiskupa kolínského Fridricha vikářem svým pro jižní země porýnské, počal Karel činiti přípravy k válce s vévodou julišským.

Za tohoto pobytu císařova v Mohuči stalo se dne 7. června pozdvižení obecného lidu proti jeho dvořanům.*) Svadili se totiž

*) Přesně určiti, kterého dne stalo se toto vzbouření, jest velmi obtížno. Beneš z Weitmile (ap. Emler Fontes IV. 546) neudává dne. Podle Chronici Mogunt. fragm. (ap. Böhmer Fontes IV. 372) stalo se to ve čtvrtek, t. j. buď 3. nebo 10. června. Poněvadž však Karel ještě po 3. červnu vydává v Mohuči listiny, zbývalo by jen druhé datum; ale toto datum ne-

někteří dvořané s měšťany při hře v kostky. Nemohouce davu lidí na ně dorážejících odolati utekli se do hospody, kde císařovna bydlela, a kde lid jednoho z nich zabil a jiné ještě poranil. Městská vrchnost stěží jen podrážděnou luzu udržela na uzdě. Druhého dne byli původcové toho pozdvižení od vrchnosti městské přísně souzeni, a císař prý sám také dvořany své, kteří vinnými nalezeni byli, potrestal. Císař jsa velice pohněván touto bouří opustil hned druhého dne po tom za časného jitra Mohuč a obrátil se do Lucemburka, chtěje vévodu julišského mocí zbraně přinutiti, aby jeho bratra propustil na svobodu. Nežli však k tomu došlo, sprostředkovala to duchovní a světská knížata německá, že se vévoda julišský císaři pokořil, za prominutí viny prosil, a vévodu lucemburského Václava ze zajetí čestně propustil.

Císař vrátiv se dne 1. srpna 1372. do Prahy byl zase zaměstnán sporem svým s králem Ludvíkem Uherským. Mezi tím co meškal v Němcích pohnul legat papežský Jan, patriarcha alexandrijský, krále Ludvíka k tomu, že slíbil, že se dostaví k osobní schůzi s císařem, ku které mělo dojíti dne 6. října téhož roku. Ale ačkoliv se oba panovníci v určený čas na pomezí svých říší skutečně sešli, nebylo docíleno určitého dohodnutí a jednání bylo konečně zastaveno, poněvadž král Ludvík nechtěl upustiti od přátelského spolku s vévodami bavorskými.

Císař vida, že takovýmto způsobem nebude dosaženo míru, připravoval se k válce proti svému zeti Ottě Braniborskému a jeho bratrovci Fridrichovi, vévodě bavorskému. Sebrav pak v měsíci květnu roku 1373 veliké vojsko vytáhl s ním provázen jsa synem svým Václavem do Lužice a již v předvečer hodu svatodušního (t. j. dne 4. června) byl v městě Lukově.

Arcibiskup magdeburský, vévodové saští, pomořanští a meklenburští jakož i markrabata míšenská smířivše se zase s císařem byli ochotni jemu v této válce proti straně bavorské pomáhati. Naproti tomu protivníci císařovi v Branibořích byli úplně osamoceni, neboť nedostali žádné pomoci od svých sousedův, které — jak jsme právě uvedli — dovedl císař pro sebe získati, ani od krále uherského Ludvíka, který byl toho času zapleten do války proti Benátčanům.

---

srovnává se s itinerářem, neboť dne 10. června byl Karel již v Koblenci. Zdá se mi tudíž, že v Chron. Mag. frag. místo fer. V. sluší čísti fer. II. (t. j. pondělí dne 7. čna), kteréžto datum i souhlasí s itinerářem císařovým.

Když tedy za těchto okolností vypršela na hod Boží svatodušní, dne 5. června r. 1373. lhůta příměří dne 16. října roku 1371. v Perně uzavřeného, odebral se císař z Lukova do svého pevného města Fürstenberka, kde se bylo shromáždilo jeho vojsko, zde pak prodléval až do konce června. Teprvé na počátku měsíce července vtrhl do Braniborska a položil se před Frankfurtem nad Odrou. Na počátku srpna ležel táborem u Fürstenwaldu. Markrabě Otta a jeho bratrovec Fridrich Bavorský, jsouce od svých spojencův a příbuzných opuštěni, nemohli císařskému vojsku v poli odolati i uchýlili se do svých pevných měst. Jediný bavorský vévoda Štěpán mladší, bratr Fridrichův, chtěl k jejich prospěchu císaři na jiné straně škoditi, a učinil s lidem zbrojným bavorským loupeživý vpád přes Choubu do Čech. Přišel až k Domažlicům, jichžto předměstí spálil a vybrav okolní vesniee s kořistmi spěšně zase jako loupežník ustoupil přes Český les do Bavor jsa bezpochyby od tamějších Chodův, hlídačův hranic, udatně ze země vytlačen. Císařovna Alžběta, která za té války v Praze bydlila a bezpochyby správu země od manžela sobě svěřenu měla, vypravila prý hned potom český sbor do Bavor, který tam strašným popleněním krajin škody u Domažlic pomstil.

Mezi tím poddávalo se v Branibořích císaři jedno město za druhým, Frankfurt nad Odrou a Lebus byly útokem vzaty, a markrabí Otta poznal, že brzo všecko ztratí, nepodaří-li se mu císaře uprositi. Znaje dobrotivost jeho, že vždy raději cestou míru nežli války kráčí, postavil se s Fridrichem Bavorským k němu do ležení u Fürstenwaldu a na úmluvy se poddával. Důvěra v císaře nezavedla jeho: Karel svolil dne 15. srpna 1373 k nové úmluvě, Otta a Fridrich zřekli se za sebe a celý rod svůj bavorský všech práv a nárokův na držení markrabství braniborského a všecky své dosavadní poddané v té zemi odkázali císařovým synům a jejich dědicům. Otta přestal se psáti markrabětem braniborským, ale vymínil si od císaře, aby směl zůstati kurfirštem a arcikomorníkem svaté římské říše, kterážto důstojnost markrabatům braniborským příslušela. K výmince této císař ochotně svolil vydav dne 17. srpna ve svém ležení před Fürstenwaldem list, v němž prohlásil, že odstoupení markrabství braniborského nemá Ottovi býti k nijaké škodě na jeho právu k důstojnosti kurfirštské a k úřadu nejvyššího komorníka říšského, a dovoliv mu zároveň, aby obou těchto hodností směl užívati až do své smrti.

Ačkoliv markrabí Otta byl přemožen, přece nepostupoval zemí svých zdarma, nýbrž za velikou náhradu, která se počítala celkem na 500 tisíc zlatých.*) Na tuto summu bylo Ottovi vyplaceno hned hotově 200 tisíc zlatých, které císař sehnal jednak velikou berní a jinými dávkami z království českého, jednak i mimořádnými platy, které uložil některým říšským městům jihoněmeckým. Kromě toho dal císař Ottovi některá panství koruny české v Hořejší Falci, jmenovitě hrad a město Sulzbach, hrad Rožemberk, hrady a města Hiršov, Hersbruck a Lauffen, dále hrady Lichtenštein, Neidštein, Buchberg a polovici hradu Breitensteinu i mnohá jiná města v držení dědičné přidav mu ještě hrady Tumštauf a Adelburg v držení zápisné a vymíniv si, kdyby Otta, toho času zase jen vévoda bavorský, zemřel, bez mužského potomstva, že všecka tato uvedená města a hrady za 100 tisíc zlatých mohou býti zase k české koruně vykoupena. Za jiných 100 tisíc zlatých byla Ottovi zastavena některá města říšská ve Švábích, která mu měla odváděti každoročně deset tisíc zlatých jakožto úroky ze summy zápisné. Konečně z posledních 100 tisíc zlatých byl mu zaručen roční úrok z Čech, jenž až do sv. Michala (29. září) r. 1374 měl obnášeti šedesát kop grošův týdně a od toho dne vždy tři tisíce kop grošů pražských ročně; za placení úroku tohoto ručila města Praha, Kutná Hora, Domažlice a Tachov, vymínivše si, že tento úrok může také jednou pro vždy zaplacen býti summou třiceti tisíc kop grošův českých.*) Ve zvláštním listu daném dne 18. srpna 1373. ustanoveno, že, umřel-li by Otta bez mužského potomstva, má tento plat roční připadnouti zpět české koruně, za to však měla každá z pozůstalých dcer Ottových odbytného deset tisíc kop grošů českých.

Z toho tedy viděti, že nabytí Braniborska stálo císaře velmi mnoho peněz, tak že nejen v říši nýbrž i v království českém obecně se naříkalo na veliké berně, které k vůli sehnání peněz těchto byly ukládány.

Znamenitý a poctivý tehdejšího času český rytíř a učenec

---

*) Tehdejší zlatý byla zlatá mince rovnající se ve mnohých zemích asi nynějšímu dukátu; 500 tisíc tehdejších učinilo by asi 2,700.000 zl. rak. č. (Kalousek Karel IV, str. 102 v pozn.)

*) Groš český platil tehdy asi 30 kr. r. č., dle toho tehdy 300.000 kop grošů rovná se 100.000 tehdejších zlatých.

Tomáš ze Štítného, napsal v jedné knize své ve příčině té berně tato významná slova: »Strach mně za krále (Karla), že příliš často berni béře, a snad i více chce skoupiti okolních zemí dětem svým, než s obecným dobrým se snáší; a snadno-li jest jedné zemi, aby tolik zemí skoupila? Páni pak hřeší v berni, pochlebujíce a nechtíce rozhněvati krále pravdou; ale jakož jsem řekl, pochlebujíce nestojí proti obecnému zlému.« *)

Universita právnická. Biskup Albrecht ze Šternberka. Působení kněze Miliče z Kroměříže.

1372—1374.

Již výše vyložili jsme, že vysoké školy pražské dělily se na čtyři fakulty, které dohromady sluly »obecným učením;« studenti, bakaláři a mistři však že skládali dohromady zvláštní akademickou obec s vlastní právomocností, a že ta obec nazývala se »universitou.« Za posledních dob nepohodli se však údové fakulty právnické s ostatními údy university, následkem čehož se od ostatních tří fakult dne 25. dubna odtrhli a zvolivše si zvláštního rektora, utvořili pro sebe druhou universitu, totiž právnickou. Byly tedy v obecném učení pražském od té doby dvě university, každá se zvláštní právomocností, majíce nad sebou společného kancléře, arcibiskupa pražského; a tak rozdělena zůstala akademická obec pražská na dvě university až do vypuknutí válek husitských r. 1419.

Císař Karel daroval této zvláštní právnické universitě hned r. 1373. dům na Starém městě blíže Celetné ulice, kterýž stál odevšad jinými domy obklíčen v bývalém sídle řádu Templářského. tak že do něho vcházelo malými uličkami jak z Celetné tak ze Štupartské ulice.

Roku 1372. postoupil magdeburský arcibiskup, Albrecht ze Šternberka, svou arcibiskupskou stolici Petrovi Jelitovi, biskupu litomyšlskému. Petr Jelito, jenž před rokem byl založil ve svém rodném městě Landškrouně klášter sv. Augustina, odebral se tedy do Magdeburka, a Albrecht ze Šternberka uvázal se zase ve spravování biskupství litomyšlského. Za příčinu, proč v Magdeburce býti nechtěl, udává se, že německy neuměl a s kapi-

*) Knihy šestery o obecných věcech křesťanských vyd. K. J. Erben, str. 156.

tolou, jako někdy jeho předchůdce Dětřich z Kugelweitu, srovnati se nemohl.

Již také nahoře zmínili jsme se o knězi Janu Miličovi z Kroměříže, kterak r. 1363. opustiv kanovnictví u sv. Víta oddal se kazatelství, aby proti vzmáhající se zkáze mravů bojoval a lid český uváděl na dobrou dráhu života. K jeho kázaním, která později míval u sv. Jiljí na Starém městě Pražském hrnulo se neobyčejné množství lidu a jeho ohnivá slova spůsobovala veliký obrat v myslech posluchačův.

Milič zahloubav se do čtení prorokův a evangelistův nalezl zmínky o zlém nepříteli člověčenstva, který prý jednou přijde jakožto Antikrist, aby křesťanstvo zkazil a konec světa spůsobil. I vypočítal Milič, že by doba zkázy světa připadala do let 1365, 1366 a 1367. Maje ustavičně zkázu mravů ve všech tehdejších stavích před očima, spatřoval nyní v tom všem stopy a znamení, že Antikrist již na svět přišel, a tu všecko, co se v životě tehdejším nesrovnávalo s čistou láskou křesťanskou, s pokorou a pobožností, za dílo Antikristovo vyhlašoval s kazatelny. Nejvíce pak viděl působení Antikristovo u lidí stavu duchovního počínaje od arcibiskupa až po mnichy žebravé, na nichž spatřoval nejvíce vlastností hodných pokárání. Avšak i knížat a světských pánův nešetřil, a tolik jim dovedl vytýkati, jako každému jinému stavu nižšímu. Ba roku 1366 v jakémsi shromáždění samému císaři Karlovi veřejně do očí říci se osmělil, že on sám jest prý veliký Antikrist, chtěje tím snad naznačiti, že císař velikou svojí štědrostí k církvi přispívá k jejímu mravnímu úpadku. Za takovou opovážlivost uznal arcibiskup Jan Očko, zapotřebí, potrestati jej několikadenním vězením. Avšak císař, kterýž horlivce toho vždy miloval a jeho sobě vážil, neodňal mu ani po tomto skutku přízně své.

Horlivostí svou získal si Milič záhy četné nepřátely zvláště mezi duchovenstvem. Mnozí kněží navštěvovali pilně jeho kázání bedlivě pozorujíce jeho slova, aby ho mohli v nějakém bludu postihnouti. I netrvalo to dlouho a podali naň k arcibiskupovi žalobu pro jeho učení o Antikristovi. Milič odvolal se proto ku papeži Urbanovi V., a roku 1367. sám osobně, maje s sebou za průvodce jakéhosi Dětřicha, odebral se do Říma, dostav od samého císaře Karla odporučovací listy co nejchvalnější.

Tenkráte měl se papež Urban přestěhovati z Avignona do

Říma a čekal jenom, až císař přijde do Italie a jej do Říma uvede. Milič proto dlouho v Římě na slíbený papežův příjezd čekaje již mu chtěl jíti vstříc do Avignona, avšak prvé sobě umínil, že svůj veliký nález o příchodu Antikristově Římanům oznámí. A jakož v Praze byl spůsob, že kazatelové cedulemi na kostelních dveřích přibitými oznamovali, kdy a o čem budou kázati, dal i zde v Římě přibiti list na dveřích kostela svatopetrského, ohlašuje úmysl svůj, zvěstovati u veřejném kázaní, kterak Antikrist na zemi se již usadil, a připojiti k tomu potřebné výstrahy a napomínání.

Pražští Dominikáni od sv. Klimenta dali hned po odjezdu Miličovu z Prahy svému generalovi do Říma věděti, že tam Milič přijede, a proto také inkvisitor římský řádu domikánského, hned jak se po městě rozhlásilo, že Milič přibil svůj list na kostele svatopetrském, vyslal své dráby, kteří kněze Miliče v samém kostele sv. Petra i s jeho průvodčím zajali a do vězení odvedli. Miliče zavřeli u Minoritů v Araceli, kdež dlouho bídně držán byl, Dětřich pak octnul se v tuhém vězení u Dominikánův. S velikou radostí hlásali potom mnichové s kazatelen v kostelích pražských: »Hleďte, nejmilejší posluchači, již bude ten kacíř Milič upálen!«

Avšak konečně přišel císař Karel sám do Říma a dne 21. října 1368. papeže tam uvedl, jak jsme již dříve vypravovali. I hned se věci jinak obrátily. Milič požívaje ochrany císaře Karla byl netoliko propuštěn z vězení, nýbrž i obsypán rozličnými poctami, zvláště od kardinála z Albano. Brzo pak dostalo se mu i příležitosti ku konání ctnosti v pravdě křesťanské. Když totiž nepřátelé jeho byli pohnáni k zodpovědnosti za to, že tak krutě s ním nakládali nemajíce k tomu práva, on sám se za ně přimlouval. Není sice známo, jaké měl s papežem rozmluvy, avšak to bylo pozorovati na něm, že se v učení svém o příchodu Antikristově od té doby víc a více tajil, ač od něho docela neustával.

Když se Milič navrátil z Říma do Prahy, tu maje svědomí upokojené a jsa před očima svých posluchačův prost viny, z níž jej nepřátelé jeho byli obžalovali, počal tím horlivěji bojovati proti všem nepravostem. V tom r. 1369 zemřel kněz Konrád Waldhauser, známý nám již z dřívějšího vypravování, a nebylo tu kazatele, který by pražské Němce napomínal k dobrému. I učil se nyní Milič, ač byl již věku šedivého, ještě také jazyku

německému a počal i po německu kázati. Že by se byl po Waldhauserovi v kazatelský úřad při kostele Panny Marie před Týnem řádně uvázal, o tom nenalézáme spolehlivé zmínky. Ale v horlivosti neměl dosti na tom, že kázáními svými působil k napravení života mravního, činnost jeho byla ještě větší: mnohým lidem byl spolu zpovědníkem a rádcem duchovním, a rozhodoval často v nejtěžších příhodách mezi rodinami a jejich členy. Darův dostával, ač jich nikdy nežádal, a nechtěje i nemoha jich podržeti, proto že byl nad míru střídmě živ, vyhledával sám lidí, kteří trpěli nouzi, aby jim pomáhal. Nejvíce však pečoval o vychování dobrého kazatelstva. Každodenně scházelo se k němu na sta žákův, to jest nastávajících kněží, zapisovat sobě jeho přednášky; on pak obětoval jim všechen čas, který mu ještě zbýval. Při vší té přísnosti mravů zůstával však jeho duch čilý a jarý, a kdokoliv prý měl činiti s mužem tím neobyčejným, odcházel od něho pokaždé na duchu svém povznešen i potěšen.

I měla také skutečně horlivost Miličova pro náboženský a mravný život v Čechách dosud nevídaný účinek. Největší toho důkaz byl ten, že působením jeho kázání a soukromého napomínání celé veliké hnízdo smilstva, tak řečené »Benátky«, docela zpustly. Byly to špatné domky plné veřejných nevěstek mezi nynějšími ulicemi Bartolomějskou a Konviktskou na Starém městě Pražském. Císař Karel dal se prosbami Miličovými i jiných osob jeho kázaními nadchnutých pohnouti, že všecky ty domky roku 1372. skoupil, rozbořiti dal a to místo pak Miličovi daroval. Milič přikoupiv některé sousední pozemky dal v těch místech s pomocí pobožných měšťanů pražských vystavěti veliký dům pro kající ženy a mladé kněžstvo. V místě pak, kde nyní stojí kostel sv. Bartoloměje, vystavěl kapli ke cti sv. Maří Magdaleny, a dal tomu svému ústavu jméno Jerusalem. Na památku slove podnes ještě jeden ze sousedních domů Jerusalem. Péče o zachování toho ústavu uváděla ho často v těžké rozpaky, neboť chtěje se starati také o časné opatření těch, jež polepšil, musil bez ustání dvě až tři sta osob živiti; avšak při dobré vůli ctitelův svých nebýval vždycky s to, aby sehnal potřebné k tomu prostředky, a musil často snášeti těžké urážky a potupy, když mu bylo požádati leckterého boháče o půjčku na krátký čas.

Mezi tím však octnul se Milič se žebravými mnichy ve sporech ještě větších, než jeho předchůdce Konrad Waldhauser.

Mnichové měli ho v takové nenávisti, že prý ani svým životem jist nebyl. Ale poněvadž přízeň císaře Karla mocně jej chránila před jejich úklady, nemohli mu nepřátelé jeho beztrestně ublížiti, a proto se na tom snesli, že jej při papežském dvoře obžalují jakožto bludaře, jenž rozšiřuje učení kacířské. Sepsali proti němu dvanácte článků, ve kterých jej mezi jiným vinili, že svým kajícím ženám uložil nějakou klášterní řeholi, že je s jedné strany příliš tvrdě chová, s druhé pak příliš vychvaluje, že tupí a haní veškeré duchovenstvo, od papeže počínaje až do žebravých mnichův, že nechce ženám žádného byť i sebe nepatrnějšího šperku povoliti, že si málo váží pokuty vyobcování z církve, že jest ducha hrdého, a pro tu svoji hrdost že štve moc světskou proti duchovní, že duchovním nechce dovoliti, aby měli nějaký majetek a tak dále.

Při dvoře papežském v Avignoně žil tehdáž mistr vysokého učení pražského, Jan Klonkot, a ten přijav ty žaloby z Prahy mu zaslané podal je papeži Řehořovi XI., který dne 10. ledna 1374. vydal k císaři Karlovi, k arcibiskupovi pražskému, k biskupům litomyšlskému, olomúckému, vratislavskému a krakovskému bully, v nichž je vyzýval, aby učení Miličovo všude bylo stavováno a přísně vyšetřováno. Z toho jest viděti, že účinky horlivého působení Miličova počaly se již jeviti v diécezích všech těch jmenovaných biskupův. Starý arcibiskup pražský Jan Očko, kterýž Miliče proti jeho nepřátelům chránil, obdržev papežskou bullu tak zmalomyslněl, že sám Milič jej musil těšiti. Avšak když inkvisitor pražský z řádu Dominikánského, svůj úřad počal konati, a Miliče vyšetřovati, tu Milič zase odvolal se k papeži, a hned v postě roku 1374. vydal se na cestu do Avignona. Byl tam čestně přijat a od svého starého příznivce, kardinala z Albano, dobře chován, a podařilo se mu zapuditi také u apoštolské stolice všeliké pochybnosti o pravověrnosti své. Avšak pohříchu! onemocněl náhle v Avignoně, a prvé nežli jeho rozepře dospěla ku konečnému rozsudku, zemřel ve svátek ss. Petra a Pavla roku 1374. v daleké cizině.

Výše vzpomenutý ústav Miličův Jerusalem ztrativ svého zakladatele a řiditele zašel, a císař Karel daroval ta stavení českým Cistercianům, kteří je proměnili v kollegium sv. Bernarda, a žáky a professory svého řádu v něm chovali.

Milič povzbudil mocně a trvale ducha národu českého a byl prvním předchůdcem Husovým; jako český národ vůbec, měl

Milič z Kroměříže dává přibiti list na dvéře chrámu sv. Petra v Římě r. 1367.

i Milič jarý cit, živou obraznost, hlubokou nábožnost a urputnou odhodlanost. Moc jeho jevila se zvláště živými slovy a bezprostředními skutky. Jeho spisy patrně na kvap skládané, jsou méně rázné a jadrné, než jakým byl on sám.

Přenesení těl knížat a králův českých. Socha sv. Jiří na hradě Pražském.

V prosinci 1373.

Poněvadž již stavba všech kaplí okolo vysokého kůru v novém chrámě u sv. Víta na hradě Pražském byla dokončena a také oltáře a ostatní výzdoba vnitřku byla dohotovena, kázal císař Karel, aby všecka těla knížat a králův Českých jakož i jejich manželek, co jich ve starém chrámě odpočívalo, do těch kaplí v novém chrámě byla přenesena a na novo poctivě pochována.

Přenášení toto řídil tehdejší dozorce, čili — jak se tenkrát říkalo — direktor stavby, kanovník Beneš z Weitmile, známý kronikář český, kterýžto ku každému tělu dal přiložiti olověnou tabulku s jmenem a dnem úmrtí. I tak v měsíci prosinci roku 1373. byla přenesena těla Břetislava I., manželky jeho Judity Svinibrodské, Spytihněva II., Břetislava II., Bořivoje II., Přemysla Otakara I., Přemysla Otakara II., Guty z Habsburku, někdy manželky Václava II. a konečně tělo krále Rudolfa I.

Nad prvními šesti těly dal císař zhotoviti od mistra Petra Parléře náhrobky z kamene opukového na kterých byly ležící postavy zemřelých řemeslně vytesány. Beneš z Weitmile dal také nad každým hrobem na kostelních stěnách udělati nápisy, které oznamovaly jména králův zde pochovaných.

Tohoto roku 1373 kázal císař Karel ode dvou bratří, Martina a Jiřího z Klussenberku uliti kovovou sochu sv. Jiří na koni, kteráž byla postavena na kašnu ve dvoře hradu Pražského naproti hlavnímu chrámu sv. Víta. Toto mistrovské dílo umění liteckého stojí nyní na jiném místě téhož dvora a náleží k nejznamenitějším starým litinám toho spůsobu v celé Evropě. Následujícího roku 1374. přičinil se arcibiskup Jan Očko z Vlašímě o to, aby do nového chrámu přenesena byla také všechna těla biskupův pražských, pokud byla k věčnému odpočinku uložena ve starém chrámě u sv. Víta. Kanovník Beneš z Weitmile vykonal tento rozkaz a uložil všecka ta těla v ochoze za hlavním

oltářem naproti hrobu sv. Víta, kde podnes jejich hrobky přikrývají široké kameny v podlaze; avšak nápisy těchto náhrobních kamenův jsou již docela otřeny a nečitelny.

Císař Karel ujal vládu v Braniboříeh a dal je synům svým v léno.

1373—1374.

Když vévoda Otta a jeho synovec Fridrich Bavorský vzpomenutou již smlouvou Fürstenwaldskou na dobro odřekli se vlády nad Braniborskem, a zemi tuto císaři Karlovi postoupili, objížděl s nimi v měsíci srpnu a září 1373 císař Karel všecky krajiny Braniborské a maje s sebou syna svého krále Václava přijímal všude od obyvatelův té země na jméno svých synův přísahy věrnosti. Dne 20. srpna byl ve Frankfurtu nad Odrou a přijav zde od měšťanů hold, potvrdil jim dne 24. srpna všecka jejich práva, svobody i starobylé zvyklosti. O tři dny později byl císař v Strausberce, kdež udělil celé řadě měst potvrzení jejich svobod. Dne 1. září nalézáme císaře již v Berlíně, 10. září ve Stendalu a o dva později v Tangermündě.

Všecka země byla se za padesátileté správy vévod z rodu wittelsbašského ocitla se u velikém úpadku a zvláště za špatné vlády Ottovy byla přivedena na mizinu, tak že obyvatelé vidouce, kterak říše česká otcovskou péčí Karlovou požívá všude nevídaného blahobytu, s radostí jeho vládu podstoupili, a jemu později na to přísahali, že markrabství braniborské nikdy nemá od koruny české býti odtrženo.

Císař Karel nařídil, aby se hned učinil popis všech měst, hradův, městeček a vsí s jejich příslušenstvím a jejich majetníkův, aby tento popis byl za základ položen jako k nějakým deskám zemským, jaké již ode dávna byly v zemích českých, tak aby se s určitostí vědělo o všem majetku, co komu náleží a jaká práva a privilegia jednomu každému stavu a jednotlivým osobám propůjčena jsou. Tento popis braniborské země zachoval se až podnes v nynějším královském archivu v Berlíně. Když to vše bylo vykonáno, usadil Karel v Branibořích své hejtmany a vrátil se ve společnosti obou vyprodaných markrabat Otty a Fridricha do svého království českého a přibyl někdy v polovici měsíce září roku 1373. do Prahy.

V Praze mezi tím zemřel císařův nejmladší syn Karel dne 24. července a ve Vídni umřela dne 4. září jeho dcera Alžběta, která od roku 1366 byla manželkou Albrechta III., vévody rakouského. A však brzo po jeho příjezdu do Prahy porodila mu císařovna Alžběta dne 29. září 1373 dceru, jíž bylo dáno jméno Markéta; byla to tedy již druhá toho jména císařova dcera. Tato Markéta provdala se potom za Jana III., purkrabí Norimberského, z domu Hohenzollernského.

Dne 2. října 1373. konala se v Praze veliká slavnost. Markrabí Otto odevzdal císaři jakožto svrchovanému pánu lennímu korouhve a prapory, jichž markrabata braniborská podle svého práva a starobylého zvyku užívala; obřadem tímto formálně dokonáno postoupení země braniborské rodu lucemburskému. Císař po té udělil Branibory synům svým králi Václavovi a oběma jeho bratřím Zigmundovi a Janovi jakož i dědicům jejich v léno, odevzdav jim na znamení jejich moci korouhve této země; zároveň pak ustanovil pro ten případ, kdyby jmenovaní jeho synové zemřeli bez právních dědicův, že markrabství braniborské má se dostati v držení bratru jeho Janu Jindřichovi, markrabí moravskému a jeho třem synům Joštovi, Janu Soběslavovi a Prokopovi nebo jejich dědicům. Při slavnostním obřadu tomto nesl vévoda Fridrich říšské jablko a bratrovec jeho vévoda Otto, jenž tu zastupoval svého otce i bratry svoje, držel žezlo říšské.*) Kromě obou jmenovaných vévodů byli slavnosti této přítomni zejména: Jan Očko z Vlašimě, arcibiskup pražský, Jan ze Středy, biskup olomúcký, císařův kancléř, dále Lamprecht, biskup strassburský, Agapit z Columpny, biskup lissabonský a vyslanec stolice papežské, jakož i mnohá knížata říšská a četní pánové čeští, jejichž jména uvedena jsou, v listině, která ještě téhož dne 2. října byla o události této sepsána.**)

Vévoda Otta Bavorský, bývalý markrabí braniborský, obdržev od císaře Karla roční plat, odebral se brzy do Bavor, a tam na hradě Wolfsteině u Lanshutu se svou kuběnou, Markétkou mlynářkou, vesele živ byl, a peníze za prodané Braniborsko stržené utrácel.

Marka Braniborská byla poslední z větších zemí, kterou Karel

*) Expositio, quo modo marchia Brandenburgenis in possessionem regis Boemie translata est, ap. Riedel: Cod. Brand. II., 3.

**) Huber Reg. Karls IV. str. 436, čís. 5263

pro svůj dům a pro korunu českou získal, a nyní obíral se s ní s takovým zalíbením a s takovou pečlivostí, s jakou obyčejně zacházívají laskaví rodiče se svým nejmladším dítětem. Již následujícího roku 1374. někdy v měsíci březnu zdvihl se císař z Prahy se svou manželkou a svými syny Václavem, Zikmundem a Janem a odebral se do Branibor, kamž ho následoval celý dvůr, a zdržoval se tu až do měsíce srpna. Větší část měsíce března ztrávil v Berlíně, v květnu byla po delší dobu sídlem jeho Přemslava hlavní město marky Ukranské.

Za pobytu svého v tomto městě uzavřel dne 17. května 1374 za sebe i syny svoje jakož i za dědice jejich v markrabství braniborském věčnou přátelskou smlouvu s vévody štětínskými Vartislavem a Bojislavem, syny vévody Barnima.

Kolem svátku nejsv. Trojice — 28. května 1374. — byl císař v Kubíně na sněmu, k němuž byl svolal stavy království českého i markrabství braniborského, a na němž ujednán věčný spolek mezi korunou českou i Braniborskem. Pobyv tu asi do 7. června odebral se Karel do Tangermünde, města to ve Staré marce, kdež pak přebýval po delší čas.

Stavové braniborští záhy oblíbili si novou vládu tak, že si přáli, aby země jejich nebyla nikdy odlučována od zemí koruny české, nýbrž aby zůstávala s nimi sloučena i tehdy, když by králové čeští z rodu lucemburského vymřeli; bylit si dobře toho vědomi, že spojení takové může zemi jejich i v budoucnosti býti k nemalému prospěchu. Proto již na sněmu v Kubíně, o němž jsme právě byli mluvili, vyjednávali pilně se syny císařovými, aby jednota taková uzavřena byla oboustrannou smlouvou a utvrzena zápisem. Král Václav spolu se svými bratry milerád vyhověl přání stavů braniborských a ještě dne 28. května 1374 vydal listinu, v níž prohlášeno, že markrabství braniborské má býti nerozlučnou částí státu českého. Listinu tuto Karel z moci císařské potvrdil v Tangermündě dne 29. června 1374.

Výhodné položení města Tangermünde, kdež císař prodléval od konce měsíce června, zalíbilo se mu tak, že v něm ihned nový hrad pro sebe a své nástupce, radnici a znamenitý chrám s kollegiatní kapitulou založil, a tuto skladiště všeho toho zboží míti chtěl, které se po Labi z Čech po vodě plaví, aby se odtud dále do Hamburku a po suchu do Lübeku rozváželo. Na těch cestách provázeli císaře kurfirštové mohučský a saský, jakož i mnozí

jiní pánové říšští. Císař Karel uvedl bezpečnost a pořádek do země nově nabyté, obnovil zpustlé hrady a hrazená města, vyplatil zastavené statky markrabské, mnoho jiných věcí vyřídil a před svým návratem do Čech v polovici srpna 1374 své dva syny Zikmunda a Jana v Branibořích osadil, aby mravy a obyčeje obyvatelův poznali a mezi nimi sobě zvykli, dav jim za nejvyššího hofmistra Jana z Kitlic, biskupa lebuského, rozeného Branibora, kteréhož také učinil zemským správcem markrabství Braniborského.

Za tehdejšího času, jak v Braniborsku tak i v obou Lužicích, po venkově mluvilo se všude větším dílem ještě slovansky, jenom šlechta a větší díl lidu městského byli Němci. Jen málo let Karel v Branibořích panoval, avšak všickni staří a noví letopisci svorně o tom píší, že to byla požehnaná a pro zemi tu velmi šťastná doba.

Kterak císař Karel město Lübek navštívil.

1375.

Maje v úmyslu, obchod český hlavně plavbou po Labi zvelibiti, obrátil nyní Karel zřetel svůj na dolní země německé a zvláště město Lübek při Baltickém moři, kterěžto bylo hlavou mocného svazku hanzeatských měst, a slynulo velikým bohatstvím. Přál sobě císař, aby se prostřednictvím těchto hanzeatských měst kupectví české a braniborské rozmnožilo. Za prvních časův, když Lübek byl ještě osadou slovanskou v zemi bývalých Bodrcův, nazýval se Bukovec.

Císař Karel umínil si tedy r. 1375, že toto město navštíví, a vypraviv se s císařovnou Alžbětou a synem Václavem asi v druhé polovici měsíce července na cestu jel přes Erfurt a Míšeň do Přemslavi v Branibořích, a teprvé 20. října 1375. přijel do Lübeku.

Od císaře Fridricha I. Barbarossy nenavštívil císař římský toho města, i bylo tudíž přijetí císaře Karla velmi slavné. Před městem ozdobili se císař a císařovna v kapli sv. Gertrurdy císařskými rouchy a klenoty, vsedli pak na kůň a v následujícím pořádku do města vjeli. Napřed jel jeden radní pán lübecký maje klíče města na podušce na znamení, že toto město císaři jest poddáno. Za ním následovali vévoda Albrecht Saský a Albrecht

Lüneburský s říšským mečem v ruce, vévoda Otta Bavorský, někdy markrabí braniborský, ale vždy ještě kurfiršt svaté říše římské, s císařským žezlem, kurfiršt Fridrich, arcibiskup kolínský, s říšským jablkem. Potom jeli císař Karel a císařovna Alžběta; dva purkmistři lübečtí vedli koně císařova a dva radní pánové koně císařovny; čtyři nejznamenitější měšťanští synkové nesli nebesa nad císařskými manžely, za nimiž následovalo ostatní komonstvo. A byli v tom komonstvu vévoda Albrecht meklenburský, markrabí míšenský, mladý markrabí Jošt Moravský, hrabata Jindřich a Mikuláš z Holštýna, Guntýř z Ruppiny a mnohá jiná knížata a vznešení pánové.

Za velikého jásotu obyvatelův pohyboval se průvod, k němuž připojilo se ještě lübecké duchovenstvo, do hlavního chrámu Panny Marie a pak do bytu, kterýž pro císaře byl připraven.

Když potom purkmistři a radní pánové představovali se císaři, promluvil k nim císař velmi laskavě a jmenoval je »moji pánové.« Tu předstoupil nejstarší purkmistr Jakub Pleskov a dovolil si císaři říci, že jim ten titul nenáleží, a že císař sám jest pánem Lübeku. Karel však k tomu odpověděl, že staré císařské letopisy dosvědčují, kterak Lübek jest jedno z předních pěti měst svaté římské říše, a že radní pánové jsou zároveň císařskými radami a konšely, kterým vším právem může se dávati titul pánův.

Deset dní zdržoval se císař Karel v Lübeku, a s městskou radou o tom časté rozprávky měl, kterak by se v Tangermündě dalo zříditi hlavní kupecké skladiště mezi zemí českou a hanzeatskými městy. Koncem října opustil císař Lübek a ztráviv pak celý listopad a první dny prosince v Branibořích, navrátil se opět do Prahy, kdež však jenom na krátko pobyl.

Smrt Jana Jindřicha, markrabí moravského, a Beneše z Weitmile, kanovníka pražského.

1375.

Mezi tím časem zemřel na Moravě císařův bratr Jan Jindřich, markrabí moravský, dne 12. listopadu 1735. maje padesát tři léta věku svého. Byl čtyřikrát ženat: ponejprv s Markétou Tyrolskou a Korutanskou příjmím Maultaš, která jej ošemetně zapudila, po druhé s Markétou Opavskou od r. 1350 do 1363, po třetí s Markétou Rakouskou od r. 1364 do r. 1366, a po čtvrté

s Alžbětou Öttinkskou od r. 1371, která jej přežila, a roku 1409 umřela.

S Markétou Opavskou splodil tři syny a dvě dcery, Jošta čili Jodoka, Jana Soběslava a Prokopa; první a třetí byli markrabaty moravskými, druhý vstoupiv do stavu kněžského stal se biskupem litomyšlským a později patriarchou aquilejským. Dcera Kateřina provdala se za Jindřicha, knížete falkenberského, druhá Alžběta za markrabí Viléma Míšenského.

Markrabí Jan Jindřich miloval svého bratra císaře Karla upřímně a po celý život svůj žil s ním ve vzorné svornosti, a jako před sto padesáti lety první markrabí moravský Jindřich Vladislav, bratr Přemysla Otakara I., tak nyní Jan Jindřich podrobuje se ve všem bratru a králi svému, společným působením moc a slávu rodu svého a říše české podstatně a poctivě rozmnožiti pomáhal. Byl to kníže dobrotivý a spravedlivý, markrabství moravské spravoval od r. 1349 po dvacet šet let, a Moravané přilnuli k němu láskou srdečnou, Císaře Karla velmi často na jeho cestách po říši a po cizích zemích provázel a při jeho dvoře se zdržoval. Ostatně bydlel obyčejně na Špilenberce, hradě Brněnském, nynějším Špilberce.

Obzvláště byl městům milostiv, jež mnohými výsadami obdařil, tak na příklad Olomouci r. 1352 dovolil, aby měšťané mohli se spravovati právem magdeburským, a v Brně založil r. 1353 znamenitý klášter řeholníkův zákona sv. Augustina s velikým a nákladným kostelem ke cti sv. Tomáše. Jan Očko z Vlašimě, tehdáž ještě biskup olomoucký, posvětil chrám i klášter r. 1356 u přítomnosti zakladatelově i jeho bratra císaře Karla, který tehdáž kostelu tomu daroval milostný obraz Panny Marie byzantinským uměním skvostně malovaný. Pro tento obraz dal markrabí Jan Jindřich ku kostelu zvláštní kapli přistavěti, a že pak po čase barva v tvářích Bohorodice a Ježíška zčernala, říká podnes lid tomu obrazu »černá Panna Marie Brněnská« a s velikou pobožností k němu lne. Když se Augustiniani od sv. Tomáše r. 1783 přestěhovati musili do Starého Brna do kláštera Královė, vzali ten obraz s sebou a vystavili jej v Marianském chrámu, kdež jest až posud.

Tělo markrabí Jana Jindřicha bylo pochováno v kostele sv. Tomáše v Brně, kdež nyní jednoduchý náhrobní kámen na podlaze oznamuje místo jeho odpočinku.

Když brzy po smrti Jana Jindřicha císař Karel se svým synem Václavem v první polovici měsíce ledna r. 1376 zdržoval se v Karlových Varech, dostavil se tam k němu Jošt, nejstarší syn zemřelého markrabí moravského, aby přijal toto markrabství v léno. Stalo se tak, a mladší král Václav dne 9. ledna 1376 ve slavném shromáždění svému bratranci Joštovi markrabství moravské s neobyčejnou slavností udělil v léno. Druhého dne pak císař toto léno Joštovi zlatou bullou potvrdil. Otec Joštův učinil však takové pořízení, aby mladší syn Prokop také v některé části Moravy panoval, a tu Jošt s přivolením Karlovým a Václavovým odstoupil mu na Moravě hrady Úsov, Bludov, Plankenberg a Napajedly se vším příslušenstvím, pak města Přerov, Litovli a Uničov, kterážto města a panství držeti měl jako podmanství. Prokop psal se tedy napotom také »markrabětem moravským,« Jošt však se psával obyčejně »markrabětem a pánem Moravy.«

Roku 1375. dne 27. července umřel také od nás v knize této častěji vzpomenutý kanovník pražský a český kronikář Beneš Krabice z Weitmile. Kroniku svoji sepsal na výslovnou žádost císaře Karla. Vypravování jeho sepsané jazykem latinským počíná rokem 1283 a sahá téměř až do konce jeho života, to jest do r. 1374.

Jakožto kanovník při kostele Pražském spravoval po dvacet let, od r. 1355. až do 1375., úřad ředitele či vlastně dozorce stavby nového hlavního chrámu u sv. Víta na hradě Pražském, pročež také mistr Petr Parléř jeho poprsí na hořejších chodbách toho chrámu mezi poprsí jiných předních a o ten chrám zasloužilých osob postavil. Rod jeho tehdáž jen rytířský, povýšen byl později do stavu panského.

Při této příležitosti budiž také připomenuto, že císař Karel, kterýž sám byl učeným dějepiscem, ještě jiných mužův pobádal k tomu, aby spisovali české dějiny. Roku 1353. povolav k sobě do Prahy znamenitého Minoritu Jana z Marignoly, rozeného Italiana z Florencie, kterýž proslavil se svými cestami do Mongolska, Číny a Indie, uložil mu, aby sepsal českou kroniku, což tento, jsa potom biskupem v Bisignaně v Kalabrii, asi mezi lety 1354. a 1362. také vykonal, ačkoliv jeho dílem české letopisectví jenom málo získalo. Znamenitější byla kronika Přibíka řečeného Pulkavy z Hradenína, kterému císař Karel sám listiny a jiné zprávy, ano i životopis sv. Václava, jejž sám byl sepsal, odevzdal

uloživ mu, aby to vše do kroniky své vložil. Když to vše pomocí císařovou bylo latinsky sepsáno, musil Přibík toto dílo také na jazyk český přeložiti, aby se známost dějin českých v národě tím více rozšířiti mohla. Tato kronika sahá od prvních dob českých až do r. 1330. Také pražský kanovník František, jakož i Neplach, opat kláštera opatovického, spisovali své kroniky z povzbuzení císařova.

Jak císař Karel povznesl moc a slávu koruny české, a syna svého Václava voliti dal na římské království.

1376.

Snadno můžeme uhodnouti příčinu, proč císař Karel na počátku 1376. prodléval v Karlových Varech po několik neděl. Hledaltě tam při léčivém pramenu pomoci proti neduhu, kterému říkáme dna čili podagra, a který jej již od roku 1373. čím dále tím více obtěžoval, poutaje jej častokráte po delší dobu na lůžko. K tomu přistupovaly ustavičné panovnické starosti, neboť neustále činný duch Karlův vytknul sobě vysoký cíl, kterého při žádném počínání svém s očí nespouštěl. Chtělť obnoviti vážnost římského císařství, kteréžto důstojenství bylo od sta let pokleslo tak velice, že když Karel dosedl na trůn, jehož držitelé dle tradic středověkých pokládali se za světskou hlavu všeho křesťanstva, mělo důstojenství to o málo větší význam než pouhý titul.

Knížata vymykala se z moci císařské, kde jen mohla, a věrnost k císaři takořka jen za dobré zaplacení neb jiné prospěchy zachovávala, vždy hotova jsouc ke vzpourám a ku spolkům s cizími nepřátely říše. Menší pánové, šlechta a rytíři následovali příkladu mocnějších a postrádajíce vší lásky k vlasti provozovali právo mocnějšího nad slabším, utiskovali poddané své a škodili městům. Tak byl jeden stav v neustálém boji proti druhému, a císařova moc nemohla, jak by měla, všude, kde toho potřeba žádala, s důrazem proniknouti.

Císař Karel neviděl lepšího prostředku, kterým by se jednoty v říši dosáhlo a svrchovanosti císařské patřičné váhy dodalo, než aby moc svého dědičného království českého především tak velice rozmnožil, že by se mu žádný kníže nesměl bez trestu

stavěti na odpor. Při tom byl nepřítelem všelikého násilí a ubíral se raději cestou pokojného vyjednávání, při čemž nešetřil peněz. Jak jsme viděli, dávalo mu království české hojných prostředkův k tomu; Čechy se měly státi jádrem a středištěm obnovené římské říše, a byl by k tomu cíli za delšího panování skutečně všecky velké malé země říšské z rukou knížat vykoupil a svému bezprostřednímu panování podrobil, tak že by králové čeští zároveň a na vždy byli císaři římskými, panujíce nad svými many s takovou mocí, jako tehdáž králové francouzští neb angličtí.

Již bylo celé Slezsko, obojí Lužice a Braniborsko přivtěleno a připojeno k říši české a mimo to v Horní Falci, ve Francku, ve Fojtlandě a v Míšni množství větších i menších panství bylo přikoupeno ku koruně svatováclavské, avšak ještě více jich bylo připoutáno lenním svazkem ku státu českému. Kdykoliv nějaký pán, nebo hrabě v říšských zemích císaři chtěl se zalíbiti, anebo peněz, pomoci a ochrany potřeboval, přišel a a dobrovolně za mana české koruny se poddával. Císař Karel míval k takovým účelům vždy dosti peněz pohotově, a tak všemi prostředky panství a moc koruny české šířil a rozmnožoval.

Téměř celé nynější Sasko až po brány Lipské bylo již lenním svazkem králi českému poddáno a rovněž tak i krajiny bavorské a falcké od Dunaje až po řeku Mohan a k městu Würzburku plny byly českých lén. Nejvzdálenější léna byla na západě hrabství Wertheimské, kde se Taubera s Mohanem spojuje, od r. 1362, na severozápadě panství Koldické u Lipska, jež známý a často jmenovaný rada císaře Karla Těma z Koldic, r. 1368 přijal od císaře v léno, a v půlnočních stranách panství Parchym, Plavno a Penčlín v Meklenburských zemích od r. 1374.

Když pak nyní císař Karel cítiti počínal, že stárne a sil mu ubývá, tím větší starost o to měl, aby dílo od něho počaté po jeho smrti nebylo zase zmařeno, což by se snadno mohlo státi, kdyby důstojnost císařská po něm snad přešla na jiný rod, a stará řevnivost sousedních mocnářů proti rodu lucemburskému opět povzbuzena byla. »Osud markrabství braniborského, který císařové Ludvík Bavorský i Karel dovedli zjednati každý svému rodu, jakož i jiné úspěchy Karlovy v rozšiřování panství rodu lucemburského byly očitým důkazem, kterak váha císařského důstojenství, jakkoli sice v moci pokleslého, přece vždy ještě nemálo napomáhala takovéto dynastické politice, vrhla-li

se na její stranu a zase jí překážela a ji mařila, působila-li proti ní.« *) A tak politika směřující k rozmnožení moci rodu lucemburského nutila Karla, stůj co stůj, pracovati k tomu, aby svému synovi, již korunovanému králi českému Václavovi, nástupnictví v římském císařství pojistil a jej ještě za živobytí svého na královskou stolici německou jakožto svého pomocníka posaditi mohl, neboť byl si dobře vědom toho, že po smrti jeho byla by volba příliš nejista.

V příčině této volby počal císař vyjednávati — jak se zdá — již na podzim roku 1374 za pobytu svého v Mohuči, kdež se tehdy zdržovali u něho rýnští kurfirštové. Velikými obětmi podařilo se mu získati pro úmysl svůj Kunona, arcibiskupa trevírského, a Fridricha, arcibiskupa kolínského. Prvnímu z nich slíbil kromě jiných milostí, že mu summu, kterou měl zapsánu na městech Weselu a Boppardu i na jiných državách říše, zvýší s padesáti tisíc na šedesát tisíc hřiven stříbra a že mu dá ještě fojtství ve čtyřech městech weteravských totiž ve Frankfurtě, Friedberku, Wetzlaru a Gelnhausenu do zástavy ve dvaceti tisících hřiven stříbra, a nebo že mu místo toho vyplatí 40.000 zlatých. Arcibiskupu kolínskému slíbil, že mu vymůže u papežské stolice odpuštění jeho dluhu a pro ten případ, že by k tomu papež nechtěl svoliti, zavázal se, že mu na zaplacení dluhu řečeného přispěje třiceti tisíci malých zlatých rázu florentinského; kromě toho přislíbil Karel, že mu ještě vyplatí šest tisíc kop grošův pražských (čili 20.000 zlatých), jakož i že mu dopomůže k dosažení některého biskupství, které by se v budoucnosti uprázdnilo. V únoru roku následujícího (1375) dal se i kurfiršt Ruprecht starší, falckrabě rýnský, pohnouti k slibu, že hlas svůj dá králi Václavovi, začež císař jemu i obě stejnojmenným prabratrovcům jeho slíbil vyplatiti některé statky, jež byli zastavili měšťanům mohučským za 71.000 malých dukátů florentinských; kromě toho obdržel falckrabí Ruprecht od císaře za služby své 50.000 dukátů florentinských. U ostatních kurfirštů nebylo potřebí takovýchto úplatkův, neboť arcibiskup mohučský Ludvík a kurfiršt saský potřebujíce častěji přátelské pomoci Karlovy, musili nyní hlasovati dle jeho přání. Hlas braniborský byl zabezpečen již sumami, které Karel bývalému markrabí Ottovi ještě měl dopla-

*) Viz Kalousek: Karel IV. str. 104 a násl.

titi a poněvadž konečně hlas český měl ve své moci, mohl císař zcela klidně očekávati výsledku volby. Aby však se ještě více zabezpečil, vyjednával na sklonku roku 1374 s některými knížaty říšskými, jako s vévodou Albrechtem Rakouským, s markrabím míšenským, hrabětem Eberhardem wirtemberským a Fridrichem Hohenzollernským, purkrabím norimberským, a učiniv jim různé milosti dal si od nich slíbiti, že syna jeho Václava uznají za krále římského.

V jednání tomto byla ovšem jedna velká závada, že teprvé patnáctiletý Václav neměl ještě dospělého věku, ano že ve zlaté bulle od samého císaře Karla vydané o volení mladšího krále římského ještě za života císařova nebylo ani zmínky. Leč Karel měl to za tak nutnou věc, aby synovi svému nástupnictví v říši pojistil, že ani tyto překážky nezdržovaly ho v provedení jeho záměru.

Jako francouzský král Karel V. zákonem ohlásil, že nástupce trůnu francouzského již ve svém čtrnáctém roce má býti uznán za dospělého, tak i císař Karel všem říšským knížatům o tom psal, že Václav velmi pečlivě vychován jsa může v patnáctém roce již mnohem více věděti nežli jiní obyčejní lidé, a že sám Bůh rozeným knížatům již takové duše dává, že jsou osvícenější jiných. Pravda, že to psal z převelikého zamilování v syna svého, který ovšem byl jinoch na těle i na duši zdravý a pln pěkných nadějí. Avšak Václav byv již v dětském věku králem učiněn, přijímaje lichocení a pocty, kterým ani ještě nerozuměl, zvykl si záhy poroučeti, dokud ještě poslouchati neuměl, a prováděl zvůli svou u větší míře, nežli se snášeti mohlo s pravým prospěchem duševním. V tom byla slabá stránka Karlova, že se jakožto otec na nesrovnalostech u vychování synův svých nepoznával, a tak zárodku zlého při nich dal vzejíti, jakž o tom brzo pozdější dějiny vydaly smutné svědectví.

Kromě kurfirštů bylo nutno pro nastávající volbu Václavovu získati také přízeň a přivolení stolice papežské aspoň potud, aby papež pak proti nově zvolenému králi nevystupoval. Zlatá bulla obsahovala sice o volbě králův svaté říše římské určité ustanovení, dle něhož stolice papežská byla vyloučena ze všeho spolupůsobení při volbě. Avšak sluší míti na paměti, že ve zlaté bulle nebylo nikde ustanovení o volbě nového krále, když by k ní mělo dojíti ještě za života krále panujícího a kromě toho sám Karel při volbě své byl uznal, že papež má právo potvrzovati zvoleného

krále římského, a dal se korunovati teprvé potom, když mu bylo oznámeno potvrzení papeže. Proto papež Řehoř XI. činil nemalé obtíže, když mu Karel v listě daném dne 30. března 1376 prostě oznámil, že se kurfirštové sjednotili a že zamýšlejí o svatodušních svátcích nejblíže příštích přikročiti k volbě a bezprostředně po tom i korunování Václava na království římskoněmecké.

Proti volbě Václavově nekladl papež velikého odporu namítaje pouze, že volba taková za živobytí císařova jest věcí neobyčejnou, ale za to tím rozhodněji odporoval tomu, aby Václav byl korunován dříve než by se mu dostalo potvrzení papežského. Jakož patrno, šlo tedy Řehoři XI. především o uznání zásady, že král římský nemá býti korunován, dokud není potvrzen stolicí papežskou.

Avšak veškeré úsilí papežovo nemělo výsledků, marny byly jeho výstrahy a pohrůžky, že právě tato záležitost byla někdy příčinou sporů stolice papežské s císařem Ludvíkem Bavorem. Bylť odpor jeho seslabován hlavně tím, že potřeboval pomoci císařovy proti Florentinským, kteří podněcovali Vlachy proti vládě kněžské, a Karel dovedl tohoto příznivého okamžiku využitkovati ve svůj prospěch. Svolil, aby se Václav zaručil, že za života svého nedá voliti nikoho za krále římského, a svolil též k tomu, aby Václav stolici papežské zavázal se týmiž sliby, které kdysi on sám při volbě své byl učinil papeži Klimentu VI. Ale všecky jiné požadavky papežského vyslance probošta Audiberta z Pignana odmítl císař s rozhodností. Konečně dal se přece pohnouti ještě aspoň k tomu, aby volbu a korunování Václavovo o několik dní odložil, aby papež — kdyby chtěl — mohl k volbě dáti své svolení a potvrditi ji ještě před korunováním.

Takovéto průtahy nelíbily se některým kurfirštům, z nichž zejména obadva arcibiskupové trevírský i kolínský, zazlívali Karlovi, že ještě před volbou chtěl poslati k papeži poselstvo za příčinou dalšího vyjednávání. Konečně svoláni na hod boží svatodušní (1. června) kurfirštové do Rense — proslulého to shromáždiště kurfirštského, kteréž leželo na levém břehu Rýna proti ústí řeky Lahn do něho — k poradě o nastávající volbě; arcibiskup mohučský Ludvík, proti němuž byla kapitula mohučská zvolila Adolfa Nassavského, dostavil se k poradě této teprvé potom, když kurfirštové rozhodli, že mu právo volební skutečně přísluší. Po nedlouhé úradě všichni svorně usnesli se, že zvolí

Václava, syna císařova, králem římským a zároveň ustanovili den volby; výsledek porady této oznámil pak arcibiskup trevírský četnému shromáždění knížat, hrabat a jiných šlechticů i obecného lidu, jenž dychtivě očekával tuto zprávu.

Podle listu, jejž o této schůzi poslal císař dne 3. června měšťanům Frankfurtským, přišel prý k němu též legat papežský se vzkazem, že papež i kardinálové s volbou touto souhlasí; avšak zpráva tato není pravdivou, ač ovšem jest možno, že legát císaři oznámil, že papež volbě schválení svého neodepře.

V neděli po svatodušních svátcích — t. j. dne 8. června — přibyl císař do Frankfurtu nad Mohanem, provázen jsa syny svými Václavem a Zikmundem, markrabím braniborským, jakož i falckrabím Ruprechtem, pak Ludvíkem, arcibiskupem mohučským, a Václavem, vévodou saským. Frankfurtští chtěli syna císařova přijati již s poctami královskými; k tomu však nedošlo, poněvadž fackrabí Ruprecht prohlásil, že mu taková pocta ještě nepřísluší. O dva dny později, dne 10. června 1376., přikročeno ve hlavním chrámě u sv. Bartoloměje k volbě, při níž — jakož se po tolikerých přípravách dalo očekávati — byl Václav hlasy všech přítomných kurfirštů zvolen králem římským. Jménem marky barniborské odevzdal hlas Zikmund, mladší syn císařův, neboť Otto, vévoda bavorský a někdy markrabí braniborský, — jakož vysvítá z podrobných zpráv o této události — při volbě vůbec ani nebyl, ačkoli v listině datované dne 10. června ve Frankfurtě (která však jistě byla sepsána později) prohlašuje, že také hlasem svým volil Václava na království římské. Výsledek volby ohlásil arcibiskup mohučský kněžstvu a vévoda saský obecnému lidu, který u velikém množství byl se shromáždil ve Frankfurtě.

Ještě téhož dne, kdy byla vykonána volba, oznámil císař papeži, že syn jeho jest zvolen králem římským, o čemž mu o dva dny později — dne 12. června — poslal ještě druhý obšírnější list.

Na poradní schůzi v Rense bylo ustanoveno, že nový král má býti korunován v Cáchách v den sv. Jana Křtitele (24. června), Avšak z neznámých příčin k tomu nedošlo; či mínil císař čekati, až by došla zpráva, že papež volbu Václavovu potvrdil? Svolení a potvrzení volby Václavovy od papeže ovšem nedošlo a také ani dojíti nemohlo, poněvadž poslové papežští vracejíce se do Avignonu byli na cestě zajati a delší dobu v zajetí podrženi.

Teprvé když již od volby uplynul skoro celý měsíc, roz-

hodl se císař, že dá syna svého korunovati i bez potvrzení jeho volby od papeže. I odebral se počátkem měsíce července spolu s manželkou svojí Alžbětou, s oběma syny svými i s celým dvorem do Cách, a tam dne 6. července 1376. korunován mladý, tehdy teprvé patnáctiletý, Václav spolu s manželkou svojí Johannou Bavorskou na království římské. Obřad korunovační vykonal s obvyklou slavností Fridrich, arcibiskup z Kolína nad Rýnem, ve chrámu Panny Marie.

Karlův Týn v roce 1750.

Po slavnosti této zdržoval se císař až do konce měsíce října r. 1376 v Němcích přebývaje nejvíce v říšském městě Norimberce.

Příčinou tohoto dlouhého pobytu císařova v Němcích byla zejména nespokojenost švábských měst, která v červenci roku 1376. uzavřela mezi sebou obranný spolek, aby je císař nemohl dáti v zástavu, jako v poslední době tak často činíval, když chtěl odměniti věrné služby různých pánův říšských. Hlavou těchto

švábských měst byl Ulm, jejž císař se synem svým na podzim r. 1376 po sedm neděl marně obléhal. Také hrabě Eberhard Wirtemberský, jenž v obléhání tomto pak pokračoval, nepořídil ničeho. Císaři i synu jeho králi Václavovi nezbylo konečně než vyhověti požadavkům švábských měst, jejichž spolek se stále více šířil, a musili odvolati zejména zastavení říšského města Weilu.

Teprvé v posledních dnech října vrátil se Karel opět do svého dědičného království českého a po tolikerém namáhání, s jakým byla spojena volba syna jeho Václava, odpočíval skoro po celý listopad v zátiší karlšteinském. Ku konci toho měsíce navrátil se opět do sídelního svého města Prahy, kdež slavil svátky vánoční. Na jaře příštího roku mínil císař opět navštíviti zemi braniborskou, kterou byl v posledních letech s tolikerými obětmi získal rodu svému.

Před opětným odjezdem císařovým stala se ve městech Pražských důležitá změna, o níž bohužel nezachovalo se nám podrobných zpráv. Již v dřívějším vypravování zmínili jsme se o tom, že Karel nařídil v měsíci prosinci roku 1367, aby zbořeny byly brány a zdi, které dělily Staré město od Nového, a obě města aby měla společného rychtáře a konšelové staroměstští — jichž bylo 18 na počet — aby sestoupili se s novoměstskými — jichž bylo 12 — ve společnou radu obecní. Nařízením takovým chtěl císař přítrž učiniti třenicím, které od několika let trvaly mezi oběma městy. Ale jednota netrvala déle devíti let a rozešla se bez pochyby se svolením císařovým v měsíci březnu r. 1377.

Návštěva císaře Karla na dvoře francouzského krále Karla V.

1377—1378.

Císař Karel se zdržoval po celé léto r. 1377 v Branibořích, a to nejvíce v Tandermündě, neboť zvelebení této země, od něho naposled nabyté, leželo mu nyní velmi na srdci, jak jsme se o tom výše zmínili. Také tam v červenci a srpnu válku vedl proti stavům lüneburským, kteří vévodovi Albrechtovi Saskému, pánu svému, byli vypověděli poslušnost.

Tu v Branibořích zatoužil Karel, aby ještě jednou před svou smrtí mohl spatřiti Francii a Paříž, kdež byl ztrávil léta mla-

dosti své, a také aby se shledal ještě jednou s královskou rodinou francouzskou, s kterou jej poutaly svazky pokrevenské. Zdá se pak, že Karel podnikl cestu do Francie též za tím účelem, aby svého syna a nástupce Václava spřátelil se synovcem svým Karlem V., králem francouzským.

Nelze pochybovati, že kromě uvedeného právě účelu měla obtížná tato cesta ještě jiné vážnější a důležitější příčiny. Nejdůležitější z těchto příčin bylo zajisté vyjednávání o záležitostech stolice papežské. Bylť papež Řehoř XI. po šestiletém pobytu svém v Avignoně, kde byl i zvolen, na počátku roku 1377. přenesl sídlo svoje opět do Říma, prvotního sídla nástupců sv. Petra. Přesídlení toto bylo nezbytné, neboť bylo zřejmo, neodhodlá-li se papež k tomu kroku, že ztratí stát církevní. Avšak sotva nebezpečenství toto bylo poněkud odvráceno návratem do Říma, již nastávalo jiné, horší zlo. Neboť čin Řehoře XI. vzbudil nespokojenost kardinálů francouzských, kteří strojili se k volbě nového papeže. Snaha odvrátiti zkázonosný rozkol, jenž byl by nastal z dvojice papežské byla císaři — jenž dle tradic důstojenství svého pokládal se za vrchního ochrance církve — jistě nemalou pobudkou, aby ve příčině této vyjednával se dvorem francouzským. Z jiných záležitostí, které asi přiměly stárnoucího Karla, aby ještě na sklonku života svého vypravil se ke dvoru francouzskému budiž ještě připomenuto toto: Syn císařův Zigmund zasnouben byl kolem nového roku 1375 s Marií, dcerou Ludvíka, krále uherského a polského; i byla tudíž oprávněna naděje, že lucemburský princ stane se v jednom i druhém a nebo dokonce v obojím království dědicem svého nastávajícího tchána. Současně však byl Karla V., krále francouzského druhorozený syn Ludvík, princ orleanský, také zaslíben jedné princezně uherské. Jednalo se tedy o budoucnost evropského východu, která sice nebyla v moci ani císaře ani krále francouzského, která však oba dosti pobízela k důvěrným poradám. *)

Jakkoliv jej dna již od roku 1373. čím dále tím více trápila, odhodlal se přece, v prvních dnech měsíce listopadu toho roku 1377., že nastoupí zamýšlenou cestu.

Oznámiv skrze posly králi francouzskému svou návštěvu

*) Viz Kalousek: Karel IV. str. 108. Srovnej též Lindner K. Wenzel, I. 57—59 a 391.

vzkázal ku svému synovi Václavovi do Rothenburka, aby jej v Brabantě očekával a pak s ním do Paříže jel; sám pak vypravil se v prvních dnech měsíce listopadu z Tangermünde na cestu. V průvodu jeho byli vévodové Albrecht Saský a Lüneburský, Jindřich Brunšvický, a Bojislav Pomořanský, slezská knížata Jindřich Břežský, Boleslav Lehnický a Václav Olešnický, potom pánové Jan z Hardeku a Jan z Leuchtenberka, Petr z Wartenberka, nejvyšší hofmistr, Těma z Koldic, nejvyšší mistr císařské komory, Albrecht ze Šternberka, Hynek z Lipé a Hašek ze Zvířetic, biskupové wormský a bamberský a jiní.

Když císař přišel do města Mindenu ve Westfalích, kde ho slavně přijali, navštívil nedaleký klášter Augustinianský v Herfordu,*) kde dal se dovésti ku hrobu slovutného dějepisce Jindřicha z Herfordu, a shledav ten hrob býti příliš nepatrným, nový slavný náhrobek v samém kůru kostela na svůj náklad mu postaviti kázal. Přišed pak do Engernu, kde jest pochován Vitikind, znamenitý kníže starých Sasův, dal i tomu nový slavný náhrobek zříditi.

Ku konci listopadu přibyl císař do Cách, kdež se sešel se svým synem králem Václavem jakož i s nejmladším bratrem svým Václavem, vévodou lucemburským; ti oba připojili se tu k jeho průvodu a doprovázeli jej pak na další cestě přes Maasstricht a Brussel do Francie.

Francouzský král Karel V. zatím činil přípravy jak by svého vznešeného pana strýce a hostě přijal co možná nejslavněji. Vyslal mu naproti až do města Kambraje čili Kameriku množství vznešených francouzských pánův a rytířův, aby císaře na francouzských hranicích přivítali a do Francie uvedli. Ti vyšli mu i s měšťany na míli cesty před město naproti. Císař vjel 22. prosince 1377. do města sedě na koni popelavém, maje na sobě plášť a klobouk ze šedivého sukna kunou podšitého, i vešel napřed do hlavního chrámu, aby se pomodlil a potom teprv ubytoval se v biskupském domě, jenž byl pro něho zvlášť upraven.

Když se tu francouzští pánové před ním postavili, promluvil k nim řka: »Přijíždíme hlavně proto do Francie, abychom krále, královnu a jejich děti ještě jednou spatřili a objali, a když se nám toho potěšení dostane, chceme s radostí smrt očekávati.«

---

* Jihozáp. od města Mindenu.

Stráviv pak v Kambraji vánoční svátky, překročil dne 26. prosince tehdejší francouzské hranice a přišel do prvního francouzského města řečeného Saint Quentin, kde již někteří francouzští dvořané královští čekali a císaři služby své nabídli. I měšťané přijali císaře již před městem, a činíce jemu jako císaři velikou čest, maso, ryby, víno, chléb a vosk darem mu přinesli. Takovým spůsobem přijat byl potom císař téměř v každém francouzském městě, kudy jel, a purkmistři i radní pánové, kteří k němu vítací řeči pronášeli, neopomíjeli dokládati, že se takové uvítání děje z rozkazu jejich nejmilostivějšího krále a pána.

V městě Noyoně přepadly císaře veliké bolesti podagry, on však nicméně přece dále jel. Půl míle před městem Compiègne vítali ho ve jménu francouzského krále vévoda bourbonský, bratr královnin, hrabě z Eu, králův bratranec, a biskupové pařížský a beauvaiský. Večer pozval vévoda bourbonský české a německé pány k sobě k večeři. Císař tam poslal svého syna, krále Václava, a dal jim vzkázati, že by je sám chtěl při tabuli překvapiti, kdyby příliš dnou netrpěl. Byly pak při té hostině všecky vznešené paní a panny z města Compiègne, a pilo prý se velmi udatně.

Na nový rok dne 1. ledna 1378. nocoval císař v městě Senlis, míli před Paříží, zastav zde již královy bratří, totiž vévody z Berry a z Burgundu, některá hrabata a biskupy. Nazejtří po té, dne 2. ledna, spal již císař v Louvru nedaleko Paříže, a hostil ho zde vévoda Barský. Král Karel V. sám, uslyšev, že císař těžce trpí záchvaty dny, hned ještě ten večer poslal pro něho jeden ze svých kočárův a jedna nosítka. V nosítkách dal se císař 3. ledna nésti do kláštera sv. Diviše čili, jak Francouzi říkají, Saint Denis, kdež mu opat daleko naproti vyšel a s velkou ctí ho přijal. Že pak císař nemohl jíti, vyzdvihli ho z nosítek a na ramenou do chrámu nesli. I dal se tu Karel do krypty francouzských králův snésti žádostiv jsa spatřiti hroby králův Karla Krásného a Filipa z Valois. Řekl pak tu k průvodčím svým: »Byl jsem v mladosti své při dvoře těchto dobrých králů vychován a oni mně mnoho dobrého učinili. Prosím vás přátelsky, modlete se k Bohu za ně!«

Dne 4. ledna měl císař slavně do Paříže vejíti; i vsedl do nosítek, jež mu královna poslala, a když se k Paříži blížil, vyjel mu král Karel V. vstříc, zařídiv to tak, že se s císařem setká

za branou sv. Diviše přede vsí La Chapelle. Při něm jeli vévodové z Berry a z Navarry, hrabata z Eu, z Boulogne, ze Saarbrüku, z Tancarville a ze Sancerre, mnozí biskupové a všickni dvořané. Císař Karel čekal ve vsi La Chapelle, a když uslyšel, že francouzský král již naproti němu jede, vsedl na kůň, a tak potkali se na polovici cesty. Množství lidu bylo tak veliké, že oba panovníci jen stěží k sobě mohli dostati. Sňali své klobouky, podali si ruce a pak vjeli do Paříže. Král francouzský král jel u prostřed mezi císařem Karlem a jeho synem králem Václavem. V slavném průvodu nalézali se také kancléř království francouzského, královští radové a přes osm set francouzských rytířův. Za nimi šli obecní starší města Paříže a představení stavu kupeckého s městskými drábу.

Když císař před královským palácem s koně ssedl, dal se v sedadle po velikých schodech nésti nahoru. Francouzský král šel mu po boku veda levou rukou mladistvého krále Václava. V paláci vykázány jsou císaři komnaty, jimž říkali »pokoj z irského dřeva« a »pokoj zelený«, a když si císař oddechl, přišel k němu král francouzský oznámit jemu, kterak velice z jeho návštěvy se těší.

Dne 5. ledna předstoupivše starší města a představení stavu kupeckého před císaře, podali jemu i jeho synovi ve jmenu města Paříže skvostné dary. Odpoledne byla tajná porada mezi oběma panovníky, ku které volán jest též kancléř francouzský a ku konci také kancléř císařův, totiž protonotář, Mikuláš z Kamerichu, jenž císaře na této cestě doprovázel.

Dne 6. ledna, ve svátek tří králů, dal se císař nésti do kostela, aby byl přítomen mši sv. Po té přijal u sebe návštěvu dauphina,*) to jest, nástupce trůnu francouského, kterýž přišel s oběma královými bratřími, ujcem svým, vévodou Bourbonským, a ještě s jinými vznešenými pány. Jak mile císař mladého dauphina spatřil, povstal a objímal ho, načež mu dauphin učinil svou poklonu.

Potom přišel sám král Karel V. a odvedl císaře k tabuli, která byla přistrojena ve velkém večeřadle. A když se tabule již ku konci blížila, vyhrnuly se opony a objevil se veliký koráb se stožáry, plachtami a lany, maje na praporu erb království

---

*) Čti dóféna.

Jerusalemského. Na palubě toho korábu stál slavný Bohumír z Bouillonu, někdy vůdce křižákův, s mnohými jinými rytíři v plném brnění. A ten koráb pohyboval prý se až do prostřed večeřadla, aniž bylo viděti spodních koleček, na kterých se pohyboval, a zase opony se zavřely. Když zase podruhé se odbrnuly, objevilo se město Jerusalem s chrámem Salomonovým a s věžemi, na kterých byli Saraceni, i přistál řečený koráb až k městu samému, křestané z něho na zem vystoupili, a s dobytými meči útokem na město hnali a také jeho dobyli. Císaři Karlovi prý se toto divadlo velmi zalíbilo a dával pochvalami potěšení svoje na jevo.

Dne 7. ledna učinil král Francouzský pro svého hosta slavné hodování v zámku Louvre nazvaném. Jel tam sám s císařem na lodi po řece Sekvaně. Když bylo po tabuli, předstoupili před císaře mistři obecného učení pařížského a kancléř Jan z Chaleuru doktor v bohosloví, měl k němu řeč, v níž chválil císaře pro mnohé jeho ctnosti a vysoké důstojenství, a vysoké školy do jeho milosti poroučel. Císař odpovídal latinsky, a řekl mistrům, že jest velice hrd na to, že sám mezi nimi ducha svého vzdělával. Téhož dne 7. ledna jmenoval císař králova syna Karla, dauphina vienneského říšským místodržitelem a generálním vikářem v Delfinátě, chtěje se tak hostitelům svým zavděčiti.

Dne 8. ledna přišel král francouzský samoten k císaři a přinesl mu darem krásnou, zlatem a drahými kameny posázenou skřínku, v níž byl trn z koruny Spasitelovy a část kostí sv. Martina. Zároveň žádal císaře, aby se svými knížaty ráčil navštíviti shromáždění říšské, které bylo ustanoveno na druhý den.

Dne 9. ledna odebral se tedy císař se svým synem králem Václavem a bratrem Václavem, vévodou lucemburským a brabantským, provázen jsa mimo to ještě biskupem bamberským, svým protonotářem Mikulášem z Kamerichu, vévodami saským, brunšvickým a Bojislavem Pomořanským jakož i jinými svými pány a rytíři, kterýchž bylo počtem na padesát, do slavného shromáždění, kde bylo se již sešlo rovněž tolik francouzských královských princův, vévod, hrabat a pánův.

Král Karel V. sám zahájil rokování, a všemu vznešenému shromáždění oznámil příčiny, pro které vypověděl anglickému králi válku. Řeč jeho po dvě hodiny trvala; mluvil velmi plynně a listiny ukázal, kterými vedl důkazy, že králové angličtí na

francouzské půdě vždy bývali lenníky koruny francouzské, a že se nyní podle svých závazkův nezachovávají; potom se tázal, zdali má právo na své straně a zdali dle své povinnosti jedná, vypovídaje jim válku. Císař a jeho knížata jednohlasně mu přisvědčovali, a císař mimo to osvědčoval, že dobré právo krále francouzského v celé německé říši chce oznámiti.

Dne 10. ledna opustil císař zámek Louvre, a plavil se s králem francouzským a se svým synem Václavem po Sekvaně k paláci v lese Vincenneském, řečenému Saint Paul, kde přebývala královna francouzská, která jej jakož i Václava srdečně objala. Mezi paními a pannami, které tu okolo královny stály, nalézala se také ovdovělá vévodkyně Isabella z Bourbonu. Byla to sestra Karlovy první manželky Blanky z Valois, jeho první švekruše a bývalá družka jeho sestry Guty čili Bony. Když se po tak dlouhém čase tuto zase ponejprv spatřili, takové pohnutí zmocnilo se myslí jich obou, že pro pláč nemohli k sobě promluviti ani slova a proto ještě jednou sejíti se musili. Císař Karel nebyl člověk blouznivých citů, a proto takové srdečné hnutí u něho mělo zde svůj zvláštní význam. V paláci v lese Vincenneském prodlel císař po dva dny, a král Václav s francouzským králem za ten čas zatím honbou se bavil.

Dne 12. ledna odebral se císař Karel do kláštera sv. Maura, aby se tam pomodlil, a na noc dojel do zámku řečeného Beauté, nad řekou Marnou, kde zůstal až do 16. ledna. Toho dne chtěl zase nastoupiti svou zpáteční cestu. Francouzský král jej v Beauté každý den navštěvoval, a vždy na noc vracel se do zámku Vincenneského. Dne 13. ledna poslal císaři do Beauté mnohé znamenité dary, vzácnosti a drahé nádoby, na jichžto zhotovení pařížští umělci všechno své umění vynaložili. Byly mezi tím také vzácné knihy a svaté ostatky, což Karlovi zvláště milé bylo, jako francouzský překlad římského kronikáře Tita Livia spůsobený r. 1361 od Petra Bercheura se skvostnými drobnomalbami, který chová se nyní v Nostické knihovně na Malé straně v Praze, potom infule a jiné stkvosty sv. Eligia, patrona zlatníků, jenž žil v VII. století, byl zlatníkem a pak biskupem ve francouzském městě Noyonu. *) Také císařův syn král Václav, pak protonotář

*) Císař Karel navrátiv se do Prahy daroval tyto klenoty sv. Eligia zdejšímu pořádku zlatnickému, jenž dochovav je až do našich časů daroval

Mikuláš z Kamerichu i ostatní knížata a pánové, kteří císaře provázeli na této cestě obdrželi darem mnoho vzácných stkvostů zlatých i stříbrných. *)

Císař Karel jsa vlídným a slavným přijetím u francouzského dvora velice dojat, cítil se též zavázána něčím se mu odměniti. Nástupci trůnu francouzského Karlovi bylo ovšem teprv osm let, avšak císař jej sám již za plnoletého vyhlásil, a jmenoval jej svým generalním vikářem čili císařovým náměstkem v Delfinátě a krajině Viennské, jakožto v částech království arelatského, o čemž jsme se již výše zmínili. Stalo se pak ovšem následkem toho jmenování, že králové francouzští v království arelatském brzo nabyli převahy, a v těchto krajinách vládu svoji rozšířili, tak že království arelatské po čase od říše římské zcela odpadlo, což pozdější dějepisci císaři Karlovi za velikou vinu pokládali. Avšak císař Karel zajisté méně než kdokoliv z jeho předchůdcův a nástupcův z říše římské něco odcizil, a také tím jmenováním své svrchovanosti v Arelatu se nevzdal. Co se potom stalo, bylo pouze následkem nezměnitelných okolností, kteréž odvrátiti bylo vůbec nemožno.

Dne 16. ledna přijel hned časně ráno král francouzský k císaři do Beauté a zastal jej k odjezdu již přichystaného. Oba panovníci srdečně se objímali a prsteny na rukou si vyměnili; po té vsedl císař Karel do nosítek, a král Karel vyprovázel ho až k domu, kterému se říkalo Plaisance. Tu se rozloučili. Císař potom nastoupiv zpáteční cestu ubíral se přes Remeš do Lucemburka k bratru svému vévodě Václavovi a přibyv do tohoto města v posledních dnech ledna roku 1378 odpočíval tudíž skoro po celý měsíc únor.

Za pobytu svého v tomto městě pohnul císař bratra svého

---

je před nedávnými lety Museu království českého, kdež se ukazují. Latinský nápis na infuli oznamuje, že byla přinesena roku 1378 císařem Karlem, a ten že ji obdržel darem od Karla, krále francouzského, a že ji daroval zlatníkům pražským. (Srovnej Legis-Glückselig: Illustr. Chronik von Böhmen I., 507. a Kalousek: Karel IV. str. 109 pozn. 43.)

*) O darech těchto jakož i o jiných útratách, jež způsobila návštěva císařova, máme obšírné zprávy v publikaci Delislově: Mandements et actes divers de Charles V. (vydané ministerstvem v Paříži 1874 v Collection de documents inédits Serie 1.) č. 1447 až 1719. Dvořané císařovi dostávali též hotové peníze, ku př. tři komorníci při nosítkách císařových 60 franků atd.

Václava, aby pro případ bezdětné smrti své jemu a po něm synu jeho králi Václavovi i ostatním dědicům císařovým, zejména tomu z nich, který by zdědil trůn český, odkázal vévodství lucemburské a hrabství chinyské. Vévoda Václav o ujednání tomto vydal dne 30. ledna 1378 císaři zápis stvrzený svojí pečetí. Aby pak o tomto dědickém právu koruny české nemohly vzejíti pro budoucnost pochybnosti, postaral se císař Karel také o to, že páni i města vévodství lucemburského listy svými vydanými dne 8. února téhož roku prohlásili, že svolují k tomuto pořízení svého vévody. Poněvadž pak vévoda Václav již po dvacet šest let žil s manželkou svojí Johannou Brabantskou nemaje potomstva, byla oprávněná naděje, že vévodství lucemburské spojeno bude s královstvím českým, což se po šesti letech skutečně stalo.

Z Lucemburska jel císař Karel po Rýně vzhůru, navštívil ještě starého falckrabí rýnského Ruprechta staršího v Heidelberce, kdež pobýval několik dní na začátku měsíce března. Pak pozdržev se v Norimberce až do 24. března navrátil se opět do svého království českého. Dne 6. dubna byl zase v sídelním městě svém Praze, kdež ztrávil velikonoční svátky odpočívaje po namáhavé cestě, na níž byl plných třinácte měsíců prodléval mimo svoji dědičnou zemi.

Jak císař Karel země koruny české rozdělil mezi své syny.

1377 a 1378.

Namáhavá a daleká cesta do Francie — o níž jsme právě podali zprávu — unavila asi velice stárnoucího císaře, zvláště pak dna, která jej již od roku 1373. trápila měrou stále větší, tak že nemoha bez obtíží choditi byl nucen dáti se nositi na nosítkách, přiměla jej asi k tomu, aby pomýšlel na pořízení o pozůstalosti po sobě. Maje tři kvetoucí syny, rozhodl se císař, že je zaopatří tím způsobem, že jim vykáže podíly v dědičných zemích rodu svého, které byl s takovým úsilím sloučil pod svoji vládu.

Nejmladšímu synu svému Janovi odevzdal císař na začátku r. 1377. město Zhořelec a okolní krajinu zřídiv z državy této zvláštní vévodství, které mělo býti s korunou českou sloučeno svazkem lenním. Rozhodnutí svoje oznámil radě města Zhořelce zvláštním

listem daným v Praze dne 7. ledna roku 1377. a o několik dní později, dne 12. ledna, jiným listem svým rozkázal Zhořeleckým, aby vyslali k němu do Prahy čtyři z radních pánův, čtyři ze starších a dva z obce, kteří by nově jmenovanému vévodovi složili za obyvatelstvo této krajiny slib věrnosti*). Kromě toho udělil císař v březnu téhož roku Janovi ještě východní částku Dolejší Lužice s městy Kubínem, Sommerfeldem, Picní a Fürstenberkem. Také tyto krajiny měly býti ku koruně české v poměru lenním. Roku 1378. vévoda Jan obdržel k tomu ještě Novou Marku v Branibořích východně od řeky Odry; ale po čtyřech letech připadla tato země zase Zikmundovi.

Druhému synu Zikmundovi — který od r. 1375. zasnouben byl s Marií, nejstarší dcerou Ludvíka, krále uherského, — dostalo se v polovici roku 1378. za podíl markrabství Braniborské, za něž byl již roku 1376. při volbě bratra svého Václava vykonával právo kurfirštské. Pro budoucnost pak císař ustanovil, kdyby Zikmund zemřel bez potomkův, že země braniborská náležeti má mladšímu jeho bratru Janovi, vévodě zhořeleckému a dále pak, že má se zase vrátiti ke koruně české, avšak k tomu nikdy nedošlo. Podle smlouvy se stavy braniborskými v Kubíně dne 28. května 1374. uzavřené a 29. června téhož roku v Tangermünde od císaře Karla potvrzené nemělo ovšem Braniborsko nikdy býti odcizeno od koruny české; ale Zigmund nedbaje těchto smluv, postoupil na sněmu kostnickém roku 1414. marku braniborskou Fridrichovi Hohenzollernskému, purkrabí norimberskému, jehož rod ji pak přes všecky protesty stavů českých podržel.

Z toho, co jsme právě uvedli, vysvitá ovšem, že oddělení Braniborska správou od koruny české mělo v budoucnosti za následek ztrátu této země; přece však nelze z toho císaři Karlovi činiti výčitky, neboť nemohl věděti, v jakého nezdaru zvrhne se jeho syn. Nad to pak bylo asi správní oddělení Branibor od Čech za daných poměrů nevyhnutelno, poněvadž by knížata německá sotva byla dopustila, aby dvojí kurfirštský hlas byl spojen v jedněch rukou. Z téhož důvodu, tuším, dával Karel v minulých letech postupovati Braniborsko od markrabat z rodu wittelbašského svým synům a nikoliv sobě.

Nejstaršímu z císařových synů Václavovi připadlo, kromě

*) Huber, Regesta č. 5732 a 5733.

trůnu německého, dědictvím království české, větší část Horní i Dolní Lužice, celé Slezsko, které náleželo z větší části bezprostředně ku koruně české, kdežto v ostatních částech vládla knížata velice závislá. Mimo to příslušelo pod vládu Václavovu Chebsko a četná panství v Míšni, Voigtlandě, Hořejší Falci a ve Frankách; dále byl též vrchním lenním pánem bratra svého Jana, vévody zhořeleckého, a bratrance svého Jošta, markrabí moravského, jakož i biskupství olomouckého a knížectví opavského, kteréžto obojí panství vyňal císař Karel z právomoci markrabat moravských podřídiv je přímo dědici trůnu svého. Oběma bratřím svým, jak Janovi tak i Zikmundovi, ustanoven byl Václav poručníkem, dokud by nedošli let dospělých. Konečně bylo Václavovi zabezpečeno dědické právo k vévodství lucemburskému, které skutečně již po šesti letech připadlo ke koruně české.

Poněvadž pak jiní příbuzní císařovi drželi markrabství moravské a vévodství lucemburské, ocitlo se panství rodu lucemburského po Karlovi v rukou pěti rozdílných pánův. Z takového dělení moci rodové činívá se Karlovi často výtka, ačkoliv dojista neprávem. Jednalť tu Karel úplně dle zvyku a obyčeje svojí doby a nad to ve dvou případech — pokud se totiž týče vévodství lucemburského a markrabství moravského — byl vázán posledním pořízením svého otce krále Jana.

»Povšimneme-li si způsobu, jak Karel rozdělil dědičné državnosti svého rodu, vysvitá tuším zároveň, že v žádném případě nemohl se tomu slušně vyhnouti vyjma snad u svého syna Jana, jehož podíl byl dosti nepatrný. Při tom však moc Václava IV., jakožto hlavy celého rodu, byla tak znamenitá a vynikající, že podíly postoupené ostatním členům rodu jí příliš neztenčily. Že Václav IV. nepanoval tak mohutně jako otec jeho, toho příčina shledává se toliko v osobách, které byly rozdílné a nikoli v institucích, jež byly jednostejné. Právě nejtěžší svízele, jimiž Václav okolo roku 1400. trpěl, dokazují jasně, že neštěstí jeho nepocházelo z rozdělení rodových, nýbrž z příčin docela jiných; mezi těmi byla sice zištnost a nesvědomitost příbuzných, ale nikoliv zděděný a oddělený majetek jejich.« *)

*) Kalousek: Karel IV. str. 113. a 114.

Karlova poslední cesta do Němec a jeho poslední jednání o zlepšení českého mincovnictví. Zprávy o rozdvojení v církvi.

1378.

Mladší král Václav, navrátiv se s otcem do Prahy, svému bratru Zikmundovi z poručení otcova teprvé nyní markrabství

Poprsí Václava IV. se sochy na staroměstské mostní věži v Praze.

braniborské řádně postoupil. Císař Karel vůbec o to se staral, aby po jeho smrti žádné spory o země a práva v jeho rodině nemohly povstati, a proto vždycky a především pilně k tomu hleděl, aby všechny smlouvy a všechna ustanovení právními a veřejnými listinami co nejdůkladněji byla určena a zabezpečena.

V posledních dnech měsíce července roku 1378. odebral

se císař Karel s králem Václavem naposledy do říše německé a v Norimberce, kdež především rád se zdržovával, ztrávil zbytek leta a podzimek. Vyřídiv tu ještě některé záležitosti říšské pocítil, že jej nemoc jeho uchvacovati počíná, a předvídaje brzký konec života svého, pospíchal v měsíci září téhož roku zase do Prahy, kde s myslí Bohu oddanou očekával svůj konec.

Do této doby náleží poslední blahodárný čin Karlův, jímž zamýšlel prospěti dědičnému království svému, totiž oprava mincovní.

Mincovnictví se v Čechách ovšem i za jeho panování takovou měrou zkazilo, že se to nikterak nesrovnávalo s panovnickými zásadami jeho, které veskrze jen ku blahu poddaných směřovaly. Když byly za krále Václava II. roku 1300. první české groše raženy, rovnala se kopa (60 kusův) jedné hřivně čistého stříbra. Avšak již prvního roku po zahynutí rodu Přemyslovského, 1307, počítalo se 64 grošův na jednu hřivnu, byly již tedy lehčí v zrnu a váze; za Jana Lucemburského se ovšem tento peníz vždy víc a více zlehčoval, tak že okolo roku 1336. za jednu hřivnu ryzího stříbra platívalo se 72 grošů a Karel nevěděl, jak by toto zlo zastavil a odstranil.

Ale i za samostatné vlády Karlovy, jenž sice jinak byl velice obezřelým hospodářem, neustalo takové zlehčování mince a jmenovitě za mincmistra Jana Rotlewa (1371.—1377.) zhoršovaly se groše citelně, tak že kolem roku 1374. brali kupci 80 i více grošů za jednu hřivnu čistého stříbra. Ovšem na omluvu Karlovu sluší uvésti, že podobná proměna v minci jevila se tou dobou ve všech sousedních zemích. Konečně však odhodlal se Karel k napravení tohoto zla. Trpěliť zlehčováním mince všichni ti, kterým dle starých smluv měli se platiti určité summy v kopách a groších, které ztrácely stále více na skutečné hodnotě své, ačkoliv jméno zůstávalo pořád stejné. Tak bylo zejména u duchovních, kteří žili z fundací, u vrchností, které braly od poddaných platy v penězích a konečně též u těch, kdož někomu půjčili peníze, čili — jak se říkávalo u křesťanů — koupili si od něho úrok*).

[illegible] sněmu stavů koruny české, jejž byl Karel položil do [illegible] 2. listopadu 1378, jednáno bylo o této záležitosti, [illegible]čně se svým synem králem Václavem a se svo-

*) [illegible]k: Karel IV., str. 115.

lením stavu panského a rytířského vydal nový řád, jímž mínil mocnou hráz položiti dalšímu zlehčování mince. Karlův majestát v té příčině vydaný*) počíná těmito slovy:

»Při nesčíslných starostech a snahách, kterým se pro blaho našich poddaných ustavičně podrobujeme, hledíme především k tomu, jak by se milované naše království české a jeho obyvatelé pomocí boží zvelebovali, a jak by se prospěchy jejich množily, obecné věci a vladaření vždy víc a více zdokonalovaly.« Vzhledem k tomu nařízeny jsou tyto články:

1. Nemá se budoucně ke 100 hřivnám čistého stříbra dáti přísady více dvanácti hřiven mědi; z každé hřivny takového stříbra má se 70 grošův, z každého groše 12 haléřův raziti.

2. Ustanovují se dva zkušebníci mince, jeden královský, druhý stavovský, kteří minci mají zkoušeti a k tomu dohlédati, aby nevydával se peníz lehčí. Zkušebník stavovský obdrží za svoji práci z královské urbury týdenní plat jedné hřivny grošů (to jest 56 grošův českých). Čechové nazývali ty zkušebníky podle německého jména prubéři.

3. Oba tito prubéři mají jak od krále tak od stavů plnou mocí opatřeni býti, aby mohli úřad svůj svědomitě zastávati, i mají za úřadování své králi a stavům odpovídati.

4. Kdyby však jich dopuštěním lehčí peníz měl býti vydáván, mají za to jako porušitelé mince na hrdle býti trestáni.

Bylit pak při tom sněmě Pražském dne 2. listopadu tito nejvyšší zemští úředníci a pánové přítomni: Ondřej z Dubé, zasloužilý nejvyšší sudí zemský, Štěpán, nejvyšší písař zemský, Jan z Wartenberka, nejvyšší purkrabí hradu Pražského, bratří Jaroslav a Zdeněk ze Šternberka, Havel ze Zvířetic, Petr, Jan a Oldřich bratří z Rožmberka, Bavor ze Strakonic a mnozí jiní pánové čeští.

Litovati sluší, že zákon tento, kterým by se byla mince česká značně zlepšila na prospěch všeho obyvatelstva koruny české, zůstal nevykonán, poněvadž krátce po jeho vydání, ještě téhož měsíce listopadu císaře Karla zachvátila smrt, a za panování syna jeho Václava razily se groše ještě špatnější.

* * *

---

*) Majestát tento otištěn u Balbína Miscell. I. 8, 79., Lünig Reichs-A., VI.b., 65, Sternberg Gesch. d. böhm. Bergwerke, I.b, 95.

Poslední chvíle života kalila císaři zpráva o rozdvojení v církvi nyní skutečně vypuklém, kteréžto Karel v duchu ovšem již předvídal, a je překaziti hleděl. Papež Řehoř XI. totiž zemřel dne 27. března 1378. a za nástupce jeho na stolci sv. Petra zvolen byl dne 18. dubna téhož roku Urban VI., kterýž náramně kleslou kázeň duchovenstva přísně napravovati chtěje hned s počátku s úmyslem svým neopatrně vystoupil. Tím zastrašeni jsouce někteří kardinálové, větším dílem francouzští, kteří zvykli žíti v přepychu a nekázni, vyhlásili jeho volbu za vynucenou od lidu římského a sestoupivše se v konklave ve Fondi (v Neapolsku) zvolili tam dne 20. září 1378. vzdoropapeže Klimenta VII., který se později — v červnu roku příštího — usadil podle jejich přání, v Avignoně. Oba papežové ihned vyobcovali z církve jeden druhého i svoje odpůrce, a celá západní Evropa počala se rozdělovati ve dvě strany podle toho, kterého papeže kdo uznával za pravého.

Císaři Karlovi zbylo jen ještě tolik času, že si na to všem křesťanským panovníkům písemně mohl postěžovati a je k tomu napomínati, aby se přidrželi pravého papeže Urbana VI., který zůstal v Římě. Dal i protipapežovi psáti, avšak ten pohříchu požíval ochrany samého dvora francouzského, a tak stalo se skutkem rozdvojení, které nejvíce podvrátilo všeobecnou důvěru v nejvyšší moc duchovní a církev podkopávalo.

Smrt císaře a krále Karla.

1378., 29. listopadu.

Suchá zimnice brzy tělo císařovo tak umořila, že se blížily již poslední hodiny jeho drahého života. I dal si zavolati oba své starší syny, Václava a Zikmunda, a pokud mu ještě sil stačilo, opakoval jim svá otcovská napomenutí, jak by zdárně živi býti a panování své ku blahu národův jim svěřených zaříditi měli.

Konečně skonal tichou a příkladnou smrtí dne 29. listopadu 1378., ve třech hodinách po západu slunce na hradě Pražském císař a král Karel u prostřed své truchlící rodiny, přestal příliš brzo dýchati nejmoudřejší, nejzasloužilejší, nejmocnější a největší panovník svého času, nejlepší král český a pravý otec vlasti. V prvním okamžení bylo veškeré obyvatelstvo Pražské leknutím jako omráčeno. Pláč se mocně tajil v prsou sevřených, vypukl

Smrt Karla IV.

však tím hrozněji, když spatřili Karlovu mrtvolu na marách složenou a veřejně vystavenou. Pak se pláč a kvílení po všech ulicích pražských rozléhalo a v celé zemi české odpovídala tomu podobná smutná ozvěna. Zdálo se, jako by každá rodina svého otce a s ním všechno štěstí své byla ztratila.

Císařova mrtvola byla drahými mastmi napuštěna a na katafalku v jedné síni královského paláce na hradě Pražském veřejně vystavena, a tak tu jedenácte dní ležela. Tisíce světel okolo ní hořelo, a všecky koruny, jiné říšské klenoty a svaté ostatky v drahocenných relikviářích se tu třpytily.

Za ten čas konaly se přípravy k slavnému pohřbu, a jako při samé mrtvole tak po všech farních a klášterních kostelích čtly se sv. mše za duši milovaného krále, i hodinky a žalmy ve dne v noci se zpívaly. Teprvé dvanáctého dne, v sobotu 11. prosince odpoledne počala slavnost pohřební a trvala čtyři dni.

Průvod vyšel ze hradu napřed do hlavního chrámu u sv. Víta, a z něho dolů do měst Pražských; počátek činilo 478 měšťanův černě oděných s hořícími svícemi v rukou. Je následovalo 114 královských služebníkův, též černými sukněmi oděných, z nichž také každý nesl hořící svíci, dále žáci z 18 tehdejších farních škol pražských, duchovenstvo klášterní, faráři, kanovníci a veškeré duchovenstvo hlavního chrámu pražského, potom všickni údové obecného učení, mistři, bakaláři a studenti se svými rektory a děkany, počtem do 7000.

Před samou mrtvolou neseny byly prapory se znaky všech zemí, nad kterými Karel jakožto král český panoval. První byl prapor budišínský, kterýž provázeli tři oděnci na koni. Koně byly oděny černými pokrývkami, na kterých spatřoval se též znak budišínský. Podobným způsobem provázeny byly prapory země zhořelské, dolnolužické, lucemburské, vratislavské, svídnické, moravské, české a konečně prapor římské říše císařské. Za ním nesl jeden rytíř císařovu přílbu černou rouškou přikrytou a dobytý meč hrotem k zemi obrácený, druhý rytíř pak držel polní prapor říšský.

Konečně nesli mrtvolu v otevřené rakvi, která byla čtrnáct loket zdélí, čtyř loket zšíří a pěti loket zvýší, a přikryta velikým kusem zlatého brokátu. Tělo císařovo oděno bylo v purpurový plášť, na hlavě měl císařskou korunu, a vedlé hlavy v pravo ležela lombardská železná koruna s říšským žezlem, v levo krá-

lovská koruna česká, říšské jablko a dobytý meč. Ruce mrtvoly byly v bílých rukavičkách a na prstech třpytily se prsteny s drahými kameny. Dvanáct rytířův neslo nad rakví zlatem prošívaná nebesa, a samu rakev nesli na svých ramenou ze hradu až na Malou Stranu k mostu pánové stavu šlechtického. Před mostem vystřídalo je třicet konšelův Starého a Nového města Pražského, kteří ji nesli dále.

Za rakví jelo ještě několik rytířův v plném brnění držíce v rukou prapory s říšskými orly, kteří na nich hlavami dolů vymalováni byli. Potom následovaly paní a panny královské rodiny s ženským komonstvem, totiž ovdovělá císařovna Alžběta Pomořanská, královna Johanna Bavorská, manželka Václavova, markraběnka Alžběta Opolská, manželka markraběte Moravského Jošta, vesměs v hlubokém smutku ve 20 povozích, potom mnohé jiné vznešené paní z nejpřednějších rodů stavu panského, rytířského a měšťanského, jsouce vesměs v oděvích smutečních a jedouce ve dvaceti šesti povozích. V koncích průvodu jelo též ve smutečním odění do pěti set pánův, rytířův a jiných znamenitějších osob, ze všech zemí koruny české.

Když průvod přišel až k novoměstské radnici, zastavili se s rakví, a konšelé ji nesoucí vystřídáni byli od třiceti jiných měšťanův, kteří ji donesli až do chrámu kláštera Slovanského v tak zvaných Emausích a tam u prostřed chrámu postavili. Zde zůstala přes noc, a pět set půlliberních svíček hořelo okolo ní.

Druhého dne, 12. prosince, byla neděle. Průvod sestavil se zase tak, jako dne minulého, a rakev donesena byla z chrámu na Slovanech do Starého města k Minoritům u sv. Jakuba, kde také u prostřed chrámu mezi pěti sty hořícími svícemi přes noc zůstala.

Třetího dne, 13. prosince, přenesena byla zcela jako v dni předešlé ze Starého města přes most na Menší město Pražské, kdež u prostřed Marianského chrámu rytířův sv. Jana byla přes třetí noc postavena. Čtvrtého dne, 14. prosince, přistoupilo asi patnáct set českých šlechticů k rakvi, vyzdvihli a nesli ji v průvodu jako v dni předešlé na hrad Pražský nazpět do hlavního chrámu u sv. Víta, kde císařskou mrtvolu ve všech těch ozdobách, jak po městech Pražských byla nesena, postavili u prostřed chrámu pod drahými nebesy. Tu zase pět set svící okolo ní po

celou noc hořelo, a všecky svátosti a ostatky, co jich nebožtík císař po celý svůj život nashromáždil, byly tu vůkol rozestaveny.

Dne 15. prosince, ve středu, konala se zádušní slavnost ve hlavním chrámě. Arcibiskup pražský, staričký Jan Očko z Vlašimě, sloužil velkou mši svatou za assistence dvanácti biskupů. I bylo obětování při tom. Napřed obětovaly se zemské prapory a 26 koní v černých přikrývkách, potom císařský štít, jejž nesli dva zemští pánové, a císařská přílba se zlatou korunou, nesená od Jošta, markraběte moravského. Po něm následoval rytíř v plném brnění na koni; jel pod nebesy, pod kterými císařova mrtvola v průvodu byla nešena, a obětoval se i s koněm. Všecky obětované věci obráceny byly ve prospěch kostela. Potom šli k oběře král Václav, všickni přítomní vévodové, knížata a zemští pánové. Pak následovala ovdovělá císařovna Alžběta v císařském rouše s korunou na hlavě; měla korunu svou u přítomnosti všech knížat na oltáři složiti, avšak pro velikou žalost toho obřadu vykonati nemohla, a korunu a ostatní císařskou ozdobu toliko královně Johanně odevzdala. Mezi tím obětováním držely se ve chrámě pohřební řeči latinské; první řeč měl sám arcibiskup Jan Očko, druhou znamenitý, učený kanovník pražský, Vojtěch Rankův (Ranconis) z Ericina, mistr učení pařížského, o němž jsme se již jednou zmínili.

Ku konci této smuteční slavnosti položili císařovu mrtvolu, ozdobenou nápodobenou korunou, žezlem, říšským jablkem, mečem dobytým a zlatotkaným rouchem do cínové rakve, a snesli ji do královské hrobky, kterou císař byl dal vystavěti pro sebe a svůj rod; tu pak rakev jeho postavena byla vedlé rakví manželek, které císaře na věčnost již předešly. *)

---

*) V nové královské hrobce odpočívalo tělo císaře Karla přes dvě stě let bez pochyby nedotknuto, a teprvé když císař Rudolf II. roku 1590. novou nynější královskou hrobku chtěl stavěti (plně tak nařízení, jež byl učinil děd jeho král Ferdinand I. v kodicille svém daném dne 4. února r. 1547.), byla císařova rakev s druhými rakvemi ve staré hrobce uloženými vyzdvižena a do nové přenešena. Vyzdvižení a přenešení těchto rakví obstaral tehdejší kapitulní děkan, Bertold Pontan z Breitenberka, kterýž o tom píše, že Karlova rakev byla otevřena proto, že chtěli najíti na jeho ruce drahý prsten, jejž podle pověsti císař Karel v Opatovicích obdržel. Pontan viděl mrtvolu císařovu, a jistil, že byla téměř ještě neporušena. Když potom roku 1677. v nové hrobce nějaké opravy díti se měly, tu kapitulní děkan Tomáš Pešina z Čechorodu zase rakev císaře Karla otevřel, a viděl, že se ještě celé tělo pohromadě

Karel se nedočkal ukončení stavby nového hlavního chrámu sv. Víta; při jeho smrti byla právě teprvé ta část již vystavěna, která do dneška stojí, vyjímajíc vysoká okna s hlavní klenbou nad hořejšími chodbami, na kterých se ještě stavělo.

Doslov.

Císař a král Karel I. dosáhl 62 let 6 měsícův a 15 dní věku svého, panoval 32 leta a byl čtyřikráte ženat. Jeho manželky byly: Blanka čili Markéta z Valois, Francouzska, Anna čili Mečka Falcká, Němkyně, Anna Svídnická a Javorská, polská Piastovna, a Alžběta Štětínská čili Pomořanská, též polská Piastovna, která jej přežila. Z těch měl tyto děti: z Blanče: Markétu, královnu Uherskou, již r. 1349. zemřelou, a Kateřinu, napřed vévodkyni rakouskou potom markraběnku braniborskou, která odešedši od svého spustlého manžela, Otty Braniborského, potom jakožto vdova žila při královském dvoře českém až do r. 1395.

---

nachází. Políbiv prý hlavu pětkráte korunovanou dal rakev zase zavříti a suknem přikryti. To sukno však náhodou bylo vzato z blízké rakve krále Ladislava Pohrobka, a byly na něm znaky český, uherský a rakouský. Proto také, když za Marie Teresie r. 1743. jistí učení mužové nařízení měli, aby hroby údův rodu Habsburského popsali, a pražskou královskou hrobku sobě otevříti dali, myslili podle řečených znakův na příkrově, že v rakvi pod ním nějaký Habsburk leží. Otevřeli rakev a nalezli v ní ostatky císaře Karla. Rakev byla dvojnásobná; spukřelá víka dala se snadno vyzdvihnouti, a objevily se kosti celé mrtvoly. Byla tmavohnědým, hedbávným, zlatem a stříbrem prošitým pláštěm přikryta. Pod ní nalezly se kusy červené hedbávné látky, do které tělo bylo zaobaleno. Hnáty ležely v pořádku, zde onde bylo na nich viděti části zaschlého masa na spůsob mumií, a z toho se soudilo, že tělo mastmi a tekutinami chránícími před zetlením bylo napuštěno, nač také poukazovala houba uprostřed rakve při těle nalezená, která prý asi tři, čtyři libry balšámového oleje v sobě držeti mohla. Na lebce byla koruna česká, Svatováclavská, z dřeva vyřezaná a zelenými kameny posázená. Když prý se jí dotkli, v prach se rozpadla. Vyndali také ruce, myslíce, že na nich najdou prsteny. Od těch dob ležely Karlovy ostatky v jednoduché, dřevěné rakvi beze všeho nápisu a také v nepořádku, jako těla ostatních našich starších králův po Karlovi v té hrobce uložená. Tomu nehodnému stavu učinil teprvé slušný konec císař František Josef I., poručiv r. 1854., aby se porozházené kosti sesbíraly, dle možnosti urovnaly a v nových rakvích uložily. Od těch dob odpočívají Karlovy ostatky v rakvi dubové, vnitř jasně, zevnitř na černo polakované, mající v průčelí mosazný pozlacený štít, na němž vytlačena jest česká koruna a pod ní spatřuje se vyryté jméno císaře Karla.

Z Anny Falcké: Václava, jenž zemřel v dětském věku již r. 1351. Z Anny Svídnické: Alžbětu, vévodkyni rakouskou, která zemřela roku 1373., a Václava, nástupce trůnu. Z Alžběty Štětínské: Annu, která v lednu r. 1382. provdala se za Richarda II., krále anglického, Zikmunda, krále uherského a českého, který od roku 1410. byl také králem římským; Jana, vévodu zhořelického, pak Karla, který umřel v dětském věku již r. 1373., a konečně Markétu, purkraběnku norimberskou. Tak ze všech desíti dětí jen Kateřina, Václav, Anna, Zikmund, Jan a Markéta přežili otce svého.

Karel byl jeden z největších, nejmoudřejších a nejzasloužilejších panovníkův všech časův a národův; pět století minulo plných hrozných válek a převratův, a přece ještě nyní, po pěti stech letech, jeví se nám všude a ve všem slavné památky jeho blahodárného panování; on stavěl a zvelebil naše města; ulici, v které bydlíme, snad on sám vyměřil; velebný hlavní chrám, v kterém se modlíme, on stavěl; most, po kterém chodíme, on založil; vysoké školy, v kterých mládež naše ducha svého vzdělává, on zřídil; přemnohé slavné umělecké památky, které nám posud jsou ku cti, on spůsobil; slávu, moc a velikost české koruny on upevnil; on byl hlavním zvelebitelem domácího vinařství, polního kospodářství, hornictví, obchodu a řemesel; on dal Čechám mír a bezpečnost, on zkrotil bujnost hrdých velmožův, vyplenil loupežníky, hájil spravedlnost, chudému jako bohatému nedával ukřivditi, on zamezoval veřejnou nemravnost, množil pravou nábožnost a ušlechtilost mysli v národě, a kterýkoli stav z mezí svých slušných vykračoval, on mocnou rukou vykročení takové stavoval, ba co konečně nejvíc platí: on jako jazyk český miloval a hájil, tak i to spůsobil, že Čechové vzpamatovavše se z kleslosti ducha svého se pozdvihli, nové národní vědomí v sobě vzkřísili, a pak vlastenským citem nadšeni jsouce cizinstvem nikoli se udusiti nedali, nýbrž nepřátele jazyka a jména českého slavně přemohli a zahanbili. Proto nebylo krále, kteréhož by Čechové tak bez výjimky v té míře byli milovali, jako Karla IV.; každý s vděčností památce jeho žehná, s citem horoucím dobu jeho panování velebí, a jméno Otce vlasti po všechny časy stejným zápalem jemu přikládá.

Blahobyt a sláva koruny české vzbudily závist Němcův a mnozí říkajíce, byl-li Karel otcem vlasti české, že byl svaté

římské říše arciotčímem *), velikou křivdu jemu činili. Císař Karel zajisté pro německou říši tolik učinil, cokoliv moudrý, spravedlivý a nad míru starostlivý panovník v takovém postavení, které jakožto císař zaujímal, jenom učiniti mohl; dal říši zlatou bullou zákon základní a krotil libovůli a vybujnělost knížat, a že nechtěl násilím nýbrž raději mírnou cestou nové pořádky zaváděti, proto vyhýbal se válkám a raději smlouváním i penězi záměry své ke skutku přiváděti hleděl. Mocná knížata poutal k sobě krevním svazkem, velké krajiny za české peníze kupoval a k české koruně přivtěloval, menší pány pak hleděl jakožto lenníky české, koruně získati, aby takto utvořil moc koruny české, která by majíc velikou převahu v říši německé znenáhla stala se jádrem a panovnicí v nové říši císařské, v které by rovněž Němci jako Slované a jiní národové v rovném právu vedle sebe stáli. Dílo to se nezdařilo, dílem proto, že se lenní svazek hlavně na věrnosti manů k pánu jejich zakládal, a věrnosti té při německých pánech vždycky velmi málo bylo, dílem pak proto, že Bůh císařovým synům nepropůjčil otcových ctností a jeho rozumu.

* * *

Císař Karel jest první z králů českých, o jehož tělesné postavě máme podrobné zprávy; podobiznu jeho pak pozůstavili nám současní malíři i sochaři; malované Karlovy podobizny známe dvě: jedna z nich nachází se na Karlově Týně na omítce, druhá pak, malovaná od mistra Dětřicha, chová se nyní v gallerii vlasteneckých přátel umění v Praze. S tím, jak se nám Karel na obou těchto podobiznách jeví, shoduje se i charakteristika, kterou nám podává florentinský kronikář Matteo (Matouš) Villani. Ten u příležitosti první Karlovy výpravy do Říma, kdy Karel byl v 39. roce věku svého vyličuje nám jeho zevnějšek takto:

»Pokud jsme od těch, kdož s císařem důvěrněji obcovali, dověděti se mohli, jest postavy prostřední, ano malé, podle úsudku Němců; chodívá shrbeně, šíji a hlavu kloně ku předu, avšak nikoliv tak, aby se to zdálo neslušným; obličej má široký, tváře

*) Výrok tento učinil císař Maximilian I. (1493.—1519.) a po něm mnozí jej opakovali. Teprvé v novější době nabývají dějepisci němečtí přesvědčení, že sotva shledá se výrok tento oprávněným při nepředpojatém uvažování Karlovy vlády. Ostatně jest ve výroku tom tolik neslušné nepravdy, že ani nezasluhuje, abychom se s ním déle zaměstnávali.

Pomník císaře Karla před pražským mostem postavený r. 1848.

přitloustlé, oči veliké, vlasy i vousy černé, hlavu z předu lysou. Odívá se v šat počestný, bez jakékoliv ozdoby, vždy těsně zapjatý, sáhající toliko po kolena.«

Karel měl zvláštní zvyk, že stále se něčím zaměstnával; od zvyku toho neupouštěl ani tehdy, když připouštěl před sebe zemské svoje úředníky anebo cizí posly či jiné osoby, které si přály ústně jemu přednésti svá přání. Tak za pobytu jeho v Italii roku 1355. pozorovali Vlachové, že císař držel v rukou pruty vrbové a nožíkem je se zalíbením na drobno řezal; a vedlé té práce ruční, když lidé před ním klečeli, přednášejíce své prosby, těkal očima svýma po ostatních přítomných a na mluvícího se ani nedíval, tak že se prosebníkům zdálo, jako by neposlouchal jejich řečí. Přes to však neušlo mu ani slova toho, co se k němu mluvilo, a uměl na to nemnohými sic, avšak jasnými slovy bez dlouhého rozpakování a radění se odpovídati.

Tomu všemu cizinci se velmi divívali, říkajíce, že císař Karel čtvero věcí najednou umí dělati: předně že na přítomné osoby pohlíží, aby z jejich očí smýšlení jejich poznal, za druhé že pilně poslouchá, co se k němu mluví, za třetí svou odpověď si v duchu připravuje, a konečně ještě rukama pracuje.

Užívaje na Karlšteině chvil odpočinku zabýval se císař řezáním rozmanitých věcí ze dřeva, jakož v kapli sv. Kateřiny na Karlšteině posud se ukazuje jednoduché klekátko a stolice, jež prý on sám zhotovil. Jiných od něho zhotovených věcí, jako soch a křížů více tam prý bývalo.

Co se Karlovi nedostávalo císařské velebnosti na jeho zevnějšku, to nahražoval mnohonásobně svou vlídností, bystrostí ducha, vtipem, pravou nábožností, panovnickou moudrostí, smířlivostí, láskou k poddaným a rozsáhlou učeností; byl on jeden z prvních učencův svého času a zajisté nejučenější mezi králi a knížaty v celém středním věku; mluvil a psal hbitě pěti jazyky, českým, německým, latinským, francouzským a vlašským; byl sám spisovatelem, jmenovitě také dějepiscem, sepsal svůj vlastní životopis, který ovšem jen až do jeho nastoupení trůnu sahá. Největší jeho potěšení bylo obcovati se slavnými učenci a s nimi si dopisovati; kromě Petrarky náležel také slavný italský spisovatel Boccacio k jeho učeným přátelům.

Kdykoli ve své říši české i německé do některého města přišel, veřejně oznámiti dával, že kdokoliv nějakou křivdu snáší

aneb o něčem si postěžovati chce, v určitý den a hodinu k němu bude připuštěn. V Praze pak často v mimořádný čas ve velké bráně hradu Pražského k veřejnému soudu zasedával, a tu hlavně chudým svého sluchu propůjčoval, a křivdy od mocných a bohatých jim činěné přísně soudíval. Arcibiskupové Arnošt z Pardubic a Jan Očko z Vlašimě, biskupové Jan ze Středy, jeho říšský kancléř, a Albrecht ze Šternberka, potom ze světských Těma z Koldic byli jeho radami. Nemíval jich nikdy mnoho okolo sebe a nedával se od nich voditi, nýbrž všecko, co počínal, obyčejně sám napřed si rozvážil. Své úředníky uměl si výborně vybírati.

V Čechách byl téměř jako samovládcem, neboť stavové zemští jmenovitě pánové, někdy tak vzdorovití a neposlušní, všickni vysoký rozum císařův uznávali, podrobujíce se vůli jeho. Avšak on také nikdy libovolně ničeho nepočínal, nebyl-li jist, že má k tomu plné právo. Byl výborným hospodářem, ve všem miloval nejpřísnější pořádek, i ač na stavby aumělecké památky, jimiž Čechy a jiné své země ozdobil, potom k politickému jednání svému s německými knížaty a s cizími panovníky potřeboval mnoho peněz, byl jimi vždycky v dostatečné míře zásoben a komoru královskou zůstavil v nejlepším pořádku. Slabým byl jenom k svým synům, kteří se bohužel po něm nezvedli; jinak kdekoliv z převrácenosti cizích knížat mohl pro sebe kořistiti, nikdy toho učiniti neopominul. K tomu směřuje také heslo jeho latinské: »Optimum est, aliena insania frui«, jako by řekl: »nejlepší jest, cizí nerozum ku svému prospěchu obraceti.«

Památka velikého Karla, Otce Vlasti, jest v srdci každého Čecha zapsána; Praha ji uctila důstojnou sochou veřejnou ze spěže ulitou, kterou na staroměstském břehu Vltavy před mostem od něho vystaveným dala postaviti universita pražská na památku pětistyleté slavnosti založení svého roku 1848. Z českých měst kromě Prahy jenom Karlovy Vary zvelebiteli svému veřejnou sochu postavily, a v Němcích ve Frankfurtě nad Mohanem stojí na mostě naproti soše Karla Velikého socha Karla našeho, jakožto zakladatele řádův říšských, které se až do rozpadnutí říše v podstatě své zachovaly. Avšak nejstkvostnější pomníky postavil si císař Karel sám četnými stavbami a jinými svými činy, z nichž na přední místo klásti sluší založení vysokého učení pražského.

Země koruny české za Karla.

Česká říše obsahovala za posledních dob panování císaře Karla následující země:

1. Království České v bezprostřední správě krále Českého, obsahující třinácte krajův a Kladsko. Toto Kladsko, dostavši se po smrti Přemysla Otakara II. r. 1278. k doživotnímu užívání knížete Jindřicha Vratislavského, zase po jeho smrti 1290. ke koruně připadlo, avšak již nestalo se zvláštním krajem českým, podrževši toliko starý název župy. Že pak župa v latinském jazyku comitatus to jest hrabství slula, odtud pochází titul zvláštního hrabství Kladského, kterýž podnes trvá, ale vlastně toliko župu znamená.

2. Markrabství Moravské obsahující:

a) vlastní markrabství, v jehož držení jakožto králövští lenníci byli Jošt a Prokop, bratří Lucemburští;

b) biskupství Olomúcké jakožto zvláštní manství koruny české, k němuž náležejí veliká panství Chrlice, Výškov, Mírov, Svitavy, Hukvaldy, Keleč, potom Osoblaha, Jaktary a Tlustomosty a veliký počet podmanství;

c) knížectví Opavské, v ty doby na tři části rozpadlé, na Opavsko, Krnovsko a Hlubčicko. V prvním byl lenním knížetem Přemek čili Přemysl, v druhém Jan I. a v třetím Mikuláš III., vesměs pravnuci krále Přemysla Otakara II. Tato knížata, ač nesla vesměs titul knížat opavských, brzy potom počítala se ku knížatům slezským, ačkoliv stavové zemí jejich po nejdelší časy přísně se drželi práv, řádův a obyčejův moravských.

3. Vévodství Slezské, které dělilo se na Horní a Dolní, obsahujíc tato knížectví, a to v Dolním Slezsku:

a) knížectví vratislavské, poddané přímo českému králi, který měl ve Vratislavi svého zemského hejtmana;

b) knížectví svídnické a javorské, které s královstvím českým hraničí, též přímo českému králi bylo poddáno, ač užitky z něho do života měla Anežka, vdova po knížeti Bolkovi Svídnickém a Javorském;

c) knížectví hlohovské, z něhož jedna polovice byla poddána českému králi, druhá pak náležela knížeti Jindřichovi VII. jakožto léno;

d) knížecí manství biskupa vratislavského, obsahující panství otmuchovské čili nisské a krajinu hrotkovskou;

e) knížectví lehnické, které bylo v držení knížete Ruprechta;

f) knížectví olešnické v držení Konrada II.;

g) knížectví břežské v držení knížete Ludvíka.

V Horním Slezsku:

h) knížectví opolské v držení knížete Vladislava;

i) knížectví falkenberské v držení knížete Bernarda;

j) knížectví těšínské spojené s knížectvím bytomským, v držení knížete Přemysla I.;

k) knížectví osvětímské v držení knížete Jana II., kteréž po čase bylo rozděleno na osvětímské a zátorské; konečně

l) knížectví ratibořské, jež držel Jan I., výše řečený kníže opavsko-krnovský.

Knížata slezská, vyjma Jana I. v Ratiboři, byla vesměs z rodu Piastovců.

4. Markrabství hornolužické a dolnolužické obsahovalo následující části, a to v Horní Lužici:

a) Budišínsko přímo slušící pod krále, kterýž tu měl svého fojta;

b) knížectví zhořelické, kteréž obsahovalo také nějakou část Dolní Lužice, a nyní náleželo Janovi, nejmladšímu synu císaře Karla.

c) Šestiměstí čili jednotu šesti měst hornolužických, jakož byla města Budišín, Zhořelec, Žitava, Lubno, Lubije a Kamenec se svými krajinami.

5. Markrabství braniborské propůjčeno bylo jakožto léno koruny české Zikmundovi, druhorozenému synu Karlovu; správcem země této byl Jan z Kitlic, biskup lebuský.

6. Chebsko, krajina již od krále Přemysla Otakara II., potom r. 1322. od krále Jana navždy s královstvím českým spojená, ač svou vlastní správu měla a nepočítala se mezi kraje české.

7. Manství německá, zvláště v Horní Falci, Sasích a ve Švábích, jichžto bylo do půl třetího sta, a z nichž mnohých nyní již ani s jistotou neznáme. Panství a města v Horní Falci, jež drželi vévodové bavorští z vilémské linie rodu wittelbašského od koruny české lénem, byly hlavně: Sulzbach, Rosenberk, Neidstein, Hartenstein, Hohenstein, Hipoltstein, Lichteneck, Tarndorf, Frankenberk, Auerbach, Hersbruck, Laufen, Welden, Plech, Eschenbach, Pegnitz, Hauseck, Werdenstein, Hirschau, Neustadt, Steurenstein, Lichtenstein, Bleistein, Reichenstein, Reicheneck, Strahlenfels, Spies, Ruprecht, Flos, Parkstein a Bernau. V Sasku bylo nynější knížectví schwarzburské, na dva díly rozdělené, lénem českým, též knížectví rouské čili reusské, před tím hrabství, a větší část panství knížat Schönburských, někdejších českých pánův z Šomburka. Všecka tato německá léna koruny české po čase výměnami a smlouvami z tohoto lenního svazku vystoupila, a zůstalo při koruně podnes toliko lenní panství ašské, náležející hraběcí rodině Zedtwiců.

8. Po smrti Karlova bratra, Václava, r. 1382, zdědil Václav IV., král český, také vévodství lucemburské, kteréž odtud činilo také část koruny české.

Znamenati sluší, že každá tato část koruny české řídila se svými vlastními právy a zemskými řády, jakž jí od rozličných panovníkův v rozdílných dobách propůjčeny a od králův českých potvrzovány bývaly, tak že, co se vnitřní správy týkalo, žádná tato země české zemi podřízena anebo podrobena nebyla, neboť platila rovnoprávnost v celé české říši.

OBSAH.

Stránka

Opravy.

Str. 89.	řádka	6 zdola	místo	který čti které
» 99.	»	5 »	»	falkrabě čti falckrabě
» 122.	»	2 »	»	nemohly čti nemohla
» 123.	»	13 »	»	Viskoti čti Viskonti
» 127.	»	14 shora	»	Mantoně čti Mantově
» 128.	»	17 zdola	»	Monci čti Monky
» 132.	»	10 »	»	tisíci čti tisíc
» 135.	»	15 shora	»	jali čti jeli
» 136.	»	20 zdola	»	by čti byl
» 136.	»	18 »	»	uznali čti uznala
» 140.	»	3 shora	»	1335 čti 1355
» 140.	»	11 zdola	čti	25. července 1355 v Řezně
» 141.	»	9 shora	místo	1353 čti 1355
» 141.	»	19 »	»	na to, čti na to
» 142.	»	10 »	»	přijeti čti přijetí
» 144.	»	9 »	»	zevnitřních čti zevnějších
» 149.	»	9 »	»	takto se sám čti takto sám
» 152.	»	18 zdola	»	dobách jeho čti dobách za jeho
» 152.	»	18 »	»	rytířského. Dav čti rytířského, dav
» 153.	»	15 shora	»	nad čti na
» 153.	»	11 zdola	»	v čti o
» 156.	»	18 shora	»	nevytrhován čti vytrhován
» 157.	»	4 zdola	»	Falkenburský, čti Falkenberský,
» 242.	»	12 »	»	Viskoni čti Viskonti
» 242.	»	4 »	»	Galzazzem čti Galeazzem
» 244.	»	8 »	»	Lukke čti Lukky
» 259.	»	2 z dola	»	tehdy čti tedy

Pod obrázkem ku str. 120. přiloženým místo 1355 čti 1356.

Bohumil Hájek

